THE

PAHLAVI TEXT OF

THE DINÁ I MAINÚ I KHRAT

NOT TO BE ISSUED OUT
WITHOUT PERMISSION.

ORI
Guj 295.64
Din/Din
43867

00043867

EDITED

DARAB DASTUR PESHOTAN SANJANA, B.A.

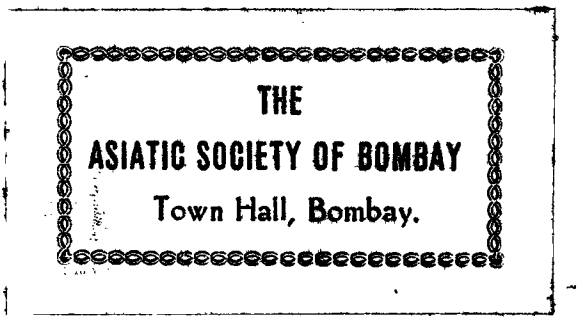

Digitized with financial assistance from the
Mr. Sangi
on 12 April, 2019

Presented to
The B. B. Royal Asiatic Society
with the best Compts of the
Editor
8th Aug. 95

THE DÎNÂ Î MAÎNÛ Î KHRAT.

33a-e.2

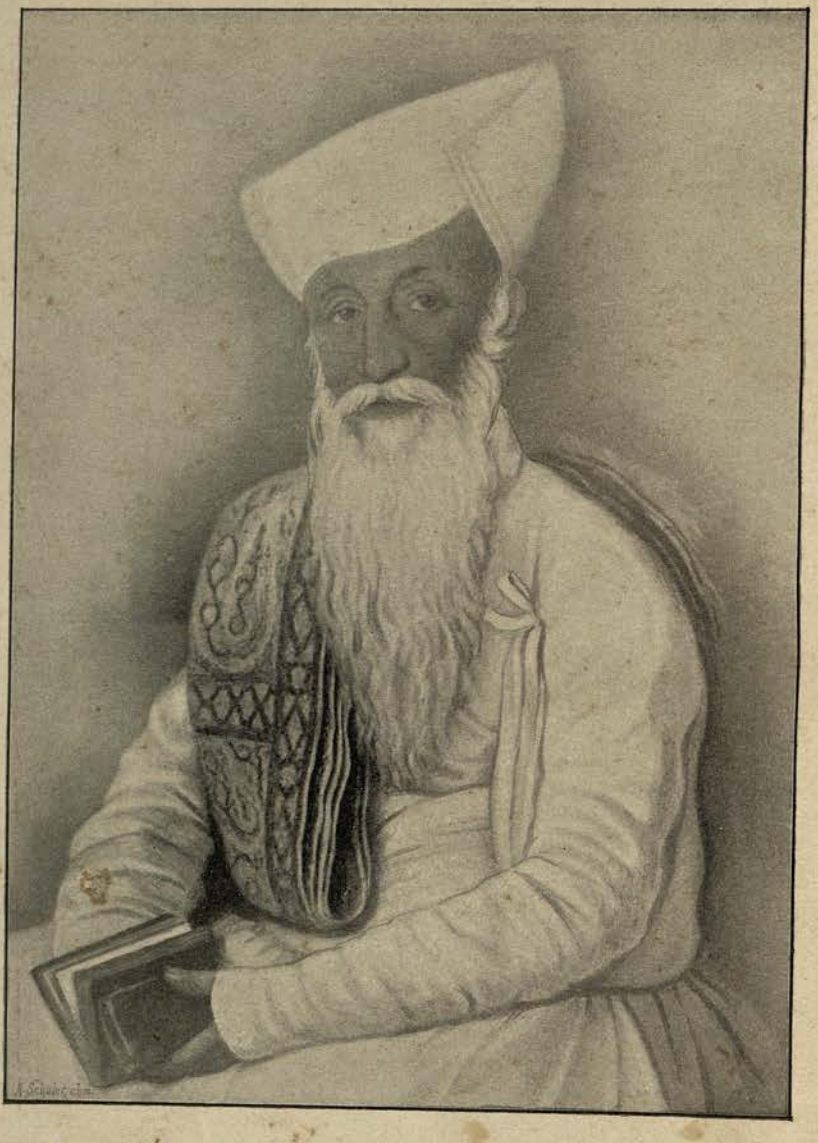

Dasturān-Dastur Eduljee Darabjee Sanjānā.

B 2279

THE DÎNÂ Î MAÎNÛ Î KHRAT,

OR

The Religious Decisions of the Spirit of Wisdom.

THE PAHLAVI TEXT PRESCRIBED FOR THE INTERMEDIATE EXAMINATION OF THE BOMBAY UNIVERSITY,

EDITED

With an Introduction, Critical and Philological Notes, etc.,

BY

DARAB DASTUR PESHOTAN SANJANA, B.A.

Z 6.
33 a e. 2

BOMBAY:

PRINTED AT THE
DUFTUR ASHKARA AND THE
EDUCATION SOCIETY'S STEAM PRESS.

1895.

43867

00043867

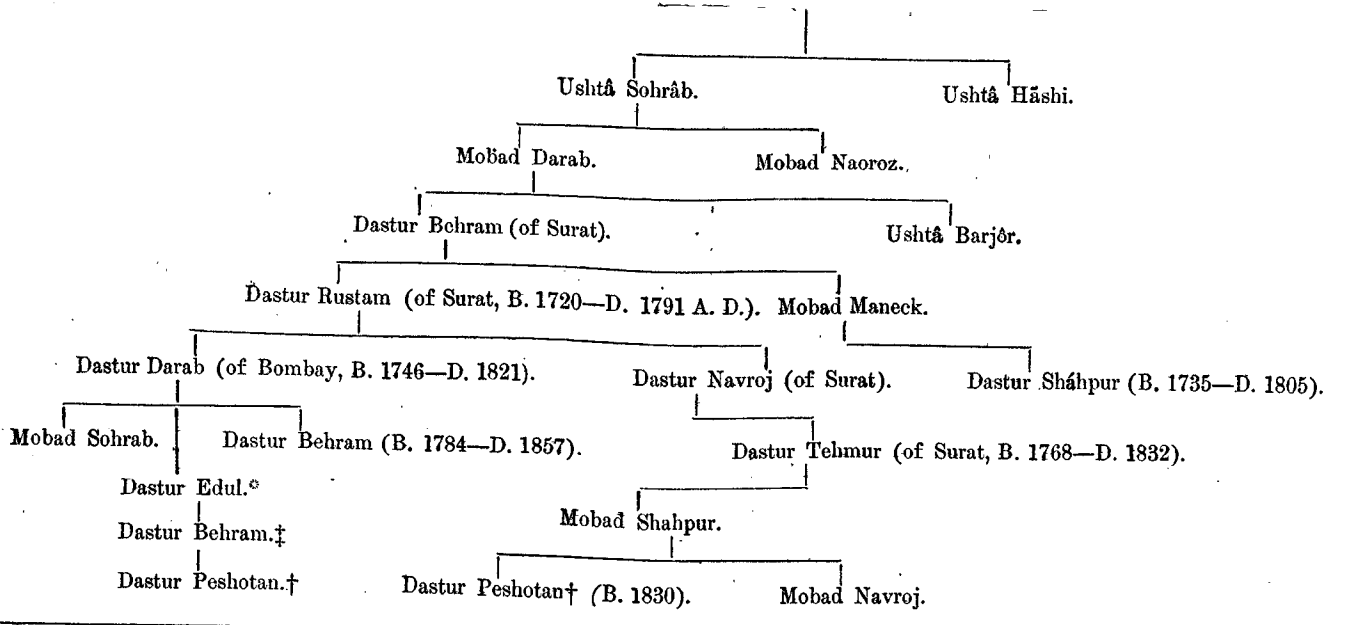

* Dasturân-Dastur Edulji Darabji Sanjana was born in Surat in A. D. 1776 and was the Parsee High-Priest of Bombay from 1830 to 1847.

† Shams-ul-Ulama Dastur Peshotanji Behramji Sanjana, the Parsee High-Priest of Bombay, from A. D. 1857 (7th February). [Mr. Dosabhoy Framji, C.S.I., referring to him in the First Edition of "The History of the Parsees" published in *1858*, says :— "The present Dastoors or Bishops, among the Parsees, namely, Dastur Peshotun, the successor of the learned and well-known Edal Dâroo (of the *Shahanshâhee* sect), and Mulla Ardashir, the successor of the equally renowned Mulla Feroz (of the *Kadîmî* sect), are intelligent and well-informed men, possessing a considerable knowledge of their religion."]

‡ Parsee High-Priest of Bombay from 1847—1857.

MEMORIÂ IN ÆTERNÂ.

[*Extracted from* "THE BOMBAY TELEGRAPH AND COURIER," *dated the* 30*th of August*, 1847.]

28*th August* 1847.

DUSTOOR EDULJEE DARABJEE SANJANA.—It is with regret we have to announce the death of Dustoor Eduljee Darabjee Sanjana, the high priest of the Shahinshahee Parsees of this place. This event took place on Saturday at 4 o'clock P. M., at his residence near the Parsee fire temple in Churneewadee, outside the Fort. About a fortnight ago, the deceased was attacked with fever, which brought exhaustion and extreme debility. He languished for some time, and departed this life at the age of 71, deeply regretted by his relations, friends, and countrymen. He was admired for his learning, esteemed for his amiable qualities, and respected for his superior acquirements. His affability was such that the humblest individual in the community to which he belonged had access to him—he seldom displeased or offended any one. He held the honourable post of high priest, or head of the Church, with credit to himself, for seventeen years, during which time his conduct was characterized by unusual ability, mature judgment, and strict propriety. In him the Parsee community has sustained an irreparable loss; for Eduljee Dustoor was the brightest ornament of the Zoroastrians, and the ablest professor of their religion. He was the most learned *Zend* and *Pehlevi* scholar among the Parsees of Western India in the present age. He was consulted at different times by eminent European Scholars, who came to Bombay for the purpose of prosecuting researches into the ancient languages, religion, and history of Persia. He is the author of several works published in Bombay, regarding the *Kubeesa* controversy, and Parsee religion. Among these the ablest are,—*Khoreh Vaheejak*, *Mojezâti-Zartoshtee*, and a Goojratee translation of the *Khordeh Avesta*. The deceased was intimately and thoroughly acquainted with the ancient languages of Persia, with which few Parsees are now conversant, in consequence of these languages having ceased to be spoken or read for more than twelve centuries. He was also a good Persian scholar, and was to a certain extent versed in Sanscrit, the classical tongue of the Hindoos. The deceased has prepared a correct Gujaratee version of the *Vendidad Sade*, one of the sacred works of the Parsees. It is the most valuable legacy bequeathed by him to the Zoroastrian community of India; and for which they must feel deeply grateful. This elaborate work is in manuscript, and will soon be published along with the Zend text. THE SHAHINSHAHEE PARSEES WILL NOT BE ABLE TO FIND A QUALIFIED SUCCESSOR TO THE POST OF HIGH PRIEST, VACANT BY THE DEMISE OF EDULJEE DUSTOOR. The funeral of the deceased took place yesterday morning. Hundreds of Parsees of all ranks were assembled to do honor to their venerable high priest, whose remains were conveyed to the Tower of Silence, accompanied by a large concourse of his relatives, friends, and acquaintances.—BORN 1776; DIED 1847 A. D.

THE GENEALOGY OF DASTURÂN-DASTUR EDULJI DARABJI SANJANA.

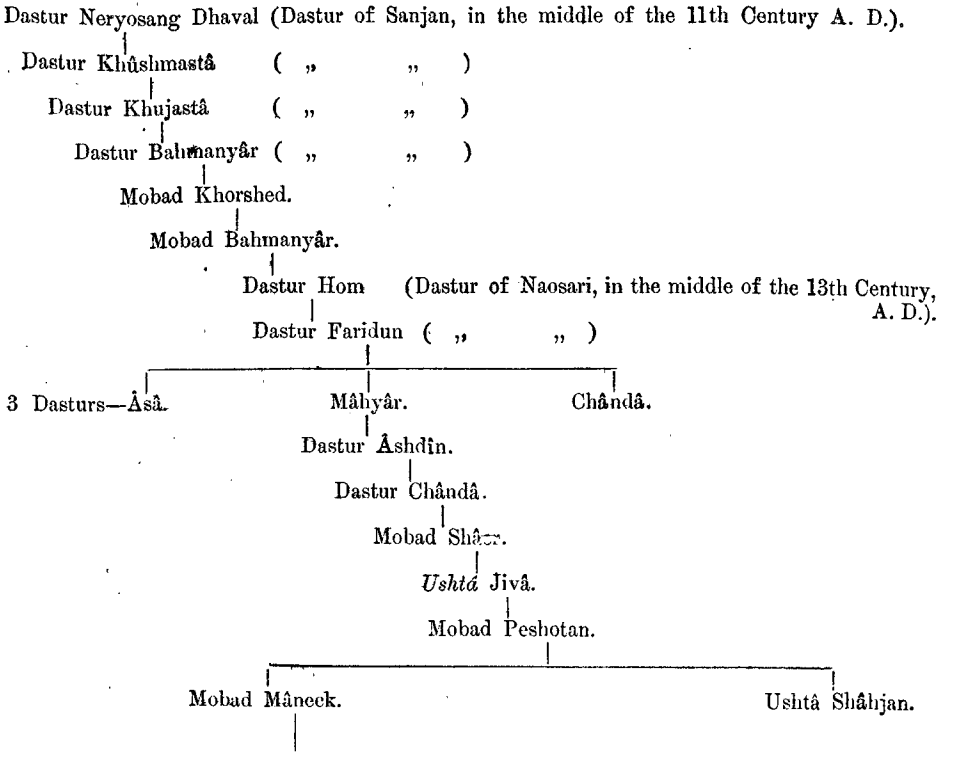
Dastur Neryosang Dhaval (Dastur of Sanjan, in the middle of the 11th Century A. D.).
Dastur Khûshmastâ („ „)
Dastur Khujastâ („ „)
Dastur Bahmanyâr („ „)
Mobad Khorshed.
Mobad Bahmanyâr.
Dastur Hom (Dastur of Naosari, in the middle of the 13th Century, A. D.).
Dastur Faridun („ „)
3 Dasturs—Âsâ.
Mâhyâr.
Châudâ.
Dastur Âshdîn.
Dastur Châudâ.
Mobad Shâhr.
Ushtâ Jivâ.
Mobad Peshotan.
Mobad Mâneck.
Ushtâ Shâhjan.

Dedicated to

The pious Memory of the
late Dasturan-Dastur Edulji Darabji
Rustomji Sanjana,

By his Great-grandson

Darab.

CONTENTS.

		PAGE
1.	Dedication.	
2.	The Genealogy of the late Dastûran-Dastur Edulji Darâbji Sanjana.	
3.	A Short Sketch of his Life.	
4.	Preface	I.
5.	Authorities	II.
6.	Abbreviations	II.
7.	Introduction	III—XII.
8.	Transliteration of the name	III.
9.	Contents of the *Mainû-i-Khrat*	IV—VI.
10.	Avesta references in the Text	VI—VII.
11.	Probable age of the compilation of the Pahlavi Text ...	VII—X.
12.	The MSS. used in the preparation of the Text	X—XI.
13.	A Pahlavi reproduction from the Pâzand version of Neryosang..	XII
14.	Commentary on the printed Text	XIII—XIX.
15.	Observations	XIX.
16.	The Pahlavi Text of the *Dînâ-i-Mainû-i-Khrat*	1—88
17.	Opinions on the Editor's previous works	89—93
18.	APPENDIX—*Chirâgê Dânêsh*	
19.	Preface to the Second Edition of it	૬—૩.
20.	Persian Verses by Dastur Edulji	૩—૭.
21.	In Memoriam	૭—૮.
22.	A Life of the Dastur Saheb in Gujerati, in metrical form ...	૧—૪૮.

PREFACE.

The growing interest in the study of Pahlavi literature among European and Indian scholars, the selection of Avesta and Pahlavi as classical languages by the Senate of the University of Bombay, and their introduction this year into the course of studies prescribed for the Previous, Intermediate, B. A., and M. A. Examinations, have persuaded me to think that a publication of the prescribed Pahlavi text-books, with philological and critical notes, would be acceptable to the University students of Avesta and Pahlavi. With such an object in view this complete edition of the Pahlavi text of the *Dînâ î Maînû î Khrat*, which is prescribed for the Intermediate Examination, is, for the first time, published with a literary apparatus.

My best thanks are due to the *Trustees* of the Sir Jamshedji Jijibhai Translation Fund for the patronage which they have kindly accorded to this edition. I have also to profess my obligations to the Royal Asiatic Society of London for my election, this year, to be one of its members, especially to the eminent linguists whose works I have availed myself of in preparing the following text.

DARAB DASTUR PESHOTAN SANJANA.

Bombay, 1*st June* 1895.

AUTHORITIES.

Die Traditionelle Literatur der Parsen, by F. Spiegel (Wien, 1860).

Sitzungsberichte der Akademie der Wissenschaften in Wien, Band, CXXV., by F. Müller (Wien, 1882).

The Mainyô-i-Khard, a Facsimile of the late Prof. Westergaard's Ms. K 43, by F. C. Andreas (Kiel, 1882).

The Mainyô-i-Khard, the Pâzand and Sanskrit Texts with an English translation, by E. W. West (Stuttgart, 1871).

The Sacred Books of the East, Vol. XXIV., by E. W. West.

ABBREVIATIONS.

Ar. for Arabic—Av. for the Avesta—Bund. for the Pahlavi text of the Bundahish—Chap. for Chapter—Com. for Commentary—Comp. for compare or comparative—ED. for a copy found in the Library of the late Dasturân-Dastur Edulji Darabji Rustomji Sanjana of Bombay—Mod. for Modern—Ner. for the Pâzand and Sanskrit translator, Dastur Neryosang Dhaval—Om. for omits or omit.—Pahl. for Pahlavi—Pâz. for Pâzand—PB. for Dastur Peshotan's recent MS. of the Mainû-i-Khrat—Pers. for Persian—Rt. for root—Skr. for Sanskrit—TD. for the copy of the text belonging to the Mullân Firuz Library—Var. for Variant—Vend. for the Vendidad—W. for the Westergaard's codex known as K 43—Yas. for the Yasna.

INTRODUCTION.

The *Dînâ-î-Maînû-î-Khrat*, *i.e.*, 'The religious decisions of the Spirit of Wisdom,' is the title of a Pahlavi book which comprehends sixty-two questions on miscellaneous subjects put by a learned Mazdayasnian and answered by the *Maînû-î-Khrat*. This name is not found in all the MSS. of the text, Pahlavi or Pazand. It stands as the heading of the only Pahlavi text now surviving in the MS. known as K 43, which belongs to the University Library, at Kopenhagen. The adequacy of this title is justified by the contents of the following series of enquiries. Dr. West, therefore, remarks: "This name is only found prefixed to a manuscript, written in A.D. 1569, in which the first part of the work is missing; it is doubtful whether it be the original name of the book or not, although it is very suitable to the general character of the work." I feel no doubt whatever that that was the original name, since the title was recognised and endorsed by the later translators of the work in Sanskrit and modern Persian. In the transliteration of the whole name different readings are given of the Pahlavi word . The old native reading is *madônad*. Dastur Dr. Peshotanji reads it *mînôi*, Dr. Haug *mînavad*, Dr. West *maînoŋ*, Dr. F. Mueller *mînôîŋ*, Sasanian Inscriptions *manû* or *minô*, Pazand *mainyô*, modern Persian *minô*. As the Avesta word, from which is derived, is , it seems to me that the Pahlavi *mainû* or *mainuk* (like the Pahlavi for the Avesta *zânu*), was afterwards changed into its current form of *mainû*, wherein the double letter represents the long Pahlavi vowel *û*.

The writer is a faithful *Mazdayasnian*, a follower of Zarathushtra and, therefore, a believer in the miraculous power of the Divine Wisdom in inspiring man with or revealing to him religious solutions of difficult questions relating to Theology,

Morality, Nature, the duties of man as a moral being, and the responsibility of his soul to God. The book gives interesting expositions as to—(1) the preservation of the body without injuring the soul, and the welfare of the soul without injuring the body, (2) the nature of pure liberality, truth, gratitude, and contentment, (3) the nature of the greatest good, (4) of the happiest and the unhappiest land, (5) the nature of Heaven and Hell, (6) the heavenly felicity of the faithful and the hellish damnation of the unfaithful or wicked, (7) the creation of the *Ameshaspends* and other good spirits, and the miscreation of the evil spirits, (8) the necessity of spiritual help for emigration from region to region, (9) the nature of the sky, (10) the absence of affection or amity between the good spirits and the evil spirits, (11) the distinction between wisdom, skill, and goodness, (12) the false happiness on Earth and the true felicity in Heaven, (13) the incapacity of man to acquire spiritual learning without supernatural instruction, self-labour and genius, (14) the best means of protection, fame, enjoyment, wealth, and pleasure, (15) as to poverty with honesty being better than opulence derived from the wealth of others, (16) the distinction between a good and a bad government, the former 'makes a province flourishing, keeps the poor untroubled, the law and custom true, water and fire pure by law, and enforces the ceremonial of the sacred beings, and the performance of righteous deeds', the latter is that 'which destroys the proper laws and customs, and brings oppression, plunder and injustice into practice', (17) as to milk being the best food for men, cotton and silken clothing the best dress for them, excessive or immoderate drinking diminishes human wisdom, intellect, and blood, injures the liver and produces diseases, impairs the eyesight, the hearing and speaking power, and makes unhappy the wife and children, friends and relations, (18) the wealth dishonestly acquired bringing on the pleasure that is worse than calamity, (19) a man's life in fear and untruth being worse than death, (20) the best advantages derived by a king from his friendship with sages, and the worst injury resulting from his association with slanderers and double-dealers, (21) the evil end of the luxurious and impious people, the scoffer, the indolent, and the spiteful, the false and the arrogant in this and the next

world, (22) the impossibility of obtaining by one's own exertion, and without the help of the Deity, the wealth of this world, which is not destined for oneself, (23) the impossibility of contending with one's own destiny through wisdom and learning, (24) the prayers and good works that can obtain the help of the Deity for the change of evil destiny, (25) the discontented man being the poorest among the rich people, and the contented man being the richest among the poor people, (26) the blind-hearted being worse than the blind (*i.e.*, ill-informed), and the evil-tempered worse than the infidel, (27) the good results and advantages to the world by the birth of Gayomard, Hûshang, and Vishtâsp, (28) the Deity being the greatest forgiver, the sky the strongest in material existence, the human intellect the swiftest, the soul of the pious the happiest, and that of the sinful the most miserable, (29) the necessity of cherishing with care the sacred fire, the orphan, and the wife, (30) the worst life being that of the wicked, (31) the respective functions of priests, warriors, husbandmen, and artizans, (32) the characteristics of the worst king, leader, friend, relation, wife, child, and country, (33) as to the nature of thirty heinous sins such as unnatural intercourse, murder of a pious man, breaking off a sacred communion or an adoption, the extinction of the sacred fire, the killing of the *bavrish-upâpô*, idol-worship, belief in every religion (good or bad), embezzlement, abetting in a wicked act, eating ungratefully and unlawfully, heresy, witchcraft, apostasy, demon-worship, theft, violation of promises, maliciousness, oppressive plunder, injurying a righteous man, slander, arrogance or contempt of fellow-men, prostitution, ingratitude, lie, disrespectfulness towards the departed ones, viciousness, persuading others to commit sins, envy, etc.,—and thirty-three meritorious acts, *viz.*, liberality, truth, thankfulness, contentment, becoming a friend to every one, doubtlessness as to every benefit being derived from Ahura Mazda, and every injury owing to Ahraman, doubtlessness as to the resurrection, the soul's sacred communion, the adoption of a Zoroastrian, regular industry, pure belief in the *Mazdayasnian* religion of Zoroaster, regard to fellow-creatures, kindly regard to the pious, friendship with the good, charitableness, chastity, desire to do good to others,

peacefulness, reverence to the departed, help to the orphan, amiableness, straightforwardness, absence of sloth or industry, persuading others to abstain from evil, providing lodgings for the sick, etc., (34) the character of the pious man, the demi-man and the demi-demon, (35) the spirit of wisdom, contentment, truth, thankfulness, devotion, charity, moderation, and perseverance in man that lead him to Heaven, (36) the apostasy, scepticism, avarice, discord, wrath, malice, and immoderation that lead him to Hell, (37) the evil spirit being the most oppressive when it succeeds in dragging a wicked soul into Hell, (38) Destiny being predominant over every creature, (39) the place of the understanding, intelligence, and semen in the body, (40) the influence of the stars, (41) the revolution of the sun, moon, and stars, (42) the welfare of a lazy, ignorant, and sinful man, (43) the misery of a pious man in this world being consequent upon his destiny, (44) the evil habits of priests, warriors, husbandmen, artizans, etc.

From the contents of the book it is impossible to discover any trace of the name of the original author of the *Maînû-î Khrat*, nor of the age wherein it was first composed. The particular year of the final compilation, too, cannot be ascertained. A few points merely help us to indicate a certain reign or epoch of time during which the surviving compilation was probably finished. The text contains twenty references or quotations from the Pahlavi version of the Avesta, in eight of which the Avesta or Revelation is specially named. These are prefaced by the words: "It is declared by the Avesta" (Chap. I., 27-32), "Even from the Avesta its name is manifest" (Chap. XVI., 15), "It is clearly declared by the pure Revelation" (Chap. XXI., 24-26), "It is said in the Revelation" (Chap. XIII., 8-10), "They spoke on the authority of declarations from the Revelation" (Chap. I., 45). The remaining citations are introduced by the words 𐬌𐬀 𐬯𐬀𐬎𐬎𐬀 𐬎𐬀𐬵 "This also is manifest" (*vide*, Chaps. I., 49; II., 94; VII., 18; VIII., 27; XII., 5; XIII., 8; XVI., 9, 15; XXI., 24, 28; XXVI., 10; XXVII., 28; XLIV., 18; LVII., 24, 30.) A few of these passages may be identified with reference to the sacred Avesta now extant. For example, Chapter XLIV 18-24 is taken from the Vend., Fargard I., 2-4; Chap-

LVII., 24-25, from the Vend., Farg. XIX., 23-32; Chap. XXI. 28-29, from the Vend., Farg. III., 30 *seq*; Chap. II., 155-156, from the Hâdôkht Nask; Chap. XVI., 15 may be from the *Pâzak* Nask; and Chap. XXI., 24-26, from the *Chidrasht* Nask (comp. S. B. E., Vol. XXXVII., Pahlavi Texts, Part IV.). In some cases the quotations seem to be a free expression of the Avesta ideas, and not the actual version of the sacred text.

It is apparent that the author was a learned Zoroastrian, and well conversant with the sacred writings, which must have been far more extensive in his time than the extant Avesta handed down to the present generation of the Parsees. Besides the actual quotations named above, we notice in the text clear references to Vendidâd I. in Chap. XLIV.; to Vend. II. in Chap. LXII. (106-113); to Vend. III., 1-37 in Chaps. V., and VI.; to Vend. XIX. in Chaps. II. and LVII.; to the Rashnu and Fravardin Yashts in Chap. XLIX.; to the Râm and Zamyâd Yashts in Chap. XXVII., and to the Aogemadaechâ in Chap. II. Such frequent indications lead us to conclude that the author had made a free use of the Pahlavi version of the Avesta, and composed this work some years after the final compilation of the Pahlavi version of the Vendidâd.

There are five passages which seem to prove, to some extent, that the author must have lived after the time of Mazdak, in the reign of Khusro I., or Anoshirwân the Just, who reigned from 531 to 579 A. D. He was a contemporary of *Buzorg Mehr*, one of Khusro's best ministers. These passages include Chap. XIII., 8-10, Chap. XVI., 37-48 (comp. the *Pand-nâmah*, by Atrôpat, § 111), Chap. XV., 27-39 (which passages, Dr. E. W. West remarks, "could hardly have been written after the Arab conquest"), and Chap. II., 48-49. The identification of the last passage 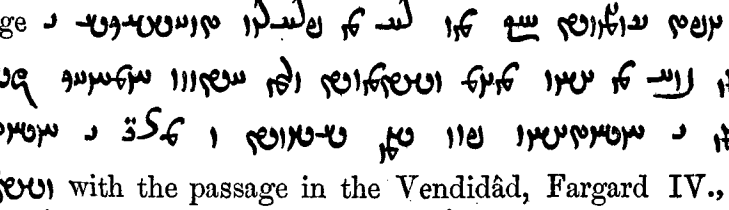 with the passage in the Vendidâd, Fargard IV., § 49 com., 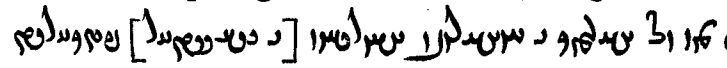

[illegible] discloses the author's hatred of the teaching of the apostate Mazdak who lived early in the reign of Kobad, and preached a doctrine of "laxity and self-indulgence, declaring that adultery, incest and theft were not real crimes, but necessary steps towards re-establishing the laws of nature in such societies," (*vide* "The seventh Oriental Monarchy," by Prof. Rawlinson, p. 343.) Chap. XVI., 37-48, which alludes to "the moderate drinking of wine" is a recurrence of an idea very common in Zoroastrian books. Atrôpât Mâraspandân, a famous Dasturan-Dastur of Iran, who flourished in the 4th century A. D., during the reign of the Sasanian monarch Shahpur II., admonished his son Zaratushtra: [illegible] "drink wine moderately" (*vide* Dastur Dr. Peshotan's edition, § 111). Similarly the *Dinkard*, Question IX, declares :—[illegible] (see Vol. I. of the printed edition). It is, therefore, not difficult to conclude that few passages or statements are found in the *Maînû-î-Khrat*, which could even be strained to adduce a slight proof that the book was written after the Arab conquest of Persia.

The reign of Noshirwân was a period of great intellectual and religious activity. He was the last of the Sasanian kings in whose time the final compilation of the Zoroastrian religious books was zealously achieved with the help of the royal treasury and under the supervision of a select assembly of pious and learned theologians. On Khosrô I. Prof. Rawlinson observes:—"The Persians, and even many Greeks, in his own day, exalted him above measure as capable of apprehending the most subtle argument and the deepest problems of philosophy. It is to his credit that although engaged in perpetual wars, and burdened moreover with the administration of a mighty empire, he had a mind large enough to entertain the consideration also of intellectual problems, and to enjoy and take part in their discussion . . . . Engaged for nearly fifty years in almost uninterrupted contests, he triumphed in every

quarter, and scarcely experienced a reverse. Victorious over the Romans, the Abyssinians, the Ephthalites, and the Turks, he extended the limits of his empire on all sides, pacified the discontented Armenia, crushed internal revolt, frustrated the most threatening combinations, and established Persia in a position which she had scarcely occupied since the days of Darius Hystaspes." It is to these wars and conquests that allusion is made by the author of the *Maînû-î-Khrat*, in Chapter XXI., 25-26, as follows :—

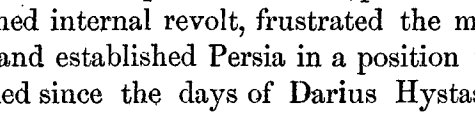

However, Dr. A. D. Mordtmann suggests A. D. 580-590 as a probable period of those wars and conquests.

The following observations on the age of this treatise, are made by Dr. E. W. West, in the Introduction to his English translation in S. B. E., Vol. XXIV., pp. 16-17 :—"With regard to the author of this treatise, and the age in which he lived, we have no further information than can be gathered from the contents of the book itself. The author was evidently a devoted Marzda-worshipper, and probably a layman, as has been already remarked, but has given us no further hints about himself. Whether he wrote before or after the Arab conquest of Persia is doubtful. There are only two passages that might be strained into allusions to Muhammadanism: one in Chap. 1,18 which alludes to some heterodox religion injuring the property of the orthodox faith, but the author has just been talking of many sects, and the grievance here mentioned is much too common to be considered as applicable only to the Arabs ; the other passage is Chap. XVI., 37-48, which describes the advantages of "the moderate drinking of wine," and might be supposed to be written in indirect opposition to the Muhammadan prohibition of such indulgence. In either case, the allusion is certainly far too obscure to form a fair basis for argument. On the other hand, Chap. XIII., 13, 14, speaks of the sovereignty of Vishtâsp existing in connection with the most powerful sect or form of devotion, which statement might be strained to imply that the government was still orthodox ; and the

definitions of good and bad government in Chap. XV., 12-39, could hardly have been written after the Arab conquest. The allusion to the continued conflict of the Arûmans and Tûrânians with the Irânians in Chap. XXI., 23-26, may possibly refer to some troublesome wars carried on by the Greeks and Turks against the Persians in the time of the author, and the late Dr. A. D. Mordtmann has suggested A. D. 580-590 as a probable period for such remarks, but, here again, the allusion is too obscure to be relied on."

In this complete edition of the Pahlavi text of the *Dînâ î Maînû î Khrat*, I have generally followed PB., and W. The second one W. is the Iranian codex* No. 43 of the University Library at Kopenhagen, which had been brought from Persia by the late Professor N. L. Westergaard in 1843, and from which a facsimile edition of the *Maînû î Khrat* was published by Prof. F. C. Andreas in 1882. This Iranian MS. from which the *Dînâ* is extracted, is alluded to by Westergaard in his Introduction to the Zend-Avesta, page 8, note 3. According to a colophon given at the end of this text, we find that it was finished in the year 938 of Yazdagard, and written by one Meherbân Noshirwân Rustam Shahryâr from the copy of Dastur Ǧadmanfiruz Asfendyâr Gadmanfiruz. This copy was based on the copy of Mâhvindâd Nariman, which had been brought from India to Persia. In the codex called K43 eleven folios of the *Dînâ î Maînû î Khrat* have been lost; one of these, *viz.*, the first, contained the beginning of the text as far as Chapter I. 28, the other nine were occupied by Chaps. XIV. 1—XXVII. 49, and the eleventh contained Chaps. XXXIX. 31—XL. 17. In those parts where the text of the Iranian MS. is lost, I have adhered to the Indian copies herein called PB., ED., and TD.

PB. and ED. belong to the Library of my venerable father,

The following account is given of this codex by Dr. West :—

* "The MS. K. 43 is a small quarto volume of 178 folios, of which the Dînâ occupies folios 2-37, written fifteen lines to the page. The first and second folios also contain the conclusion of the larger Bundahish, of which the first 129 folios are missing from this codex, as described in S. B. E., Vol. V., Introd., XXXIX.—XLI., and the latter part of the codex contains about one-fifth of the Dinkard, in several detached fragments, and four-fifths of the Bahman Yasht."

Dastur Dr. Peshotanji, and TD. belongs to the Mullan Firuz Library at Bombay. PB. is a very correct copy, and contains the Pahlavi text only, while ED. contains the three Pâzand, Sanskrit, and Pahlavi texts. PB. and ED. do not contain any colophon ; but the second one gives a Persian heading which states that it was copied from a codex belonging to one Khorshêdji Noshêrwânji Kôhyâji, and completed on the 20th day of the month of Bahman in the year after *Yazdagard* 1199. The name of the copyist is not mentioned. In regard to TD., the writer states that the text was prepared by comparing two copies, one being the facsimile edition of Prof. Andreas, the other the copy of the Pahlavi text belonging to Ervad Tahmuras D. Anklesaria. These Indian copies contain an almost complete text of the Pahlavi *Maînû î Khrat*, but it seems to me that they are (in the parts where Westergaard's codex is deficient) careful reproductions from the Pâzand text of Dastur Neryosang Dhaval, who flourished in the middle of the 11th century A.D., and who is well-known to Oriental scholars by his excellent Pazand and Sanskrit versions of some of the Avesta and Pahlavi works, which include our text.* (*Vide* Neryosang's colophon to his Sanskrit version.)

In order to give an idea of the Pahlavi reproduction in ED., of the beginning folio lost from W., I have given in my edition the original text as it stands in ED., without any change or omission. But, for the help and guidance of the Pahlavi student, I also give below the latest reproduction of the Pâzand of Neryosang's text, from Chap. I., § 1 to § 28. For numbering the sections I have carefully used, for the convenience of the student, Dr. West's numbers given in his English translation in the S. B. E., Vol. XXIV.

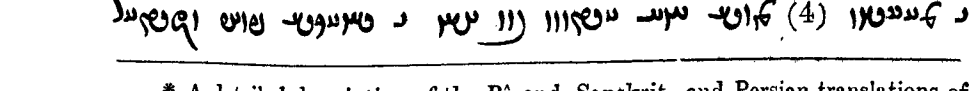

* A detailed description of the Pâzand, Sanskrit, and Persian translations of the *Mainû i Khrat*, is given by the English translator of the Pahlavi and Pâzand texts, in Vol. XXIV. of the Sacred Books of the East, edited by Prof. Max Müller.

[ھے (28) ہوچکا

ہوچکے ہو ؛ (27) ۞ دیانت کرا ۱۱ یا دس دیانت ہوں ہوں ہوں
ہار ۔ دس ۱ کہ ۱ (26) ہو ہوا دیانت ہوں ہوں ہوں (25) ہوں کہ ہو
ہوئے ہوئے ہے ہوا ۱ ہو ہوا (24) ۱ ہو ہوا ۱ ہوا ہوں ہوں (23) ۱ ہوا ہے ہوں کرا ہے ہوں
۱ ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں (22) ہو ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں
ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں (21) ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں
ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں (20-19) ۱ ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ۞ ہوں
۱ ہے ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں
ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں
ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں
ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں
ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں
ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں
ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں
ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں
ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں
ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں
ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں
ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں ہوں

COMMENTARY.

Chap. I, §§ 2, 6, is a modern corruption; always used in Pahl. texts.—§ 7, *vâspuhrakân*=Ner. Sanskrit *vikhyâtimat.* On the meaning of this interesting word see Darmesteter, *Etudes Iraniennes* II., p. 139. In the Sasanian dynasty *Vâspuhrakân* was used as the title of certain families of nobles.—§ 10, rendered into *shuddhasâbhignâna* by Neryosang; generally written —§ 10, *Mazdayasnân* for the common Pahl. form of the word : Dastur Neryosang's *Mahestâ* shows that he had this word *Mahêstân.*—§ 14, is much more usual than —§ 22, *frajâmkârîh*, see Chap. VIII, § 25—§ 22, for see Chap. LVI, § 5—§ 25, is much more usual than —In page 2, note 1, the Kopenhagen MS. is called K. 43 and not K. 23 (which is a misprint)—§ 33, is more usual than —§ 36, according to L. (the oldest MS. of the Pazand-Sanskrit Version in the India Office Library in London) we should read for and for —§ 41, better —§ 45, after w. 3 add —§ 46, better than —§ 51, The Pazand-text has the positive *spâsdâr* for the Pahlavi while the Sanskrit has the comp. *tridhâpraharakakâritarô*—§ 56, may be omitted. Observe the construction also in Chap. II., 96.—§ 59, is more usual than

Chap. II, § 15, better than , the being generally omitted before , , etc., in earlier Pahl. MSS.—§§ 16, 17 form

often used in the Dinkard—§ 37, Dr. West reads it 𐬀𐬞𐬀𐬨𐬀 *aê-mûkô* 'with one boot,' corresponding to the Skr. of Ner. *êkôpânan mâ prachara.* Here 𐬀𐬞𐬀𐬨 is evidently for 𐬀𐬨𐬀 *amûk* 'without boots.' The Pazand *êmôk* must be 𐬀𐬞𐬀𐬨 in Pahlavi. Compare *Ardâ Virâf,* Chap. XV., 5 𐬀𐬞𐬀𐬨 𐬀𐬞𐬀𐬨 𐬀𐬞𐬀𐬨 𐬀𐬞𐬀𐬨 𐬀𐬞𐬀𐬨 𐬀𐬞𐬀𐬨—§ 52, W. has the older form 𐬀𐬞𐬀𐬨—§§ 52-60 are found in the *Ashirvâd* or benedictory monitions given at the time of marriage—§ 53, here the Pahl. text has the singular 𐬀𐬞𐬀𐬨, =Neryosang *samam mitraih*—§ 60, 𐬀𐬞𐬀𐬨 or 𐬀𐬞𐬀𐬨 is rightly translated *samashuddhishcha* by Neryosang, where *shuddhi* means 'atonement,' 'expiation'—§ 64, w. 10, W. has the form 𐬀𐬞𐬀𐬨, which is often used in the Dinkard—§ 66, Dr. West reads 𐬀𐬞𐬀 *jahishn* for *dahêshn,* compare Neryosang's rendering *siddhêh*—§ 76, according to the Sanskrit *mânasi mitratâ* 𐬀𐬞𐬀𐬨 better than 𐬀𐬞𐬀𐬨 𐬀𐬞𐬀𐬨 𐬀𐬞𐬀𐬨 𐬀𐬞𐬀𐬨—§ 77, 𐬀𐬞𐬀𐬨 𐬀𐬞𐬀 more probable—§§ 78-79, Pahl. 𐬀𐬞𐬀𐬨 𐬀𐬞𐬀= L. Pazand *vas mehân,* better *vash mehân* as *vash* is a common Pâz. rendering of the Pahl. 𐬀𐬞𐬀; *bên azash masân* "among those who are greater than himself," compare Neryosang *antar mahattarānām*—§§ 112-113, the Pahl. text has 𐬀𐬞𐬀𐬨 for the Pâzand *kharêd;* 𐬀𐬞𐬀𐬨 𐬀𐬞𐬀𐬨 would be clearer, as Neryosang has *asthinicha bhumau patanti*—§ 116, 𐬀𐬞𐬀𐬨 𐬀𐬞𐬀𐬨 "have lurked," or 𐬀𐬞𐬀𐬨 𐬀𐬞𐬀𐬨 "have watched"—§ 123, PB. 𐬀𐬞𐬀𐬨; it is more usually 𐬀𐬞𐬀𐬨 as in W.—§ 125, rather 𐬀𐬞𐬀𐬨 𐬀𐬞𐬀𐬨—§ 135, rather 𐬀𐬞𐬀𐬨 𐬀𐬞𐬀𐬨—§ 140, 𐬀𐬞𐬀𐬨—§ 152, perhaps 𐬀𐬞𐬀 may be an erroneous transcript of the Pahl. 𐬀𐬞𐬀—§ 156, use the causative present 3rd. person plural 𐬀𐬞𐬀𐬨—§ 158, 𐬀𐬞𐬀 pres. form of 𐬀𐬞𐬀𐬨 *bakhunastan,* Ar. بخ (𐬀𐬞𐬀𐬨)—§ 163, W. has 𐬀𐬞𐬀 𐬀𐬞𐬀 and in § 164, 𐬀𐬞𐬀 𐬀𐬞𐬀 —§ 185, prefer

to read 𐬀𐬬𐬌𐬱𐬀𐬵𐬌𐬛 *ayyâsîd*. This verb occurs in Chap. VII. 24, and in the *Dâdastân-î-Dînî*; comp. Pers. یاس or ایاس

Chap. VI, § 9, W. looks more like 𐬀𐬬𐬌𐬱 than 𐬀𐬬𐬌

Chap. VIII, 4 and 10, with reference to the Pâzand text *avarê cha vashûdagân*, and to the Sanskrit *aparas-cha kshudrajantavah* we should read 𐬀𐬯𐬭𐬌 𐬐𐬀𐬯𐬌 𐬀 instead of 𐬀𐬯𐬀𐬭𐬌𐬌 𐬐𐬀𐬯𐬌 𐬀

Chap. XII, § 6, 𐬌𐬌𐬯𐬌𐬌 is probably a variant of 𐬌𐬌𐬯𐬌𐬌 which form the Sanskrit translator must have had before him.

Chap. XIII, § 3, 𐬀𐬐𐬭 𐬀 𐬐𐬀 may also be read *ranj va hanchînak* 'exertion and riches.' *Hanchînak* is used as a noun in Chap. XV. 7, LXIII. 2, 8, and in some Pahlavi colophons in the sense of 'accumulated property, or savings.' Compare Pers. هنج 'riches'—§ 9, better 𐬐𐬀𐬵𐬀 𐬌𐬌𐬀 𐬌 than 𐬌𐬌𐬐𐬀𐬵—§ 10, better 𐬌𐬌𐬯𐬀𐬵 𐬐𐬀 than 𐬌𐬌𐬯𐬀𐬵 𐬱—§ 13, 𐬀𐬌𐬌𐬐𐬀𐬵 than 𐬀𐬌𐬌𐬌𐬐𐬀𐬵—page 28, note 3, European pronunciation *hêmnûnêt* as one 𐬌 is always missing—§ 18, w. 5, W. 𐬐𐬌𐬌𐬌𐬌 for 𐬐𐬌𐬌𐬌𐬌. It may be read *âgashtê* 'mixed' or *âgîshtê* 'cut up'; comp. Pers. آغشته or آغیشته

Chap. XIV, §§ 3-4, more fully 𐬌𐬌𐬌 𐬱𐬀𐬌 𐬀𐬌𐬌𐬌 𐬀—§ 7, better 𐬀𐬱𐬌𐬌𐬀 𐬌 𐬐 𐬌𐬱𐬌𐬌𐬀 𐬀

Chap. XVI, § 21, Neryosang had before him 𐬀𐬌𐬌 𐬌 𐬀𐬌 instead of 𐬌𐬀𐬌𐬌—§ 36, 𐬌𐬌𐬌 is usually written in old MSS. 𐬌𐬌𐬌𐬌𐬱 *hûsh-ayâr* 'cautious.'

Chap. XVII, § 4, better 𐬌𐬱𐬌𐬀𐬌 or 𐬱𐬌𐬀𐬌, compare Chap. XVI, 60.

Chap. XVIII, § 2, according to Neryosang 𐬀𐬀𐬌𐬐 𐬐𐬌𐬌 better than 𐬐𐬌𐬌 𐬐𐬌𐬌

Chap. XIX, § 2, rather 𐬌𐬀𐬌𐬌 𐬀𐬀𐬌𐬌𐬐 𐬌𐬌𐬀𐬌𐬐 𐬀 𐬐 𐬀𐬀 𐬱𐬀 𐬌𐬀𐬐 𐬌𐬌

Chap. XXI, §§ 7-8, 𐭫𐭥𐭩 should be inserted after 𐭥𐭠𐭲𐭥𐭭𐭲 and 𐭥𐭠𐭲𐭥𐭭𐭩 as in §§ 1-6—§ 15, rather 𐭲𐭥𐭭𐭲 𐭥𐭠 𐭠—§ 16, more usual 𐭫𐭥𐭩 𐭥𐭠 than 𐭲 𐭥𐭠 𐭫𐭥𐭩—§ 17, rather 𐭫𐭥𐭩 𐭲𐭥𐭭𐭲𐭫𐭥𐭩𐭫𐭥𐭩 𐭥𐭠 𐭥𐭠 𐭥𐭠 𐭫𐭥𐭩 𐭥𐭠 𐭠—§ 19, better 𐭥𐭠 𐭥𐭠 𐭥𐭠𐭫𐭥𐭩𐭫𐭥𐭩 𐭥𐭠 𐭠 𐭥𐭠 𐭥𐭠 𐭥

Chap. XXXVII, § 26, 𐬛𐬀𐬨𐬀𐬛𐬀𐬨 occurs in Indian MSS.; 𐬛𐬀𐬨 𐬛𐬀𐬨𐬀𐬛 is the usual Iranian spelling as found in W. and the *Dinkard*—§ 36, 𐬛𐬀𐬨𐬀𐬛𐬀𐬨𐬀𐬛 in Iranian MSS.

Chap. XXXVIII, § 2, better 𐬛𐬀𐬨𐬀𐬛 𐬌𐬀𐬨𐬀 𐬌𐬀𐬀—§ 4, 𐬌𐬀𐬨𐬀𐬛 𐬀𐬀 𐬛𐬀𐬨𐬀 where 𐬛𐬀𐬨𐬀 is used in the sense of 𐬌, which is rarely the case in Pahlavi.—§ 5, 𐬛𐬀𐬨𐬀𐬌 is read 𐬌𐬀𐬌 by Neryosang.

Chap. XXXIX, § 6, Neryosang seems to have had 𐬀𐬌𐬀𐬨 instead of 𐬌𐬀 The word 𐬀𐬌𐬀𐬨 would give a better meaning.—§ 26, Neryosang had 𐬛𐬀𐬨 𐬀𐬌𐬀𐬨 𐬌𐬀𐬀 𐬛𐬀𐬨𐬀𐬛 𐬀𐬛𐬀𐬨𐬀𐬛, which he translates by *uttamatâcha vinayamanasi manushyê prabhûtarâ*—§ 30, note on 𐬛𐬀𐬨𐬀. The word is *Huzvârish*, whose Pâzand equivalent is 𐬌𐬀𐬨 clearly intended for 𐬌𐬀𐬛𐬀𐬨 *gardan* 'the neck.' The Pahl. 𐬛𐬀𐬨𐬀 *chavvarâ*= Chaldee *tsavvarâ*, owing to the Sasanian letter *â* having changed into Pahl. 𐬀. The Arabic چول used in mod. Persian, is derived from it.

Chap. XLIII, § 3, 𐬛𐬀𐬨𐬀𐬌 𐬛𐬌 *dûsh-vahâk*, Pers. بها 'price,' is read by Neryosang *dûsh-vâsak*, and rendered by *durgandhinas*. Perhaps Neryosang had 𐬛𐬌 𐬌𐬀𐬛𐬀

Chap. XLVI, § 5, 𐬀𐬛𐬀𐬨𐬀𐬛=Pahl. 𐬛𐬀𐬨𐬀𐬛=Pers. یکتا=Skr. *kêvalam*.

Chap. XLIX, § 20, 𐬛𐬀𐬨𐬀𐬛 𐬀𐬛𐬀𐬨𐬀𐬌𐬀𐬛 𐬀 𐬛𐬀𐬨𐬀𐬛 where 𐬛𐬀𐬨𐬀𐬛 does not correspond to the Pâzand *pa dast o haptoirang dâred*, or to the Sanskrit *hastâ haptôirangasya gṛhnâti*. Evidently, therefore, either the Pahl. 𐬛𐬀𐬨𐬀𐬛 is an incorrect transcript of the original 𐬀𐬛𐬀𐬨𐬌 𐬀𐬀 or the Pâzand and Skr. translator has misread the text.

Chap. LII, § 7, rather 𐬀𐬀𐬀𐬀𐬛 𐬀 𐬛𐬀𐬨𐬀𐬛 𐬀𐬛𐬀𐬨 𐬌𐬀—§ 15, 𐬛𐬀𐬨𐬀 =Skr. *ashubham*=Pâz. *vatarî*, means 'the contrary,' *i. e.*, 'evil'—§ 18, 𐬀𐬨𐬀𐬛𐬀=𐬀𐬨𐬀𐬛𐬀, =Pers. یک بار

Chap. LIV, § 2, instead of 𐬛𐬀𐬭𐬌𐬯-𐬚-𐬌𐬙 Neryosang had before him 𐬛𐬀𐬭𐬌𐬯-𐬚-𐬌𐬙, for his Skr. translation gives: *pîditâñ dadhâti* in the sense of a disease or plague.

Chap. LVI, § 2, 𐬌𐬙𐬀𐬭𐬯𐬀 more usual than 𐬌𐬙-𐬚-𐬛𐬁𐬯𐬀 *daryâhîhâ* in W. or K 43, Ner. *samudrâshcha*—§ 4, 𐬌𐬙𐬀𐬭𐬯𐬀𐬛 might also be read *anglikhtâr*, Pers. انگیختن "to rouse," "to produce." But Ner. has *adarhayitârah*=Pâz. *anasakhtâr* 'moderator.'

Chap. LVII, § 7, the plural form 𐬌𐬙-𐬚-𐬛𐬁𐬯 is right, if we couple with *Sôshâns* others who, too, are to cause the Resurrection—§ 14, the Pâzand text for 𐬛𐬀𐬭𐬌𐬯-𐬚-𐬛𐬁𐬯𐬀 is *avar i âvgîna, i. e.*, Pers. ابر آبگینه "a cloud that is as clear as a crystal or of the form of a crystal," Ner. *kâcharatnâkrti* "of the form of a glass-crystal." 𐬛𐬀𐬭𐬌𐬯-𐬚-𐬛𐬁𐬯 might hence be a contracted form of 𐬛𐬀𐬭𐬌𐬯-𐬚-𐬛𐬁𐬯𐬀𐬴 *mayâgînak*, a *Huzvârish* form of 𐬛𐬀𐬭𐬌𐬯𐬀𐬴 *âvgînak* —§ 14, 𐬚𐬀𐬭𐬌𐬯𐬀𐬌 *vikhtan*=Pers. بیختن 'to sift,' 'to divide'. The Pahl. 𐬚𐬀𐬭𐬌𐬯𐬀𐬌 may be an incorrect transcript of 𐬚𐬀𐬭𐬌𐬯𐬀𐬎 as 𐬚𐬀𐬭𐬌𐬯𐬀𐬎𐬌 is used for 𐬚𐬀𐬭𐬌𐬯𐬀𐬎𐬙. Comp. Pers. کیختن "to break"—§ 18, 𐬚𐬀𐬭𐬌𐬙 𐬌𐬙-𐬚-𐬛𐬁𐬯 in K 43; better 𐬚𐬀𐬭𐬌𐬙 𐬌𐬙-𐬚-𐬛𐬁𐬯—§§ 19-20, the words *vandandî* in § 19, and *vandâd* in § 20, in the Pâzand text, are wanting in the Pahlavi text. They are translated in Skr. by *lâbhantê* and *alabhanta*—§ 21, 𐬛𐬁𐬯𐬙 often written 𐬚𐬁𐬯𐬙 in older MSS.—§ 21, instead of 𐬚𐬀𐬭𐬌𐬯𐬀𐬎𐬙 𐬛 𐬚𐬀𐬭𐬌𐬯𐬀𐬎𐬙 𐬛 𐬚𐬀𐬭𐬌𐬯𐬀𐬎𐬙 Neryosang had 𐬛𐬀𐬭𐬌𐬯𐬀𐬎𐬙 𐬛 𐬚𐬀𐬭𐬌𐬯𐬀𐬎𐬙 𐬛 𐬚𐬀𐬭𐬌𐬯𐬀𐬎𐬙=the Pâzand *nê madan î eshã ô vahesht*=Skr. *no samprâptiryâ amîshâñ svargabhuvane.*

Chap. LVIII, § 3, according to the Pâzand *u daryûsh i dând i agunâh*, and the Sanskrit *durbalashcha yo jnânî apâpashcha*, the Pahlavi should have been 𐬌𐬙𐬀𐬭𐬯𐬀 𐬛 𐬚𐬀𐬭𐬌𐬯𐬀𐬎𐬙 𐬛 𐬚𐬀𐬭𐬌𐬯𐬀𐬎𐬙 𐬛 𐬚𐬀𐬭𐬌𐬯𐬀𐬎𐬙, just as in § 7, 𐬌𐬙𐬀𐬭𐬯𐬀 𐬛 𐬚𐬀𐬭𐬌𐬯𐬀𐬎𐬙 𐬛 𐬚𐬀𐬭𐬌𐬯𐬀𐬎𐬙

Chap. LIX, § 7, the Pâzand *âsûdî*, and the Skr. *alasatâ*, should give the Pahl. form 𐭠𐭮𐭲𐭥𐭩=Pers. آسودگی

Chap. LXI, § 7, 𐭭𐭠𐭥𐭪𐭠𐭪 is read by Dr. E. W. West *namag-âkûn* 'replete with animation.' The Pâz. and Skr. texts do not give any rendering of this word.—§ 8, 𐭠𐭥𐭩𐭠𐭪=Av. 𐬀𐬵𐬀𐬙𐬀𐬌

Chap. LXII. § 21, the *mûrd* of the Pâzand text corresponds to the Pahlavi 𐭬𐭥𐭮. According to Dr. Müller it is *drvâi*, which is identical with the Av. *dru*, *drêvô* 'a garden tree' opposed to the 𐭠𐭥𐭩𐭫 'a forest tree'—§ 36, 𐭫𐭥𐭩𐭫 𐭭 𐭫𐭥𐭩𐭫 𐭪 with reference to the previous section 33. In § 36, W. has 𐭠𐭩𐭪𐭫 𐭫𐭥𐭩𐭫 *aîzeshnô-garîh*=Pâz. *yazêshnigarî*=Skr. *ijishnikarmatâñ* 'performance of the *yazêshn*'; while 𐭠𐭩𐭪𐭫 𐭭 𐭫𐭥𐭩𐭫 would mean 'the propitiation of the Spirit of the Ocean or the *Ardvî Sûra Anâhita*—§ 37, 𐭫𐭥𐭩𐭫𐭫𐭥𐭩𐭫 𐭫𐭩 in PB., reading *dahêshn*. W. has 𐭫𐭥𐭩𐭫 𐭫𐭩 𐭫𐭥𐭩𐭫𐭫𐭥𐭩𐭫 as in § 10. Perhaps 𐭫𐭥𐭩𐭫 may be a broken form of the Pahl. 𐭫𐭥𐭩𐭫 *âshyân*—§§ 39, 41, Pahl. 𐭠𐭮𐭲𐭫𐭥𐭩𐭫𐭠𐭭 *khûsinîdan*, a causal verb from 𐭠𐭮𐭲𐭫𐭥𐭩𐭫=Pers. خوسیدن 'to dry up.' The causal form 𐭠𐭮𐭲𐭫𐭠𐭥𐭩𐭫𐭠𐭭 *khûsânidan* in W., may be from 𐭠𐭮𐭲𐭫𐭥𐭩𐭫=Pers. خسیدن *khîsîdan* 'to chew,' 'to bite'.

OBSERVATIONS.

Every student ought to read the *Commentary* and the following *Errata* before he begins to study the text. The errors given on page 20, are mostly owing to the difficulties of printing Pahlavi type. While going to press, the compositor was obliged to lift up the composed type of 8 pages, and consequently some letters getting loose have dropped down and were separated. The hasty compositor trying to make it right, has in some places put the letters dropped, and in some put wrong letters or even additional letters. Hence the necessity of devoting a page to corrections. This is one of the many difficulties of editing a Pahlavi text-book. I am afraid the Avesta and Pahlavi examiners of the Bombay University will have to be strictly careful with regard to this point.

ERRATA ET CORRIGENDA.

Page 1, note 1, line 5, word 11 read —P. 2, n. 1, l. 2 read K. 43 for K. 23—P. 3, l. 3, w. 1 read —l. 7, w. 1 read —P. 6., l. 22, w. 2 read (45) for —P. 7, l. 1, w. 4 read —l. 20, w. 3 —P. 8, l. 23, w. 2 —P. 10, l. 16, w. 3 read —P. 13, note 2, *vas-anâkîh*; note 3 W. ; note 4, *vângînêd*—P. 14, l. 8, w. 3, read for —l. 16, w. 3 —P. 21, l. 2, w. 1, read —P. 24, l. 8, w. 6 —P. 25, l. 10, w. 8, read (11) for —P. 26, note 1, read W. ; note 2, read: Better —P. 30, l. 3, w. 4 ; l. 4, w. 6 ; note 2, Better TD. —P. 31, l. 2, w. 9 ; l. 18, w. 6 —P. 32, note 5, TD. —P. 34, l. 18, w. 3, read ; note 2, 'arrogant'; note 5, add Pers. گوارید 'digests'—P. 35, l. 8, w. 2 *âhâk*; w. 8 ; l. 22, w. 3 —P. 36, l. 12, w. 7 *amâr* —P. 37, Chap. XX, §§ 2 and 4, 'one thing'; § 5, —P. 42, l. 4, w. 4 —P. 44, l. 7, w. 1 ; l. 22, w. 1 —P. 45, n. 5, *Bêvarâsp*—P. 46, l. 21, w. 4 *pasin*—P. 47, l. 9, w. 1 ; l. 13, w. 2 usually ; note 2, Av. *Syâvarshân*—P. 49, n. 3, *âpasdânîktar*—P. 53, l. 11, w. 5, omit —P. 54, l. 13, w. 8 —P. 55, l. 12, w. 5 —P. 56, Chap. XXXVIII, l. 1, § 2, w. 2 —P. 59, l. 3, w. 3 —P. 62, l. 5, w. 2 read for —P. 65, l. 8, w. 10 —P. 66, l. 17, w. 1 —P. 67, l. 8, w. 1 —P. 68, l. 15, w. 1 —P. 70, l. 6, w. 7, rather —P. 72, l. 5, w. 3 ; l. 12, w. 1. —P. 79, l. 3, the last must be omitted—P. 87, l. 1, w. 7, read for —P. 88, l. 12, w. 8, read *Narêmâhân* for

THE DÎNÂ-I MAÎNÛ-I KHRAT.

CHAPTER I.

(1) [Of the Dînâ-i Maînû-i Khrat[1] which is the Pahlavi text of the Mînôkhrat.] (2) Of the good religion which Ahura Mazda (3) revealed to Zarathushtra Spitâma. (4) Of the first question which Zarathushtra Spitâma asked of Ahura Mazda. (5) Of the answer which Ahura Mazda gave to Zarathushtra Spitâma. (6) Of the second question which Zarathushtra Spitâma asked of Ahura Mazda. (7) Of the answer which Ahura Mazda gave to Zarathushtra Spitâma. (8) Of the third question which Zarathushtra Spitâma asked of Ahura Mazda. (9) Of the answer which Ahura Mazda gave to Zarathushtra Spitâma. (10) Of the fourth question which Zarathushtra Spitâma asked of Ahura Mazda. (11) Of the answer which Ahura Mazda gave to Zarathushtra Spitâma.

1 The following heading is prefixed to the original Pahlavi text in K 23, which was published by Dr. Andreas in 1882. As the first folio of the text from which K 23 was copied had been lost, this heading seems to have been composed by some copyist.

(12) ۱ ۱۱۱

(33) ہم نے اپنے بندے ابراہیم کو دیا اور ہم نے اسحاق کو
اور یعقوب کو ہدایت دی اور ہر ایک کو ہم نے نیکوکار بنایا
(34) اور لوط کو بھی ہم نے پیغمبر بنایا اور ہم نے اسے
(35) اور اس کے باپ دادوں اور اولاد اور بھائیوں میں سے
بہتوں کو ہدایت کی اور ہم نے ان کو برگزیدہ کیا اور سیدھا
راستہ دکھایا (36) یہ اللہ کی ہدایت ہے وہ اپنے بندوں میں
سے جس کو چاہتا ہے ہدایت کرتا ہے اور اگر وہ بھی شرک
کرتے تو جو عمل وہ کرتے تھے سب اکارت ہو جاتے (37) یہ
لوگ ہیں جن کو ہم نے کتاب اور حکم اور نبوت دی پھر اگر
یہ لوگ اس کا انکار کریں تو ہم نے اس کے لئے ایسے لوگ
مقرر کر دیئے ہیں جو اس کے منکر نہیں (38) یہ وہ لوگ ہیں
جن کو اللہ نے ہدایت کی پس تو بھی انہیں کی ہدایت کی
پیروی کر (39) اور کہہ دے کہ میں تم سے اس پر کچھ
اجر نہیں مانگتا یہ قرآن تو تمام دنیا کے لوگوں کے لئے
نصیحت ہے (40) اور تھوڑے ہی دنوں میں تم اس کی
خبر[1] جان لو گے (41) اور جب انہوں نے اللہ کی قدر نہ
کی جیسا کہ اس کی قدر کرنی چاہئے تھی جب ہی تو انہوں
نے کہا کہ اللہ نے کسی آدمی پر کچھ نہیں اتارا کہہ دے
کہ پھر وہ کتاب کس نے اتاری جو موسیٰ لایا تھا جو
لوگوں کے لئے روشنی اور ہدایت تھی تم نے اس کے
ٹکڑے کر رکھے ہیں کچھ ظاہر کرتے ہو اور بہت سا
چھپاتے ہو اور تم کو وہ علم سکھایا گیا جو نہ تم جانتے
تھے نہ تمہارے باپ دادے پھر کہہ دے کہ اللہ نے
(42) پھر تو ان کو ان کی بیہودہ باتوں میں کھیلتے
رہنے دے (43) یہ بابرکت کتاب ہے جو ہم نے اتاری
ہے اگلی کتابوں کی تصدیق کرتی ہے اور اس لئے
(44) تاکہ تو مکہ والوں کو اور جو لوگ اس کے
آس پاس ہیں ان کو ڈر سنائے اور جو لوگ آخرت پر
یقین رکھتے ہیں وہ اس پر ایمان لاتے ہیں اور وہ اپنی
نماز کی پابندی کرتے ہیں (45) اور اس سے بڑھ کر
ظالم کون ہے جو اللہ پر جھوٹ باندھے یا کہے کہ
مجھ پر وحی آئی ہے حالانکہ اس پر کچھ وحی نہ آئی
ہو اور جو کہے کہ میں بھی ویسی ہی کتاب اتاروں گا
جیسی اللہ نے اتاری ہے اور اگر تو دیکھے جب
ظالم موت کی سختیوں میں ہوں اور فرشتے ہاتھ
بڑھا رہے ہوں کہ نکالو اپنی جانوں کو آج تم کو
ذلت کی سزا دی جائے گی بدلہ اس کا جو تم اللہ پر
جھوٹ بولتے تھے اور اس کی آیتوں سے تکبر کرتے
تھے (46) اور تم ہمارے پاس اکیلے اکیلے آئے
جیسا کہ ہم نے تم کو پہلی بار پیدا کیا تھا اور جو
کچھ ہم نے تم کو دیا تھا سب پیچھے چھوڑ آئے اور
ہم تمہارے ساتھ تمہارے سفارشیوں کو نہیں دیکھتے
جن کے بارے میں تم دعویٰ کرتے تھے کہ وہ تمہارے
کام بنانے میں اللہ کے شریک ہیں اب تمہارا آپس
کا تعلق ٹوٹ گیا اور جو کچھ تم دعویٰ کرتے تھے
سب تم سے کھو گیا (47) بیشک اللہ ہی دانہ اور
گٹھلی کو پھاڑ کر اگانے والا ہے وہ جاندار کو بے
جان سے نکالتا ہے اور بے جان کو جاندار سے
نکالنے والا ہے یہ ہے اللہ تم کو پھر کہاں الٹے
جاتے ہو (48) وہ صبح کی روشنی کا پیدا کرنے
والا ہے اور اس نے رات کو آرام کے لئے بنایا ہے
اور سورج اور چاند کو حساب کے لئے بنایا ہے یہ
زبردست علم والے کا مقرر کیا ہوا اندازہ ہے
(49) اور وہی ہے جس نے تمہارے لئے ستارے
بنائے تاکہ تم خشکی اور تری کے اندھیروں میں
ان سے راہ معلوم کرو ہم نے نشانیاں کھول کھول
کر بیان کر دی ہیں ان لوگوں کے لئے جو علم رکھتے
ہیں

1 So PB.; W. om.

2 W. om. ولا تعلمون ..... ما لم

3 So PB.; W. om. و ترك

ښکلوسره ساتم ۱ خوږوي ۱ (50) ۞ لوبانو سپارنه مالونه
ما ساتل ۞

(51) ۱ څه مالونه د ځنګلونو ۱ ښارونو کاڼي ۱ د
کوم ما مالونه د ځنګلونو ۱ ښارونو کاڼي ۱ څه
د ساتم ۱ سپارنه ۱ څوک سره د څوک ۱ ساتم
ځکه (52) ۱ ساتم د ساتم ۞ مالونه ښارونو مالونه
ما ښارونو ما مالونه ساتم ۱ (53) ساتم د ساتم ۞ مالونه
ساتم ۱ (54) ۞ ساتم څوک سره څه وساتم
د ساتم ۱ (55) ۞ مالونه ساتم ۱ مالونه د ساتم
ساتم ۞ (56) ۱ څه کوم ما ساتم ساتم د ساتم
ساتم ۞ ډېرې مالونه ساتم ما

(57) ۱ ساتم کوم څه ساتم د ساتم کوم ۱ وساتم
څه ساتم (58) ساتم ساتم (59) ساتم ۱ ساتم
ساتم (60) ساتم د ساتم ۱ ساتم ۱ ساتم
ساتم (61) ساتم د ساتم ۱ ساتم ۱ ساتم
ساتم ۱ ساتم ۱

(3) وأنه هو الذي يميت ويحيي (4-5) وأنه هو الذي خلق الزوجين
الذكر والأنثى من نطفة إذا تمنى ۞ وأن عليه النشأة الأخرى (6) وأنه هو
أغنى وأقنى ۞ وأنه هو رب الشعرى (7) وأنه أهلك عادا الأولى
وثمود فما أبقى ۞ وقوم نوح من قبل (8) إنهم كانوا هم أظلم
وأطغى ۞ والمؤتفكة أهوى (9) فغشاها ما غشى ۞ فبأي آلاء
ربك تتمارى (10) هذا نذير من النذر الأولى (11) أزفت الآزفة
ليس لها من دون الله كاشفة (12) أفمن هذا الحديث تعجبون
وتضحكون ولا تبكون (13) وأنتم سامدون (14) فاسجدوا لله
واعبدوا ۞

(15) إن الذين عند ربك لا يستكبرون عن عبادته ويسبحونه
وله يسجدون ۞

---

1 So PB.; W. ٣١١٥

(25) سلیمو د وینځو (26) شپږم ځل د ګلاب
غوړ ۞ وایي چې

(27) او[1] چې سره ومنې نو (28) ټول د خپلو
سترګو د ښکلا د ساتنې د پاره د سرمې
۞ وایي چې

(29) ټول د ګلابو (30) کې د ګلابو غوړ
د ګلابو د اوبو ۞ وایي چې

(31) ټول د اوښې (32) کوچ کې د
ټولو ۞ مرګ چې

(33) ټولو ښځو (34) ټول د ښکلتیا
د پاره ۞ وایي چې د ګلابو غوړ
او د ګلابو

(35) ټول د ښکلتیا (36) شپږم
د ګلابو غوړ ۞ وایي چې

(37) او د ګلابو (38) ټول د ګلابو
غوړ ۞ وایي چې

(39) که (40) ټول د ګلابو
د ځمکې غوړ ۞ وایي چې

(41) ټول د ګلابو غوړ (42) او[2] د ګلابو
اوبه ۞ وایي چې

(43) او که (44) د ګلابو اوبه
د ګلابو د غوړو د پاره ۞ وایي

---

1 W. om. او — 2 W. ګلاب

(46) ما په ورځو کې د ډیرو سره (47) ولاړه وه چې د
ښځې ښځه (48) ډیره ښه ښکاره وه او د ښوونځي ښاغلي
ورته (49) ډیر ښه ګڼل کیده او ټول ورځ به یې د ښوونځي
ښاغلي سره خبرې کولې او (50) د ښځې د ښکلا او
ښوونځي ښاغلي ته ډیر ښه ښکاره وه ۞ ډیر ښه
(51) ښاغلي ښوونځي ښاغلي ته وویل چې ته ولې
ځنډیدلې ۞ ښځه ته وویل چې زه ولې ځنډیدلې
(52) وخت ښه نه وو ۞ ښاغلي وخت (53)
ته ولې ځنډیدلې ۞ ښځې ته وویل چې زه ولې
(54-55) وخت ښه نه وو ۞ ښاغلي وخت
ته ولې ځنډیدلې ۞ ښځې ته وویل چې زه ولې
(56-57) وخت ښه نه وو ۞ ښاغلي ته ډیر
ښه ښکاره وه (58) ۞ ښاغلي ته ښوونځي ته ښه
وخت (59) ۞ ښځې ته ښوونځي ته ښه وخت
ښاغلي ښوونځي (60) ۞ ښځه ته ښاغلي ښه ښکاره
ټول ورځ (61) ۞ ښاغلي ته ښځې سره خبرې
ته ښه ښکاره (62) ۞ ښځه ته ښوونځي ته
ښځې سره ناست وه (63) ۞ ښاغلي ته ښځه
ښه ښکاره شوه ۞ (64) ښځه ښاغلي ته ډیر ښه
ښکاره شوه ۞ (65-66) ښاغلي ښځې ته ډیر
ښه ښکاره شوه او (67) ښځه ښاغلي ته ډیر ښه

1 So PB.; W. ۶۶۳ — 2 W. ۶۶۶ — 3 Better ۶۶۶۳

ماه-سمه ۞ ۱ ماه ۵ ۱۵۱۵ ۱۵۱۵ ۱۵۱

(88) ¶ ... [1] ... ¶

(89) ... ¶ ...

(90) ... [2] ... ¶

(91) ... ¶

(92) ... ¶

(93) ...

(94) ...

(95) ...

(96) ...

(97) ... [3] ... ¶

(98) ... [4] ...

(99) ...

(100) ...

(101) ... [5] ...

---

1 W. illegible

2 So PB.; W. illegible

3 So PB.; W. illegible

4 W. illegible

5 So PB.; W. illegible

(102) ... (103) ... (104) ... (105) ... (106) ... (107) ... (108) ... (109) ... (110) ... (111) ... (112) ... (113) ... (114) ... (115) ... (116) ... (117) ... (118) ... (119) ... (120) ...

1 *Nasâ.*
2 PB.; W. illegible
3 *Khrvidrush*, the epithet of *Aéshma.*
4 So PB.; W. illegible
5 W. om.
6 Better illegible
7 'Devours.'

ښه ده چې د ژوند په ټولو برخو کې د ګټې وړ وي ۞ (102) او
د ښه کار کولو لپاره د ښه پوهې ضرورت دی ۞ (103) د
ښه پوهې لپاره د ښه زده کړې ضرورت دی ۞ (104) د
ښه زده کړې لپاره د ښه ژوند ضرورت دی ۞ (105) د
ښه ژوند لپاره د ښه کار کولو ضرورت دی ۞ (106) د
ښه کار کولو لپاره د ښه ټولنې ضرورت دی ۞ (107) د
ښه ټولنې لپاره د ښه ملګرو ضرورت دی ۞ (108) د
ښه ملګرو لپاره د ښه چلند ضرورت دی ۞ (109) د
ښه چلند لپاره د ښه ادب ضرورت دی ۞ (110) د
ښه ادب لپاره د ښه روزنې ضرورت دی ۞ (111) د
ښه روزنې لپاره د ښه کورنۍ ضرورت دی ۞ (112) د
ښه کورنۍ لپاره د ښه ماشوم ضرورت دی ۞ (113) د
ښه ماشوم لپاره د ښه ښوونځي ضرورت دی ۞ (114) د
ښه ښوونځي لپاره د ښه ښوونکي ضرورت دی ۞ (115) د
ښه ښوونکي لپاره د ښه ښوونځي ضرورت دی ۞ (116) د
ښه ښوونځي لپاره د ښه ماشوم ضرورت دی ۞ (117) د
ښه ماشوم لپاره د ښه کورنۍ ضرورت دی ۞ (118) د
ښه کورنۍ لپاره د ښه روزنې ضرورت دی ۞ (119) د
ښه روزنې لپاره د ښه ادب ضرورت دی ۞ (120) د
ښه ادب لپاره د ښه چلند ضرورت دی ۞ (121) د
ښه چلند لپاره د ښه ملګرو ضرورت دی ۞ (122) د
ښه ملګرو لپاره د ښه ټولنې ضرورت دی ۞ (123) د
ښه ټولنې لپاره د ښه کار کولو ضرورت دی ۞ (124) د
ښه کار کولو لپاره د ښه ژوند ضرورت دی ۞ (125) د
ښه ژوند لپاره د ښه وخت تېرولو ضرورت دی ۞ (126) د
ښه وخت تېرولو لپاره د ښه کورنۍ ضرورت دی ۞ (127) د
ښه کورنۍ لپاره د ښه ماشوم ضرورت دی ۞ (128) د
ښه ماشوم لپاره د ښه ښوونځي ضرورت دی ۞ (129) د
ښه ښوونځي لپاره د ښه ښوونکي ضرورت دی ۞ (130) د
ښه ښوونکي لپاره د ښه زده کړې ضرورت دی ۞ (131) د
ښه زده کړې لپاره د ښه ټولنې ضرورت دی ۞ (132) د
ښه ټولنې لپاره د ښه ملګرو ضرورت دی ۞ (133) د
ښه ملګرو لپاره د ښه چلند ضرورت دی ۞ (134) د
ښه چلند لپاره د ښه ادب ضرورت دی ۞

1 W. ښه
2 PB., W. ښکاره
3 W., PB. ښوونځي
4 So PB.; W. ښوونکي

(135) ۱ خوشحال سړی وی که مینه لرونکی او مینه ۱
مینه سړی وی یا ښځه دوستۍ دوه اړخیزه وی او
خوشحالي ۱ خوښ ژوند د ښځې مینه سړی خوښوي او ښه
ښکاري. ۱ خوښ او د سړي خوښ وي (136) ۞ ښه
وي (137) ۞ ښه ۱ ښایسته ۱ ښکلی ځوان ښځه ۱
مینه سړی مینه ښځه ځوانۍ مینه وي ځوانۍ مینه
مینه وي ځوانۍ مینه وي (138) ۞ وي
وي ځوانۍ مینه (139) ۞ وي مینه وي سړی خوښوي
۞ وي مینه وي سړی خوښوي[1] مینه وي
دوه ډوله مینه د ښځې او سړي (140) ۞ مینه وي
۞ وي مینه د سړي او ښځې مینه وي دوه ډوله
(141) ۞ وي مینه د سړي کوم ښکلی ښځه وي
مینه یا ځوان سړی ځکه ښه ښکاري چې (142)
مینه (143) ۞ ښه سړی ښځه او ښځه سړي مینه د ښه
چې (144) ۞ ښکاره ښکلی ښکلی د کوم او ښکلی د ښکلی
۞ ښځه مینه له ښه ښکاره ښه ښکاره وي
ښکاره یا ځوان یا ښځه ۱ ښکلی یا ځوانۍ ښکلی (145)
خوښوي ۱ (146) ۞ ښه[2] ښکاره ځکه ښکلی یا ښکلی ۱
ځکه ښکلی ځوان د ښکلی ښکلی د کوم او ښه ده
وکلي او ښکلی ۱ ښکلی ښکلی (147) ۞ ښکاره
د کوم چې (149) ځوانۍ ښکلی ښه ۱ (148) ځوانۍ

1 W. om.

2 *Khârâm* 'graciously walking', Pers. خرامیدن; or *madam khârâm* 'with great comfort.'

ډېره د هڅې ما اسمر[2] د اندمون د ژغمې[1] د ژغمېدې
د اسلام د مخامخ د اسمر مخې مخ کوندوي د اسمر
۞ اسم د اسلاوم

(150) مخ سوې (151) دلالې سمې د سمې مخ
کې ما ا ومخې ما نه ډېشې د کې هغې اخیستې سره سره
د اسمرلې سره (152) ۞ دلالې ما اخې سې ډاوا
سوې (153) دلاکې سره دغې[3] ما. دغې ډېرې کې د ځاخې
هغه ډېر ما اسم کې د سې ډو سره ما ډېر ډېر
ما سره (154) اخې سره اسمرې سمې ا اخې ډېر
د ډو ۞ دمسا ځې اخې ډېر ما

. (155) ډوخې اسخ (156) سې کوم ا مخ
اسخ اسلاخ ډکې اسمرلې هغه ځاخې سمې ما مخ
اسم اسلاخ ډکې د کې ډارې دغې[3] ما. دغې ډېرې
ما ډو د ډو ما سره ډارې ۞ (157) ډې سې ا سې
سې اسم اسلاخ هغه دلالې سلمې ما ډېر
۞ سمې

(158) ا کې سې اسم سره ډارې دلالې ډارې د لې مې
ډلاسې[4] ا دلاسې ډارې د هغه د سخ ډارې لې د ډو ما
(159) ۞ ځاسې سره ما ما اخ وا ا ځاکې سې
(160) ا ډې ځاو سره ما ډې هغه ا ډسا اسلاې
د ځې (161) ۞ دلالې ډخ ما اسا ډو ا ډې سې کې
د کې ما اغارې د اسم ا دلالې سمې ډاکې ځاسخ

1 *Sijhomand.*
2 *Vasanakih.*
3 So PB.; W. اسم
4 Ner. reads ډلاسې *bángined.*

د هډلو د هډلو[1] شوا (162) هډلو شوا د هډلو
ښځه د ښځه (163) ښځه د ښځه ښځه د ښځه
کو کړي د ژړلو ښځه ژړلو ښځه ۞ هډلو
(164) ښځه ښځه کوي کوډ ښځه ښځه ښځه
د کو (165) ښځه ۞ ښځه[2] هډلو ښځه ښځه
ژړلو ښځه د ښځه ښځه ښځه ښځه هډلو
ښځه[3] ښځه ښځه ښځه د ښځه ښځه ښځه
(166) د ښځه ښځه ښځه ښځه ښځه ښځه
ښځه ښځه ښځه ښځه ښځه ښځه[4] ښځه
ښځه ۞ ښځه ښځه

(167) ښځه ښځه ښځه ښځه ښځه ښځه
کو ښځه ژړلو د ژړلو (168) ښځه کو د ژړلو
ښځه ښځه ښځه (169) ښځه ښځه ښځه ښځه
ښځه ښځه ښځه ۞ ښځه ښځه ښځه ښځه
(170) ښځه ښځه ښځه ښځه (171) ښځه
ښځه د ښځه ښځه د ښځه کړي ښځه د ښځه
ښځه د ښځه (172) ښځه د ښځه ښځه
ښځه ښځه ښځه ښځه ښځه ښځه ښځه
ښځه[5] ښځه ښځه (173) ښځه ښځه ښځه
(174) ښځه ښځه ښځه ښځه ښځه ښځه
ښځه ښځه[6] ښځه ښځه ښځه ښځه

1 PB., W. ښځه *shûwan* 'cord'.
2 So PB. *khashmkâmagîh*; W. ښځه
3 PB., W. ښځه ښځه *râzekarihâ*.
4 Better ښځه 'full of stench.'
5 W. ښځه
6 ښځه

ا له سمسم ټول د اړه (175) و اس ه چا ا
۞ مالداره اړه خپل ا مالاړه ته اړه ا ه خپله
اړه اړه د ټولاړه له مالاړه و مه (176) ا
ا مالاړه د ټوسټو ا مالاړه ته مالاړه ا
[1]برخه ډډالاړه و چاړه (177) اړه ټول ټولاړه د اړه چاړه
مالاړه [2]خپله ټال ټوسټو اړه اړه [2]خپله د ټولاړه مه
د مه وخه وخه (178) ۞ اړه ټول [3]ټولاړه د اړه چاړه مه
اړه ټول ا اړه خپله مه مالاړه ټولاړه ا اړه ټوخه و
مالاړه وخه مالاړه خپلاړه ا مه وو (179) ۞ اړه ا
مالاړه خپله مه (180) ا مه وخه اړه ته چاړه ټولاړه
مالاړه خپله مه ا (181) ۞ وخه اړه ته چاړه مالاړه وخه
-اړه مالاړه وخه ډډالاړه [4]اړه خپله د ټ ټال
[5]چاړه ته وخه ۞

(182) اړه ټول ته ټال ټولاړه ا اړه ټوخه ټال مه ټپخه
چاړه ا ډالاړه ټ اړه ټوخه ټال مه ټپخه ۞ مالاړه
(183) ا چاړه د خپل ټول ټولاړه ټوخه ټول ټولاړه
ا ټاړه اړه ټاړه (184) ۞ چاړه ټ اړه ټاړه
ټاړه (185) خپل ټال ټاړه ټول ټولاړه د ټوخه مه
ا ټاړه اړه ټاړه ټاړه ټاړه ټاړه ټاړه ټاړه
[6]ټپخه مه وخه ا ټال د اړه ا خپله مه ټول
۞ [7]ډالاړه خپله ټوخه اړه ټ ا خپله (186) ټول

1 So PB.; W. ټوخه
2 *Darūji*; W. ټولاړه
3 W. ټولاړه
4 *Chashmkâheshne*; PB., W. ټوخه
5 PB., W. ټاړه
6 PB., W. ټاړه
7 So PB.; W. ټاړه

(187) ا ڈلہ-ڈلہ ترزہ ہوا د ہاڑہ ہوا ہاہاہاہا (188) ہوچھ
ہوہاہ ہاہ ہاڈھاڑ د کو ہاہ (189) ہاہہاہاہ ہوہ ہاہہ ہط
ہ ہاہاہاڑہ ہاہاہاہ ہاہ ہاڈا ہاہہاہاہ د کو ہاہ ا
ہہ[1] ہاہاہاہاہہ ا ہاہاہاڑ ہاہاڈڈہ ہوہ ہوہ (190)
ہاہاہاڑہ[2] ہاہاڑ ہاہہ ہ ہاہاہ ہاہاہاہ
ہاہہاہ ہاہہ ا ہاہ ا ہاہ ا ہاہہ ہاہاہاہ-ہ (191)
ہاہاہ ہاہاہاہاہاہ ہوہ ا (192) ہاہہ ہاہ د ہاہاہاہاہ
ا ہوہاہ ہ ہاہ ہاہہ ہ ہاہ ہ ہ-ہاہاہاڈ ہا ا (193)
ہاہاہ ہاہاہ ہاہہ ہاہ ہاہاہ ہاہاہ د ہاہاہاہاہ[3]
ہاہ ہاہ ہاہاہاہاہ ہاہاہاہ ہاہہ ہاہہ ہھھ ہہ ہاہاہاڈ (194)
ہہ ہوہاہہ[4] ہاہ-ہہ د ہاہ

(195) ہاڑہ ترزہ ہوہ ہا ہاہاہاہ د ہاہاہ (196) ہہ
ہاہاہاہ ہاہ ہاہاہ د ہاہاہ ا ہاہ د ہاہ-ہ ہاہ ہاہ ہاہ
ہوہ (197) ہاہہ ہاہاہاڈہ ا ہاہاہ ہوہ ہاہاہاہ ہہ
ہاہہ ہاہ ہھھ (198) ہاہ-ہ ہاہ ہوہ ہاہ ا ہاہاہ[5] ہاہاہ
ہاہاہ ہ ہاہ د ہاہ ہ ہاہ ہ ہاہ ہاہاہاڈ

CHAPTER III.

(1) ہاہاہ ہہ (2) ہاہاہ د ہاہاہ ہا ہوہ ہاہاہاہاہ
ہاہاہ ہاہاہ ہاہ-ہ-ہاہاہ ہاہاہ (3) ہاہاہاڈ[6] ہاہاہ ہاہ-ہ
ہاہاہ[7] ہ-ہاڑہاہاہ ہاہاہ ہاہاہاہ ہوہاڑ ہاہاہ (4)

1 W. ہاہاہاہاہ *salyátartûm.*
2 So PB.; W. ہاہاہاہ
3 W. ہاہاہاہاہ
4 *Khûn i bushide* 'putrid blood,' Pers. خون بوسیدہ; PB., W. ہاہاہاہ
5 *Farp* (Pers. فربہ 'fat') 'cherish', 'pamper'; PB., W. ہاہاہ *pardâz* (پرداز)
6 So PB.; W. ہاہاہ
7 *Khursandih*, W. ہاہاہاہ

(5) ثريتو ثرى ناما چه (6) ناما ناوتاى ناما د ثرايد
ثريتو ناما كرسپ ناما چه (7) ثريتو ثرى ناما
ثريتو ثرى ناما ثرى ناما د ثرايد ناما. (8) ناما ثرى ناما
ثريتو ثرى ناما ثرى ناما د ثرايد

(3) د ورځې د سهار وخت او د سهار ستوري (4) له ځمکې څخه د
ورځې لوړوالی (5) ۞ د ورځې د رڼا د ډېرېدو او د شپې د تورې
۞ د شپې د ډېرېدو او د ورځې د رڼا د کمېدو (6) ۞ د شپې د
اوږدوالي او د ورځې د لنډوالي (7) او د ورځې د اوږدوالي او د
شپې د لنډوالي (8) ۞ د ورځې د ډېرېدو او د شپې د کمېدو
(9) ۞ د شپې د ډېرېدو او د ورځې د کمېدو (10) ۞ د ورځې
او د شپې د ټاکلي اندازې (11) ۞ د ورځې د ساعتونو او د شپې
(12) د ورځې د ساعتونو او د شپې د ساعتونو ۞ د ورځې او د
شپې د ساعتونو ۞ (13) د ورځې او د شپې د ساعتونو د
ټاکلي اندازې ۞

۞ ۞ ۞

CHAPTER VI.

(1) د ورځې د سهار او د شپې د سهار ستوري (2) له ځمکې څخه
۞ د ورځې د لوړوالي (3) د ورځې د سهار او د شپې د سهار
ستوري (4) له ځمکې څخه د ورځې د ډېرېدو او د شپې د کمېدو
(5) ۞ د شپې د ډېرېدو او د ورځې د کمېدو ۞ د ورځې او د شپې

1 PB., W. ۴۳ in the sense of ۱۴

2 ۱۳۵۳ throughout W.

3 PB., W. ۱۳۶۴۵۶۵

4 PB, W. ۱۳۶۵۶۳

5 Compare Vend. III., 7—11.

(6) ۞ ... ...

ایدر-ولم مر ایتیدی (11) ۞ [1]وار-سن ایدر-ولم ای وار-سن
۞ ایدیلدکلری کبی سوکمه ایچون چم ایتمکدن ای وار-سن
ایتیدی ، ایدم ایتیمدی ، بوکم وایمای ایدیسه (12)
۞ ایدیلدی

ایچم ، چکم ، ایشلم ، ایشلدم [2]دیدیسه مر ایدرلر (13)
ایدرلر ، اکمای و-ق-سه و ، (14) ۞ ایکی کوندیدیکم ، دیکم
سه و ، (15) ۞ ایکی دوکن آیا ، ایچمی آیا ، [3]کلم ،
اوتیمی آیا و سوسکم ایشیدیدی د ای ، ایرلر د ایدن ایشک
دیرلر سه و ، مر و ، آچمی دیدم سه و مر د دکیلدی
دیتدی ایدیسه ایا [4]دیامدی مر ایدیدی (16) ۞ آچمرلر
ایچمی ، ایچن ، ایدلر ، [5]ایدیدکن ایدیدی (17) ۞ ایکی
۞ دیمیلر سچم ، سچم ای ایرلر ، ایشیدمچم ، ایدی کوکی

ایدی ای دیک مر کی کوندی سر ایشوندیچم (18)
کچیکم [6]ایدی دیدم کوندی ، کوندی سرا ، (19) وار-سن
۞ ایکی کوندیدیکی

بتیدی ، ایدیدیکم بتیدی ، ایدیدیکم وایمای ایدیکم (20)
کی ایا وایمای ای کیدیکم مر دیدیکم (21) ۞ ایدیلدیکم
ایا دیدی دیدم (22) ۞ دکیلدیکم ایدیکم وایمیدیکم د
دیدم دیدم (23) ۞ ای کیکی ای کیدم د دیدم د دیمیدیکی
موسم (24) ۞ ای ایدی دیدی دیدیدی ، دیدیم ایدیدی ،
مر دیم د ای ایدی د دیدی ، ایشیدمچم ، دیدیم مر

1 PB., W. om.
2 'A paradise.'
3 So PB.; W. [illegible]
4 PB., W. [illegible]
5 *Nishast.*
6 PB. [illegible]

ﻭﺍﺣﺪﻩ ﺩ ﺳﻮﺭﺗﻲ ﺍ ﻛﻢ ﺩ ﺍﺳﺘﺮ ﺍ ﻭﻣﻮﻳﻲ ﻣﺎﻟﻪ [1]ﺑﻴﺘﻮﻧﻪ
ﺳﺮ ﺍ ﻫﻐﻪ ﺳﻮﻱ ﺳﻮﺳﻪ ﻛﻢ ﻣﻮﻳﻲ (25) [2]ﺍﻭﺳﻴﺪﻩ
ﺑﻨﺪ ﺳﻮ (26) ۞ ﺩﻏﻪ ﻭﻳﻠﻮ ﺳﻮﺳﻪ ﺍﺳﻪ ﺑﻲ ﺍ ﻫﻐﻪ
۞ ﻫﻐﻪ ﺳﻮﻱ ﺯﻭﺯ ﺯﻭﺯ ﺳﻮﺳﻪ ﺍ ﺩ ﺳﺮﻟﻴﺪﻩ

ﺩ ﻛﻮ ﺍﺳﻪ ﺍﺍﻟﻪ ﺳﻮﻟﻪ ﻣﺎﻝ ﺳﻪ ﻭﻭﻣﻪ ﺍﻟﻪ (27) ﺍ
ﺳﻮﻟﻪ ﺍﺍﻟﻪ ﺳﻪ ﻭﻭﻣﻪ ﺍﻟﻪ (28) ﺍ ﺍﻟﻪ ﺍ ﺍﺩﻣﻪ ﻭﺍﻣﻮﻟﻪ
ﺍ (29) ﺳﻮﻟﻪ ﻭﺍﻣﻮﻟﻪ ﺍ ﻭﺍﻣﻮﻱ ﺩ ﻛﻮ ﺍﺳﻪ ﺍﺍﻟﻪ
ﺳﺮ ﻭﻟﻪ ﺍﺳﻪ ﺑﻮﻧﺪ ﻭﺍﺍﻟﻪ ﺍﻟﻪ ﺳﻪ ﺍﺳﻪ ﻭﻭﻣﻪ ﺍﻟﻪ
ﺍﺍﻟﻪ ﺳﻮﻱ ﺯﻭﺯ ﺍﺍﻟﻪ ﺳﻪ ﻭﻭﻣﻪ ﺍﻟﻪ (30) ۞ ﺍﻟﻪ ﺍﻟﻪ
ﺳﻮﻟﻪ ﺍﻟﻪ ﺳﻮﻟﻪ ﺍﻟﻪ (31) ﺑﻮﻟﻪ ﺍﺍ ﺍ ﺑﻮﻟﻪ ﺍﺍ ﺳﻪ
۞ ﺍﻟﻪ ﺍﻟﻪ ﺍﺍ ﺍﻟﻪ ﻣﻪ ﺍﻟﻪ ﻭﻟﻪ ﺍﺍﻟﻪ

۞ ۞ ۞

CHAPTER VIII.

ﺳﻮﻟﻪ ﺳﻪ (2) ﺍﻟﻪ ﺩ ﺍﻟﻪ ﺍ ﻭﻟﻪ ﺍﻟﻪ (1)
ﺳﻮﻟﻪ (3) ۞ ﻟﻪ ﺍﻟﻪ ﻭﻟﻪ ﺍﺍ ﺍﻟﻪ ﺍﻟﻪ ﺍ ﻫﻪ ﻛﻪ
[3]ﻟﻪ ﻟﻪ ﻭﻟﻪ ﺍﺍ ﺍﻟﻪ ﺍﻟﻪ ﺩ ﺑﻮﻟﻪ ﺍ ﺍﻟﻪ ﺍﻟﻪ
ﺍ ﺍﻟﻪ ﺍ ﺍﻟﻪ ﺩ ﻟﻪ ﺍ (4) ۞ ﻟﻪ ﺍ
ﺳﻮﻟﻪ [6]ﺍﺳﻪ [5]ﺑﻪ ﺍﻟﻪ [4]ﺍﻟﻪ [4]ﻟﻪ ﺍ (5) ۞
۞ [6]ﻟﻪ ﻟﻪ ﺍﻟﻪ ﺍﻟﻪ ﺍ ﺍﻟﻪ ﻟﻪ ﺍ ﺍﻟﻪ ﺍ

1 PB., W. ﺑﻴﺘﻮﻧﻪ ﺍﺳﻪ
2 So PB.; W. ﺍﻭﺳﻴﺪﻩ
3 So PB.; W. ﻟﻪ ﻟﻪ ﻟﻪ
4 So PB.; W. om. the two words. Better ﺍﻟﻪ ﺍﻟﻪ
5 So W.; PB. ﻟﻪ ﺍ
6 So PB.; W. om. ﻟﻪ ﺍ . . . . . ﻭﻟﻪ ﺍ ﻭﺍ

(6) ۞ ئەم ئەرە ئەم ئەرە ئەم ئەرە ئەم ئەرە ئەم ئەرە ئەم ئەرە ئەم ئەرە ئەم ئەرە

(7) ئەم ئەرە ئەم ئەرە ئەم ئەرە ئەم ئەرە ئەم ئەرە ئەم ئەرە ئەم ئەرە ئەم ئەرە (8) ئەم ئەرە ئەم ئەرە ئەم ئەرە ئەم ئەرە ئەم ئەرە ئەم ئەرە ئەم ئەرە ئەم ئەرە ئەم ئەرە ۞ ئەم ئەرە ئەم ئەرە ئەم ئەرە ئەم ئەرە ئەم ئەرە ئەم ئەرە ئەم ئەرە ئەم ئەرە ئەم ئەرە

(17) وانه انقوه ا دلهم ا سوفا ا ضمنه ا مهاجرا فا د انهم ا سوفا
كو ا (18) ۞ دهاشمو اسنا ا اسم سم ااو دهاشمو اسنا
د غنوا ف د اسهنهس سر اسا ااو اسح انهم سر د ف وانغوا د
سوسنه سم سم د كو ا (19) سوسنه سم سم سم انهم سر
اسنا ا مرسنا ا (20) ۞ دهاشمو اسنا ملهم د غنوا ف د اسا
ا وانه سسنه سوسنه سم سم سم اف ا اسو ف ا فا د
۞ ۋفم اسنا د تسنه ا وسنهم انهم سم سم سم انهم سر
دهاشمو سم سوسنه انقوه ا سوه ا وهو ا سوسنه (22)
ا سم ا (23) سوسنه سفم د هو ا وهو سوسنه (24) ۞ دهاشمو
سوسنه ۵هم[1] اسا سفهم ا سفم د هو ااو دهاشمو
ااسا سوسنه سوسنه سوسنه سوسنه (25) اسم ااسا
سم اسنا سوسنه سوسنه سوسنه ااو هم ااسا سوسنه (26) هم
۞ اهنا سوسنه سوسنه سوسنه سوسنه (27) هم سوسنه[2]
اسح اسنا ا ااسا سفم سفم ا (28) ۋفم سااس سوسنه
سوسنه[3] ا اسسنه ا (29) سفم ا سوسنه ا سوسنه
سم فا سوسنه (30) ۋفم سا-سا هم سااس ااسا
۞ وسنهم د كو اسح سنهم ا

۞ ۞ ۞

1 ED. adds سوسنه

2 *Jamshîd*, *Fredûn* and *Kâi-Us*.

3 *Bevarâsp Frâsiyâk* and Alexander; W., PB. سوسنه

CHAPTER IX.

(1) ڈیوتا کو چہ (2) اپنے دیوتا کا وسہ اختیار کیا
ہوئے کو اپنے ؛ (3) سے جلد ناپاکی دیوتا کا
؛ اپنے بدن کو اس دیوتا سے (4) چھڑانے اور
۞ نہانے ہوئے نہا

(5) دیوتا کو چہ (6) اور استری اپنے دیوتا کا
دیوتا کی مورتی دیوتا کی مورتی سے ناپاک ہوئے
۞ استری سے ناپاک بدن استری

(7) ؛ اپنے چھڑانے اور [1]استادہ کے اپنے کو
۞ [2]چھڑکاؤ ڈالنے

(8) ؛ اس اپنے ناپاک بدن کو جب کہ
۞ استعمال کا نہ ہو

۞ ۞ ۞

CHAPTER X.

(1) چہ (2) اپنے کا وسہ اختیار کیا
؛ بدھ کے [3]استعمال ؛ استری ہوئے ؛ ڈالنے کے اور
۞ سے جلد استری

1 So PB., W.; better ہودسم *hudsin.*

2 Pers. الماس 'diamond,' 'adamant.'

3 W., PB. ہوہدا

(1) ھاتنڈ دے ہا کہ (2) ہاتھ دے ہاتھ نا وسمہ ہاتھ (3) ہاتھ دے ہاتھ
[1]ھاتھ دے ہا کہ (4) ہاتھ ہاتھ ہاتھ دے ہاتھ (5) ہاتھ دے ہاتھ
ہاتھ دے ہاتھ ہاتھ ہاتھ (6) ہاتھ ہاتھ ہاتھ ہاتھ ہاتھ ہاتھ
ہاتھ ہاتھ ہاتھ ہاتھ ہاتھ

CHAPTER XII.

(1) اسم هو چې (2) اصل د دارو او ډوډۍ اړتیا لري
ښځه خپله د کور اړتیا ښځې دارو د ژوند مړ
ته ورکوي ۞

(3) د دارو چې ژوند اصل اړتیا لري (4) دغه ډوډۍ
خپله د ژوند چې ښځه د کور اړتیا ښځې خپله
وي نه نو د خپل ژوند اصل اړتیا ښځه (5) د دارو
لپاره له ډوډۍ او ژوند نه لاسونه نه اخلي ۞
(6) دغه لپاره اړتیا د ژوند اصل ښځه له چې
ښځه هم اسې ژوند خپله ډوډۍ او خپل
ورکوي ۞

(7) د ژوند لپاره سړي کې هم ډیر
[1]ډوډۍ اسې ژوند نه دغه د اصل
ښځه د کور او ژوند ډوډۍ نه خپله
[2]ژوند اصل ښځه (9) ډوډۍ
[3]د کولو لپاره اسې (10) د
[4]ژوند ۞

---

1 PB.; W. ډوډۍ اسې ژوند نه

2 Better ژوند

3 PB., W. om.

4 PB., W. سړی, generally سړی in older Mss.

(11) ī ān ī ēdōn ēk ēn ēstēd ān ī ēk ēn ēstēd
ī ān-iš-iš ēstēd ī ēk ēn ēstēd ān ī ēk ēn ēstēd
ī ēk ēn ēstēd (12) ī ān-iš-iš[1] ēk ēn ēk
ān ī ēk ēn ēstēd ī ēk ēn ēstēd ī ān-iš-iš
ān ī (13) ❁ ēstēd ān ī ēk ēn ēstēd
ān ī (14) ēstēd ān ī ē-š ēn ēstēd ān ī
ān ī (15) ēstēd ān ī ē-š ēstēd
ēstēd ān ī ēk ēn ēstēd ❁

❁ ❁ ❁

CHAPTER XIII.

(1) ān ī ēk ēn ēstēd ī ēdōn ēk ēn (2) ēstēd
ān ī ēstēd ī ēstēd ī ēstēd ī ēstēd ān
ēstēd ēstēd ēstēd ān ēstēd ēstēd ān ēstēd
(3) ī ēstēd ī ēstēd ēstēd ān ēstēd ī ēstēd
ī ēstēd ān ēstēd ēstēd ēstēd ī ēstēd
ēstēd ēstēd ēstēd ēstēd ēstēd ēstēd
ēstēd ēstēd ēstēd ēstēd ēstēd ēstēd
(4) ēstēd ēstēd ēstēd (5) ēstēd ēstēd
ēstēd ēstēd ēstēd ēstēd ēstēd ēstēd
ī

ډېرې د ملا مړ او (7) ۞ مانلدی ته ښودلی
[1]ادبګرۍ ګټې ښه د ورځلدلو او ولاړ د ښه-ښکلی
(8) او هر څه (9) لږانیدو ډېرې ډېر یې څه او
ولاړ سړی د ښځې لاړ ډېرې د ورځلدو د وخت
[2]د ګډې او ښکلی د ښځې د ښځې [ګډې
ولاړ ښه ښځې (10) ګډې او ګډې سړی
د ښځې ښه ښځې د ښځې ښه ښځې د ښځې
ډېر ښه ښځې د ښځې ښه ښځې د ښځې
ولاړ ښه ښځې د ښځې ښه ښځې د ښځې
[1]ادبګرۍ ته ۞

(11) او ښځې ورځې ته ښه د ښځې د ښځې
ښځې هر ډېر ښه د ښځې د ښځې ښه ښځې
د ولاړ د ښځې ښه ښځې د ښځې ښه ښځې (12) ۞ ولاړ
ډېرې د ښځې ښه ښځې د ښځې ښه ښځې
[3]ډېرې ښه ښځې ښه ښځې ښه ښځې ښه ښځې
ښه ښځې ښه ښځې ښه ښځې ښه ښځې (13) ۞ ډېرې ښه
ډېر ښه ښځې ښه ښځې ښه ښځې ښه ښځې
د ښه-ښکلی ښه ښځې ښه ښځې ښه ښځې (14) ته
ډېرې ښه ښځې ښه ښځې ښه ښځې ښه ښځې
ښه ښځې ښه ښځې ښه ښځې ښه ښځې (15) ډېر ښه
ښه ښځې ښه ښځې ښه ښځې ښه ښځې
ښه ښځې ښه ښځې ښه ښځې ښه ښځې
ښه ښځې ښه ښځې ښه ښځې ښه ښځې (16) ښه
ښه ښځې ښه ښځې ښه ښځې ښه ښځې
ښه ښځې ښه ښځې ښه ښځې ښه ښځې
ښه ښځې ښه ښځې ښه ښځې ښه ښځې (17) ۞ ښه-ښکلی
ښه ښځې ښه ښځې ښه ښځې ښه ښځې
ښه ښځې ښه ښځې ښه ښځې ښه ښځې
[4]ښه ښځې ښه ښځې (18) ښه ښځې ښه ښځې

1 PB., W. ادبګرۍ

2 These 10 words are wanting in PB., W.; they are found in ED.

3 *Himânet* 'believes;' PB., W. ډېرې

4 PB., W. ښه-ښکلی

د امبرز اسمن چې ځکم ازبم[2] واصحابه ا [1]مخلدون سې
۞ وسوځېدم نېم ځلې ما اسمد ا اسمد ما ااا

۞ ۞ ۞

CHAPTER XIV.

(1) هغه چې (2) امام د دارد ما وسمو مخدداوا
امبرلمسا ا ځمو اسمز ا (3-4) ۞ مخلدوداوا ځمو
۞ نېم د ځمو لمسمد اسمس ا (5) ۞ نېم د ځمو
ع د اسمس ا (7) ۞ امبرلمسا ځمو اوامسمد (6)
۞ ځمو د امبرلمسا [3]اسمس

(8) د هغه د مدلم امسمد اوا اسمز (9) چې هغه د
۞ نېم د ورا د اسمز اسمز ا (10) ۞ امخلدوداوا اسمن
۞ نېم د ورا اد ا ورا د ځکاوا امبرلمسا (11) ا
۞ نېم د ځمو اسمس د ورا د اسمز اسمس ا (12)
اسمځم د ځمو د ځمو اسمس ا (13) ۞ نېم د کو د
۞ اسمامز د اسمامخدداوا اوا ځمو امبرلمسا ا
-اسمځم ااه امبرلمسا اسمس ع واه د اسمس ا (14)
ا د نېم د مسمدن د د

۞ ۞ ۞

1 PB., W. *Aksajidak.* 2 *Pichide.* 3 So ED.; PB. اسمس ع اسمز

CHAPTER XV.

(1) ههمانا ههمه د دارد اما کسی همه‌کاره و همه‌چیزدان همه نیکوکار ۞ [1]همه‌چیز همه‌کار همه (2) هیچ چیز همه‌چیز

(3) دارد د هیچ هیچ‌کاره هیچ (4) هیچ چیز همه‌چیز[2] ۞ همه‌چیز د ناچیز د هیچ‌کاره هیچ نیکوکار نیکوکار همه (5) همه‌چیز همه‌کار ا همه‌چیز همه‌کار (6) هیچ چیز همه‌چیز ا همه‌چیز همه‌کار همه‌چیز د همه‌کار ا همه‌کار ا همه‌کار همه‌چیز همه‌کار همه‌چیز همه‌کار ا همه‌کار د همه‌کار ا همه‌کار که همه‌کار همه‌چیز د همه‌کار ا همه‌کار همه‌کار همه‌کار

(12) ا كوچ د برسيرو سره اسې ډاډه (13) سې
د خپلو ورونو سره ملګرتيا او د يو بل سره مينه
وساتئ (14) خو هغه مسلمانان سره مينه
ونه لرئ چې دوی د خپلو ګناهونو له امله
د الله له رحمت څخه بې برخې دي (15) او هغه ژوند
چې الله ورکړی دی هغه ته ښه ډول وګورئ
او د الله له عذاب څخه ووېرېږئ ۞

(16) او هغه ورځ چې الله ټولو خلکو ته
راپاڅوي او هغوی ټول راټول کړي نو هغه
ورځ به د الله لپاره ډېره سخته ورځ وي (17) او
هغه به د هغو خلکو سره ډېر سخت وي چې
د الله سره شريکان نيسي (18-19) او
هغه چا ته به د الله له رحمت څخه
برخه نه وي او د هغه سره به ښه چلند
او ملګرتيا نه کوي (20) او د هغه د
ښه والي لپاره به ټول ژوند د هغه
سره مينه وساتئ (21) او د هغه د غضب
او کړاو څخه ووېرېږئ ۞ (22) او هغه
چې د الله سره ملګرتيا کوي او
هغه چې له الله پرته نورو ته عبادت کوي
او د الله سره شريکان نيسي (23) هغوی
د الله له رحمت څخه بې برخې دي او
هغوی ته سخت عذاب ورکول کېږي (24) او
هغه ورځ چې د هغوی ژبې او لاسونه
د هغوی پر ضد د هغو ګناهونو شاهدي
ورکوي چې هغوی کړي وي (25) او الله
هغوی ته خپل حق ورکوي ۞ (26)
هغه ذات چې د الله سره شريک نيسي
د ښو خلکو ښه ملګري نه دي (27)
او هغه ورځ چې الله ټولو خلکو ته
د هغوی د کړنو سزا ورکوي او هغوی
د الله له رحمت څخه بې برخې کوي (28)
هغه ورځ چې هغوی ته د الله له عذاب
څخه ووېرېږئ (29) او د الله له رحمت
څخه ناهيلي نه کېږئ (30) او د الله
له عذاب څخه ووېرېږئ (31) او

1 PB., TD. ناهيلي

2 PB., TD. ناهيلو

وسل ا وانوا (32) اهنانه-ی [1]-وئاس ناا اوانوا ا بوتوا
-ههلا ا (33) هنانه-ی هس ناهوا وانوا هر -سهسهس
ا اسهسهس اهناگر -هس (34) ۞ اهنانس لسهوا وئاکا
ا (36) -سهها د ناه اهلا (35) ا سلسخسلس د هخ[2] د اسهخسلس
اهسهس ا اسوا ا (37) اسلهلوسا د اسولوا ا -سهها
-وئ (39) ۞ اهسهسلاس د ذاهسهسهس[3] ا (38) اسهخلس-ه د
اهسه-ه ا هلسهر د وسوهم اهلهر هر ناا -ه-سهسهسهها
۞ هنانهاس اهلز

۞ ۞ ۞

CHAPTER XVI.

(1) اسلس هر هس (2) اهلا د سلهر ا وسهه اهسهناا
د -هخهخهها اسولوا د ذاهسها ا وئاهسها اسولوا
۞ هخ-ه ا ه-ه ا لهوئهسلس هوهم

د اسلس هر هس (4) اهوا اسهسها اهلا د سلهر (3)
۞ اهنانهاس اهناسه هخ-ه د هخ-ه وئاهسها اسولوا
ا وئاس کسا ا هخهم هر ها سولسهخ ا وانوا هرر (5)
اسلها ا اسوئ اسهسلس[4] اهاهسها اسلس اسهسهوهم د
۞ ناهسهس وئهسهس هخ-ه هخ-ه ناا ا (6) هخ-ه هر
ا وئاس اسلا اهلهر د هخ-ه هر هوم وانوا هس ا (7)
[5]-هوم اسهسهس (8) وئاس اسهخهم اسئاهسهس هخ-ه ها سا

1 *Apandîh*; PB., TD. -ههلا
2 *Hîr* 'riches.'
3 PB., TD. اسه-سهس
4 Better وئاهسها
5 So PB.; TD. -هم

هم دومین هم (9-10) ❁ اندرون است کی اندر وسط باد
ا دومین‌ها ا دومین‌ها ا سه ا سکند باد د دومین‌ها
ا اندرزدن د هم اندر هفت[1] دومین‌ها ا دومین‌ها
هم د کی (12) ❁ آبادیهای است اندر اندر (11) اندرباد
د دومین‌ها ا آبادیهای ا دومین‌ها باد سه‌دومین اندر
اندرباد[2] دومین‌ها ❁

(13) کی اندر[3] دد ا هم ا دومین‌ها اندرباد دومین
هم‌باد و دومین‌ها کی (15) اندر اندر دومین د کی هم (14)
هم باد کی د دومین ❁ و دومین اندر دومین
(16) ا کی دد[4] مه ازدد کی ا هم[5] وهرو ا دومین
ازدد اندرباد اند است هفت هم (17) ❁ اندرباد
آنرا اندر مه ازدد هم (18) باندرز دومین دگر
کو هم ا (19) باندرزدن هم‌دومین ازدد سه باندرز
اندرز د باندرزدن اندر ازدد کو اندرباد هم است
اندرباد ❁

باد دگر ا وزد د آنرا چه و دومین است هم (20)
د هم‌هم‌ا (21) ❁ ازدد اندر هم‌دومین باد[6] هم
هم (22) [7]هم‌دومین هم سه اندر د کی دو ا هم هم
باد دگر‌ها (23) ا کی اند اندر دومین‌دومین هم

1 The outermost regions of the Earth, viz. Arzah, Savah, Fradadafsh, Vidadafsh, Vorubarsht and Vorujarsht. The seventh is *Khanîras*.

2 *Avazandtar*.

3 PB., TD. ‘wheat.’

4 *Tag* a Semitic synonym of ‘date.’ *Vide* Pahl. Pazand Glossary.

5 *Karmâ*=Arabic ‘a vine-yard,’ ‘grape.’

6 TD. adds

7 TD. adds

ابدستوبدس بد اف ا (24) اصلا باا استاد ابادوستوبدا باا
۞ اسد باا استاد ابادوستوبدا باا اشوبا بوس

(25) ابدسوس سد ابادوحا (26) اوبد اف ا دها اوح تسد
د وشو ابدح وسدوس ابادوس ابدافوبدا بد هم سدد
ابدادوس ا ابدوتوبد موحوبدس بدا بدوس د ابتاد ا ابتاد
(27) ابداس ا ابدرد ا ابدرد ا واباس ابدرد ا ابدادوس
(28) ا ابدوح ا ابدوبد ابدادوس ا بدوبد ا بدوبد
ا [ابداس (29) ابداس ابدتاد ا بدوبد ابدادوس
۞ ابداس[1]]

(30) ابدا د دها اوح تسد ابدتاد ابدافوبدا بد هم سدد
ابدادوس هوبد ا (31) ابدادوس ا ابدوح سوبد ابدوبد ف
بدادوس ا بدوس ا ابدوبد بدوح ا ابدابتد ابدبد
ابدتاد (33) ۞ ابدابتد[2] دها هوبد بدوس ا (32) ابدابتد
ابد بدتاد ابدتاد د ابدوبد ا وبتاا ا ابتابد ا بدوبد ا
ابدا (34) ا ابدوبد[3] د ابدوبد ابدوبدوس (35) ابدادوس
بدا بدوبدوس ا ابدابتد ۞ ابدابدوس بدوبدوس

(36) بدا بدد وبدا بدد بدوس د ابدافوبدا ابدوبد باا بدوس
بدوبدا ابدوبد ف فوح (37) ۞ ابداس ابدوس ابدوبد[4]
فوح (38) ابداباوبد بدوس بدوبدا بتد فوح بدوس د ابداف
بتا ا بدوس (40) ابدوبد بدوبدوس (39) ابدوبد[5] ابدوبدا تبوبدا
ابدا ا (42) ابدوبد[8] بدتا (41) ابدوبد[7] ابدا ا ابدا[6]
ابدادوا ابدبدوس ابدوبدوس[9] د فوبد (43) ۞ ابدوبد

1 So ED. ; PB., TD. om. § 29.
2 *Tar* 'arrogance.'
3 *Hûrân* 'good ways,' 'virtues.'
4 *Hûshdâr.*
5 *Gôkâred* 'consumes.'
6 PB. ۶۱۴
7 *Khân* 'blood.'
8 *Spûjêd* 'suppresses.'
9 *Framûsht* 'neglected.'

(44) ۱ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ (45) ۱ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰

(66) ادیرینه اندیشه و نیروی [1]پنبه و [2]پرورش و
بالندگی و بزرگی و بسیاری و فراوانی و بی‌آزاری
و بی‌گزندی و بی‌رنجی و بی‌دردی و بی‌بیماری
و بی‌مرگی و بی‌نیازی و بی‌کاستی و بی‌کمی

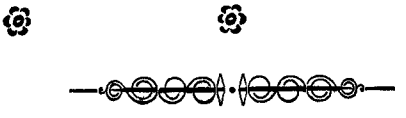

CHAPTER XVII.

(1) پرسید دانا مینوی خرد از دانا گوشورون که
(2) چه کس است آن مرد که در گیتی بهترین است
و (3) از دیوان و مردمان و از همه کس بیشتر
[3]گناه نکند و از کردار بد و گفتار بد و پندار بد
خویشتن نگاه دارد

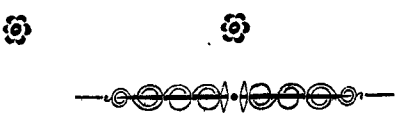

CHAPTER XVIII.

(1) پرسید دانا از دانا گوشورون که
(2) چه کس است آن مرد که در گیتی بهترین است
و (3) آفرین کردگار بر او بیشتر است و او را
[4]شمار و پاداش بیشتر دهد و از دیوان و مردمان
(4) و از دد و دام و از همه کس بیشتر
[5]نیازمند است

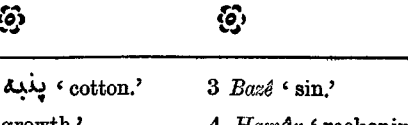

1 *Pambé*, Pers. پنبه 'cotton.'
2 *Parvarashne* 'growth.'
3 *Bazé* 'sin.'
4 *Hamâr* 'reckoning.'
5 *Az shêdâ.*

CHAPTER XIX.

(1) ماں سے (2) مرد د دارد تا وسمو ایشاں
۞ ا ہے ا دروغ[1] داشتن و ناراست دروغ[1] ا ہے ا

(3) دارد د مرد وایں ایشاں (4) ماں سے ا ہے ا
دوست وا و (5) دروغ[1] داشتن و ناراست ایشاں
دوست ا (6) ایشاں سے دوست د دشمن ا ایشاں دشمن
ا ہے مں ایشاں د دشمن ا ایشاں ہے ا دشمن
۞ ایشاں مرد نزدیک داشتن و خوب

۞ ۞ ۞

CHAPTER XX.

(1) ماں سے (2) مرد د دارد تا وسمو ایشاں
۞ دوستداران[2] ا ایشاں و ناراستان ا و

(3) دارد د مرد وایں ایشاں (4) ماں سے ایشاں
ایشاں د دوستان ا ہے ا دشمن خوب ا ایشاں
ایشاں ا (5) ایشاں نزدیک ا ایشاں و ہے ا
ایشاں خوب دوستان ا
۞ دوستداران[2] ا ایشاں

۞ ۞ ۞

1 *Mtôkht* 'falsehood.' 2 *Dô sakhûnân* 'double-dealers.'

CHAPTER XXI.

(1) ရဟန်းတရားကို ကျင့်သုံးသော ရဟန်းတို့သည် (2) အပြစ်ကို ကြောက်ကြသော၊ ကိုယ်ကျင့်တရားကို ကြည်ညိုသော၊ (3) ကိုယ်ကို ချမ်းသာစေသော ကောင်းမှုတရားကို ကြိုးစားသော၊ (4-6) ပညာရှိတို့ကို ချစ်ခင်သော၊ [1]ပြုံးရယ်ခြင်းမရှိသော၊ [2]ပျင်းရိခြင်းမရှိသော၊ (7) ဆင်ခြင်တုံတရားရှိသော၊ ကောင်းမှုတရားကို ကြိုးစားသော၊ (8) ကောင်းမှုတရားကို ကြိုးစားသော၊

(9) ကိုယ်ကို ချမ်းသာစေသော အကျင့်တရားကို ကျင့်သုံးသော၊ (10) ကိုယ်ကို ချမ်းသာစေသော အကျင့်တရားကို ကျင့်သုံးသော၊ ဆင်ခြင်တုံတရားရှိသော၊ ကောင်းမှုတရားကို ကြိုးစားသော၊ [3]ကောင်းမှုတရားကို ကြိုးစားသော ရဟန်းတို့သည်

(11) ကိုယ်ကို ချမ်းသာစေသော ကောင်းမှုတရားကို ကြိုးစားသော၊ ဆင်ခြင်တုံတရားရှိသော၊ (12) ကောင်းမှုတရားကို ကြိုးစားသော ရဟန်းတို့သည် (13) ကောင်းမှုတရားကို ကြိုးစားသော၊ ဆင်ခြင်တုံတရားရှိသော၊ ကောင်းမှုတရားကို ကြိုးစားသော ရဟန်းတို့သည် (14) ကောင်းမှုတရားကို ကြိုးစားသော၊ ဆင်ခြင်တုံတရားရှိသော၊ ကောင်းမှုတရားကို ကြိုးစားသော ရဟန်းတို့သည် (15) ကောင်းမှုတရားကို ကြိုးစားသော၊ ဆင်ခြင်တုံတရားရှိသော၊ ကောင်းမှုတရားကို ကြိုးစားသော ရဟန်းတို့သည် (16) ကောင်းမှုတရားကို ကြိုးစားသော၊ ဆင်ခြင်တုံတရားရှိသော၊ ကောင်းမှုတရားကို ကြိုးစားသော ရဟန်းတို့သည် (17) ကောင်းမှုတရားကို ကြိုးစားသော၊ ဆင်ခြင်တုံတရားရှိသော၊ ကောင်းမှုတရားကို ကြိုးစားသော

1 *Afsûsgar* 'a scoffing man.'

2 *Akhvîshkâr* 'indolent,' 'unengaged.'

3 The following sections are arranged in PB. thus:—§§ 18, 27—33, 19—26, 34—44, 11—17.

(18) ولم د ملوك-ونذير من ذلك وقال له ۞ اصعد كمثل من هو صاعد معي الى رامة جلعاد (19) ولم د ولما رأى من ملوك ارام د الى رئيس مركباته قد هربوا من امامه ۞ (20) ومن ثم ارسل الى اخاب ملك اسرائيل قائلا (21) وانه ان ملك اخاب اسرائيل دخل الى رامة جلعاد وقاتل ۞ (22) وقد جاء اليه نبي الرب وقال له اذهب وتشدد واعلم واعرف ما تعمل لان ملك ارام د ملوك-ونذير صاعد عليك في السنة الراجعة (23) وقال له عبيد ملك ارام د ملوك-ونذير هو آلهة الجبال لذلك قد قهرنا ولكن نحارب في السهل فلعلنا نقهرهم (24) وافعل هذا الامر ان اعزل الملوك كل واحد من مكانه واجعل ولاة مكانهم (25) وعد لك جيشا مثل الجيش الذي سقط من يدك فرسا بفرس ومركبة بمركبة ونحارب في السهل فلعلنا نقهرهم فسمع لقوله وفعل هكذا ۞ (26) وكان في السنة الراجعة ان بن هدد عرض ارام د ملوك-ونذير وصعد الى افيق لمحاربة اسرائيل (27) ولم د وعرض بنو اسرائيل ايضا وتزودوا وذهبوا للقائهم ونزل بنو اسرائيل امامهم كقطيعين من المعز وارام د ملوك-ونذير ملأ الارض (28) وتقدم رجل الله وكلم ملك اسرائيل وقال هكذا قال الرب من اجل ان ارام د ملوك-ونذير قالوا ان الرب اله الجبال وليس اله الاودية فاني ادفع كل هذا الجمهور العظيم ليدك فتعلمون اني انا الرب (29) وحلوا مقابلين سبعة ايام وكان في اليوم السابع ان الحرب التحمت وضرب بنو اسرائيل من ارام د ملوك-ونذير مائة الف راجل في يوم واحد (30) ولم د وهرب الباقون الى افيق الى المدينة وسقط سور المدينة على السبعة والعشرين الفا الباقين وبن هدد هرب ودخل المدينة من مخدع الى مخدع (31) وقال له عبيده هوذا قد سمعنا ان ملوك بيت الرحمة ملوك اسرائيل ملوك رحماء فلنضع مسوحا على احقائنا وحبالا على رؤوسنا ونخرج الى ملك اسرائيل لعله يستبقي نفسك (32) فتمنطقوا بمسوح على احقائهم ووضعوا حبالا على رؤوسهم وجاءوا الى ملك اسرائيل وقالوا عبدك بن هدد قال استبقني الآن نفسي فقال هل هو حي بعد هو اخي (33) والرجال تفاءلوا فاسرعوا والتقطوا منه الكلمة وقالوا اخوك بن هدد فقال ادخلوا وأتوا به فخرج اليه بن هدد فاصعده الى المركبة ۞ (34) ولم د وقال له المدن التي اخذها ابي من ابيك اردها واجعل لك اسواقا في دمشق كما جعل ابي في السامرة وانا بعهد اطلقك فقطع معه عهدا واطلقه (35) وان رجلا من بني الانبياء قال لصاحبه بكلمة الرب اضربني فابى الرجل ان يضربه (36) فقال له لانك لم تسمع لقول الرب فهوذا عند انصرافك من عندي يقتلك اسد

1 *Arûmâikân.* 3 *Atrach*, son of Fredûn. 5 PB. ملوك-ونذير
2 So PB.; TD. om. 4 So PB.; TD. om.

د قصدیم ۱ (37) هغوئیچ څو اعمالو [1]لپاره د استخبرک
[2]اسلام طریق د خپلو نیکو ۱ (38) ژوند څو ډیر مهمانی
ژمنکار (39) ډیر ژغلی ژوند ۞ اعمالو

(40) لپاره د لوی ثواب ډیرو سره مخلوقاتو نورو هم
ډیر د قصدیم ۱ اعمالو ډیرو مدت لپاره د خپلو ۱ (41) ژوند
د قصدیم ۱ (42) هغوئیچ څو له مخلوقاتو اعمالو له
د وسلمانیدلو ډیرو ډیر (43) ژوند څو اعمالو ۞
۱ (44) نیکو ډیرو له د خپلو له ژوند مخلوقاتو ډیرو
له اعمالو ډیرو نیکو وزلو وزلو ډیرو مخلوقاتو خپلو د خپلو
مدت ډیر ۞

۞ ۞ ۞

CHAPTER XXII.

(1) له هغه (2) لوی د دوه له وسره اعتبار
اعدد ډیرو له د مخلوقاتو ۱ له ډیرو د ډیرو له مخلوقاتو
له ډیر لوی ۞

(3) دوه د (4) لوی ډیرو لوی هغه له مخلوقاتو
له لوی ډیرو له د خپلو ډیرو له مخلوقاتو (5) ډیرو
له مخلوقاتو اعمالو ډیرو له د هغه له ډیرو (6) ۞ اعمالو له
ډیر لوی مخلوقاتو له ډیرو ۱ له ډیرو له مخلوقاتو
له ډیر لوی ۞ اعدد

1 PB. om. 2 PB. اسلم

CHAPTER XXIII.

(1) ahmâi hê (2) yâsa d zârak ta hamô mêthanâi
ê tê dâra dâtô-dâtâ vâstrô[1] fshu-dâtâ[2] vîspô-dâtâ i yâsa
(3) zârak d yâsa ahmâi hêchat yâsa (4) vâiô ustâna yâsa
hêchat ahmâi hê (5) yâ ashâunê ashi vanghêush mâ
tê dâra dâtô-dâtâ i vîspô-dâtâ fshu-dâtâ[2] vâstrô-dâtâ
ê ashâunê hvarenô ashâunê ashi vanghêush mâ
(6) i vîspô-dâtâ[3] yêtâ[4] i yêtâ[3] vîspô-dâtâ
ê ashâunê hvarenô ashâunê ashi[5] vanghêush mâ
(7) i ashâunê hvarenô ashâunê ashi vanghêush mâ
(8) ashâunê ashi vanghêush dâtô-dâtâ ê kê mâ ashi
ê ashâunê hvarenô[6] (9) i ashâunê hê hvarenô

CHAPTER XXIV.

(1) ahmâi hê (2) yâsa d zârak ta hamô mêthanâi
-hamô ta ashi tê -vanghêush i -ashâunê ashâi i -ashâunê
ê tê dâra dâtô-dâtâ vîspô-dâtâ ashi

(3) zârak d yâsa ahmâi hêchat yâsa (4) vâiô ustâna yâsa
hêchat ahmâi hê (5) vâiô[7] ashi i ashi hê ashâunê ashi

1 PB., TD. ...

2 So PB.; TD. ...

3 *Vad-dêl* 'a coward.'

4 *Yêlêtar* 'the braver' Pers. ...

5 'Indolent.'

6 From ... 'to conceal.'

7 *Bâgo-bakht*, Avesta *Baghô-bakhta*; PB., TD. ...

(1) Asnô-khalkând[1] kû dârad ô hamah ândêshâ kû (2) kas ô andêshîdan ô dânistan ô dânâyîh ô dânâ ô dânistâr ô dânistârîh ô dânâyân ô dânistârân ô dânâyîh ô dânâyân ô dânistârân ô dânâyîh ô dânâyân ô dânistârân ô dânây

(4) ... (5) ... (6) ... (7) ... (8) ... (9) ... (10) [...]

CHAPTER XXVII.

(1) ... (2) ... (3) ... (4) ... (5) ... (6) ...

1 *Shnâsîh.*
2 *Dûrvêst-chashm* 'sound-eyed.'
3 *Makbelunéd* 'accepts.'
4 *Hazal* 'plunder,' Avesta ..., Pers. هزل
5 *Hush.*
6 § 10 is found only in TD.
7 *Gayômard.*
8 *Husheng î Pîshdâd.*
9 *Vishtâsp.*
10 So PB.; TD. ...
11 *Vêhân.*
12 *Mîtrôân-darûj* 'promise-breaking.'

ښه ورځ او ښه ساعت (7) څوک چې له ښار څخه بهر ځي
ته [1]ساتونکی ورکړ ۞

(8) د پرځ د ورځې ساعت او ورځ څه ده (9) چې د [2]پرسي
ښار ته ورځي او له ښار څخه راځي او د [3]وزیر
ته ورځي (10) ماښام راځي او د ورځې ساعت
څه دی او د [4]مازندرانو د ښار ته ورځي او
ورځ څه ده (11) سهار وختي او د سبا ورځې ساعت
څه دی چې د [5]مازندرانو ښار ته ورځي او
څومره ځنګلونه او ډګرونه تېرېږي (12) د [6]مازندرانو ښار څه
ډول ښار دی او د [7]بارو [8]دروازو او ښارګوټو څو دي
او د ښار د ټولو ودانیو شمېر څو دی (13) د ښار د
ټولو کوڅو شمېر څو دی او د ښار د ټولو ودانیو
او کورونو شمېر څو دی (14) د ښار د ټولو دروازو
شمېر څو دی (15) د ښار د ټولو ګذرګاهونو شمېر څو دی
او د ښار د ټولو ګذرګاهونو څومره اوږدوالی او
پراخوالی دی (16) د ښار د ټولو ګذرګاهونو څومره
ژوړوالی دی (17) د ښار د ټولو ګذرګاهونو څومره
ګڼ ګوڼ او ګرځنده خلک دي (18) د ښار د ټولو
ګذرګاهونو څومره ګڼ ګوڼ او ګرځنده خلک دي
(19) د ښار د ټولو ګذرګاهونو څومره [5]ګډوډي ده ۞
د ښار د ټولو ګذرګاهونو څومره ګډوډي ده
(20) د ښار د ټولو ګذرګاهونو څومره [6]ګډوډي د
ښار د ټولو ګذرګاهونو څومره ګډوډي ده (21)
د ښار د ټولو ګذرګاهونو څومره ګډوډي ده (22) د
ښار د ټولو ګذرګاهونو څومره ګډوډي ده ۞ د
ښار د ټولو [7]ودانیو او [8]کورونو څو ډولونه دي

1 *Sâtûnt.*
2 *Pârsî.*
3 *Vazêr.*
4 So PB., TD.
5 So PB.; TD. ګډوډي
6 *Mâzendar*, Mâzendarân.
7 So PB.; TD. om.
8 *Bârak*, Pers. بارے 'an excellent baggage horse.'

(23) ... ۞ ...

(24) ... [1]... ...

(25) ...

(26) ...

(27) ... [2]... ۞ ...

(28) ...

(29) ...

(30) ... [2]...

(31) ...

(32) ۞ ...

(33) ۞ ... [3] ۞ ...

(34) ... [4] ... [5] ... [6] ...

(35) ...

(36) ... [7] ...

(37) ... [8] ۞ ...

1 *Húramak*, Av. epithet ...

2 *Var-î-Jam-kard.*

3 So PB.; TD. ...

4 *Azî-Dahâk.*

5 *Bêvarasp* the epithet of Zohâk.

6 *Frâsyâk*, the Afrâsyâb of the *Shâh-nâmah.*

7 *Aêshma.*

8 *Rîstâkhîz va Tan-î-pasîn.*

(38) ا که فریدون[1] مالک مرد بود (39) مالک مرد بود ا که
خویش را بدو سپرد و بدو گفت ا (40) که من بروم ا
و تو بر خویش و خویشان و رعیت ما باش ۞ ا
(41) ا که خانوادهٔ[2] ما (42-43) مالک مرد بود
منوشچهر[3] ا که نیای[4] ما ا که پدر[5] مادر ما بود
ا که (44) بدین اسم نامیده شد زیرا که او
بزرگ ا که مالک مرد بود ا که (45) وی را
بزرگ داشتند ا که (46) مالک مرد بود
ا که (47) مالک مرد بود (48) ا
که مالک مرد بود ۞ ا که او را اسم دیگر
نیز بود ا که (49) مالک مرد بود[6] (50) مالک مرد بود[7]
ا که او را اسم دیگر نیز بود ا که
او را سروش[8] ا نژاد و ا که او را گندرو[9] ا نژاد بود
ا که (51) ا که (52) مالک مرد بود ا که
او را اسم دیگر نیز بود ا که (53) او را اسم دیگر
نیز بود ۞ ا که او را سه پسر بود ا که

1 *Frêdûn.*
2 *Khvanûras.*
3 *Manûshchîhr.*
4 *Silam va Tûj.*
5 *Nyâk* 'grand-father.'
6 *Sâhm*, Av. ..... ; Pers. سام
7 Here ends the text om. in W., from chap. XIV, 2 to XXVII, 49, which is taken from PB. and TD. From this point the text follows again W.
8 *Srôvar*, Av. azi *sravara* (Yas. IX, 34-39).
9 Av. *Gandarîwa.*

(54) ا مه وهلن[1] ددي نمانه کې نمانه (55) ځانه[2] ددهسدس نمانه
ددي نمانه وړ وهلن نمانه (56) ❁ ډهسدس نمانه
مه ۱۱۵ د ۱۱۵ مه ددهسدس نمانه ❁

(57) ا مه ددهسدس نمانه ددي نمانه (58) مانه کې نمانه کسانه نمانه
د وهسدلن[3] ا وانه د ۱۱۵۱ وانه[4] ❁

نمانه (60) مانه کې نمانه نلسدلن ددي نمانه مه ا (59)
د ډسدنډکس د ۱۱۵۱۵ ا مانه د ۱۱۵۱۵ (61) ا مه ډسدسدلن
ا (63) وانه د ۱۱۵۱۵ ا (62) د ډهسدلن[5] ۱۱۵ نا مه
د ډسدسدسدلن[6] مسدسدلن[7] د نډسدسدلن ډسدلن نسدلن[8]
۱۱۵۱ وانه ۱۱۵۱ د نډسدلن مسدسدلن د ۱۱۵ ۱۱۵ ❁

سدنه (65) مانه کې نمانه ډسدلسدلن[9] مه ا (64)
مانه ډسدسدلن ۱۱۵۱ نه ا (66) ۱۱۵۱ مانه ۱۱۵۱ مسدسدلن
(67) ا سدلدن[10] د مسدسدلن ۱۱۵۱ سدلن مانه ا ۱۱۵۱۵۱ ۱۱۵۱۵۱
ا نډنډو وانه ا ۱۱۵ نسدسدلن وسدسدلن[11] مه ۱۱۵ د
۱۱۵ مه ددهسدس نمانه ❁

نمانه (69) مانه کې نمانه ډهسدسدلن مه ا (68)
۱۱۵۱ ۱۱۵ (70) ۱۱۵ د نډ د ۱۱۵ د ۱۱۵۱۵ ا ۱۱۵۱۵۱ ۱۱۵۱۵۱
ا ۱۱۵۱۵۱۵ ا مسدسدلن د ۱۱۵۱۵ ۱۱۵۱۵ د ۱۱۵۱۵ ډلسدلن[12] ۱۱۵۱ (71)
۱۱۵۱ (72) ا ۱۱۵۱۵ د ۱۱۵۱۵ ۱۱۵۱۵ د ۱۱۵۱۵ ۱۱۵۱۵
۱۱۵۱۵ (73) ا ۱۱۵ ۱۱۵۱ د ۱۱۵۱۵ ۱۱۵۱۵ د ۱۱۵۱۵

---

1 *Kâî-Us* the Kayânian King.
2 *Syâvakhsh*, Av. *Syâvarshân*.
3 *Kaî-Khûsrôe*.
4 *Kangdez*.
5 *Chêchêst*.
6 *Ristê-ârâstâr*.
7 *Sôshâns*.
8 *Kaî-Lôharâsp*.
9 *Aurîsilam* Jerusalem.
10 *Yehûdân*, Jews.
11 *Kaî-Vishtâsp*.
12 *Ahûnavar*.

(74) ဟု ဆိုသော် ကြီးမြတ်သော ဘုရားသခင်တို့သည်

(75) ကြင်နာတော်မူကုန်သော ကျေးဇူးရှင်ဖြစ်ကုန်သော

(76) ၊ ကြင်နာတော်မူကုန်သော ၊ ကယ်တော်မူကုန်သော ၊

❁ ❁ ❁

CHAPTER XXVIII.

(1) ဤ ဆိုအပ်သော (2) အကြောင်းတရားတို့ကို ကြားနာရသော

[1]အကျိုးကြီးမားသော (3) ၊ ဤ ဆိုအပ်သော (4) အကြောင်းတရားတို့ကို ဤ ၊

(5) ၊ ဤ ဆိုအပ်သော (6) ၊ ဤ ဘုရားရှင်တို့ကို ❁

အကြောင်း တရားတော်ကို (7) ကြားနာရသော် (8) ဆိုအပ်သော အကြောင်းတရားတော်

အားဖြင့် ဤ သတ္တဝါတို့သည် (9) [2]သံသရာဝဋ်ဆင်းရဲမှ လွတ်မြောက်ခြင်းငှာ

ကောင်းသော ၊ အကျိုး ဤ ဘုရားအကြောင်းကို ဖူးမြင်ရသော် ဤ ၊

(10) ၊ ကောင်းကင်ဘုံသို့ ဤ ရောက်ကြကုန်၏ (11) ၊ ဤ ၊ ဤ

အကြောင်းတရားတို့ကို ကြားနာရသော် (12) ၊ ကြားနာရသော် (13) ၊ ဤ

ကဲ့သို့ [3]ကြီးမြတ်သော အကျိုးကို ❁

❁ ❁ ❁

CHAPTER XXIX.

(1) ဆိုအပ်သော အကြောင်းတရားတို့ကို ကြားနာရသော် (2) ဤ

ဤသို့သော ၊ ကြီးမြတ်သော အကျိုးကို ❁

1 *Vakhsheshníktar* 'more merciful,' 'more forgiving.'

2 PB. W. [illegible] 3 *Pasímântar*; PB., W. [illegible]

(1) ahe yaθâ ahmâi raêcaŋhô (2) ahe ratavô yô ahurô mazdâ
dâtô (3) ahe ratavô ahmâi raêcaŋhô (4) ahe vîspe ratavô
ahmâi raêcaŋhô [1]ərəzvâne ; ərəzvate ; aŋhaêtê ; aŋhaêtaêibyô ;
ahurâi mazdâi ;

CHAPTER XXX.

(1) ahe yaθâ ahmâi raêcaŋhô (2) ahe ratavô yô ahurô mazdâ
dâtô [2]spitâmô zaraθuštrô (3) ahe ratavô [3]fradaxšaiti
ahmâi raêcaŋhô (4) ahe ratavô ahmâi raêcaŋhô (5) ahe vîspe
ratavô ahmâi raêcaŋhô [4]yô zaraθuštrô (6) ahe ratavô
[5]daêvô.dâtô ; ahe ratavô ahmâi raêcaŋhô ;

CHAPTER XXXI.

(1) ahe yaθâ ahmâi raêcaŋhô (2) ahe ratavô yô ahurô mazdâ
dâtô [6]ašaonê ; ahe ratavô ahmâi raêcaŋhô (3) ahe ratavô
ahmâi raêcaŋhô (4) ahe vîspe ratavô ahmâi raêcaŋhô (5) ahe
vîspe ahmâi raêcaŋhô ; ahe vîspe ahmâi raêcaŋhô [7]ašaonê ;
ahe [8]ratavô (6) ahe vîspe ahmâi raêcaŋhô ; ahe vîspe
ahmâi raêcaŋhô ;

(7) ؛ لس-ى (8) ؛ ؛ ؛

CHAPTER XXXIII.

(1) ہمارے پاس سے (2) ایک شخص نے آکر خبر دی کہ لوگ
(3) لڑائی پر جمع ہوئے ہیں (4) اور (5) اور (6) اور
(7) اور (8) ۞ اور ان کے ساتھ ہی (9) ایک شخص نے آکر
کہا کہ ہمارے پاس سے (10) وہ اور بہت سے لوگ
ان کے ساتھ ہو لئے ہیں ۞ اور ان کے ساتھ ہی
(11) اور ان کے ساتھ ہی ۞ اور ان کے ساتھ ہی
ہو لئے ہیں ۞ (12) اور ان کے ساتھ ہی ۞ اور
(13) ۞ اور ان کے ساتھ ہی ۞ اور ان کے ساتھ ہی
(14) ۞ اور ان کے ساتھ ہی ۞ اور ان کے ساتھ ہی
(15) ۞ اور ان کے ساتھ ہی ۞ اور ان کے ساتھ ہی
(16) ۞ اور ان کے ساتھ ہی ۞ اور ان کے ساتھ ہی
۞ اور ان کے ساتھ ہی ۞ اور ان کے ساتھ ہی

۞ ۞ ۞

CHAPTER XXXIV.

(1) ہمارے پاس سے (2) ایک شخص نے آکر خبر دی کہ ہمارے
لوگوں کی ایک بڑی جماعت نے آپس میں لڑائی

---

1 Pers. غلام 'a slave.'
2 *Dâtégâh.*
3 Pers. خستگی 'sickness,' خستن 'to be wounded,' 'to be indisposed.'
4 *Ayabâr* Pers. یار 'a helper.'

43867

(3) ۶۱۱۶ د ۱۹۱۱ ۱۹۱۱ ۱۹۱۱ (4) ۱۹۱۱ ۱۹۱۱ ۱۹۱۱

CHAPTER XXXVI.

(1) ﻫﻮﺷﻨﮓ ﻫﻮﺷﻨﮓ ﺍﻭ ﺑﺮﺍﺩﺭ ﺩ ﻫﻮﺷﻨﮓ (2) ﺳﻴﺎﻣﻚ ﻭﻫﻮﻣﻨﺪ[1] ﺗﻬﻤﻮﺭﺱ ۞

(3) ﺑﺮﺍﺩﺭ ﺩ ﻫﻮﺷﻨﮓ ﻛﻪ ﺳﻴﺎﻣﻚ (4) ﺍﻳﺮﺍﻥ ﺍﻧﺪﻳﻤﺎﻥ ﺍﻫﺮﻣﻦ ﺍﻳﺮﺍﻥ ﺍﻧﺪﻳﻤﺎﻥ ﺍﻫﺮﻣﻦ[2] ۞ (5) ﺗﻬﻤﻮﺭﺱ ﺩﻳﻮﺍﻥ ﺍﻫﺮﻣﻦ ﺍﻳﺮﺍﻥ ﺍﻧﺪﻳﻤﺎﻥ ﺍﻫﺮﻣﻦ ﺍﻳﺮﺍﻥ ﺍﻧﺪﻳﻤﺎﻥ ﺍﻫﺮﻣﻦ[2] ۞ (6) ﺍﻳﺮﺍﻥ ﺍﻧﺪﻳﻤﺎﻥ ﺍﻫﺮﻣﻦ

(19) ۞ دیوپرستی[1] او وسواسونه (20) و سږو
او ناپاکو خیالونو (21) و سږو ناپاکو ځایونو
(22) و سږو ناپاکو کارونو (23) ۞ د ناپاکو
۞ د ټولو بدو کارونو او د هغه ټولو
(24) او د ټولو ناپاکو کارونو (25) ۞ د ټولو
(26) ۞ د[2] ټولو بدکارو (27) او د ټولو
(28) او د[3] ټولو ناپاکو (29) ۞ د ټولو
د ټولو بدو کارونو او د ټولو (30) ۞ د[4]
د هغو بدو کارونو چې د ټولو (31) ۞ د
د ټولو بدو کارونو او د ټولو (32) د
ټولو بدو کارونو او د ټولو (33) ۞ د[5] ټولو
۞ ۞ ۞

CHAPTER XXXVII.

(1) د ټولو ناپاکو کسانو (2) د ټولو د ناپاکو او
۞ د ټولو بدو کارونو او د ټولو ناپاکو ځایونو
(3) د ټولو د ناپاکو (4) د ټولو ناپاکو
(5) ۞ د ټولو (6) د ټولو بدو ۞ د ټولو
(7) ۞ د ټولو ناپاکو ځایونو (8) د ټولو
۞ د ټولو بدو[5]

1 *Shédáyazakíh* 'demon-worship.'
2 PB., W. om.
3 PB., W. بدکارو
4 *Ranj va sijach* 'trouble and distress.'
5 PB., W. add

(9) ہرمزد ہا ہمہ ہستی[1] آویگومان ہیچ نیست و ہمہ ہستی
ہیچ ہست (10) ۞ سگسار[2] ہستی ہر دیو و دروج و ہرچہ
از دیو ہست ہمہ ہستی ہیچ ہست و ہمہ ہستی ہا
ہر دیو ہر دروجی و ہرچہ ہستی از دیو ہست
ہا ہستی ہیچ ہست (11) ۞ ژاژیه[3] ہستی
ہا ہستی ہیچ ہست (12) ۞ ہستی ہا ہستی[4]
ہرمزد ہیچ ہست ہا ہمہ (13) ۞ ہستی[5] ہستی
ہستی[6] ہا ہمہ (14) ۞ ہستی ہا ہستی[7]
۞ ہستی ہرمزد ہستی ہا ہستی[8] ہمہ (15)
۞ ہستی ہستی ہرمزد ہرچہ ہستی ہیچ ہا ہمہ
ہستی (16) ہرچہ ہرمزد ہا ہمہ ہستی ہیچ
ہستی ہرمزد ہا ہمہ (17) ۞ ہستی
ہستی ہرمزد ہیچ ہستی ہا ہمہ ہستی ہا ہستی
ہستی ہرمزد ہیچ ہستی ہا ہمہ (18) ۞ ہستی ہرمزد
ہستی ہرمزد ہا ہمہ ہستی (19) ۞ ہستی
ہرمزد ہر ہرمزد ہستی ہا ہمہ ہستی (20) ۞ ہستی ہرمزد
ہستی ہرمزد ہا ہمہ ہستی (21) ۞ ہستی
۞ ہستی ہستی ہرمزد[9] ہستی ہا ہمہ (22)
۞ ہستی ہستی ہرمزد ہرمزد ہستی ہا ہمہ[10] (23)
ہستی ہرمزد ہستی ہستی[11] ہستی ہا ہمہ
۞ ہستی (24) ہمہ ہستی ہا ہمہ ہستی
(25) ہمہ ہستی ہستی ہستی ۞ ہستی ہستی ہا ہمہ
ہمہ (26) ۞ ہستی ہستی ہرمزد[12] ہستی ہا ہمہ

1 *Avigûmân.*
2 *Gajistê* 'accursed.' So PB.; W. [illegible]
3 *Ristâkhîz* 'the Resurrection.'
4 *Dûshâram* 'love.'
5 *Khvitûkdâd* 'self-devotion.'
6 PB., W. [illegible]
7 'Adoption.'
8 PB. W. [illegible]
9 *Varân-kâmagîh* 'lustful desire.'
10 W. [illegible]
11 *Aûzidê* 'exalted.'
12 'Indolence.'

(27) اس خرد که ۞ استومند بدن باد که خرد (28) اس خرد که
باد و استاد[1] د بودن و بدی و اندیشه د بودن باد ۞ استومند بودن
د بودن باد و شادی د بودن و اندیشه باد د خوشی[2] ۞ استومند
(29) اس خرد که خویشی و دیگری د هیچ و دیگری[3] د بودن
و دیدار بودن اندیشه که اس خرد (30) ۞ دیدار دیدار
استیه د که خرد اس (31) اندیشه دیدار د وسیله بدن بد مردم
خرد س اس (32) ۞ دیدار همامیل[4] استادیدن و سلس
خوا (33) ۞ دیدار باد اندیشه د بودن و دیدار که اد
که اد خوا (34) ۞ دیدار اس ارشت[5] و راست اد
خرد (35) ۞ دیدار دیدار[6] اندیشه باد اندیشه بدکردار
د بودن و اندیشه اد که مردم بد بودن اندیشه
و استاد اد خرد (36) ۞ اندیشه دیدار بدن بدی
۞ دیدار بودن اس وسیله[7] و استادیدن

۞ ۞ ۞

CHAPTER XXXVIII.

(1) اندیشه باد د دانه بد و مرد که اندیشه (2) اس هو اس
باد[8] استاد ۞ ایدر دیدار[9] و مردن د بودن بد باد

1 The future reckoning in the next world.
2 *Khvârih* 'felicity.'
3 *Areshkih* 'jealousy.'
4 *Hamimâl* 'opponent.'
5 Arâst 'untruth.'
6 *Sakht* 'strictly.'
7 *Armêshtân* 'invalid.'
8 So PB.; W. illegible
9 PB. illegible; W. illegible

(3) ܕܐܪܥ ܕ ܡܠܟ̈ܘܬܐ ܕܝܠܗ (4) ܐܝܬ ܒܗ ܡܢ ܕܒܥܐ ܕ ܡܠܟ̈ܘܬܐ ܕ
ܐ ܡܣܒ̈ܪܢ ܠܐ ܒܟ̈ܠ ܡܕܡ ܐܠܐ ܕܐܝܬ ܒܗ ܡܢ ܕܒܥܐ ܕ ܡܣܒ̈ܪܢ
ܡܢ ܐܝܠ̈ܢ ܕܒ̈ܥܝ ܡܢ ܐܝܠ̈ܢ ܕܒ̈ܥܝ (5) ܕܐܝܬ ܒܗ ܡܢ ܕܒܥܐ ܕ
ܐ ܡܢ ܕ ܒ̈ܥܝ ܐ ܡܢ ܕ ܒ̈ܥܝ ܕ ܒ̈ܥܝ ܕ ܒ̈ܥܝ ܕ ܒ̈ܥܝ ܕ ܒ̈ܥܝ ܕ ܒ̈ܥܝ

ته کوم (19) ۞ اسمانو له هوسم سره لیدو نه ناست کړه ته
هیڅ اسمانیانو ا سرګرمه د ځمکه اټکل د وخت نه
ځمکه اټکل د وخت نه د کوم (20) ۞ دیوتاګانو
د هغه ا وخت نه

(21) کوم د ورځ اسټرلوژر نه ناست کړه ته (22) اسمان اسټرلوژر
اسټرلوژرانو سره هغه ډیرانی هغه سپوږمۍ او لمریزه ملګرو
ا (23) ۞ اسمان اسټرلوژر نه ناست کړه ا اسمان سره وخت
۞ اسمان اسټرلوژر اسمان اټکل د کوم او لمریزه ملګرو ناست
اسمان ا ځایونه چیڅ او لمریزه سره ځمکه نه ناست کړه
(24) ا نه ۞ اسمان اسټرلوژر نه لمریزه ملګرو ناست کړه
لمریزه او لمر سره (25) ۞ ورځ سپوږمۍ
۞ څو سره هغه د اسټرلوژر نه (26) ۞ ورځ
اسټرلوژر ا (28) ۞ لمریزه سپوږمۍ د سره او[1] اسمان نه (27)
ورځ نه (29) ۞ څو سره د[2] ورځ-ورځ د ناست کړه نه
ا (30) ورځ اسټرلوژر نه لمریزه ملګرو ناست کړه او لمریزه
ا (31) ۞ ورځ[4] ملګرو او[3] ورځ-ورځ څو اټکل نه
ورځ[5] کوم او ورځ-ورځ ا ورځ-ورځ نه لمریزه ملګرو نه
ورځ-ورځ اسټرلوژر څو لمریزه ا ورځ-ورځ د کوم نه
ا نه هغه ته وخت (32) اسټرلوژر ملګرو او څو نه
ته هغه نه ا ورځ-ورځ د اسټرلوژر ته (33) ۞ لمریزه
اسټرلوژر نه ورځ-ورځ ا څو ورځ-ورځ نه کوم د لمریزه
ورځ-ورځ ۞ لمریزه هغه سره کوم د (34) ا (35) ورځ-ورځ

1 *Pavan mitrô* 'as a friend.'
2 *Aréshk* 'jealous.'
3 So PB.; W. ورځ-ورځ
4 *Chavalman*, Pers. چول
5 From this point to Chap. XL. 17, the text is wanting in W.

(36) ❁ وَعَلَيْهِمْ أَنْ لَا يَخْرُجُوا مِنْ بَابِ الْمَدِينَةِ
وَيَدْخُلُوا مِنْ بَابِ الْمَدِينَةِ وَيَخْرُجُوا مِنْ بَابِ الْمَدِينَةِ
وَيَدْخُلُوا مِنْ بَابِ الْمَدِينَةِ (37) وَيَخْرُجُوا
مِنْ بَابِ الْمَدِينَةِ وَيَدْخُلُوا مِنْ بَابِ الْمَدِينَةِ
وَيَخْرُجُوا مِنْ بَابِ الْمَدِينَةِ (38) ❁ وَمَنْ
لَمْ يَخْرُجْ وَلَمْ يَدْخُلْ وَلَمْ يَخْرُجْ وَلَمْ يَدْخُلْ
(39) وَيَخْرُجُوا مِنْ بَابِ الْمَدِينَةِ وَيَدْخُلُوا مِنْ بَابِ
الْمَدِينَةِ وَيَخْرُجُوا مِنْ بَابِ الْمَدِينَةِ وَيَدْخُلُوا
(40-41) ❁ وَمَنْ
لَمْ يَخْرُجْ وَلَمْ يَدْخُلْ وَلَمْ يَخْرُجْ وَلَمْ يَدْخُلْ
وَيَخْرُجُوا مِنْ بَابِ الْمَدِينَةِ وَيَدْخُلُوا مِنْ بَابِ
الْمَدِينَةِ وَيَخْرُجُوا مِنْ بَابِ الْمَدِينَةِ وَيَدْخُلُوا
(42) وَيَخْرُجُوا مِنْ بَابِ الْمَدِينَةِ وَيَدْخُلُوا مِنْ بَابِ
الْمَدِينَةِ وَيَخْرُجُوا مِنْ بَابِ الْمَدِينَةِ وَيَدْخُلُوا
(43) وَيَخْرُجُوا مِنْ بَابِ الْمَدِينَةِ وَيَدْخُلُوا مِنْ بَابِ
الْمَدِينَةِ وَيَخْرُجُوا مِنْ بَابِ الْمَدِينَةِ وَيَدْخُلُوا
(44) وَيَخْرُجُوا مِنْ بَابِ الْمَدِينَةِ وَيَدْخُلُوا مِنْ بَابِ
الْمَدِينَةِ وَيَخْرُجُوا مِنْ بَابِ الْمَدِينَةِ (45) ❁ وَمَنْ
لَمْ يَخْرُجْ وَلَمْ يَدْخُلْ وَلَمْ يَخْرُجْ وَلَمْ يَدْخُلْ
وَيَخْرُجُوا مِنْ بَابِ الْمَدِينَةِ وَيَدْخُلُوا مِنْ بَابِ
الْمَدِينَةِ وَيَخْرُجُوا مِنْ بَابِ الْمَدِينَةِ وَيَدْخُلُوا
(46) وَيَخْرُجُوا مِنْ بَابِ الْمَدِينَةِ وَيَدْخُلُوا مِنْ بَابِ
الْمَدِينَةِ وَيَخْرُجُوا مِنْ بَابِ الْمَدِينَةِ وَيَدْخُلُوا
❁ وَمَنْ لَمْ يَخْرُجْ وَلَمْ يَدْخُلْ وَلَمْ يَخْرُجْ وَلَمْ يَدْخُلْ

❁ ❁ ❁

CHAPTER XL.

(1) وَمَنْ لَمْ يَخْرُجْ وَلَمْ يَدْخُلْ وَلَمْ يَخْرُجْ وَلَمْ يَدْخُلْ
(2) وَمَنْ لَمْ يَخْرُجْ وَلَمْ يَدْخُلْ وَلَمْ يَخْرُجْ وَلَمْ يَدْخُلْ
(3) ❁ وَمَنْ لَمْ يَخْرُجْ وَلَمْ يَدْخُلْ وَلَمْ يَخْرُجْ وَلَمْ يَدْخُلْ
(4) وَمَنْ لَمْ يَخْرُجْ وَلَمْ يَدْخُلْ وَلَمْ يَخْرُجْ وَلَمْ يَدْخُلْ
(5) ❁ وَمَنْ لَمْ يَخْرُجْ وَلَمْ يَدْخُلْ وَلَمْ يَخْرُجْ وَلَمْ يَدْخُلْ
(6) ❁ وَمَنْ لَمْ يَخْرُجْ وَلَمْ يَدْخُلْ وَلَمْ يَخْرُجْ وَلَمْ يَدْخُلْ
(7) ❁ وَمَنْ لَمْ يَخْرُجْ وَلَمْ يَدْخُلْ وَلَمْ يَخْرُجْ وَلَمْ يَدْخُلْ
(8) وَمَنْ لَمْ يَخْرُجْ وَلَمْ يَدْخُلْ وَلَمْ يَخْرُجْ وَلَمْ يَدْخُلْ (9)

ا (10) اهرمزد روز سیم ردیف واسه د خرم کو هو
کو هو ا (11-12) ۞ اهرمزد لسه روز چهردد د کو هو
کو هو ا اسپندارمذ ه سوم د سوسم د واخو واور
ا (13) ۞ فروردین اسفاندارمذ ه ژمرژ د ملدر د واخو واور
هو د سالی هو ا سروش د سالی هو ۞ سارد

اسکندر د هیرا هو (15) اهنو اسدی اهلم سارد (14)
اهلمل سوسوس روشنی ا (16) ۞ اهلمل سلمل اسژاژ د کو د اهلمل
اسدی با سوس د اهرمز ا (17) ۞ اهلمل سلمل ژاژ ا
است سروش (18) ۞ اهلمل اسدی با د کو ا اهلمل
اسدی سروش (19) ۞ اهلمل[1] سالی سوس اهسی سارد
تیرسالی (20) ۞ فروردین لسه روز ردیف[2] سیرن اه
سوس (21) ۞ اسپاه لسه سالی[3] اهلمل سدی اه اهدی هرا ا
اهلم (22) ۞ اهدی لسه اهسی کوسی ماه اه اهدی هرا ا
هو ۞[5] اهرمزد ا[4] سوسوس روز ماه اهدی سیرن واسه اه اهدی
اهدی ا سیرن واسه اه اهدی سی-سوسوس[6] ا سوسلدی (23)
اسفاندارمذ ه سوم د سوسم د واخو واور کو (24)
ا اه واسه هو[7] سی-سوسی اسه ا هسی (25) هرا فروردین
هو سی-سوسی اسه ژاژ سلی اه هسی فروردین اسفاندارمذ
سلی د سرم ه سی-سوسی با ا فروردین ا سرم ه سی-سوسی
هو ا (26) کو واور د واخو واور ه سرم

1 *Avîbartar* 'more fruitless.'
2 *Sirîh* 'satiety,' Pers. سیری
3 *Shôcharûntan* 'to rob.'
4 *Avîmûst* 'unembarrassed.'
5 *Khûshnûd* 'pleased.'
6 *Stardîh* 'folly,' Av. .....
7 *Shnûsîd*; PB., W. .....

ا اوزیا دهقیم هم ا (28) هیاکا ت اسوا وسم
۞ هیاسم ت همهس هی ه هاسدس

همدی اهتیاع ت همدی ا دارع [1]هک کو ا (29)
هیی ااو دارع ا (30) هوسهیم ا هتاع هیی ااو
ا هاسدهیم ا تاع ا [2]اسکاسم اسا اسادس د کو
هوا همسا هس ا هس ای اسهس ا ااو ا ااو
ا (31) ۞ اسادس د ا سا هی ا اسهاسهس ا اهن
هس ای همن ااو اسا ثیاع د هسلهیم ا هاا
هسلهیم ه اهن اسا ثیاع د کو (32) همسا هس ا
اهنع هیاهیم ااهیم اسهیا ا اهنهن هوم د هسا [3]ااسا
۞ [4]هیا ا همیا هیاهیم ااو د هاهیم همدی ااو

۞ ۞ ۞

CHAPTER XLI.

(1) هیاسم هس (2) اهیم د دارع ا هوسم اهتیاع
هوم ا هس ا (4) [5]اهاهیم هوم هسه ا (3) ا هوتهوم هوم
هوم ا وس ا (6) ا هیسم هوم [6]ای ا (5) ا هاهیهه
۞ [7]ا هیهیسم هوم اسه ی ا (7) ا هیسیه

کو هس هس (9) اهاع اسهیا اهیم د دارع (8)
ا (10) اسااه ااه-هاع اهیاا د اهیا هوم اه ا هوتهوم
هیاه-ه وتیم ااه ه اهیا ر س ر هی اه اهیهچیا ااو

1 *Zyat* 'which by thee.'
2 *Azarmân* 'without decay.'
3 PB., W. ا ااسا
4 *Vîmâr* 'sick,' Pers. بیمار
5 So PB.; W. ا هوتهوم
6 So PB.; W. اد
7 *Avîsûdtar* 'unprofitable.'

(11) ۞ ۲۱۱ ۱ ۱۱۱ ۱ ۱۱۱ ۱ ۱

ههمه ۱ ههمه ۱ ههمه ۱

ااو اهلم د دارځ لهڅ (6) لهدنه ااوهم ااوبل وسمنڅ ا
ښکار[3] ا زرک[2] ـوڅهسوا د دارځ ا (7) ډاږدا [1]ـوسهدهدوا
ـهدهم د دارځ ا (8) ډړڅڅهدوا ااه ااو وسهڅم ـهملڅ ا
دارځ ا (10) [5]کا ـهل ـهنـهسهم د دارځ ا (9) ډاږدا [4]لوم
ا (12) ډډه ـهدهم د دارځ ا (11) اسڅو ـهسهدځ وڅاا د
ـهنـهسهه د دارځ (13) ډاږدا اوسهڅم [6]اوډا اسڅهدوا
ااو (14) ۞ ډاږدا اسهه ـهدهم ااو ـهل د دارځ ا [7]لهدنه
د لهدنه څ ا ااهڅ سنه د اسهدا ا اهدسهه [1]ط وړدړ څم
ډاڅڅا ا ډاڅڅ د سنهڅ ااهدا وسهڅم ااهدا لهدنه ۞

۞ ۞ ۞

CHAPTER XLIV.

(1) اسڅهم څم (2) اهلم د دارځ [1]ط وسهه اهډهااو
اسهدا اسنڅ څا ـهځ ا (3) لهااڅهډ اهلم اسڅ ډڅڅ ا
اسهدڅ ا (5) لهااڅهډ څم [1]ط [8]ـهل ا (4) اسڅ اسلم ا
۞ [9]لهډهسهدهډ څڅه ااهنه ا (6) ا لهډهسهدهډ څم ـهنه
ډڅڅ ا اسڅهم څم (8) اهاو اسهډا اهلم د دارځ (7)
اوسهڅم ااهدا [10]ـهڅوـهنـهڅ څڅڅ څڅ ـهاو وسهه ا ـه ا

1 *Pûshtaspânagîh* 'as the back of a horse' to a cavalier. Dr. West *pûshtîkpânakîh*.

2 *Zayan*, originally زر from Av. زرن 'weapon,' Pers. زین 'a saddle from which arms are suspended.'

3 *Zrah* Av. زرسک 'a coat of mail,' Pers. زره

4 *Sipar* Av. سپاسر 'a shield,' Pers. سپر

5 *Vazar*, Avesta واجر, Pers. گرز 'a club,' 'a mace.'

6 Av. اوسپر Pers. نیزه

7 'Gauntlet,' Pers. دستبانه

8 *Avar* 'a cloud,' Pers. ابر

9 *Pâtakhshtar* 'more prevalent,' 'more violent.'

10 *Khâyginîh* 'a fried egg,' Pers. خاگینه; PB., W. ـهوـهنـه; Dr. West reads it *khâiyak-dish* 'egg-like.'

ꞏ ꞏ ꞏ

(30) ۱ ۱۱۵ ۱۱۹ ۲۰۰۲۰۲۰۲۰ ۱۳۲۰۲۰۲۰ ۲ ۱۱۵ ۱۱۹ ۲۰۰۲۰۲۰ ۱ (31) ۱۹۳
۲۰۲۰۲۰۲۰۲۰۲۰۲۰ ۱۳۲۰۲۰۲۰ ۱۱۹ ۱۱۹ ۲۰۰۲۰۲۰ ۱ (32) ۱۱۹ ۱۱۹ ۲۰۰۲۰۲۰
۲۰۲۰۲۰۲۰۲۰۲۰۲۰ ۱۳۲۰۲۰۲۰ ۲۰۲۰۲۰۲۰ ۲۰۲۰۲۰۲۰ ۲۰۲۰۲۰۲۰ ۲۰۲۰۲۰۲۰ ۲۰۲۰۲۰۲۰
۱ (33) ۲۰۲۰۲۰۲۰۲۰۲۰۲۰ ۲۰۲۰۲۰۲۰ ۱۱۹ ۲۰۲۰۲۰۲۰۲۰۲۰۲۰ ۱ (34)
۲۰۲۰۲۰۲۰۲۰۲۰۲۰ ۲۰۲۰۲۰۲۰ ۲۰۲۰۲۰۲۰ ۲۰۲۰۲۰۲۰ ۲۰۲۰۲۰۲۰ ۲۰۲۰۲۰۲۰

CHAPTER XLVI.

(1) ماندانا هم (2) امر د داند تا وسم ماندانا
ه دمانه-ن هن ا امسه[1] ماا ۳۷ ۳۷ ۳۷ ماسمسم ماا
ه ۳۷ ماند هم (4) ماو ماسه امر د داند (3)
د ماوا ماناند ا ۳۷۳۷ ا ۳۷۳۷ ماسمسم
ه۳۷ ماسم دمانه-ن سم ماا سم دمانهم ماا[2] ماسه
ماسم ماا ماس دمانه ماا ماسه ا دمانهم ماا
ه۳۷[3] ماو ماسه د ماسم ماو (5) ماا ماسه ماا ماسم
ماسه د هم ماسه ماا ماسه ماو ماسه ماسه
ه ماسه ماسه ماسه

CHAPTER XLVII.

(1) ماندانا هم (2) امر د داند تا وسم ماندانا
هم د هم ا (3) ماسمسم ماسه ماا ه هم هم
ماسه ماسه د هم ا (4) ماسمسم ماسه ماا
ماسه ماسه ماسه[4] سم ماسه

(5) داند د امر امر هم (6) ماو ماسه امر
ماسه ا (7)[5] ماسه ماا د ماسمسم ماسه ه ماسه

1 *Sétahmî* 'one kind of oppression.'
2 PB., W. ماسه
3 So PB.; W. ماو ماسه ا ماسمسم ماسه ماا ماسه هم
4 *Varîkûnatan* 'to avoid,' 'to escape.'
5 *Géhân* 'this world.'

(8) ... ۞ ... [1] ...

۞ ۞ ۞

CHAPTER XLVIII.

(1) ... (2) ... ۞ ...

(3) ... (4) ... (5) ... [2] (6) ... [3] (7) ... [3] ... (8) ... ۞ ... [4] ... [5] (10) ... (9) ... [6] ۞

۞ ۞ ۞

1 *Vâe*, Av. ...

2 *Avzâêshn* 'increase,'

3 *Kahêshn* 'decrease;' PB., W. ... Better ...

4 *Nashîm va hastashn* 'seat and abode,'

5 *Libebméman* 'conscience,' 'heart.'

6 *Mûgchak* 'a shoe,' 'a boot.'

CHAPTER XLIX.

(1) ... (2) ... (3) ... ۞ ...

(4) ... (5) ... ۞ ... (6) ... ۞ ...

(7-8) ... (9-10) ... (11) ... ۞ ...

(12) ... (13) ۞ ... (14) ۞ ...

---

1 *Marê* 'number.'

2 PB., W. om.

3 *Vahárhâmandîh* 'prosperity.'

4 *Patashnîh* 'fertility.'

5 PB., W. om.

6 PB., W. om.

7 The star *Vanand*.

8 *Vadargihâ* 'passes.'

9 PB., W. om.

10 *Gâmârd*, Pers. گماشتن 'to consign,' 'to entrust.'

(15) ۱ دوسدیو د اوسدیو [1]تشتریمیه سپهر و ندیسسس

ایستادن د پادیز[1] و هنگام د هنگاوا[2] و هن-ایستادن
د ایچ-ون (27) ایستادنیم و پدیرفتن و ستودن ایزدان
ایشان است هرمزد آفرید ❁

❁ ❁ ❁

CHAPTER L.

(1) فرمان داد که چم چیز (2) هنگام د پادیز و هنگاوا
❁ ایستادن-ه نیاز-مند نباید که د چم و ایستادن باید
(3) پادیز د هنگاوا هنگام ایستادن-ه نیاز-مند که
که هر که و ایستادن باید دیدن-ه-ون ایستادن را که
❁ ایستادن-ه نیاز-مند[3] نباید دیدن-ه-ون

❁ ❁ ❁

CHAPTER LI.

(1) فرمان داد که هنگاوا (2) هنگام د پادیز و هنگاوا
است هیچ چیز ایستادن و هنگاوا د چم و ایستادن
و هنگاوا د ایچ-ون ایستادن را د چم و ایستادن
و ستودن و نیایش ❁ دیدن-ه-ون و ایستادن
(3) د پادیز و هنگاوا د ایستادن و ایستادن
و ستودن و نیایش د چم و ایستادن را د چم و ایستادن
و ستودن و نیایش ❁ دیدن-ه-ون و ایستادن
(4) د پادیز و هنگاوا ایستادن (5) چیز د ایچ
ایستادن-ه-ون د ایچ چیز ایستادن و هنگاوا ایستادن
و نیایش و هنگاوا چم د ایستادن-ه-ون ایستادن

1 *Pâdîz*, Pers. پاییز 'autumn.'
2 *Hangârê* 'calculation.'
3 *Dûshparg*, Pers. دوشیزه 'evil-conditioned.'
4 So PB. *shâyandak*.

ما ښوونځيو[1] کو ، ښوونځيوالا ما ښوونځيو کو ښوونځيو
۞ ډيوالي راوستونکي ښوونځي ما ښوونځيو کو ، ښوونځيو
(6) ، اړه د ښوونځيو ، ښوونځي ، ښوونځي ټول ښوونځي
کو ، ښوونځي[2] ښوونځي ما ښوونځي کو ښوونځي ، ښوونځي[3] کو
، اړه ، ښوونځي ، (7) ډيوالي ښوونځيو ما ښوونځيو
۞ ډيوالي ښوونځي ښوونځيو ښوونځيو

CHAPTER LII.

(1) ښوونځي کې (2) ډيوالي د ښوونځي ما ښوونځي ډيوالي
ښوونځي ، ښوونځي د ښوونځي ډيوالي د کې ښوونځي
ښوونځيوالي ډيوالي ۞ ډيوالي ښوونځي . (3) ډيوالي د ښوونځيو
۞ ډيوالي ښوونځي
ښوونځي د ښوونځي کې (5) ډيوالي ښوونځي ډيوالي (4) ښوونځي
۞ ډيوالي ښوونځي ښوونځي د ښوونځي ډيوالي کې ما د ښوونځي
ښوونځي ډيوالي ، ښوونځي ، ښوونځيو ما (6) ښوونځي
ښوونځيو ، (7) ما ډيوالي ، وړ د ښوونځي ما ډيوالي
ما ډيوالي[4] ، ډيوالي ما ښوونځي ، ښوونځي ښوونځي
ښوونځي[5] ، ډيوالي کې ښوونځي ۞ ښوونځيو (8) ، ښوونځي
ښوونځي ښوونځي د ښوونځي ما ډيوالي ښوونځي ، ښوونځيو
ښوونځي ښوونځي ډيوالي (9) ، ښوونځي ښوونځي ښوونځي
ښوونځي ، ډيوالي د ښوونځي ، (10) ، ښوونځي د ښوونځي

1 PB., W. ښوونځي
2 *Hamîmâl* 'opponent,' 'adverse.'
3 *Halakîh* 'folly.'
4 *Shnâmakân* 'gratifications.'
5 PB., W. *shédân* for *shedâân*.

ۏ ااااااس ااااااس ااااااس (11) ااااااس ا ااااا د ااا ا ااااا ااااا
ااااا ا ااااا د ااااا ا (12) ااااااااا ا ااا ااااا ا ااا د ااااا
ا ااااااااا ااااا (13) ااااااا ا ااا ااا ا ااا ااااااا ا
ااااا ا ااا د ااااا ااا ااااا (14) ااااا ا ااا ااا ا ااا
ا ااااااا ااااااا ااا (15) ااا ا ااا ااا ااا ااااا ا
ا ااااا ا ااا ااا ا ااااا ا ااا ااا ا ااا ا ااا ا ااا
ا ااا ۏ

(16) ااااا ا ااا ااا ا ااا ا ااا ا ااا ا ااا ا ااا
ا ااا ا ااا ا ااا ا ااا (17) ا ااا ا ااا ا ااا ا ااا
ا ااا ا ااا ا ااا ا ااا ا ااا ا ااا ا ااا ا ااا
ا ااا ا ااا ا ااا ا ااا (18) ا ااا ا ااا ا ااا ا ااا
ا ااا ا ااا ا ااا ا ااا ا ااا ا ااا ا ااا ا ااا
ا ااا ا ااا ا ااا ا ااا (19) ا ااا ا ااا ا ااا ا ااا
ا ااا ا ااا ا ااا ا ااا

(3) څرګند د مړي وايا (4) چې وايي چې
ژوندي نه پاتې کيږي ۱ ځکه چې ټول مخلوق
مړ کيږي (5) ۱ ځمکه د ځمکې ۱ غرونه
او لرګي[1] ۱ ډبرې ۱ سمندرونه ۱ ټول
مخلوق (6) ۱ ستوري ۱ لمر ۱ سپوږمۍ (7) ۱
ټول د ځمکې ۱ ځمکنۍ ۱ هوايي ۱ اوبه
۱ اورونه ۱ ټول ډولونه ۱ ټول ژوندي
مخلوق د مړ کيدو ۱ ځپلو ۱ ماتيدو ۱
ورانيدو ۱ ټوټه ټوټه کيدو ۱ ټوټه ټوټه
کيدو ۱ ټوټه ټوټه کيدو

CHAPTER LV.

(1) Ahûrâi mazdâo ashavanô fravarâi (2) yim dâtârem gaêthanâm ashavanem yô ahmâkâ nmânô zaraθuštrô kerenaot ❁ (3) dâtârem gaêthanâm (4) vîspô.vîdaêm vîspô.dâtem yim ahmi ashavanô (5) ya ahurâi mazdâo hê vaêdâ ahmâkâ nmânô zaraθuštrô kerenaot yô ahurô mazdâ ashavanô ❁ (6) yô ahmâkâ nmânô zaraθuštrô kerenaot yô ahurô mazdâ ashavanô ❁

❁ ❁ ❁

CHAPTER LVI.

(1) Ahûrâi mazdâo ashavanô fravarâi (2) yim dâtârem gaêthanâm ashavanem yô ahmâkâ nmânô zaraθuštrô ❁ (3) dâtârem gaêthanâm (4) vîspô.vîdaêm vîspô.dâtem yim ahmi ashavanô (5) θβarəsô.gûšô ashavanô ❁

1 *Afzârhûmand* 'talented.'

2 'Deceive' *âdrûjênd*; Dr. West *aê ranjênd* 'they should trouble.'

3 So PB.; W. لہ

4 *Kôfihâ* 'mountains.'

5 *Hûgashtâr* 'well withholding,' 'that change the direction of,' or *ansakhtâr* 'moderator,'

6 Comp. Pers. بازداشتن 'to moderate.'

7 Comp. Pers. نشیم 'the resting-place.'

8 *Hûstâm* 'good prop,' comp. Pers. ستام or ستان 'a threshold.'

CHAPTER LVII.

1 *Bârandê* 'rained.'
2 W. *drêhîhâ=zrêhîhâ* 'seas.'
3 *Zivinîddârih* 'animation,' W.
4 PB., W.
5 *Kênâr-î-Albûrz*.
6 *Kolâ* 2 *band* 'both united'; or *kolâ* 2 *bôd* 'both intellectual powers.'
7 'The innate wisdom,' *âsnô-khratu*.
8 *Takîkîh* 'powerfulness.'
9 'created' *âfrîde*.
10 Better for .
11 *Sôshâns*, the future prophet of the Mazdayasnian Religion.
12 Better

(8) ı ēstēd ı hamēstagān ı dānāk ı pēshak[1] ı hamāgirdān[2] ı dānāk ı pēshak ı ēk ēk ō ān ı ēk ēk[3] (9) kū ı hamāg ı ān ı ēk ēk ō ān ı ēk ēk[3] ı hamāg ı ān ı ēk ēk ō ān ı ēk ēk

(14) [illegible] [illegible] [illegible]

ا ۱۳۱۱۱۱ ا ۱۳۱۱۱۱ ا ۱۳۱۱۱۱

(24) ... ...
... ...
... ...

(32) ۱ ۱۱۱

CHAPTER LIX.

(1) Âhû[1] and Asrunân[2] (priests) and Khûrdê-nigirashnîh[3] and Dûsh-varôyêshnîh[4] and Anavakhsháshvaṇdîh[5] and Dakhshâh[6] and Avartanîh[7] and Chashm-arêshkîh va vad-khâhêsh[8] and Drênjashnîh[9] and Dûsh-aêvêchîh[10]

---

1 'Defects, vices,' *âhû*, Pers. آهو

2 *Asrunân* 'priests.'

3 *Khûrdê-nigirashnîh* 'attention to trifles.'

4 *Dûsh-varôyêshnîh* 'scepticism,' 'evil belief.'

5 *Anavakhsháshvaṇdîh*, 'unmercifulness.'

6 *Dakhshâh* 'besmeared with blood.'

7 *Avartanîh* 'haughtiness.'

8 *Chashm-arêshkîh va vad-khâhêsh* 'enviousness and ill-will.'

9 *Drênjashnîh* or *Drûjashnîh*.

10 *Dûsh-aêvêchîh* 'slander.'

CHAPTER LX.

(1) ہوشنگ را وسپ اهدیانی (2) اوی د داتر را گوسپ
اوی گوی [1]اشناکتر و همسخن و همراز ۞ (3) داتر د اوی
هوشنگ را [2]انوشه و خرد آموخت و همه راز با او
گفتی (4) اوی اهدیانی اوی د داتر را گوسپ
اوی گوی هوشنگ را همسخن و همراز ۞ (5) و
هوشنگ را با او [3]پتوندید و با او نشست و
برخاست و همه راز با او گفتی و خرد آموخت
۞ هوشنگ را همسخن و همراز ۞ (6-8) و
هوشنگ را [4]یاتویدی و [5]پتکوفید و [6]آزمایشنی
۞ (9) هوشنگ را [7]رتو و سپه بر اهریمن بتاخت
(10) و [8]پتکوفید و سپه بر [9]پتوندید (11-12)
و [10]پتوندید و سپه بر هوشنگ و او را بگرفت
و [11]پتوندید و [12]پتکوفید و [13]بکشت ۞

CHAPTER LXI.

(1) هوشنگ را وسپ اهدیانی (2-4) اوی د داتر را گوسپ
د اوی د [13]اشناکتر و او را [14]آزمایشنی

1 'More (or most) familiar.' *âshnâktar.*
2 *Nishast va kâr* 'association,' *lit.* 'sitting and work.'
3 *Patvandêd.*
4 *Yâtyûnêd.*
5 *Patkûfêd* 'impinges.'
6 *Âzmâyêshnê* 'experiment.'
7 *Ratu* 'chief.'

[ا ایمیاله د ایل ا ایل د ایمیاله ایل ا][1] ایل ا ایل ایمیاله[2] د ایل ا ایل ایمیاله[3] د ۞ ایل ا ایل ایمیاله د ایل ا ایل ایمیاله ۞

(5) ایل ایمیاله د ایمیاله ایل ایمیاله (6) ایل ایمیاله د ایمیاله ایل ایمیاله[4] د ایمیاله ایل ایمیاله د ایمیاله ایل ایمیاله[5] ایل ۞

(7) ایل ایمیاله د ایمیاله ایل ایمیاله[6] د ایمیاله ایل ایمیاله د ایمیاله ایل ایمیاله[7] ایل ا ایل ا ایل ایمیاله ۱۹۲۱ ایمیاله ایل ایمیاله[8] ایل ا ایل ا ایل ایمیاله ایل ایمیاله ۞ ایل ایمیاله

(8) ایمیاله د ایمیاله[9] ایل ایمیاله ۞ ایل ایمیاله (9) ایمیاله د ایمیاله ایل ایمیاله[10] د ایمیاله ایل ایمیاله (10) ۞ ایل ایمیاله ایل ایمیاله[11] ایمیاله (11) ۞ ایل ایمیاله ایل ایمیاله[12] ایل ا ایل ایمیاله ۞ ایل ایمیاله

۞ ۞ ۞

CHAPTER LXII.

(1) ایمیاله ایل ایمیاله (2) ایل ایمیاله د ایمیاله ایل ایمیاله ۞ ایمیاله ایل ایمیاله (3) ایل ایمیاله ایل ایمیاله ۞ ایمیاله ایل ایمیاله

(4) ایل ایمیاله د ایل ایمیاله[13] ایل ایمیاله ۞ ایمیاله ایل ایمیاله (5) ایل ایمیاله د ایمیاله ایل ایمیاله ۞ ایمیاله ایل ایمیاله (6) ایل ایمیاله ایل ایمیاله ۞

---

1 W. om. the question in brackets.

2 *Vâyendakân* 'birds' or 'flying creatures.'

3 *Dadân* 'wild animals,' Pers. دددان.

4 *Hûsepâs.*

5 *Hamyârân* 'associates.'

6 *Yavyân* 'young,' Pers. جوان.

7 *Kadê-afrûz* 'who adorns the household.'

8 *Nam-shêkan* 'cheerful.'

9 The epithet is also mentioned in the Bundahish XXIV. 6.

10 *Chiharâv* a name of the bird *Karshipt.*

11 *Khargûsh* 'a hare.'

12 Wheat=*âg.*

13 *Sâhm.*

(7) ... (8) ... [1] (9) ... [2] (10) ... [3] (11) ... [4]

(12) ... [5] (13.14) ... [6] ... [7] ... [8] ... [9]

(15) ... (16) ... (17) ... [10] ... [11] (18) ... (19) ...

(20) ... [12] ... [13] ... (21) ... [14] ... [15] ...

1 *Gôpaîtôshah.* Agrêras and his son are called *Gôpaîtoshah* in the Bundahish XXIX & XXXI. Gôpaîtô is also mentioned in the *Dâdistân î Dînî*, chap. XC.

2 The *kar* fish.

3 A nest=*âshiyân*, Pers. آشیان

4 The bird *Chinâmrôsh.*

5 *Kangdéz*, see chap. XXVII. 58, 62.

6 *Aushâstar* 'eastern' Av. ...

7 *Satavâyês*, the western leader of the stars, Av. ...

8 *Gûmârd* 'intrusted,' Pers. گماشتن; Av. ...

9 W. ...

10 W. ...

11 'Forty.'

12 Av. ..., Pahl. *Sâhm.* See chap. XXVII. 49. Pers. سام

13 *Pêshânsai* in *kâvûlistân*; W. ...

14 *Demâvand.*

15 *Barâ* 'except.'

ایس ۱ ۱ ۱

(32) ا که کژدم ای ا که ا سوسمار ای که ای ا که [1]هچپر
ای ا ماهی (33) ا [2]دریا کنار ای ا ماهی ا مردمان (34)
است ای (35) ایدون کنند تا ا ایزدان ا ماهی ا
ایزدان است کنار بر ایستاده ایشان بسوی ایشان کی ای
(36) ا مردمان [3]ماهی ا ماهی که بلا ایستادن بر هم
ا که ا کنار که تا ا ایستادن ایشان بسوی ایشان
ایستادن ایشان ایستادن بدان اندر هم ماهی بدو-نزدیک
اندر ایستاده

(37) [4]دیگر بدان ا ای ا بدو بدو ا ای ماهی
[5]ماهیان ا (38) ا ماهی که که است بدو تا ایستادن هم هم
بدو ایستادن است بدو تا ایستادن هم ا (39) ایستادن است
بدو-نزدیک که ماهی ای [6]دیگر ا (40) بدان-سان بدو چنان
ا (41-42) ایستادن ا ا که ا چنان که چند بلا بدو ا
ایستادن چند بود ا ایستاد بلا بدان-سان بدو بدو ا
ایستادن که که [7]ایدون ای که که ای [7]ایستادن چنان

CHAPTER LXIII.

(1) ماهیان ا ستور تا ماند ا بدان (2) چند که
ای ماهی ا ای که که ا ا که ا ا ای ماهی
است بدو ایستاده

---

1 *Hachpar* 'the top,' 'the head.'

2 Dr. West compares it with Pers. دریابار 'the ocean'; W. دریاکنار

3 W. ماهی

4 Av. ذغرَیَ ذغرَیَ

5 Comp. *Bund.* IX, XVIII, XXVII.

6 Comp. *Bundahish* XIX. 15.

7 PB., W. ایستاده.....ایستادن

(3) ... (4) ... (5) ... [1] [2] (6) ... [3] ... [4]

COLOPHON.

... [5] ... [6] ... [7] ...

1 W. ...
2 W. ...
3 W., PB. ...
4 W. adds ...
5 W. ...
6 So W.; generally ...
7 *Vizan*, Pers. *Bizan*.

The Pahlavi portion of the book is printed at the Duftur Ashkara Press,—Bombay.

OPINIONS.

"The Pahlavi Text Series"—Vol. I. NIRANGISTAN, edited by Darab Dastur Peshotan Sanjana (Bombay: Trustees of the Parsee Punchayet).

As an appropriate introduction to a review of the first edition of the Pahlavi "Nirangistan," prepared by the distinguished Parsee scholar, Dastur Darab Peshotan Sanjana, B.A., and recently published under the auspices of the Parsee Victoria Jubilee Pahlavi Text Committee for the Trustees of the Parsee Punchayet, the words of Dr. L. C. Casartelli are well worth quoting. He says: "Perhaps the most important work that can be done for Oriental science by the Parsee savants is the publishing of the numerous Pahlavi text, which still exist unedited in their libraries. It will be remembered that when M. Darmesteter was in India in 1886, he is said to have given the Parsee community the advice to celebrate the Queen's jubilee by publishing as many texts as possible. The advice was sound, for it is known how much treasure of the kind still waits to be accessible to us. To these words pronounced in 1892 at the Ninth International Congress of Orientalists in London he added a long list of publications, which, to use his words, "represent what Parsee scholarship has done for the texts of the sacred or standard works of the Avesta, or of subsequent Pahlavi literature during the past ten years." He then expressed his belief, "that the list is not merely a long catalogue of varying value and merit, but also a fresh indication of that remarkable readiness to accept and assimilate outside elements, and to bring them into harmonious symmetry with its own system, which I believe to have been one of the leading characteristics of the Iranian intellect in all stages of its history."

The present edition strikingly confirms the above statement, as it affords a remarkable proof of the progress made by our Parsee scholars in the direction so highly recommended by European savants. The edition appears in the form of a large octavo volume, and consists of a photozincographic facsimile publication of the Pahlavi MS., belonging to Dr. Dastur Hoshangjee Jamaspjee of Poona. It is accompanied by a most valuable introduction, a complete critical apparatus, and a careful collation with an older Iranian MS., belonging to Ervad Tahmuras D. Anklesaria of Bombay. The photozincographed reproduction of the MS. reflects the greatest credit on the Government photozincographic department at Poona, to which this part of the work was entrusted; and gives to the book the important advantage, which could never have been obtained by the ordinary print in Pahlavi type, of being absolutely free from any interference of the editor with the original, and of exhibiting the text in the very handwriting of its compiler. This advantage will be specially appreciated by Pahlavi scholars knowing that Pahlavi words and sounds admit of various interpretations, and that they are best left in their original form for the purposes of critical study. The comprehensiveness of the collation forms another marked distinction of the book; it compresses into one volume all the variants of the older Iranian MS., which the scholar would otherwise have to seek in it. Besides, an element of novelty attaches to the book in the circumstance already pointed out by the learned Dastur in a paper read in 1893 before the Royal Asiatic Society of Bombay, of its embracing not only the Nirangistan, one of the sections of the 17th Avesta Nask, called Huspâram, but also a large portion of the Airpatastân, the second section of the Huspâram Nask.

Apart from many other interesting details touched upon in the introduction, the Dastur elucidates very carefully the age and the history of the MS., as also the list, the condition, and the critical value of the extant copies in Europe and India. As a

special claim upon the interest of the scholar, the editor puts forth his belief in the remotest antiquity of the religious ideas and ceremonies embodied in the Nirangistan, for the reason of their being, to a great extent, based on a number of lost Avesta fragments preserved in the Nirangistan. In support of his opinion he adduces certain concurring views of the Rev. Dr. L. H. Mills, the distinguished American translator of the Gathas; but as Dr. Mills, in Part, advances his theory conjecturally, and in part has not yet secured the adhesion of eminent scholars, the Dastur's contention rests upon problematic premises. This peculiar position of the editor, however, does in no way, derogate from the high standard of his critical and historical research, which has been repeatedly recognised as scholarly by European savants, and especially noticed by Dr. Casartelli at the Ninth Oriental Congress in his review of "the literary activity of the Parsees during the past ten years in Avesta and Pahlavi studies." The edition must have cost the Dastur much time and labour; he calls it a work of love, and in this we recognise a merit which is duly acknowledged by the President of the Victoria Jubilee Pahlavi Text Committee in his Preface of the book. As to the contents of the Nirangistan, Dr. Haug in his essay on the Pahlavi literature, briefly says, that the Nirangistan includes Avesta quotations which are no longer extant in the Zend-Avesta; that it consists of three fargards (chapters) and treats of a great number of details regarding rites and ceremonies and precautions to be adopted in their performance. The editor, however, has brought to light an oversight committed by Dr. Haug, inasmuch as the latter discovered in the Nirangistan only three fargards instead of five. Judging from the contents, as given by Dr. Haug, the Nirangistan would appear to be a Zoroastrian ritual, meant principally for the use of the priesthood. But in consequence of the intimate relation between creed and ritual, and the general importance of the comparative study of religious systems, everybody will welcome in this edition an indispensable means for the correct interpretation of the purport, and the bearings of this branch of ritual literature, so important in the eyes of the esteemed community of the Dastur. What finally makes the edition especially opportune is its appearance at a juncture when the Bombay University by a laudable show of interest, has sanctioned the introduction into its curriculum of a complete course of Avesta and Pahlavi studies. In consideration of what has been said all will agree, that the edition of the Nirangistan, as it is a publication of the Parsee Victoria Jubilee Pahlavi Text Committee first in time, is also one of first-class merit.—("*The Bombay Gazette*," 8th April 1895.)

A Jubilee Literary Memorial.

The late Professor James Darmesteter, in his memorable Bombay lecture on "Parseeism: its place in history," which Mr. Gastom Paris, in his recent appreciation of that scholar, justly called a unique contribution to the history of ideas, exhorted his hearers to take steps to rescue from destruction and oblivion valuable fragments of their ancient religious literature and to publish editions of manuscripts of which there are only one or two copies extant. "What is needed," he said, "is the raising of a fund that will cover the expenses of editing a few texts to be chosen by a scientific committee. In a few days you are going to celebrate the Jubilee of the Queen-Empress, the golden marriage of India with England, the golden marriage of the East with Western civilization. You will join with your usual munificence in the public festivities, but if you want to impress particularly the Parsee mark upon your demonstration of loyalty, what better opportunity could be found at the same time to perform a duty to your race and to do honour to

the Queen of the West, than by showing how deeply you have imbibed the Western spirit, the spirit of science and research ? * * * Let the revival of your literature, let the raising of the Jubilee Pahlavi Fund, be the Parsee Memorial of the Jubilee of the Queen-Empress." This eloquent appeal was effective, and the Parsees got together a sum of Rs. 10,000 to be devoted to the purpose pointed out by Mr. Darmesteter. The Victoria Jubilee Pahlavi Text Fund was started to publish facsimile editions of rare Pahlavi MSS. somewhat after the model of the famous Anecdota Oxoniensis series published by the Clarendon Press. After the unusually long period of eight years of gestation, the committee have published the first volume of the series edited by their Secretary, Dastur Darab Peshotun Sanjana. It contains rather large fragments of the Pahlavi translations of certain important portions of one of the Avesta Nasks, treating chiefly of the due performance by the priests of the great religious ceremony of Nirangdin, which is the coping-stone of the entire ritual system of the Parsee religion. Only two independent MSS. of the texts are known to be extant now, and both are in India. In this edition this unique text will be now accessible to scholars all over the world. Dr. West wrote that 'the task of editing the Pahlavi text of the Nirangistan is likely to be one of no small difficulty and uncertainty whenever it is undertaken,' but now that it has been successfully undertaken and accomplished by the young Dastur, a distinct service has been rendered by indigenous Parsee scholarship to students in Europe and America. And we are glad to see excellent fruit borne of such labours, for Dr. West, the greatest living Pahlavi scholar in Europe, is at present engaged in translating this newly-published text for Max Müller's series. (" *The Times of India*," 24th April 1895.)

[Extracted from " THE ACADEMY," 6th April 1895.]

WHEN the late Prof. James Darmesteter was in Bombay, he delivered a lecture to the Parsi community upon their religion and sacred books, on February 2, 1887, in which he earnestly advised them to raise a fund among themselves for the publication of a few important Pahlavi texts which existed only in rare or unique MSS. He further suggested that a Victoria Jubilee Pahlavi Text Fund would be a suitable Parsi memorial of the jubilee of the Queen-Empress which was then rapidly approaching. The fund was raised and a committee was appointed to arrange for the publication of three such texts, one of which, edited by their secretary, a son of their high priest, has now appeared.

The facsimile of 195 octavo folios has been well executed by the Bombay Government Photo-sincographic Department ; and the editor's collation of the Iranian MS. seems to have been carefully made. In his new edition of the Pahlavi Vendidad, which is well advanced, he will have a better opportunity of displaying his abilities as an editor of texts. It should be noticed that the first folio of the facsimile commences with a short Nîrang, or rite, for the preparation of the Vars, or filaments of heir, supposed to symbolise the ancient hair-sieve for filtering the Hôm-juice prepared and tasted during the ceremonies. This Nîrang is followed by a Persian-Pahlavi colophon, dated A.Y. 840 (the last of the three ciphers being unfortunately erased from the photograph); and the colophon states that the Nîrang was found by the writer of that date (A.D. 1471) in the position he has copied it. It forms, however, no part of the Nîrangistân.

E. W. WEST.

SYAVUSH AND SUDABEH.

The genial and industrious scholar Dastur Darab Peshotan Sanjana favoured us yesterday with a contribution which supplements his paper on 'Next-of-kin Marriages

in Ancient Iran,' which was read a year or two since before the Bombay Branch of the Royal Asiatic Society. Since that paper was read Madame Dieulafoy s striking romance of "Parysatis" has given wider currency to the received traditionary and historical belief on this subject. Madame Dieulafoy, with all her pretensions to knowledge concerning Persian antiquities, takes Parysatis as she finds her in tradition, the consort of her brother Darius, and Artaxerxes wedded in succession to two of his nearest blood relations. Inquiry into the latest results of philosophical and ethnographic investigation would, however, have warned the gifted Frenchwoman against a too ready acceptance of conventional beliefs on this subject. We need not here reproduce either the earlier or the later of the Dastur's arguments on the subject. It is sufficient to say that he has gone far to establish the proposition that the Pehlvi terms, the use of which has led to a belief that next-of-kin marriages were common in early Iranian society, have a much wider meaning than has hitherto been attached to them. European Iranists seem to have come round of late to the conclusion, which the Bombay Dastur has set forth with so much industry and clearness—a result which must be regarded with gratification. For though, as George Eliot says, we cannot reform our ancestors, it is always satisfactory when we learn that they were better than they have been credited with being.—("*The Bombay Gazette*," November 13, 1890.)

[Extracted from the "TRANSACTION OF THE NINTH ORIENTAL CONGRESS," pp. 528-534.]

"The Literary Activity of the Parsis during the past ten years in Avestic and Pehelvi Studies," by Dr. L. C. Casartelli.

The transition from strictly Avestic to Pehlevi literature is made by reference to the new edition of the Pehlevi version of the Vendidad which is now being undertaken by Darab Dastur Peshotan Sanjana, who has kindly forwarded me advance proof-sheets of the first few pages. This will evidently be a very carefully collated text, with abundant and scholarly *apparatus criticus*, and will make a handsome well-printed volume. It is hoped that it may be completed by the end of this year.

The next department of literary activity to which I shall draw attention is the intelligent utilisation on the part of Parsi students of the most recent scientific writings of European orientalists in the form of translations of these latter into English. First and foremost comes the handsome version, in two volumes, of the greater part of W. Geiger's standard work, "Ost-Iranische Kultur im Alterthum," by the accomplished son of the high-priest Peshotan, under the title, "The Civilization of Eastern Iranians in Ancient Times. By Dr. W. Geiger. Translated from the German by Darab D. Peshotan Sanjana, B.A., London: Henry Frowde. Vol. i. 1885; Vol. ii. 1886." This version by the Parsi of a German work into English is excellently done, and deserves high praise.

In addition to translations of the kind from European languages, a considerable number of original essays, either in English or Gujarati, have been produced during the decade by Parsi savants. A few of these may be mentioned here. Dastur Darab has published "Next-of-Kin Marriages in Ancient Irân. London: Trübner, 1888;" and quite recently, "The Position of Zoroastrian Women in Remote Antiquity. Bombay, 1892." As this paper is merely a bibliographical record, I do not touch upon the points of controversy between Mr. Dārāb Peshotan and myself involved in these small volumes, which I have fully treated of elsewhere (in the *Babylonian and Oriental Record*), and merely register the essays as able and interesting presentations of the author's own views.

THE VENDIDAD.—The *Academy* of 12th January contains the following notice of a useful work by a Zend scholar:—"Dastur Darab Peshotan Sanjana has sent to Oxford advance-sheets of an excellent edition of the Pahlavi translation of the *Vendidad*, prepared with the collation of many MSS., which were not at the disposition of the former editor. This edition will also possess the advantage of copious notes at the foot of the pages, instead of sparse ones at the end of the book. Considering the length of time since the first edition was issued, we expect an advance upon that production; and this is, in fact, presented. Dr. Karl Geldner praises the scientific attainments of the Parsee scholar, and remarks: "Derselbe verräth wissenschaft und wissenschaftliches streben, ist solid und fähig einen Curs zu leiten, der die Garantie des Erfolges gibt."—("*The Bombay Gazette*," February 16, 1895.)

APPENDIX.

CHÊRÂGÊ DÂNÊSH,

OR

"THE LAMP OF LEARNING."

1. Gujerati Preface by the Editor.
2. Persian Verses composed by Dasturân Dastur Edulji Darabji Sanjana.
3. A Life of the Dastur Saheb in metrical Gujerati.

ચેરાગે દાનેશ,

એટલે જે "દાનાઇનો ચેરાગ,"

અથવા

મરહુમ દસ્તુરજી સાહેબ એદલજી દારાબજી સંજાણાની જીંદગીનો હેવાલ,

બનાવનાર

બંદે ખોદા

(દાદાભાઈ એદલજી પોંહચ્યાનેવાલા)

તે "કુશાદ ઉલ કમકૃાંમ"ના કર્તા.

૧૮૫૪ ઈસવીમાં છપાયલી કેતાબ ઉપરથી

સુધ્ધેસરમાં પ્રગટ કીધેલી બીજી આવૃત્તિ.

મુંબઈમાં

એજ્યુકેશન સોસાયેટીના છાપખાનામાં છાપી.

૧૮૬૫.

બીજી આવૃત્તિનો દિબાચો.

મુંબઈની શેહેનશાહી અનજુમને ઈસવી સને ૧૮૩૦ માં પોતાના વડા દસ્તુર તરીકે એક મતથી નેમેલા મરહુમ દસ્તુરાન દસ્તુર એદલજી દારાબજી ફસ્તમજી સંજાણાના પનોતાં નામની પવિત્ર યાદને મારી "ખઈનૂ-ઈ-ખ્રત" નામની રસીલી પેહલવી કેતાબ મેં અર્પણ કીધી છે, તે મારા માનવંત નયાગાન–મુંબઈ શહેરમાં મરહુમ શેઠ હોરમજજી બેહમનજી વાહાડીઆજીના શેહનશાહી ટોલાના આતશબેહરામ સાહેબની પેહલી બોય દઈ તેના પાક કેબ્લાને તખ્તનશીન કરનાર, અને સંજાણા ખાનદાનના દસ્તુર-મુલ્કને અતરે સ્થાપનાર– મહા-વિદ્વાન મુરબ્બીની ઉપ્યોગી જીંદગીની થોડીક નોધ આ પુસ્તક સાથે રજુ કરવાની નેમથી, "ચેરાગે દાનેશ "ની બીજી આવૃત્તિ દીનદાર જરથોશ્તીઓની વાકેફીને સારૂ મેં પ્રગટ કીધી છે. આ ચોપડીમાં આપેલી વિગતો કેટલાક વધારા સાથે "વન્દેરે હોરમઝદી", "પારસી પ્રકાશ", અને બીજાં ઈંગ્રેજી, ફારસી તથા ગુજરાતી ગ્રંથોમાં મોજુદ છે, તે કેતાબોમાંથી તથા ખાનગી પત્રો ઉપરથી વધુ મલતી હકીકતો હું નિચે પ્રમાણે ઠાંકવાની રજા લઉં છું.

દસ્તુરજી સાહેબ એદલજી દારાબજી સંજાણાના બપાવા સુરતનાં કાબેલ "શેહર ઉસ્તાદ" દસ્તુર ફસ્તમજી બેહરામજી સંજાણા યજદજરદી સને ૧૦૮૮ માં સુરત ખાતે જનમ્યા હતા. ઈસવી ૧૩ મી સદીમાં, એટલે નજદીક ૬૫૦ વર્ષ આગમજ, થઈ ગયેલા ભગરસાથ પંઠના નવસારીના પેહલા દસ્તુર હોમ બેહમન-યાર સંજાણાની ઓલાદથી તેવણ ઉતરેલા હતા. આએ દસ્તુરજીની વંશાવળીની વિગટ નિચે પ્રમાણે પુરાની કેતાબોમાં મળી આવે છે:–

દસ્તુર એદલ બીન દસ્તુર દારાબ બીન **દસ્તુર ફસ્તમ** *બીન દસ્તુર બેહરામ બીન મોબદ દાદા બીન ઉશ્તા સોહરાબ બીન મોબદ માણેક બીન મોબદ પેશોતન બીન ઉશ્તા જીવા બીન મોબદ શાએર બીન દસ્તુર ચાંદા બીન દસ્તુર આશદીન બીન **દસ્તુર માહયાર** બીન દસ્તુર ફરેદુન બીન દસ્તુર હોમ બીન મોબદ બેહમન-યાર બીન મોબદ ખોરશેદ બીન દસ્તુર બેહમનયાર બીન દસ્તુર ખોજસ્તા બીન દસ્તુર ખુશમસ્તા .બીન **દસ્તુર નેરયોસંગ** બીન મોબદ **દહયોપત** (તે અવસ્તા તથા પેહલવી ભાષાના વિદ્વાનોને ભણીતા, યજશને, ખુરદેહ અવસ્તા, જંદે બેહમન યશ્ત, શેકન ગુમાની વઝાર, મીનોખેરદ, ઈત્યાદી પુસ્તોકોનો પાજંદ અને સંસ્કૃત ભાષામાં તરજુમો કરનાર, સંજાણા ખાનદાનના વિદ્વાન દસ્તુર **નેરયોસંગ ધવલ**).

દસ્તુર નેરયોસંગ ધવલની પાંચમી પેહડીનો નબીરો દસ્તુર હોમ બેહમનયાર હતો. આસરે ઈસવી સને ૧૩ મી સદીમાં નવસારીને લગતાં પંથકના ભાગ્યા તરીકે મોબદ કામદીન જરથોશ્ત અને તેવણના બે દીકરાઓ રાણા કામદીન અને મોબદ કામદીન હતા. પોતાના પંથકનું કામ વધવાથી, તેમજ એક કાબેલ મોબદની મદદની જરૂર પડવાથી, સંજાણના દસ્તુરી ખાનદાનમાંથી ઉપર જણાવેલા નવસારીના મોબદોએ દસ્તુર હોમ બેહમનયારને પસંદ કીધા હતા, જેવણને અરધો ભાગ પંથકમાંથી આપવાનું કબુલ કરીને, તેઓએ સંજાણથી નવસારી ખાતે બોલાવી રાખ્યા હતા. ત્યાર પછી દસ્તુર હોમ બેહમનયારના દીકરા, દસ્તુર કરેદુન ઉપલી શરતે નવસારીના પંથકમાં ભાગ્યા થયા હતા. પોતાના દસ્તુરી ઓધાને લગતું કીરયા કામ દસ્તુર કરેદુન હોમ, રાણા કામદીન (કાકા પાહલન) અને મોબદ કામદીને (કાકા ઢંપાલે) નીચે પ્રમાણે વેંહચી લીધું હતું. પેહલાએ (યાને દસ્તુર કરેદુન હોમે) "પેહલે પતેત માંડવી, નાવર મરાતબનો હોકમ આપવો, નાવરનો પેહેલો દીવસ કરવો, અને અનજુમનના દફતર રાખવાં" – બીજાએ "હમાયશ્તે બેહાંન પઢાવવી"—અને ત્રિજાએ "નીરંગદીન અને આલાતનો કબજો રાખવો."

દસ્તુર કરેદુન હોમના ત્રણ છોકરાઓ હતા, જેઓએ પોતાના બાપના ગુજરવા પછી તેવણના હકો પોતે વેંહચી લીધા હતા. તેઓમાં દસ્તુર આસા કરેદુન પેહલાં પટેટ માંડતા હતા; દસ્તુર માહયાર કરેદુન (દસ્તુર એદલજી દારાબજી સંજાણાના વડવા) નાવર મરાતબનો હોકમ આપતા હતા, અને નાવરનો પેહલો દીવસ કરતા હતા; અને દસ્તુર ચેહરરવા (ચાંદા) કરેદુન અનજુમનના દફતરો રાખતા હતા. (જુઓ "પારસી પ્રકાશ" સફો ૩ જો, અને "આતશ બેહરામે દેશાઈ ખોરશેદ" સફો ૧૪૦ મો.)

દસ્તુર એદલજીના વડવા દસ્તુર રૂશતમજી બેહરામજીના બપાવા, એરવદ દારાબ બીન સોહરાબ, નવસારીમાં પીંડારાઓની ધાડ પડવાના સબબથી કંટાલીને નવસારીથી પોતાનાં કુટંબ શાથે સુરત જઈ વસ્યા હતા.

દસ્તુર રૂસ્તમજીના બાપ બપાવા નજુમ અને જ્યોતીશના ઈલમમાં પ્રખ્યાત થયેલા હતા. પણ દસ્તુર રૂસ્તમજીએ જ્યોતીશ શાસ્ત્ર ઉપરાંત અવસ્તા, પેહલવી, પાજંદ, અરબી અને કારસી ઈલમ પોતાની જાતી મેહનત અને કુશેશથી હાંસેલ કીધો હતો. એ નામાંકીત વિદ્વાન સુરતના "શેહર ઉસ્તાદ"નાં નામથી મશહુર થયેલા હતા, અને તેવણની મદદ મેલવવાને ગામેગામથી ઘણાએક દસ્તુર-જદાઓ સુરત જઈ વસ્યા હતા. આએ દસ્તુરજીના શાગેર્દો તરીકે નિચે જણાવેલા દસ્તુરોએ અવસ્તા અને પેહલવીનો અભ્યાસ હાંસલ કીધો હતો.

૧, સુરતવાલા વડા દસ્તુર ફ્રાવસજી ભીખાજી--૨-૩, નવસારીના દસ્તુર સોહરાબજી રૂસ્તમજી મેહરજી રાંણાના દીકરાઓ ફ્રાવસજી તથા ફરામજી સોહરાબજી -૪, દસ્તુર સોહરાબજી રૂસ્તમજી કુમાના--૫-૬, દસ્તુર રૂસ્તમજીના દીકરાઓ નવરોજજી તથા દારાબજી- ૭, એવણના ભત્રિજા દસ્તુર શાપુરજી માંણેકજી સંજાણા-અને ૮-૯, એવણના નબીરાઓ દસ્તુર તેહમુરજી નવરોજજી સંજાણાં તથા દસ્તુર એદલજી દારાબજી સંજાણાં હતા.

મરહુમ દસ્તુર રૂસ્તમજીએ ઉપલા શાગેર્દોને દીનનો એલમ શિખવવા ઉપરાંત વંદીદાદ સાદેહનાં ૫૧ દફ્તર પોતાને હાથે લખ્યાં હતાં, અને બીજાં અવસ્તા તથા પેહલવી અને ફારસી પુસ્તકોની નકલો કીધી હતી. ખુરદેહ અવસ્તા સાથે બાવીસ યશ્તનું પુસ્તક ફારસી મોનાજાતો સુધાં ગુજરાતી અક્ષરે ઈ. સ. ૧૭૭૮ ના સાલમાં તેવણે શેઠ ધનજીભાઈ મનચેરજી રેડીમનીને માટે પેહલવેહલું લખ્યું હતું; તથા ખુરદેહ અવસ્તા અને હાદોખ્ત નુસ્કના લખાણનો ફારસીમાં તરજુમો કીધો હતો. ઈ. સ. ૧૭૬૫ માં નવસારીના આતશબેહરામની કીરયા કરાવવામાં તેવણે મદદ કીધી હતી (જુઓ, "પારસી પ્રકાશ" સફો ૭૪ મો).

દસ્તુર રૂસ્તમજીના દીકરા, દસ્તુર નવરોજજી રૂસ્તમજી સંજાણાં, પોતાના બાપની પછી જરથોશ્તી એલમના શિક્ષક તરીકે જાણીતા થયા હતા. તેવણના શાગેર્દોમાંના બે જણા દસ્તુરી દરજ્જે ભોગવવાને લાયક થયા હતા. તેઓ દસ્તુર ફરામજી અસ્પંદયારજી રબાડી અને નવસારીવાલા દસ્તુર રૂસ્તમજી નોશેરવાંનજી મેહરજીરાંણાવાળા હતા. ખોરદેહ અવસ્તાનો પેહલવી ઉપરથી ફારસી જબાનમાં દસ્તુર નવરોજજીએ તરજુમો કીધો હતો.

દસ્તુર નવરોજજી રૂસ્તમજી સંજાણાંના કાબેલ દીકરા દસ્તુર તેહમુરજી ઈસવી સને ૧૭૬૮ માં જનમ્યા હતા, અને ૧૮૩૨ માં રેહલત પામ્યા હતા. તેવણ પોતાના જમાનામાં સુરત ખાતે જરથોશ્તી દીનના વખણાયેલા વિદ્વાન હતા, અને તેવણના હાથ હેઠલ- ૧, સુરતવાળા દસ્તુર કેખસરૂ દાદાભાઈ-૨, રૂસ્તમપરાંખાતેના દસ્તુર ખોરશેદજી બરજોરજી દારાબ પાહળમના- ૩, નવસારીવાળા દસ્તુર કેરશાસ્પજી ફ્રાવસજી તથા દારાબજી ફ્રાવસજી મેહરજીરાણાં તથા કેટલાક સુરત શેહરના મોબદો તથા બહેદીનો જંદ પેહલવી ભાષા શિખ્યા હતા, જેઓમાં શેઠ ખરશેદજી કોહીઆર એક આગેવાન શાગેર્દ હતા. આએ દસ્તુર સાહેબે યજશ્ને, વંદીદાદ, ખોરદાદ તથા બેહરામ યશ્તોનો અને "જેહાંગીર નામા"નો ગુજરાતીમાં તરજુમો કીધો હતો.

સને ૧૧૨૦ યજદજરદીમાં મરહુમ શેઠ ખરશેદજી તેહમુરજી દેશાઈએ

નવસારી ખાતે આતશબેહરામ સાહેબ તખ્તનશીન કીધા,ત્યારે દસ્તુર આસા ફરેદુનથી પોતાના ખાનદાનને ઉતરતો આવેલો પતેત માંડવાનો દસ્તુરીનો હક પોતે દેશાઈ થવાથી પોતાના બનેવી દસ્તુર સોહરાબજી રૂસ્તમજી મેહરજીરાણાને શેઠ ખરશેદજી દેસાઈએ બક્ષેશ આપ્યો હતો; જે મજકુર દસ્તુર સોહરાબજીની એલટે માસથી ઉપલાં નવસારીના આતશબેહરામ સાહેબની સંધલી પાક કીરયા, દસ્તુર રૂસ્તમજી બેહરામજી સંજાણા અને તેવણના ભાઈના દીકરા, જણીતા કારસી શાએર દસ્તુર શાપુરજી માણેકજી સંજાણાના* ઉપરીપણા હેઠલ કતેહમંદી સાથે પાર પડી હતી; જે આતશબેહરામ પરઠવાનો હેવાલ દસ્તુર શાપુરજી સંજાણાએ કારસી બેતોમાં લખેલો હાલ મોજુદ છે, અને નવસારીની તવારીખના સંબંધમાં તે ઘણો ઉપયોગી છે. (જુઓ "પારસી પ્રકાશ" સફા ૨૫૧ અને ૧૦૧.)

ઉપલી હકીકત ઉપરથી જણીતું છે કે, નવસારી, સુરત અને મુંબઈના શેહનશાહી પંઠના ત્રણે આતશબેહરામોના પાક કેબલાઓની કીરયા સંજાણા ખાનદાનના કાબેલ દસ્તુરોનાં ઉપરીપણાં હેઠલ થઈ હતી; અને ગયાં બસો વર્ષના અરસામાં મુંબઈ, ઉદવારા, નવસારી તેમજ સુરતના ઘણાક જણીતા દસ્તુરોએ સુરતના અને મુંબઈના માનવંત સંજાણા દસ્તુરોના ચેલાઓ તરીકે પોતાના પાક જરથોશ્તી મજહબ અને કીરયાની તાલીમ લીધી હતી.

ઈસવી સને ૧૮૧૬ માં મી. જે. એ. પોપ નામના અતરેના એક ઈંગ્રેજ વિદ્વાને "અરદાએ વિરાફ" નામનાં એક કદીમ પુસ્તકનો તરજુમો ઈંગ્રજી કવિતામાં લનડન ખાતે છપાવી પ્રગટ કીધો હતો, તેમાં એ ઈંગ્રેજ કવી દસ્તુર સાહેબ એદલજી દારાબજી સંજાણાએ તેને આપેલી મદદની વખાણ કરતાં પોતાના દીબાચાની સેવટે લખી ગયો છે કેઃ- "I cannot conclude without offering my best thanks to *Edil Daroo*, that learned and benevolent Priest, by whose means I was enabled to make the translation."

ઈ. સ. ૧૮૪૦ માં દસ્તુર સાહેબ એદલજીએ "મોજેઅતે જરથોશ્તી" નામની કેતાબ છપાવી હતી, તેની સેકત કરતાં ડાકતર જન વિલસન પોતાના "Parsi Religion" ના જણીતા ગ્રંથમાં સફે ૬૫ે લખે છે કેઃ— It has been composed agreeably to the "orders" and at the expense of Sir Jamsetjee Jeejeebhoy . . . It is scarcely of a controversial nature, though it states, in the Preface, that it has been com-

* દસ્તુર શાપુરજી સંજાણા ઈસવી સને ૧૭૩૫માં સુરતમાં જનમ્યા હતા, અને ૧૮૦૫ મા મુંબઈ ખાતે મરણ પામ્યા હતા.

posed to aid the followers of the "Good Faith" in their discussions with the *Juddin*, or Gentiles, which have for some time been proceeding. Unlike the *Tálim-i-Zartusht*, it speaks without disguise, and in general without perversion ; and in many places it is opposed to that work. Its exposition of the principles of Zoroastrianism is pretty copious. . . He seems to a considerable extent to have escaped the untoward march of intellect. It is to his credit that he has preserved his temper throughout his work.

ઈસવી સને ૧૮૩૬, તા. ૧ લી માર્ચ, અને રોજ ૧૭ મો માહ ૬ ઠો સને ૧૨૦૫ યજદજરદીને દને મુંબઈ મધે મોટે કોલાબે મરહુમ શેઠ જીજીભાઈ દાદાભાઈએ પોતાના બપાવા શેઠ મેહરવાનજી જીજીભાઈની નઈયતે એક દરેમેહર બંધાવી તેમાં આદરાનસાહેબને તખ્તનશીન કીધા હતા. એ દરેમેહર તથા આદરાંનની કીરયા દસ્તુર સાહેબ એદલજી સંજણાના ઉપરીપણાં હેઠલ થઈ હતી. જશનની કીરયા પુરી કીધા પછી દસ્તુરસાહેબે નિચલી ફારસી બેતો મરહુમ શેઠ જીજીભાઈને અર્પણ કીધી હતી. (પા. પ્ર. સફે. ૨૮૯ મે.)

મરહુમ શેઠ જીજીભાઈ દાદાભાઈના કોલાબેના આતશ આદરાનના સંબંધમાં જોડેલી ફારસી બેતોઃ—

بنام خدا داور دادگر
که او داد هوش و خرد با بشر

خدائی کر دین داد و ویژه یقین
ببخشید ایمان روشن بدین

خداوند روزی و عقل و روان
ستایش سزد مرورا بیکمان

فرستاد پیغمبری پاک رای
که گردد سوی راستي رهنمای

نکو خلق زرتشت اسفنتمان
که دینش چو خورشید گشتر عیان

ز دلهاي آشرار کرد او ضلال
ز دوده ز اندرز دین بي ملال

ز توفیق آندار ارجمند
شد آتشکی در کلابر بلند

بسی پاک و روشنترین جایگاه
همان کنبدش پر خورد چو ماه

بنا کرد بهدین عالي تبار
سخادل قوی طالع و نامدار

کریم و کرانبار و شیرین زبان
بغربا و فقرا بود مهربان

سحاب کهربا رو؟ کان کرم
بهر جا ز شایستکی محترم

ز خوش خلقی خود شرف یافتر
نکو نامی از هر طرف یافتر

جیجی‌بهائی سیتّش بود نام او
به نیکي و رادي بود کام او

دادابهائی سیتّش ورا باب دان
حلیم و سخي و بدل مهربان

جدش پاک و دین دوست دان مهربان
که دارد روانش بجنت مکان

بنا کرد بوپا چو خُاد بلند
بسي درخور آفرین دلپسند

به پیرامنش پاک بحر روان — کز میداد صحت بروح و روان
هوایش فرح بخش و عنبر سرشت — بهارش بخوبی چو اردی بهشت
چو دیدند هر کس مکانی کزین — ببانی آن خواندند آفرین
خدایا تو بانی این جایگاه — ز رنج و خطر دار هرجا نگاه
نگهبانش کن جمله امشاسفند — بهر انجمن بخش جاه بلند
بکیتی مرادی که دارد تمام — رسانی تو ای خالق راستکام
مر شهریور بود و روز سروش — که یشتند این جائي از عقل و هوش
نشاندند این آتش آذران — بفرخت مهي جمله خورد و کلان
نشان جستم از بهر تاریخ او — دلم بود زین باب در جستجو

ندا آمد از غیب کای پاکراه
*که هجو وبشتی شد این جایگاه

ઈસવી સને ૧૮૪૪,તા.૨૯ મી નવેમબર, અને રોજ ૩ જે માહ ૩જે સને ૧૨૧૪ યજદજરદીને દને પુનાખાતે મરહુમ નામદાર સર જમશેદજી જીજીભાઈ પેહલા બેરોનેટ સાહેબે પોતાના પુણને માટે બંધાવેલી દરેમેહર તથા આતશ આદરાન સાહેબની સરવે કીરયા મુંબઈનાં મરહુમ શેઠ હોરમજજી વાહડીઆજીના આતશ બેરામનાં બરશનુંમ તથા આલાતથી, અને મરહુમ દસ્તુર સાહેબ એદલજીની સલાહ મુજબ થઈ હતી, તે શુભ ટાંકણે નિચે આપેલી ફારસી બેતોમાં લખેલું માનપત્ર મરહુમ અકાબર સર જમશેદજીને દસ્તુર સાહેબ એદલજીએ અર્પણ કીધું હતું.

મરહુમ નામદાર સર જમશેદજી જીજીભાઈ પેહલા બેરોનેટ સાહેબના પુનાખાતે તખ્તનશીન કીધેલાં આતશ આદરાનને લગતાં ફારસી બેતોઃ—

بنام ایزد بخشاینده بخشایشگر مهربان

این چند ابیات در اوصاف و تاریخ آتشخانه جدید که سیث صاحب سر جمشیدجی بن جیجیبهای در بلده مبارک پونه بنا نموده جشن عظیم ساختر بودند تالیف نموده بقید قلم در آورده آتشخانه موصوف بروز اردیبهشت امشاسفند و ماه فرخنده خرداد امشاسفند سال یکهزار و دوصد وچهارده یزدگردی شهنشاهی برتخت عزت نشاندند

در توحید باریتعالی

بنام انکه ز و هوش و روان است — خداوند دمیک و آسمانست
خداوندی که عقل وفضل و دین داد — بدین بهترین ویژه یقین داد

ز جود خود وجود هستیان کرد
ز روشن روشنان روشن جهان کرد

خرد بخشید تا اورا بدانیم
بهر دم ذکر توحیدش بخوانیم

بهر صنعت که میخواهد نماید
بهر رنگی که میخواهد بر آید

بهر محتاج را حاجت روا اوست
بهر جا بنده را مشکل‌کشا اوست

به بیکس گرکند از مهریاری
که سرد پد اورا بملکی شهریاری

اهو پانا ویسپه دام دادار
به اهلوبان کنا جیناک ایبار

خرد در وصف او بی پا و سر گشت
قیاس و وهم وظن بی باک و پر گشت

کجا یارای داره خاکزادی
کمینه بندهٔ خاکے نهادی

که در حمدش بیارایه زبانرا
تواند گفت در وصفش بیان را

بیا ایدل قلم در مدعا کش
کمین واحقری دست از تناکش

در نعت وخشور شت زرتشت اسفنتمان انوشه روان

چو پردختم ز حمد پاک یزدان
بگویم نعت زرتشت سفتمان

که او آورد دین مزدیسنان
اویژ و پاک با اعجاز و برهان

رسول برحق و مهدی مطلق
که داده راه حق را زیب و رونق

قلوب جمله عالم شست ز اشراک
ز پنده دین جهان کرد از بدان پاک

نمود ره سوی یزدان پرستی
که هست او خالق و رزاق هستی

در مدح شهنشاه کوئین ویکتوریا دام ملکه و اجلاله

بعهد شه کوئین شاه جهانگیر
که از عدلش جوان شه عالم پیر

شهنشاه کوئین ویکتوریا نام
که از دادش رعایا یافت آرام

منور از جمالش چشم عالم
بظلش درامان فرزند آدم

مهے کز طلعتش روشن زمین است
شهے کزوی جهان راحت کزین است

ز قهرش ظلم و ظالم در فرار است
ز مهرش جمله عالم برقرار است

پی آسایش دلهای خسته
ببند عدل پای جور بسته

جهانگیر و خدیو تاجداران
خوشند از نصرت او شهریاران

ز هیبت کرکشد شمشیر چون برق
بسوزد خصم را در مغرب و شرق

بهر جانب که رفته لشکر او
تو گوئی فتح آمد در برابر او

بفر و رای و حشمت چون کیانست
چو لقمان بیورش فرمان برانست

خدایا تا که ارض و آسمانست
بمان خورشید و ماه و اختر انست

بداری پایدار این تخت شاهی
بحکمش دار از مه تا بماهی

در وصف آتش آذران صاحب

بفضل آنخدای دادگر پاک
در بمبئی چو جنت شد خجسته ناک

مهے در طالع مسعود بنیاد
شده قایم که دایم باد آباد

پرستشگاه حق با عزو تمکین
مکانے ویژه آتشگاه پرنور
بنا کرده است سیتّی نامبردار
فریبان پرور و مسکین نوازی
مبارک سیرت و فرخنده اطوار
بدانائی و عقل و هوشیاری
کریم و خوش خصال و پاک گوهر
کفش ابرو دلش دریای مهر است
هما سایه فکنده بر سر او
بظلش هر که بیند کامیابست
ز حسن خلق و تدبیر دل افروز
کلاه سروری زیبد مر اورا
دلش بردم برادی بست مایل
مبارک نام او دان جمشید

خلف باشد ز جیجے بهائی مغفور
شه ویکتوریای داد گستر

مخاطب کردش از نائیت و سرهم
خدایش داد زان بس ارجمندی
بسے محتاج را حاجت روا کرد
چه دستوران و صوبه نیز بهدین
که در هر شهر و ده جشن گهنبار
بنام حق سخاوت بر غریبان
بقوم پاک بهدین نوساری
برای یادگاریش مراین کار

براه دین چو زینت یافت بُنیاد
بروزاردی بهشت ماه خورداد

هم از غیب درخواستم سال او
بگفت هاتف شمر اي نیک آئین
منم عیدل دعای خیر گویم
ز پشت دستور داراب بر کام

سزای آفرین و نیز تحسین
همیدون کنبد ش رخشنده چون هور
جوانبخت و جوان دولت کرانبار
یتیم و بیکسانرا کار سازی
ز جمله نامداران نامبردار
بدست آورده گوی نامداری
بعلما و بفضلا فیض گستر
زرادي شهرتش مانند مهر است
از آن اقبال آمد بر در او
که او در کامبخشی آفتابست
بر اقلیم تجارت کشت فیروز
شعار مهتری زیبد مر اورا
ازین بهتر چه باشد خوش خصایل
چشیده از سخاوت بار امید

که روحش یافته مینوي پُرنور
چو دیدش راستے و رادی و فر

بخاصه خلعتش کرده مُکرّم
میان سرفرازان سربلندی
ز پا افتاد را بر جا بپا کرد
خوشند از سایهٔ آن نیک آئین
همیشه میکند پرسال شش بار
کند از روی لطف و مهر و احسان
بسی این نامور کرده است یاری
بکرد از جدوجهد آن نامبردار

ز خورد و هم کلان شد آفرین باد
نشاندند آدران بر تخت از داد

دلم زین جهت بود در جستجو
*وه آتش آدران مه قبلهٔ دین
همیشه عاقبت با خیر جویم
جدّم مرحوم رستم ابن بهرام

۱۲۱۴ یزد جردی

મુંબઈ, તા. ૨૪ મી જુન ૧૮૬૫.

દારાબ દસ્તુર પેશોતન સંજાણા.

["પારસી પ્રકાશ"માં આવેલી બાબદ, સફે ૪૯૫.]

તા૦ ૨૮ મી આગસટ.

રોજ ૫ માહ ૧૨ (શે૦) ૧૨૧૬ યજદજરદી.

દસ્તૂર એદલજી દારાબજી સંજાણા—ઉમર વર્ષ ૭૧.) દસ્તૂર દારાબજી રૂસતમજી સંજાણાના વડા દીકરા. એમણે સુરત મધે પોતાના બપાવા મરહુમ દસ્તૂર રૂસતમજી બેહેરામજી સંજાણાના હાથ હેઠલ જંદ, પેહલવી, ફારસી, તથા સંસકરતનો અભીઆસ કીધો હતો. તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૩ માં પેહલવેહલા મુંબઈ આવ્યા હતા, અને મરહુમ મુલ્લાં ફીરોજજીને જંદ ભાષા શિખવવા રહ્યા હતા. એ પછી શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆએ એમણને જરથોસ્તી ધર્મને લગતી ભાષાઓ તથા દીનઆઈનનાં કામમાં ખબરદાર જોઈ પોતાને ઘર રાખ્યા, તથા એમણનાં ઉપરીપણા હેઠલ ચંદનવાડી ખાતે આદરાંન પરઠાવી તેના એમણ તથા એમણના બાવાને વડા પંથકી કીધા. ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૩ માં સુરત મધે મરહુમ શેઠ દાદાભાઈ નસરવાંનજી મોદીનાં વીધવા બાઈ જાઈજીએ પરઠાવેલા શેહનશાહી આતરા બેહરામને લગતી સધળી ક્રિયાનું ઉપરીપણું એમણે કીધું હતું. ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૦ માં મુંબઈ મધે મરહુમ શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆને નામે તેમના દીકરાઓએ પરઠાવેલાં આતશ બેહરામની સર્વે ક્રિયા પણ એમણનાં ઉપરીપણાં હેઠલજ થાઈ હતી, અને તેની પેહલી બાએ એમણે દીધી હતી. એ દીને મુંબઈની પારસી પંચાત તરફથી એમણને એક શેઆલ હોરાડી આતરેના શેહનશાહી જરથોસ્તીઓના વડા દસ્તૂર ઠેડવવામાં આવ્યા હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૬-૨૭ ની મુંબઈની કખીસાની મોટી તકરારોની વેળાએ શેહનશાહીઓ તરફથી મુખ્ય ભાગ એમણે લીધો હતો, તથા ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૮ માં શેહનશાહી અકાબરોના ખરચથી "ઓરેહ વહીજક" ઈયાને કખીસાનું નુર અને રોશની એવે નામની એક કેતાબ બાહેર પાડી હતી. ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૮ માં એમણે ઓરદેહ અવસ્તાનો ગુજરાતી ભાષામાં બોલેબોલ તરજુમો કરી છપાવ્યો હતો, ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૭ માં "ફરમાંને દીન", તથા ઈ૦ સ૦ ૧૮૪૦ માં "મોજેજતે જરતોસતી" નામનાં પુસ્તકો છપાવ્યાં હતાં. ઈ૦ સ૦ ૧૮૪૨ થી તે ૧૮૪૫ સુધી એમણે શેઠ નવરોજજી ફરદુનજીની સાથે મલી "રેહેનુમાએ જરતોશતી" નામનાં ચોપાનીઆં ખ્રિસ્તી મીશનરીઓની તકરારોની સામે કાઢતા હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૮૪૭ માં "ફરમાંને દાદાર" નામનું પુસ્તક પરવરતાવ્યું હતું. એ ઉપરાંત એમણે "વંદીદાદ" ની ગુજરાતી માએનીનું આખું પુસ્તક તેહેની શરેહ સાથે, ઈજશનેની ફારસી માએની, જંદ તથા પેહેલવીની ફરહંગ, જંદ તથા પેહેલવી ભાષાનું એક કીમતી વેઆકરણ, ઓરદાદ તથા આવાં તથા ફરવરદીન તથા બેહેરામ તથા હફતંન ઈશતોના ગુજરાતી તરજુમા, વીશતાશપ નુરાકની ગુજરાતી માએની, વજરકરદદીની નામની નામીચી પેહલવી કેતાબનો તરજુમો અને આવીજેહ દીન નામની કેતાબનો રદીઓ તથા શારેશતાંન કેતાબનું ભાષાંતર અને એ વનાંએ બીજી ફારશી તથા પેહલવી કેતાબોના ઘણાંએક તરજુમાં તઈઆર કરેલા હતા પણ તે છપાવ્યામાં આવ્યા

નથી. મુંબઈની પારસી પંચાતના એવણને તા૰ ૨ જી જુલાઈ ૧૮૧૮ ને દીનેથી એક અકબર ઠેડવામાં આવ્યા હતા.

તા૰ ૩૦ મી આગસટ.

આજ દીને મરહુમ દસ્તૂર એદલજી દારાબજી સંજાણાનાં ઉઠમણાંની ક્રિયા મરહુમ શેઠ હોરમજજી વાડીઆવાલાં આતશબેહરામમાં થઇ હતી, તે વેળાએ એમની જગોએ આતશબેહરામના દસ્તૂર તરીકે એમના ભાઈ દસ્તૂર બેહેરામજી દારાબજી સંજાણાને ઠેડવવામાં આવ્યા હતા, તે પછી અતરેની પારસી પંચાતના મેહતા શેઠ અરદેશર દાદાભાઇએ એક અંજુમનપત્ર વાંચી સંભલાવ્યો, જેમાં જણાવ્યું હતું કે "બેહેરાતી દસાતુરજી સાહેબ એદલજી દારાબજી સંજાણાનાં પુન શાદી તથા એ શાહેબની મુઆદગારી રાખવાને કીજે કેટલાએક શાહેબોએ રૂ. ૩૦૦૦) ની એક રકમ ઉભી કરીછે, અને ઠેડવેલું છે કે એ રૂપીઆનું એક ખાતું બેહેરાતી દસાતુર મજકુરને નામે પંચાએતનાં દફતર મધે પાડવું અને એ ખાતે બીજા શાહેબો પોતાની ખુશીથી જેટલા રૂપીઆ આપશે તે એ ખાતે જમે કરેઆમો આવશે. અને એ રૂપીઆનાં વેઆજ મધેથી જંદ તથા પેહલવી શિખનારાઓને તથા એ ભાશામાં વધારો થાએ તેહેવી બાબદોને આશારો આપવો. વાશતે જે જે શાહેબો એ ફંડ ખાતે રૂપીઆ આપવા માંગતા હોએ તે શાહેબોએ શેઠ જીજીભાઈ દાદાભાઈના છોકરાઓની કંપનીની આશીશમો ભરવા."

[તા. ૫ મી સપ્ટેમબર ૧૮૪૭ ઈસવીના **જામે જમશેદ**ના અંકમાં દસ્તૂર સાહેબ એદલજીના મરણની છપાયલી નોધ.]

ઉગમણ પરાંતનાં ગાંમડી વીદેઆવાંનોમાંનાં એક માહવીદેઆવાંનની જગો ખાલી પડેઆ વીશેનો સંતાપ.

રોજ ૫ મો માહા ૧૨ મો શેહેનશાહી સને ૧૨૧૬ ફઅજદજરદી, તારીખ ૨૮ મી આગશટ સને ૧૮૪૭ ને શનીવારને દીને પાછલા પોહોરનાં ૪॥ કલાકને અંમલે ૧૫ દીવશનાં તાવનાં માંદમો અને ૭૧ વરશની વએમો જંદ તથા પેહલવી ભાશાનો નાંમીચો પંડીત અને પરથવીનાં વીદેઆવાંનોમો વખણાંએલો દશાતુરાંન દશાતુરજી શાહેબ એદલજી દારાબજી શાંજાંણાંએ આએ વગર ભરોશાની અને ખોટી માએ-આની આલમમોથી નીકલીને ખરા ભરોશાનાં અને શાચી માએઆનાં શવરગવાશી આકાશી લોકોમો જાઈ વાશો કરેએમો. એ દુખ અને શાંનતાપ ભરેલો બનાવ શાંભલતાંને વાર મુમબઈનાં શંધલે વાંગેનાં જરતોશતીએમો એટલોતો નાંખુશી અને દલગીરી ઉતપન થાઈ કે તે વીશેનું બએઆંન કરવાને હમો અશકતીવાંન છઈએ. એ સાહેબ પારશીના આખા ટોલામો એક માહવીદેઆવાંન અને નાંમીચો અને વેડો દશાતુર અને શારવે કોઇને જાંણીતો અને શુધો શાશતરી હતો. એ બેહરાતી દશાતુરે બચગીમોથી એટલોતો એલમ પોતાના બપાવા બેહેરાતી દશાતુરાંન દશાતુર

રૂશતમજી બેહરામજી શનાણું કે જે એક નામીચો ઉશતાદ થાઇ ગીએલ છે તે શાહે-બનાં હાથ હેઠલ હાંશલ કરેએલ હતો કે તે વદિઆનાં બલ ઊપરથી આએ જમાનાના શબલા બીજા દશતુરો ઉપર એ શાહેબ શરદારી ભોગવવાને લાએક થાએએલ હતો. અને જેહેવી રીતપુરણ વદિઆ અને બુધીને એ બેહશતી પોહોચેએલ હતો તેહવેજ ધીરજ અને નીતી અને નમંનતાઇ અને મીલંનશારી અને બોલવાની મીઠાશ અને શલુકાઇમો એકકો વખાણુએલો હતો. એ બેહેશતી દશતુર હરેક મીજલસ અથવા મંડલીમો જે વેલાએ પોતાનાં ભારે દબદબા ભરેલાં માંન શાથે બીરાજતો તે વેલાએ તે મીજલશ અથવા મડલીને એક મોહોટો શીંનગાર થાઇ પડતો. એ ફાજેલ અને વદિઆવાંન દશતુરે પોતાની શબલી વખેમોથી આશરે ૬૦ વરશ સુધી વદિઆનો એાતંમ અને તારીફ કરવાને લાએક અભીઆશ કરેએલ હતો તેહમાં અગત કરીને જંદ તથા પહેલવીનાં પુશતકોમો કહેલી શબલી બાબદોને શહમજવાને અને તેહેનો બરેબરો અરથ કરવાને ભારે ચોકશાઇ અને બબરદારી રાખી હતી એટ-લુંજ નહી પણ તે શાથે તે પુશતકોને પોતાને હઇડે પાઠ કરી રાખેઆં હતાં તેથી ઘણી એક વેલાએ તે પુશતકો જોએેઆ વીનાંએ હરેક બાબદનો બુલાશો કરવાને મોટો શકતીવાંન હતો. એ શાહેબ શ્રી શુરતથી પેહેલ વેહેલો આશરે ૫૩ વરશ ઉપર શ્રી મુમબઇ બાતે આવેએલ હતો તે દાહેડેથી તે પોતાનાં આબઉશની છેલી ઘડી શુધી પોતાનાં મોબેદીનાં અને તે પછે દશતુરાઇનાં હકનો હેવી રીતે શંભાલ કરેએલ હતો કે તે વીશે કોઇને ફરીઆદ અથવા ગીલલો કરવાનું કાંઇ કારણ મલી આવીઉતું નહીં. એ શાવરગવાસી દશતુરે પોતાની હએેઆતીમો કેટલાએક નામીચા ગરંથો બનાવેઆછે તેહની આખી ટીપ હમોને મલી આવી નથી તોપણ હમોને જે કાંઇ બ-આદ છે તે ઉપરથી હમો જણાંવીએેચ કે વંદીદાદની ગુજરાતી માએેનીનું આખું પુરાતક તેહેની શરેહ શાથે, બજશનેની ફારશી માંએેની, જંદ તથા પેહેલવીની ફર-હંગ, જંદ તથા પેહેલવી ભાશાનું એક કીમતી વેઆકરંણ, ઓરદાદ તથા આંવાં તથા ૪૨વરદીન તથા બેહરામ તથા હફતંન બએેઅશતોના ગુજરાતી તરજુમાં, વીશાતા-શપ નુરાકની ગુજરાતી માએેની, વજરકરદીની નામની નામીચી પેહલવી કેતાબ કે જે કેતાબ હાલ જમાને કોઇ બીજા પાશે શુધ અને શાહી નથી તે કેતાબનો તરજુમો, અને અવીજેહદીન નામની કેતાબનો રદીઓ તથા શાશેશતાંન કેતાબનું ભાશાંનતર અને એ વનાંએ બીજી ફારશી તથા પેહલવી કેતાબોના ઘણાએક તરજુમા તઇઆર કરેલાછે તે હવે પછે એ બેહશતી દશતુરને નામે છાપી પરગટ કરેઆમો આવશે. અને એ શાહેબે પોતાની હએેઆતીમો ઓરદે અવશતાની ગુજરાતી માએેનીનું કીમતી અને કાંમજોગ પુશતક, તથા ઓરહે વહીજક નામનું કબીશાની શાબેતીમો જંદ તથા પહેલવી કેતાબોની શાહેદી ઉપરથી બનાવેલું પુશતક, તથા મોજેજતે જર-તોશતી, તથા ફરમાને દીન નામનાં પુશતકો છપાવી પરગટ કરેઆંછે. અને એ શવાએે બીજાં કહેઆં કહેઆં પુશતકો બનાવેઆંછે તે શંબલું એ શાહેબનું નામીચું પુશતકબાંનું કે જે મબે હમારા જંણેઆ પરમાંણે ૭૦૦ થી તે વધારે પુશતકો છે તે જોએેઆથી માલંમ પડી આવશે. પણ તે શબલાં પુશતકો વાંચવાને તથા તેહને

શાહમજવાને અથવા શાહમન્નવવાને પારશી ટોલામેા કેાઈ બીજો હેવેા વીદિઆવાંન દશાતુર રહેએમેા હેાએ એવું જોએએઆ તથા શાભલિઆમેા આવતું નથી. માટે કશેા શંધે નથી કે એ બેહરાતી દશાતુરની ખાલી પડેલી જગેા પુરવાને મેાટી અડચંન થાઇ પડશે. તેા પણ એ શાહેબે જે જે પુરાતકેાના બારીકીથી ગુજરાતી તરજુમા કરેઆછે તે શબ્દલા તરજુમા પારશી ટોલાના લેાકેાને મેાહેાટા કાંમજોગ અને ઉપીએાગી થાઇ પડશે. એ શાવરગવાશી દશાતુર શાહેબ જંદ—પાજંદ—પેહેલવી—સનસકરત—ફારસી—અરબી—ગુજરાતી—મરેઠી—અને હીનદોસતાંની ભાશા શાહમજવા તથા લખવામેા એક નામીચેા ઉશાતાદ હતેા અને તે શાયે થેાડીએક તુરકી તથા અંગરેજી ભાશા જાંણતેા હતેા અને જેતીરા શાશતર શાહમજવામેતેા મેાહેાટેા પુરવીણ હતેા. હેવા વીદિઆવાંન અને બુધીવાંન ધરમશાશતરી અને મેાહેાટા પંડીત દસ્તુરનાં ગુજરી જાવાથી રેાહેનશાહી પારશીએાના આખા ટોલામેા અને એ બેહેરાતીના ભાઇબિંધુએા તથા મલતા વીશેકેા તથા શગા વાહલાવેાને એક મેાહેાટેા શંનતાપ અને ભારે કકલાટ ઉપજેએાછે. એ શાહેબની ગુણગારી માએઆની ધીંણી દેખાડવા શાઇ તથા એ શાહેબને ધટતું માંન આપવા શાઇ એ શાહેબનાં રવાંનને અવલ મંજલ પેાંહચાડતી વેલાએ તથા એ શાહેબનાં ઉઠમણુંની મીજલશમેા હેવીતેા એક ભારે ઠઠ મલી હતી કે તેહેવી મેાહેાટી મીજલશ ગએઆં વીશ વરશમેા હેવાં કારણુશર મલી હેાએ તેહેની કેાઇને યાદ આવતી નથી. એ મેાહેાટા ધરમઆચારીનેા જોવા જોગ ચેહેરેા હવે પછે જોવાની ઉમેદ અને આશા રાખનારાએા વીશે એક અગમચેતી જેહવું બનેઉંચ કે આપણુ નામીચા અકાબર વાડીઆજી શેઠ બહમનજી હેારમજજીએ ગએઆ ૪ મહીનાં ઉપર એ શાહેબની તશબીર મીશાતર ગરીન નામના એક નાંમીચા ચીતારા પાસે ઉતરાવી લીધી હતી. તે તશવીર એ બેહરાતી દશાતુરનાં ઉઠમણુંને દાહેડે શાવરગવાશી વાડીઆજી શાહેબ શેઠ હેારમજજી બહમનજીવાલાં આતરાબેહરામની નાંમીચી હવેલીનાં મેાહેાટા હાલમેા મુકીછે. અને એ નાંમીચા અને વખણાંએલા દશાતુરની ચંદરેાકાલ શુધી ઇઆદગારી રાખવા શાઇ અતરેના કેટલાક નાંમીચા શેઠીઆવેાએ ઉધરાણાંની એક ટીપ ઉભી કરીને તે મધે રૂ. ૩૦૦૦) ની રકંમ તરત ભરી આપીને એ શાહેબનાં ઉઠમણુંની મીજલશમેા હેવું ઠેડવેઉં છે કે એ આપતી કરેલી રકંમ તથા એ મધે હવે પછે જેટલા રૂપીઆ ભરાએ તે શબ્દલા રૂપીઆ મુમબધની પંનચાએતનાં તરફાટી શાહેબેાનાં શવાધીનમેા આપવા અને તે રૂપીઆનું એ બેહરાતી દશાતુરને નાંમે પનચાતનાં દફતરમેા એક ખાતું પાડવું અને તેહેનાં વેઆજમેાથી જંદ તથા પેહેલવી ભાશા શીખનારાએાને તથા એ ભાશામેા વધારેા થાએ તેહેવી બાબદેાને આશારેા આપવેા.

પેગમ્બરની સ્તુતિ.

મનમ્નીથી સલામ કરીયેછ નમી—
જેની દિનપર નથી યકીન કમી*
જે મહજબપર દિલ છે ફિદા—
જેની સચ્ચાઇપર લાગાછે દીદા*
જેનાં ફરમાનપર છેઇયે બેગુમાન—
જેનાં ધર્મમાં નથી નુકસાન*
તેનાં સઘળાં ફરમાનો છે પાકી—
તેની ક્રિયાથી મટે નાપાકી*
તેનાં હોકમ મુજબ જે ચાલીયે—
યકીનથી તેનો ધર્મ પાળ્યે*
તો જીનત મુકામ મળે બેરાક—
એવો તે પેગમ્બર છે બરહક*
નામ જરથોસ્ત સપેન્તમાન—
સેજદા સાથે કરીયે છે નમાન*
સઘળા પેગમ્બરોનો બરો સરદાર—
જે છે તે તેના ફરમાબરદાર*
નેક ગોસ્તાસ્પની બાદશાહીને વખ્ત—
પેદા થયોતો તે નેક બખ્ત*
તેણે ખોદાના હોકમથી બુદ—
બુત પરસ્તી કીધીતી નાબુદ*
તેણે અનેક ચમત્કારો જણાવી—
ગુમરાહોને બરી દીન મનાવી*
શેહનશાહનેબી દીન કબૂલ કરાવી—
દિલમાં તેના દીન ચોકસ ઠરાવી*
કબૂલ દીન કીધી જેબો હતા જાહેલ—
દાનાવોબી થયા તકરારથી કાયેલ*
એ પ્રમાણે અમીરો ને શાહજાદા—
ગરૂરીથી વિચાર લઇ જાતાતા આડા*
તેબોએબી એના દિન કબૂલ કીધો—
જીનતની આજ્ઞા તેનેથી લીધી*
બીજા મોજેજાબોછે અતિ અપાર—
ચમત્કારોનો નથી કંઇ શુમાર*
તેનાં છે અતિ ઘણું એતાબ—
જે લખવાને જોઇયે ઘણી કેતાબ*
વળી તેસાથે હીયાં ક્યાં છે રાહુર?
હેવાલ લખવાને ક્યાં છે જહુર?
તેથી પસ્તાવો કરી થાયેછ પરીમાન—
ટુકામાં કહીયેછ તે છે નેયેબાન*
એવો સર્વ શક્તિવાન બાપ—
તું કાંઇ નેક હેદાયેત આપ*
કે અમો એ ધર્મપર ચુસ્ત રહીયે—
નહીતો બરેબર ગુનેહગાર છઇયે*
વારતે તું અમોપર લાવ દયા—
તારાં સબીપણાંથી કર મયા*
ને કર એવું કે છુટકારો થાય—
લાલ મોહે તારી તરફ બવાય*
નહીતો કે અમારો શું તારો હાલ—
તેનો કરવો પડે છે બ્યાલ*
પણ અમોને ઉમેદ છે ભારી—
કે બુલંદ છે સબાવત તારી*
તેનો તું આપરો અમોને ફાયદો—
એવો છે તારી સબાવતનો કાયદો*
તેથી નમીયે છે ગાફેલ રાબ્સ—
એ સાહેબ તું નેક હેદાયેત બબ્સ*

આ કેતાબ બનાવવાનું કારણ.

કરનાર જે છે સર્વેનું તારણ—
તેને શાહે લઇ જણાવીયે કારણ*
જેણે તેનામાંહે સચ્ચાઇનું બીજ—
તો થાય સર્વેને મનપતીજ*
સચ્ચાઇનો છે એવોતો આબ—
જુઠાઇનો રદ કરે છે બાબ*
એવી તે સચ્ચાઇની લઇ મદદ—
કારણ જણાવવાની જાણી અગત*
કે અમારાં નાકેરા અને અશુદ્ધ—
જેમાં કીધેલી ઇસ્લામોએ યુદ્ધ*
એવિરોનાં બે ગ્રંથ અધુરાં—
જ્યારે અમો કરી ચુકા પુરાં*
ત્યાર પ્રમાણે ચાલેલી રસમ—
સાચ્ચું એમોચરીયે છે લઇને કસમ*

વર્તમાન પત્રોના અધિપતિ—
જેઓમાં તપાસવાની છે ગતિ*
તેઓપર અકેક મોકલ્યું જોટ—
માગ્યો પ્રીતિ ને રાખ્યો હેત*
પોંહચ તેની કીધી સર્વેએ કબૂલ—
પણ એક ભાઈએ જાણીબુજી કીધી ભૂલ*
સમાચાર દરપણના અધિપતિએ—
ન જણાવ્યું તે વિશે જરા રતીએ*
એવા છે એ ભાઈ પોતે ગરૂર—
પણ તે વિશે નથી અમોને જરૂર*
કે મુજાહેમત તેપર કશીએ કરીએ—
ઓંહે ચહડાવી એ ભાઇએ લડીયે*
જેવું ખુશીમાં આવે તે કરે—
તે વિશે અમો ન કરતા શાહરે*
અવે "રાસ્તે" પોંહચ કરતાં કબૂલ—
જો અમો કરતા ન હોઇએ ભૂલ*
તો અમો કેહવાને છઇએ બળવાન—
કે એ ભાઇયે કીધીતી અમુને જાણ*
કે અમો પોતે જરહે એમેકદાર—
નાચીજ અને વળી બાકસાર*
તેઓએ પોતાકું આપીને ધ્યાન—
લગાડયું કરવા કંઈ બીજું બ્યાન*
એવા એ ભાઈના હેસાનીના કોલ—
મીઠારાભર્યા જેવા શાકર ને ગોળ*
તે વચનોએ જોઈ સારી જગો—
અમારી છાતીમાં કીધોતો વગો*
કે ત્યાંથી તેઓને ન બીસવું પડે—
ને જ્યારે જોઇએ ત્યારે જલદી જડે*
હવે આ બે બોલ લગાર ગમીના—
જણાવ્યે છીયે અમો કમીના*
કે આપણા જાતીઓમાં થોડો છે શોક—
નથી કરતા અમો મજબુત ને જોક*
ગ્રંથો ખરીદવાનું ન કરતા દીલ—
ઘટીત બરચમાં કરે છે ઢીલ*
આઇતું વાંચવાનો અભ્યાસ કરેછ—
તેથી જુવો શું પરિણામ ઠરેછ*
ગ્રંથકર્તાને થાય છે હાણી—
બરચેલી રકમપર મુકે છે પાણી*
મેહેનતની ન કરતા તેઓ દરકાર—
પણ કરો તમો બનસાફ સરકાર*
કે બર્ચેલાની માંહે બાય ટોટો—
એ વેપારનું કોણ ન કહે બોટો?
તેથી તેઓનો ટુટે છે ઊલટ—
સાંભળો તમો આલમે દુલત*
એવો બનાવ છે અમોપર વીતો—
જોરામાં આવ્યો તેથી અમારો પીતો*
કે વાંચનારી આલમ ન કરતી પરખ—
ત્યારે હાલો શું રાખીએ હરખ*
એવા વિચારથી અમો અદના—
સાંમલા રંગ ને પાતળા કદના*
ચહડતી જુવાની વર્ષ બે કમ તીરા—
પણ જોઈ પોતીકું હીંમું ભવિરા*
કશુંબી કરવાથી થયા દૂર—
કે છે તમોમાં જરની કસુર*
વાસ્તે નહી બ્યાલી મારવા કુડકા—
એવા હતા સાંભળેલા ચુટકા*
તેથી કીધું બુંણ અબ્તયાર—
પણ એક દોસ્ત મળ્યો બબ્તયાર*
તેણે અપોને પુછી સુબરાંતા—
પછી કહ્યું કેમ બેઠાછ એકાંતા*
શું તમો બાક બાવોછો?
હવે કયાં કામમાં ગુટાવોછો?
અમોએ ઊત્તર વાળ્યો, ન જીનહાર—
કરીયે હવે કાંકે બોહ્યા દીનાર*
અમોએ બોલ્યો થોડોએક જર—
વેગલા અમો તેથી થાયા નર*
એ બોલો સાંભલી અમારો મિતર—
કચવાણો પોતીકા દીલની અંદર*
પછી અમોને કેહવા લાગો આમ—
સુસ્ત માં થાવ લેવ રાજબની જમ*
પાને ઇરાકમાં થાવો ગરક—
ફાયદા થારો, ને પડશો ફરક*
કાંકે બુલંદ છે સબાવત તેની—
માનો એછે પેગમ્બરની કેહણી*
ચાલો ઊઠો, ને ઉદ્યોગ કરો—
આ બીજું નેક કામ હાથ ધરો*
હરગેજ થાઇને મન ના બસોડા—
ઊમેદ ચાહી ને હાથ પસારો*
તે મિલના કેહવાથી દિલ રાજ્યું—
સુકું થયું હતું તે ભીજ્યું*
પછી કરી તે યજદાંને યાદ—
ધેલા ને અમો થઈ ગયલા માડ*
નાસીપાસીના આંસુ લાગા નુછવા—
લાગા તે ભાઇને અમો પુછવા*
કે શું છે કંઈ કીરા કાહાણી ને કથા—
કાંજે એવાતો ઘણા છે જથા*

તે ઉપરથી તેણે વાળ્યો ઉત્તર—
કે અપ્પણે યેજદાં તમારે ત્યાં પુતર*
નથી—કીસા, કથા, કે કાહાણી—
વાતતો છે એ સદાબરી છાણી*
કે મરહુમ દસ્તુર એદલ દારાબ—
જીનતમાં જેણે કીધેછે ખુઆબ*
જરથોસ્તીઓનો જે જનેમન હાર—
તેની જીંદગાનીનો લખ્યો કંઈ સાર*
એ ઉપરથી તેનું હેસાન માન્યું—
એ કામ બહુ અગતનું જાણ્યું*
તેવુંજ તમોખી માનશો એ દાસ—
પછી પેલી જામ કરી ગયા નોરાસ*
તે શરાબ પીતાં ઊઘડ્યો પરદો—
થઇ ખુશાલી ને ટળી ગયાં દર્દો*
કેમકે 'એદલ' નામ જબાંપર લેતાં—
ખુશી ઊપજે છે બયાન તેનું કેહતાં*
તે માહપુરૂષ કે જેણે ભોગવી દસ્તુરી—
જે નામની સુગંધ છે જેવી કસ્તુરી*
રોશન આફતાબી છે તેનું નામ—
હતો દસ્તુર, પણ કરતો ધેગમ્બરી કામ*
ગુણવંત હતો તે એવો માહપુરૂષ—
સિફત જેની લખ્યવી જણીરેછ દરસ*
એવુંતો હતું તેનું નામ આશાકાર—
ચોખુંડમાં હતો તેનાં નામનો પુકાર*
હિંદુસ્તાનમાં જ્યાં જરથોસ્તી વસ્તી—
જ્યાં જ્યાં રહેછે યજદાં પરસ્તી*
તે સંવે એનાં નામનો યાદગારી—
કીર્તિ સાથે રહી ગઇ છે ભારી*
પણ ખુદ આ આબાદ ટાપુની અંદર—
નામીચું જે કેહવાય છે મુંબઇનું બંદર*
ત્યાં એનું નામ સુધી ચંદ્રોકાળ—
જીવતું રેહશે, ન થાય પાયમાલ*
તે ગુણી પુરૂષ હતો બ્રહ્મચારી—
કીર્તિ ને યાદ રહી ગઇછે ભારી*
તેની થઇતી સબળી વરણમાં જાણ—
સર્વેએ તે વલીની કીધી છે પીછાણ*
તેમાં હિંદુ, ઇંગ્રેજ યાહુદી—
ઇસ્લામીઓ-સલેમાની ને દાઉદી*
ખાસ આરબ ને મોગલો કંઈ—
વેપારનાં કારણસર આવેછે હંઈ*
તેઓ અને કંઇ વસનારા ઇરાનના—
તે સાથે કંઇએક કાબેલો તુરાનના*
એશિયા ભાગમાં જે કંઈ છે આયા—
એ વિદ્વાનથી તેઓ વાકેફ છે થાયા*
નહીં કરતા અમો કંઈ ખાલી દમામ—
પણ ખરેખરૂં છે તે કહીએછ તમામ*
કે યુરોપના કાબેલ રેહવાસી—
તેઓ ગણેછ એને વિદ્યા અભ્યાસી*
વિદ્યા અભ્યાસી શું પંડિત પૂર્વીણ—
ગણાઈ ગયોછ એ જીનત ગુજીન*
તેથી એ ફીલસુફના જનમારાની વિગત—
આપણને જાણવાની ધણી છે અગત*
કેમકે તેકી, ફતેહમંદી, ને કોશીશ—
એપર વિચાર આપણે કરતાં વિશેશ*
યાદગારી એની રાખવી પડેછે માલમ—
ચાહશે જેને સબળી સુધરેલી આલમ*
ન એકલા પારસી ને અંગ્રેજ લોક—
પણ સબલી વર્ણ જેવો રાખેછે શોક*
તેઓને થશે એ ઉપયોગી ભારી—
અકલ એવી શાહદત આપેછ અમારી*
હવે હોરાથી યાદ કરી કાદર—
ઊઠાવી જે પડીતી માયાની ચાદર*
શાહરૂઆત કીધી અમે એ કામની—
આપણા સત ગુરૂના નામની*
પણ તેની અંદર કાંઈ પડી અગત—
તેથી જરૂરી આતે માંગી મદદ*
ન થઇતી અમોને કેતાબની જાણ
તે સાથે જન્મ દિવસથી અંજાણ*
તેથી અમોએ એમ્મોના વારેસ—
પેરોતન બેહરામજીને કીધી સીફારેસ*
કે કૃપા અમો આધીનોપર કરી—
હકીકત અમોને જણાવવી ખરી*
અમોને છે કાંઇ જુદીજ ગરજ—
સાંભળી એવી અમારી અરજ*
તે સાહેબે જણાવ્યાં કેતાબોના નામ—
જન્મ દિવસ ને રેહવાનું ઠામ*
ન એટલુંજ, પણ વખતે પડી જરૂર—
તો કેતાબો બતાવવાથી ન રહ્યા દૂર*
તેથી અમોતેઓના છીએ ઓશિયાળા-
નથી દોલત, કે હોરાડીએ દોશાલા*
પણ ઊપકાર તરીકે નામ તેમનું—
દાખલ કીધુંછે હંઈએ એમનું*
નથી અમારી પાસે કાંઈ સાજ—
હતો તેટલો આ કીધોછે ઇલાજ*
એજ છે એ કેતાબ કરવાનું કારણ—

અદલ ત્રાજુ ન જોઇયે ધારણુ*
કારણની સાથે ન સિફત જણાવતા—
તાણી તોડીને અમો ન મનાવતા*

પણ કવિતાનું કરવા વજન—
અરજ કરીએ દીએ અમો સજન*
બનાએ યજદે રાસ્તી પસંદ*

જરથોસ્તી લોકોનાં જીનત ગુજીન વડા દસ્તુરજી સાહેબ એદલજી દારાબજી સંજાણાંનાં જન્માચનો હેવાલ*

લાવ અમો સાકી તું રાબ—
યાદ આવ્યોછ પેલો નેક દારાબ*
જેનાં બુનથી એક અજાયબ હીરો—
ગોલાબી રાબતમાં બેળાયલો શીરો*
થયો પેદા આ દુનિયા અંદર—
કેહેવાય છે જ્યાં શ્રીસુરત બંદર*
તે શેહર મધે એક ફરામપરૂ—
જ્યાંની માટીપર શિર એણે ધરૂ*
તે પરામાં નેક દિવસને ધરી—
જે ગુજરી ગયલી ન આવી ફરી*
તે નેક દિવસનું સાંભળો બ્યાન—
મુબારેક મહીના પર આપો ધ્યાન*
માહા ૧) ફરવરદીન, રોજ ૧૩) તીર—
જન્મ્યો એ દિવસે ઉપલો ગંભીર*
૧૧૪૬) નો યજદેઝરદી સાલ—
તે વર્ષમાં જન્મ્યો એ બોદાનો લાલ*
એ દિવસની શું લખીયે જાહોજલાલી—
બેરાક નથી જે બુલંદીથી ખાલી*
ગણવું જોઇયે છે મુબારેક વરસ—
જેમાં જન્મ્યો એ બુદ્ધાનો સરસ*
ઊપલા મહીનાનેબી મળે છે માન—
તે સાથે શેહર ને રેહેવાનું મકાન*
એ દિવસનું મુકરર કરતે જો જરાન—
તો તે બેરાક પડતે સર્વેને પસંદ*
એમાં ન હતો હીલો કે હરકત—
તેવું કરવાથી ન ઘટતે બરકત *
જો રાખતે એ લખવા જેવી આદત—
તો રેહતે એ દીવસની હંમેશા શાહાદત*
હવે એ પુરૂષનું કયું ખાનદાન—
તે વિશે થવી જોઇએ તમોને જાણ*
એહેરામજી દાદાભાઇ લકબે સંજાણા—
હતા એલમમાં પુર અને સ્યાણા*
બાપના બપાવામાં બપતા હતા—
યોજદાયરેઅરીનું કામ કરતા હતા*
બત પલ ને વિદ્યા જોતીશ—
એ કામમાં માહેરો રાખતા અતિશ*
એ મરહુમનાં આબળા ને આગાન—
જેઓનું મથક અસલ હતું સંજાન*
રસ્તમજી બેરામજીનાં હતા દાદા—
જેઓની ચાલાકીબી હતી જ્યાદા*
નામ દાદાભાઇ સોરાબજી જાણો—
સંજાણાની બટકથી તેમને પીછાણો*
તેઓએ પોતાંકિ કબીલો લઇ—
નવસારીથી વસ્યા સુરત મધે જઇ*
ત્યારથી થયા એઓ સુરતવાસી—
વળી સાંભળો બાબત નવી ને બાસી*
કે એ જંદ. પેહેલવીનાં પંડીતનું પુર—
કાબેલ્યત ભર્યું જે રાખતો જહુર*
તેની ઓલાદ હિંદુસ્તાન માંહે—
દસ્તુર નેરીઓસંગ ધવલથી કેહેવાએ*
કે જેની કાબેલ્યતનો પારજ નહીં—
જેની કીર્તિનો શુમારજ નહીં*
જેણે ટોળા થકી બેચીછે રંજ—
જેનો મળ્યો હરી જીનતમાં ગંજ*
જે મહા પુરૂષે સંજાણ શેહેર—
કેટલાંક આદરાનો ને બાંધી દરેમેહેર*
ફીદા છે જે પર તન અને જાન—
જેણે બાંધ્યું એક ઊનમ મકાન*
પવિત્ર કેબલો આતરાબેહરામ—
દીન અને દુનિયાનું જે છે ઠામ*
તે કેબલાને કરી તખ્તનશીન—
દોખમાં બાંધી થયો જીનતનશીન*
હવે નેરીઓસંગ ધવલ દસ્તુરાન દસ્તુર—
જે નામની બુરાબોમાંથી નિકળેછ કસ્તુર.
તેનો પનોતો પુત એક નામદાર—
નેક નામ જેનું કહેછે શેહેરીયાર*
ચાર રૂત માંહેલી એક હોય છે ફસલ—
તેમ "એદલ" તેનેથી ધરાવેછ નસલ*
એ "શેહેરીયાર એબને નેરીઓસંગ"—
જેની ઉપર જમાનો થયો છે તંગ*

તેનું ખાનદાન શ્રી સંજાણ મધે—
અસલ વસ્તું હતું ભાઈ વગર સંધે*
ત્યાંથી તેઓને કેટલાએક દીનદાર—
જેઓ ધર્મપર રાખતાતા પ્યાર*
તે મધે મોભેદા બે જણાં—
દીન ઉપર ચુસ્ત હતા જે ઘણાં*
"કાકા એમને ધંપાલ" એકનું નામ—
જે સદા સ્વર્ગી કરતોતો કામ*
બીજે "કાકા એમને પાહાલન" યાર—
સારાં કામમાં જે થતો તૈયાર*
તેઓએ એમને શ્રી નોશારી ખાતે—
બોલાવ્યા હતા ભાઈ પોતાની જાતે*
આવ્યે નામી કુટુંબ વિશે ટુક—
બોલાસો કરીયેછ ન રાખતા ચુક*
કે એ કુટુંબનાં વડા અને વાલી—
જેઓને ઓળખવાથી નથી કોઈ ખાલી*
સધળી ઓળખે છે પારસીની કોમ—
કે હતો એક નામે 'ફરેદુન હોમ'*
તેનો નોસારીનાં પંથકમાં લાગ—
અર્ધો અર્ધ કરી આપ્યો તો ભાગ*
હવે ફરેદુન જ્યારે આવ્યો સંજાણથી—
ચોકસ કહીયેછ ન કેહેતા અનજાણથી*
જેનીપર હતો તે વાલીનો સાહ્યો—
તે પોતીકાં કુટુંબને સંગાથે લાયો*
તેમાં હતા પોતીકા બેટા તરણ—
કે જે હાલમાં પામ્યા છે મરણ*
તેમધે વડાનું 'આરા' હતું નામ—
પણ વચલા સાથે છે આપણને કામ*
જેનું નેક નામ હતું 'માહીયાર'—
પ્રાણ છે ફીદા થવા તૈયાર*
નાધલાનું નામ હતું 'મેહેરવા'—
હુશ્યારી જેણે મેળવીતી સવા*
હવે માહીયાર એમને ફરેદુનથી અસલ—
કેહેવાયછે આપણા દસ્તુરની નસલ*
આપણા દસ્તુરનું ખાનદાન ઉત્તમ—
સુરત ખાતે વસ્યા પછી કુદુમ*
એના બાપાવા રૂસ્તમજી સંજાણા—
જેના નામથી કોઈ નથી અંજાણા*
તેઓએ પ્રથમ સંસ્કૃત ને જોતિષ—
એ ભાષાઓનો અભ્યાસ કીધો અતિશ*
ત્યારબાદ એક ખબરદાર અને કાબેલ—
એરબી અને ફારસી ભાષાનો ફાજેલ*
હતો એક પંકાયલો મોલવી—
ઊપલી માહેતગારી તેનેથી મેળવી*
અને તે ભાષાઓમાં પ્રસિદ્ધ થયલા—
ભાર દરએક એલમો તે માંહેલા*
એણે કીધાતા હાંસેલ શું કરીએ વખાણ—
ટુંકામાંજ કહીયે છે,ન કરતા લંબાણ*
એ પછી ઈસવી ૧૭૨૫ નો સને—
આસરે કહીયેતો કાંય નહી ઉને*
એ વર્ષમાં શ્રી કેરમાનથી એક—
કાબેલ દસ્તુર આવ્યો તો નેક*
જેનું નેક 'જમાસ્પ' હતું નામ—
પણ બાપના નામની નથી ફામ*
તે આવ્યોતો શ્રી સુરત ખાતે—
લાયક હતો તે સધળી વાતે*
દસ્તુર રૂસ્તમે ભાઈ તેની પાસ—
નિચેની જુબાનોના કીધો અભ્યાસ*
પેહેલવી, પાજંદ એલમ અને—
આરામાની જુબાન રિખ્યો તે કને*
તેથી તેમાં ખબરદાર થયો—
એ વાતનો ખરો જાણવો પાયો*
હવે ઊપલા એલમો મધે યાર—
થયો એ મરહુમ દસ્તુર હુરિયાર*
તે પછી તેવણની નજદીક એ ભાઈ—
અમો કેહેવાની જણાયિછ વડાઈ*
કે તે જમાનાના કાબેલ આઠ—
જેઓનાં નામની અમોને છે પાઠ*
તેઓ થયાતા એમના ચેલા—
સધળા તેઓને જણાવીયેછ જેલા*
દ.†કાવસજી સો.‡ એક હતા તેઓમાં—
સારાં સલુક કેહે વાતાંતાં જેઓમાં*
મેહેરજી રાણાની હતી ઓળખ—
ને નોસારી જેવું હતું મોલખ*
વળી સુરત વાળા એક દસ્તુર બીજા—
કવિતા કરવામાં ન પડતી ધુજા*
તે દ. કાવસજી રસ્તમજી યાર—
જેનીપર ટોળાનો હતો પ્યાર*
ત્રીજા ફરામજી સો. મેહેરજી રાણા—
જેઓ ખરાં મોતીના એક હતા દાણા*
ચોથા, પાંચમા, પોતાનાજ પુત—
જેઓમાંથી એક પેદા કીધો સપુત*
વીસરીયે નહી જે અમો કેહતા—

† દ. = દસ્તુર. ‡ સો. = સોહરાબજી.

તો છઠ્ઠા એસ્સોના ભાઈના બેટા*
દસ્તુર શાપુરજી માણેકજી સંજાણા—
સાતમા તેહમુલજી નવરોજી સંજાણા*
છેલ્લો આપણો જીવત ગુજીત—
જે થયોછ બેહસ્તનશીન*
મરહુમ 'એદલ દારાબ' પોતે—
જેને જોયુંતે પુસ્તકમાં જોતે*
એસ્સોએ જંદ, પેહલવી, ને ફારસી—
જે જોબાન કેહવાયછ આપણી પારસી*
તે સાથે વળી અરબી જોબાન—
શિખ્યા હતા, નકરતા લંબાણ*

આ નિચેનો ઇશારો જે કરીયેછ—
ને વાંચનારાઓની શેવામાં ધરીયેછ*
તેની મતલબ એ રાખીયેછ અમો—
કે હીયાં લખવાનો મળ્યો છે સમો*
તેથી લખવાનું જણીયેછ જરૂર—
જેની મચાઇપર છેઇયે ગરૂર*
હવે અમો શું કરીએ વખાણ—
કે નોસારી મધે પવિત્ર મકાન*
આતરાએહેરામનું પાએ તખ્ત—
પ્રથમ અને પેહલીજ વખ્ત*
જ્યારે દ. સોહરાબનો†હતો વખ્ત—
ત્યારે આતરાને જે કીધાતા તખ્ત*
તે કેખલાની ક્રિયાઓ ભાઇ—
નીચે લખેલા દસ્તુરોથી થાઇ*
દસ્તુર એદલજીના બપાવા એક—
જે થાય ૮ દસ્તુરોનાં ઉસ્તાદ નેક*
તે દ૦ રૂસ્તમજી બે૦ સંજાણાં જાણો—
અરી વાત કહીયેછ, બેરાક માનો*
ને વળી તે સાથે દસ્તુર દુખ ટાળણ—
બરજોરજી કાઉસજી દારાબ પાલણ*
એ બંધની સરદારી હેઠલ એ ચાર—
ઊપલાં કામની ક્રિયા થાઇ તૈયાર*
એ વિધીની અમોએ પકી કરી શોધ—
એ અમલના બનાવની રાખીછે નોંધ*

દસ્તુરનાં બપાવાને એાળખેછે સૌ—
શું તવંગર, ગરીબો ને મઉ*
બેહેદીનો ને બોબેદો નથી અંજાણ—
જે કેહેવાતાતા રૂ૦ બે૦ સંજાણ*
બે બેટાઓ હતા તેમને પેટે—
જે ઓનાં નામો કહીયેછ હેતે*
'નવરોજ' હતું વડા છોકરાનું નામ—
'દારાબ' નાધલાનું આયેછે કામ*
ઊપલા નવરોજના તોખમથી ભાઇ—
જન્મ્યો તેહમુલ, દસ્તુરનો પિતાઇ*
એ નામવર શ્રી સુરત મધે—
આરાકારા થયો હતો બધે*
સબબ કે ત્યાંજ હતો એનો વાસો—
શીરા એને કીધાતા, કેઇ તેણે દારો*
એ મરહુમે સાંભળો ઓ ચાર—
સુરત મધે રાગેદ કીધાતા ચાર*
આપી તેઓને તાલીમ પેહલવી—
તેસાથે અવસ્તા જંદ મેળવી*
તે શીરો મધે ભરૂચ વાળા એક—
દસ્તુર કાઉસજી જે થઇ ગયા નેક*
બીજા શ્રીસુરતના ‡ દસ્તુર વડા¶—
નેક મનરાની જે ઓ રાખેછે સદા*
કેઓરારો એમને દાદાભાઇ—
સબળી પાંતીની રાખેછે ચતાઇ*
ત્રીજા શ્રી નોસારીવાળા સ્યાણા—
કેરસાસજી ૪રામજી મેહેરજીરાણા*
મોબેદ ડોસાભાઇ મદારી ૪ થા હતા—
એ સબળા નામોની રાખીયેછે સત્તા*
હવે દ. નવરોજજી જે ઊપર કહ્યા—
નેકી સાથે જે રાખતાતા દયા*
તેઓ પોતાના બાપનો હોકમ લઇ—
રહ્યા રસ્તમપરાંમાં, ઘર જુદું લઇ*
એ વિદ્વાન ગ્રહસ્થે ચાર—
સુરતમાં ઘણો મેળવ્યેતો પ્યાર*
પોતાના મુરબ્બીની પેઠે ભારી—
ઇજત, આબરૂ મેળવીતી સારી*
એ નામીચા દસ્તુરે ઓ ભાઇ—
લીધીછ મેહનત જે એનેથી થઇ*
બે નામીચા ગ્રહસ્થોને મુદ્દાસંદ—
પેહલવીની સાથે રિબ્યતી જંદ*

† દસ્તુર સોરાબજી મેહેરજી રાણા. ‡ હાલનાં.
¶ એ ઘણો ઊપલા એલમો મધે ઘણી સારી માહેતગારી ધરાવતો નથી—પણ જે કાંઇ થોડું ઘણું જાણેછે તે દસ્તુર તેહમુલજીનાજ હાથ હેઠલ હાસેલ કીધુંછે એવું ઘણાએક મોબેદો કહેછે.

તેમાં પ્રથમ શ્રી નોસારીવાળા—
જે ઓની કીર્તિ ગણાયછે આળા*
ઇ. હોરમજી નસરવાનજી મેહેરજી-
રાણા—
બીજા વળી તેમનાજ ભાઇ સ્યાણા*
મુબારેક નામ જેનું રૂસ્તમ હતું—
મસલત લીધાથી જેના આસાન થતું*
એ છેલ્લા સાહેબે શ્રી નોસારી મધે—
ન કોઇને રહે જગ્યા સંધે*
એવી રીતે જાહોજલાલી સાથે—
દસ્તુરી ચલાવીતી પોતાકે જાતે*

—

આપણા લોકોમાં આએતો છે મહશુર—
તેમાંતો નથી કશીબી કસુર*
કે પનોતો પુત પાળણે પડે માલમ—
બચગીથી જણાય, દાનાવ કે જાલમ*
તે કેહવત એ બુજર્ગને લાગુ પડેછ—
બચગીના વર્તથીજ તે દાના કરેછ*
જાહેર કરીયેછ તેનું નિચે વૃતાંત—
કે ન રેહે કોઇનાબી મનમાં ભ્રાંત*
એ ફાજેલની વય હતી અય.રે ૧૬) ની-
દાનાઇ શેરાન થતી ગઇછ ત્યારના*
એ નાધલી વયમાં મરાતબ ને નાવર—
યોજદાયરેગરી કીધી, રાખ *આવર*
એટલુજ કરીને ન રહ્યોતો એસી—
પણ ઉસ્તાદ એક હતો જે એશી*
તેનથી હાંસલ કીધોતો એલમ—
હતો અભ્યાસી, ન લગાડતો વિલમ*
હવે એ બ્રહ્મચારીની જુવો ચતાઇ—
મરાતેબ થયા પછી એ ભાઇ*
એ ધણીએ પોતીકા બપાવા પાસ—
કીધો પેહલવી ને ફારસીનો અભ્યાસ*
અરબી એલમનોબી માહવેરો કીધો—
દુનિયાનો ખોટો લોભ છોડી દીધો*
એવુંતો ચિત એનું રહ્યું મશગુલ—
કે સોનાનેબી ગણવા લાગો ધુળ*
એલમમાં એવુંના લગાડયું ધ્યાન—
ન કરી શકતા અમો જેનું બ્યાન*
ન બીહતી મધમાબ કે થારો નારા—
મીઠા ઝોડાની ફરેછ આસપાસ*

બેધડક જઇ બેસેછ હરેક ફુલપર—
ન રાખતી કશી પાંતી કાંટાનો ડર*
તે મીરાલે એ માહવિદ્વાન—
બણવા લાગેા તે એલમની બાણ*
રાત ને દાહાડો તેપર લાગેા બળવા—
લાગેા એમબતીની મીરાલે ગળવા*
પોતાની જુવાનીનો તમામ વખત—
નહી ગુમાવ્યેા જરાબી મફત*
એલમને બાતર તે બન્યોતો જોગી—
એવો થાઇ લાગેાતો એલમનો ભોગી*
એ દિલ! સાંભળ તું એ દસ્તુરની વાત—
કે અભ્યાસ કરતાં જે દાહેડો ને રાત*
એનો બ્યાંવેર જીબ્યો ઉસ્તાદ—
ત્યાંવેર ન કીધી એક ઘડી બરબાદ*
તે ગુજરયા બાદબી સાંભળ જીગર—
એને ન ચાલ્યું એલમ વિગર*
ત્યારે જીનતગુજીન † કેબલેગાહ—
એ દસ્તુરનો જે હતો નેક બાહ*
તેનિથી એલમ હાંસેલ લાગેા કરવા—
એલમની એને હમેરા હતી પરવા*
એ રીતે એલમની બાહિતગારી ધરી—
ફારસી, એરબી, ને પેહલવી પાડ કરી*
અવસ્તા, પાજંદ, ને સંસ્કૃત—
બાહિતગારી મેળવીતી એને દરસ્ત*
હવે સંસ્કૃતની કેળવણી કોણે આપી—
નામ તેનું અમો જણાવીયેછ છાપી*
શ્રી સુરતના લોકોમાં પંકાયલો—
નામીચો પંડિત જાહેર થયલો*
સગ્રામપરામાં હતું તેનું ઠામ—
તે ધણીનું નામ હતું 'તુલજારામ'*
એ ધણી હતો એક અછા વિદ્વાન—
કંઇ જોશીઓ આવતા તેને માન*
બેહરામનો જેના રેહતા ચર્ણે—
તે સાથે કંઇબીજબી વર્ણે*
સંસ્કૃત તેનેથી હાંસલ કીધા—
અંગ્રેજીનીબી કાંઇક કેળવણી લીધી*
હમે આગળ જણાવ્યુંછ એક જગે—
સાબેતી તેની આપીરેછ આ વગે*
કે આપણાં જીનતગુજીન દસ્તુર—
નો ‡ બપાવો હતો જે એલમમાં પુર*

* વિશ્વાસ રાખ. †એઓનાં બાવા દસ્તુર દોરાબજી રૂસ્તમજી સંજાણા. ‡ મરહુમ એદલજી દોરાબજી સંજાણાના બપાવા તથા ઉસ્તાદ દસ્તુર રૂસ્તમજી બેહેરામજી સંજાણા.

પોતીકા જમાનામાં એલમના ખાં—
દાખલો તેનો અમો આપીએછે હીયાં*
કે નવસારી ને સુરતના દ૰ તમામ—
જેઓનાં આગળ જણાવ્યાછે નામ*
તે સધળાએઓએ આપણા પાક ધર્મની—
જેનીમાં છે દરએક વાતો ભરમની*
તે વિરોની એ ઉસ્તાદથી કેળવણી લીધી—
જેમાંના કંઈએકે દસ્તુરી કીધી*
ને કંઈએક કરેછે હાલને સમે—
તે તપાસી લીએ, જેઓને ગમે*
કૃપાથી અમોને એક મળીછ કેતાબ—
લાભ મેળવ્યેછે તેનો શેતાબ*

આપણો થઇ ગયલો બ્રહ્મચારી—
જેની અમો લખીયેછ યાદગારી*
તેણે બનાવી "વજરે અહુરમજદી "—
હતો ૧૨૯૦ નો સાલ યજદેજરદી*
તેમાં એ વીરો આપ્યાછે વિસ્તાર—
કે જેથી મળ્યોછે અમોને આધાર*
સાચાપણું અમારૂં બતાવવાને કાજ—
પાસ 'અએતો'નો કાઢાડીયેછ આવાજ*
જે જાઇ એકોચ સ્વર્ગી બાગમાં—
તેણે કીધેલી કેતાબના પેહલા ભાગમાં*
ઉસ્તાદની સિફતમાં લખ્યાંછે એત—
તે ટાંકીયેછ નિચે, પછી જણાવશું કવેત*.

ફારસી બેતો.

دگر علم بيات دانست و تازى
بمان تصريف و نحو و شعر سازي
بهر علمي كه خواهي دسترس داشت
ز استاد عالم زآن سرافراشت
مرا تعليم كرد از مهرباني
بهر علم و هنر جاى نهاني

بيا اي ساقي فرخنده ديدار
پر از مى ساغرى در پيش من آر
كه تا بر ياد أستادي كنم نوش
ز مد هوشي دل آرم باز با هوش
بتعريفش يكي نغمه سرايم
بهر احوال خود هم وانمايم
كه اين دانش ز كه تحصيل كردم
بنظم و نثر چون تفضيل بردم
بدام تحقيق كه اين علم گراسي
بيمن لطف آن استاد نامي
مه برج هنر خورشيد دانش
كزو روشن روان اهل بينش
فضيلت بخش جملر فاضلان بود
چراغ مجلس دانشوران بود
جدم مرحوم رستم ابن بهرام
خدا دارد روانش شاد مادام
هم او بد جد و هم آموزگارم
كزو نازان و دايم شاد خوارم
چه دستوران دين تلميذ او بود
بهر كس پرتو دانش بدو بود
چه وستا و درى و پهلوى را
بمان پازند و زند و معنوي را

ખીઆ અએ સાકી એ ફરેાનદે દિદાર-
પેારજ મએ સાગરી દરપેરી મન આર*
કેતા બર યાદે એાસ્તાદી કેાનમ નેારા—
જ મદહેાશી દેલારમ બાજ બાહેારા*
બ તારીકૂરા યકી નગમે સરાયમ—
હમે અહેવાલે એાદ હમ વાનમાયમ*
કે ઇન દાનેરી જકે તેહસીલ કરદમ-
બનજમેા નસર ચુન તફજીલ એાદમ*
એદાંન તેહેકીક કેઇન એલમે ગેરામી—
બયમને લેાતકે આન એાસ્તાદે નામી*
મહે એારજે હેાનર એારશેદે દાનેરા—
કજે રેારાનરવાંન અહેલે ખીનેરા*
કજીલત બક્ષે જેમલે કાજેલાં એાદ—
ચેરાગે મજલસે દાંનેરાવરાં એાદ*
જદમ મરહેામ રૂસ્તમ એબને બેહેરામ—
એાદા દારદ રવાંનરા રાાદ માદામ*
હમેા એાદ જદદેા હમ આમેાજગારમ—
કજે નાજનેા દાએમ રાાદ બ્યારમ*

યે દસ્તુરાંને દીન તલબીજે એ બુદ—
બહરકસ પરતવેદાંનેરા બદો બુદ*
યે વસતા એ દરીએ પેહેલવીરા—
હમાન પાજંદા જંદા મઅનવીરા*
દેગર એલમે હયાત દાનેસ્તો તાજી—
હમાન તસરીફા નેહેવા રાએર સાજી*
બહર એલમી કે બાહી દસ્તરસ દાસ્ત—
જે એાસતાદાંને આલિમ જાંનસર અફરાસ્ત*
મરા તઅલીમ કરદ અજ મેહેરબાની—
હમે એલમો હોનરહાએ નેહાંની*

ઉપલાં બેતોની કવિતા

"કહેછે બંદા હમેશાંનો બાકી—
કે લાવ એ મુબારેક દિદારના સાકી*
લાવ એક શરાબથી ભરેલું પ્યાલું—
કે ધ્રુટિ બાબતને નજરે નેહાંળું*
નેક ઉસ્તાદની યાદમાં કરું નોરા—
બેહોશીથી પાછો ફરી દિલમાં લાઉ જોશ*
તે ઉસ્તાદની યાદમાં ગાયન કરું—
જેથી એક વફાદાર શાગેર્દ ઠરું*
મારો હેવાલથી કરું જાહેર—
કે દાનાઇમાં કોણથી થયો માહેર*
કોણથી શિખ્યા એ મારતબંદી—
'અએત' એટલે 'કવિતા' દિલપસંદી*
ટુંકામાં, કોણથી પામ્યો ફજીલત—
ન ઊતપંત થઈ જેથી બુરી ખલત*
(એ ફિલસુફ કહેછકે) બાતરીથી જાણ—
એલમનું કોણથી મેળવ્યું માન*
તે નામદારની મેહેરબાંનીની બરકત—
કે જેથી ન પડી મને કશી હરકત*
જે હુનરના બોજનો હતો માહતાબ—
દાનાએમાં આપતો સૂર્ય જેવો આબ*
ફાજેલોને ફજીલત બક્ષનાર હતો—
એલમી એનો જીવ તેથી રોશંન થતો*
વિદ્વાનોની મજલેશનો હતો ચેરાગ—
દાનાએને દીલપસંદ, ફીલસુફી બાગ*
(એ હકીમ કહેછ કે) તે જીનતવાસી—
જેનો હુનર ગોલામ, વિદ્યા હતી દાશી*
તે મારો બપાવો રૂસ્તમ મેહેરાંમ—
જેના રૂહ ઉપર હોજો સલામ*
બોદા તેના રવાનને હંમેશ ખુશી રાખે—
ઊતરતો આવ્યોછું હું જેની શાખે*
તે મારો બપાવો અને ઉસ્તાદ—
જેની મુરબ્બીગીરીથી હું છું આબાદ*
જેનેથી હું હંમેશાં કરતોતો નાજ—
બેશક હતો તે એલમનો સાજ*
નહી કેહતો હું કાંઇ રાખીને ભેદ—
હતા દિનના દસ્તુરો તેનાં શાગેર્દ*
જેથી તેમને મળ્યો દાનાઇનો સાથ—
મહજબનો જે એ ધરાવેછે પાયો*
હવે દિલને તું ના કરી નાંખ સુસ્ત—
પણ સાંભળ એ તું જીગરે દુસ્ત*
કે પાજંદ, પેહલવીમાં તે હતો બામ—
એલમે હકીકી ને અવસ્તા કલામ*
એ અને એ વગરે એલમે હૈયાત—
અરબી ને'નેહેવા શાએર'કીધીછે નેહાત*
બીજા એલમો માંથી જાણ એ જ્ઞાની-
દસ્ત કુદરતીની તે બતાવતો નિશાની*
બીજા ઉસ્તાદો કરતાં હતો સરફરાજ—
કાયલીનો જે આંગળાં કાહડતા આવાજ*
તે દાનાવ ઉસ્તાદે રાખી પ્રિત—
ભેદ ભરેલા એલમોની શિખવી મને રીત"*
એ રીતે આપણો બરો બ્રહ્મચારી—
ઉસ્તાદની લખી ગયોછે યાદગારી*

હવે એ દસ્તુરનો બપાવો બાશ—
બોલ બોડા પોતીકાં તંનમાંથી રાશ*
અજલના હોકમને આપીને માન—
ગયો જ્યાં હતું અસલી મકાન*
ત્યારપછી દસ્તુર એદલ દારાબ—
પ્રકાશવા લાગો જેવું મોતીનું આબ*
દીપકવા લાગો જેવી હોએ આરસી—
કંઇ બેહેદીનોને શિખવવા માંડી ફારસી*
વળી હોએ કેડે ગમી ને રોહાદી—
માહેતમનો આવાજ યા આબાદી*
ફરામ પરાં અને રૂસ્તમપરાંમાહે—
તો 'વાએજી' કરવા એ જગતજોગી જાય*
એ વિવેકીએ અને ગુણવંત—
એની ચબલાઇનો નથી અંત*
એ મહાપુરૂષ હતો હમેશાંજ કાંમમાં—
તેથી બુજર્ગી મેળવી બાસ વ બામમાં
એ ફિલસુફે ઉપલી મેહનતો સંગાત—

ગોજદાથરેગરીનું કામ રાખ્યુંતું હાથ*
વળી દિનના કંઈક બરહક પુસ્તક—
જે થયાતાં એ પ્રિલશુફને હસ્તક*
તેઓનો તરજુમો અને ઊતારો—
કરવા સાથે, કંઈ કરતો સુધારો*
એ રવેશે તે રાત અને દિસ—
કામે લગાડતો, ગુણીજણનો શીરા*
હવે એ જીગર ને દીનદાર અમારા—
રૂખસારા ખુશીથી ખીલજો તમારા*
સર્વે સાહેબોને આતોછે માલમ—
વિદ્યાવાનને સઘળી ચાહે છે આલમ*
પછી શું ગરીબ અને માતબર—
સર્વે કોઈ બુજેછે તેની કદર*
એલમી માણુસને મળેછે જસ—
જ્યાં હોએ ત્યાં તેનો ચાલેછે દસ*
મળેછે તેને માન ને અકરામ—
એ રીત છે જગતની, એ નેક નામ*
તે પ્રમાણે આપણો જગતવાસી—
જેને અમો લખ્યાવેછે સન્યાસી*
તે પોતીકા એલમની બુજર્ગી પ્રમાણે—
વખણાવા લાગો શ્રી સુરત દરમ્યાને*
તે વખતના એક નામવર વેપારી—
જેની હુરમત ને આંટ હતી ભારી*
વડો શેઠીઓ શેહનશાહી અનજુમનનો—
સાચ્ચાંનો સાથી ને એક વચનનો*
દીનશાહજી એદલજી નામીચું ખાનદાન—
તેઓસે પડીતી બોહલી ઓળખાણ*
તેજ નામદારના દોલતખાંના માહે—
આપણો દસ્તુર ત્યાં હંમેશાં જાય*
કે શેહેરમાં જે ઓને પડે જરૂર—
ઢુંડવા જાવું તેમને ન પડે દૂર*
વળી એજ આપણો સદા સન્યાસી—
મિત્રાઇ પકડી બેઠોતો ખાસી*
રૂસ્તમ માણેકનું ખાનદાન નામી—
પુર વખણાયલું, ન કરાંની ખામી*
તેઓ સાથેની વગ ને ગરોબો—
રાખતો એ આપણી દીનનો સોબો*

હવે આપણી નામી ને ટાપુ ફળવંત—
છે જે આબાદ અને બળવંત*
તે પંકાયલી પણ નાની ટાપુની અંદર—
પ્રકારા પાયો એ સ્વરૂપી ચંદર*
એ ઊગમણુ પ્રાંતના એલમનો શાગર
પારસીઓમાં પેરાવા, હીંદુઓમાં નાગર
તેણે પેહેલું જ્યારે મુક્યું કદમ—
તે વિશે તમોને જણાવ્યેછ સનંમ*
કે ૧૮૫૬ નું ત્યારે હતું સાલ—
ગણત્રીમાં ૫૧ વર્ષ થયાંછે હાલ*
તે પનોતે સાલે એક દસ્તુરની સાથ—
નાંમ તેનું સાંભળો, ઓદા બક્ષે રાહત*
દસ્તુર ફરામજી સોરાબજી રાણાવાળા—
નોસારીનારેહવાસી ઓળખ જેની આબા*
એ બંધો આલેમો એક શેઠની ફરમાસથી—
શેઠ અરદેશર દાદીની દરખાસ્તથી*
ખરેખર જે શેઠીયો કરી ગયોછ રાજ—
તે નેકબખ્તને ત્યાં શેહાદીને કાજ*
એ બંધે કાબેલો આવ્યા હતા—
સબબકે તે શેઠે બોલાવ્યા હતા*
એ હીંગાંમમાં એ દસ્તુરો ચાર માસ—
રહ્યાથી ઓળખી ચુકા અમને ખાસ*
વાહડિયાજી ફરામજી માણેકજીને ભાઈ—
દસ્તુર ફરામજી સાથે પીછાણત થઈ*
તે શેઠે કીધી તે દસ્તુરને ફરમાશ—
કે રાખુંછું ફરજંદો તમારા દાશ*
તેઓને ફારશીની આપવી માહેતગારી
તે કબૂલ કીધું દસ્તુરે, થઈ આભારી*
પછી તે શેઠના બંધે નેકબખ્ત—
રિખવા લાગા જોઈ સારો વખ્ત*
આપ્યો તેમને 'ગુલેસ્તા'નો સબક—
ફારશી રિખવાનો જે છે બીજો તબક*
કેળવણીનું કામ એમ કીધું શરૂ—
પછે દસ્તુરને કંઈ કારણ પડું*
બાનગી કામસર રોકાણ પડી—
ન મળે ફરસુદ કે રિખવે એક ઘડી*
એવું જોઈને તેણે આપણો માહગુણી—
હક નામની જેણે લગાડીતી ધુણી*
તેને એ કામ કીધું હસ્તક—
કે તેજી ભર્યું રાખનાર મસ્તક*
એ સરપરાજ સાંભળ બીરાદર—
એલમીયતના જંગી ને બાહાધર*
ગુણીજણના આપે ફરજંદ છે બે—
ફારસીનો સબક કાંઈ તેઓને કેહ*
કબૂલ કીધો તેણે દસ્તુરનો રાખુન—
લાગે નહી તરકે, ઘણુંજ જબુન*
પછે પેલા મીજાજના બાશા—
જેઓમાંથી આવતો સુગંધી વાશ*

કેળવણી આપવી તેઓને શરૂ કીધી—
ધીરે સ્વભાવે સમજણ બહુ દીધી*
હવે એતો છે સર્વે લોકોને જાણ—
કે શિખ્યા કરતાં, સમજાવ્યામાં સ્યાણ*
તે રીત એ ગુણીએ કીધી અખત્યાર—
જેથી વધ્યો બચાંઓનો પ્યાર*
શિખવવાની ચાલ તેઓને પસંદ પડી—
તેથી આપની આગળ સ્તુતિ કરી*
કે આ ઉસ્તાદ છે કાબેલ્યતભરેલો—
એનમ છે પુરો એણે હાંસલ કરેલો*
તે સાથે જાણેછે રીત અને સલુકુ—
લંબાણ હોયછે તેને સમજાવેછ ટુક*
તે એવી રીતે કે સમજમાં આવે—
દિકટ બાબતને જલદી ધ્યાનમાં લાવે*
એવા તારીફના સાંભળી વચન—
થયો બચ્ચાઓનો પિતા મધન*
એમ કરતાં એક દિવસને ટાણે—
શેઠ મળ્યો દસ્તુરને કાંઇએક બહાને*
કીધી તેઓસે વાત અને રીત—
કાબેલ્યતની તેઓની પિછાણવા રીત*
કે કેટલું છે તેઓની અંદર પાણી—
તપાસ કીધાથી દાનાઇ પિછાણી*
એ રીતે શેઠ સાથ થઈ મિત્રાચારી—
માન ને અકરામ મળવા લાગું ભારી*
હવે સર્વેને આ નામ હરો જાણીતું—
કે હતું આ ઇનિસાન કેહવું માનીતું*
કદમી ફીરકામાં બુજર્ગીભરેલું—
સર્વ જરથોસ્તીઓને મોહડે ચહેલું*
ન હરો કોઇપ્રી એ નામથી અંજાણે—
ખાતરી છે અમારી એકીનથી માનો*
તે કોણ? મરહુમ મુલ્લાંફીરોજ—
નામ લીધાથી જય મુબારક રોજ*
તેઓને શેઠ સાથે હતી ઓળખાણ—
ફરામજી સાથે હતી અછી પિછાણ*
તેઓની મારફતે ફરમાશ કરાવી—
દસ્તુર એદલજીને એસ્તેમાસ કરાવી*
કે ન લગાડતાં કશોપ્રી વીલંબ—
અવસ્તા, પેહલવી, ને પાજંદ ઇલમ*
હેસાનમંદીથી શિખવે મને—
તે વાત ગઈ દસ્તુરજી કને*
આપણા દસ્તુરે તે એસ્તેમાસ—
મરહુમ મુલ્લાંફીરોજની ફરમાશ*
ઊતર વાળ્યો તેનો ભાઇ આમ—
કે શ્રી સુરતમાં છે મને કંઈ કામ*
વાસ્તે જો હું જઇને પાછો આવશ—
તો એસ્તેમાસ મોટી ખુશીથી બજાવશ*
એ પછી થોડીએક મુદત રહી—
આપણા દસ્તુરની સામગ્રી થઇ*
શ્રી સુરત ખાતે જવા થકી—
બંધે દસ્તુરોની થાઇ વકી*
પછી દસ્તુર 'એદલ' ને 'ફરામ'—
ખુશીથી સિધાર્યા પોતાકે ઠામ*
ત્યાં દસ્તુર એદલ રાબેતા પ્રમાણ—
ગુત્થો પોતીકા એલમ દરમ્યાન*
હવે એ પુરૂષની એવી હતી ખાહેશ—
કે સુરતમાં હમેશાં ભોગવે આસાયેશ*
જન્મભૂમિમાં ગુજરે જનમ—
મરજી એવી તેની હતી સનમ*
પણ મુલ્લાંફીરોજવિરો આખ્યોતો કોળ—
શેઠ ફરામજી આગળ બોલાયોતો બોલ*
તેથી તે શેઠ અને મુલ્લાંફીરોજ—
કાગજ પત્રો લાગા લખવા દરરોજ*
સલુકાઈ અને રાખી ગંભીરાઇ—
કે મુંબઇ આવો એ વિવેકી ભાઈ*
એ ઊપરથી દસ્તુરને પડી ફરજ—,
મુંબઇ ખાતે આવવાની અરજ*
તેથી અઢારશો એકસઠનો સંવત—
યજદેજરદી ફરોજ્ઞ નો અંત*
તે સાલમાં એ નામિયો પંડિત—
એલમમાં જેનું લાગુતું ચિત*
તેણે † મુરબ્બી ને એશને રાજી કરી—
મુંબઇ ટાપુ તરફ વળ્યો ફરી*
તે ખુશાબખ્તી ને ભરેલી વધાઇ—
ખબર મુલ્લાંફીરોજને થઇ*
તેથી તે નામદાર ફીરોજ પોતે—
તેસાથે શેઠ ફરામજીની જોતે*
એટલેજે ફરામજીના સાહેબજાદા—
એસ્તેકબાલ ગયા ખુશીથી જ્યાદા*
માહિમમાં લીધી એ દસ્તુરની ભેટ—
મુલ્લાંફીરોજ ને જુવાન્યા શેઠ*
હવે ભેટ અને થયા બાદ મુલાકાત—
ફરામજીના છોકરાઓએ કાહડી આ વાત*

† દસ્તુર દારાબજી તથા નવરોજજી રૂસ્તમજી સંજાણાને*

કે ફરામજી શેઠની ફરમાશ છે આપ્યે—
વાસો તમારો, ઘેર અમારે થાય*
જોકે ન હતી એમાં કોઈની મકદૂર—
કે આ ફરમાશને કરે નામંજુર*
તોપણ ઊપલા મુલ્લાંશ્રીરોજી—
બતલાવવા લાગા ખરી દિલસોજી*
એક દિલી અને બતલાવી હેશાનગી—
જાહેર અને કીધી મર્યાદા ખાનગી*
સાચું મન અને ખરૂં દિલ—
બતલાવવામાં કાંઈ ન કીધી ઢીલ*
એ જોઈ સર્વેએ કીધું એકમત—
કે ન કરવો શબ્દ 'શ્રીરોજી' નો રદ*
પછી આપણો તે બોલનાર ખરાંનો—
થયો મુલ્લાંશ્રીરોજનો પહરાણો—
હવે બીજા દિવસની વાત માનો—
એતકાદથી ખરૂં કહીયેછે જાણો*
આપણો દસ્તુર એમ લાગો કેહવા—
કે શેઠ-ફરામજીની મુલાકાત લેવા*
મને જરૂર કરી જોઈયે જવું—
શ્રીરોજને પડ્યું તેથી શાંમેલ થવું*
પછી તે બંધે દસ્તુરો ગુણવંત—
એક સાધુ અને બીજો સંત*
તેઓએ ફરામજીની મુલાકાત લીધી—
નશારવાનજી માણેકજીનીખી ભેટ કીધી*
એજ વખતથી દસ્તુરજીનો પગ—
વાહડિયા ખાનદાનમાં થયો વગ*
મજબૂત અને બહુ પાયદાર—
તે શેવટની ઘડી વેર યાર*
હવે બીજી તરફ 'શ્રીરોજ' સાથ—
ગુજારવા લાગો દાહડો ને રાત*
મોહબતનો તેથી એટલો થયો હક—
બરાજ મિત્રો, ન એમાં કાંઈ શક*
એક વગર બીજાને નહી ચાલે—
એકમેકના પડતા શબ્દનો ઝાલે*
એ પ્રમાણે થયું મિત્રાઈનું નાતું—
બંને જણ સાથે કરવું હોય કંઈ સારું*
હવે એજ વખતથી એદલજી પાસ—
સબક લેવા લાગા શ્રીરોજી બાસ*
અવસ્તા, ને પેહલવી શરૂ કીધી—
પ્રથમ પેહલવીની પરહંગ હાથ લીધી*
કેમકે જે હરેક પેહલવીનો શિખનાર—
પ્રથમ શિખવી કરેછ અખ્તયાર*
તે શિખ્યાબાદ અવસ્તા કલામ—
(જે લાવનારના રૂહપર હોજો સલામ)*
તે તેના પેહલવી અર્થ સમેત—
કીધી શ્રીરોજીએ શિખવાની ખેત*
કરવા લાગા તેવણ પેહલવીનો પાઠ—
એલમ સાથે લેવા લાગા બાઠ*
હવે આપણા મરહુમ જોગી ને અતિત—
જેઓને 'શ્રીરોજી'રો લાગીતા પ્રિત*
તેઓ લગભગ એક વર્ષ વેર—
રહ્યા મુલ્લાંશ્રીરોજીને ઘેર*
તે મુદતમાં મુલ્લાંશ્રીરોજી યાર—
ઓરદેઅવસ્તા શિખી થયા તૈયાર*
અને તે અવસ્તાને કીધી મુતાલે—
મુબારક ભવિષ ને બખ્તાવર તાલે*
પછે વંદીદાદવિશે કરતાતા કોશોશ—
તેટલામાં શેઠ ફરામજીનો એરા*
માણેકજી નોશારવાનજી વાહડિઆ કરી-
તેઓએ દસ્તુરને આરજુ કરી*
કે કંઈએક કારણસર મને છે ગરજ—
એટલામાટે તમને કરૂં અરજ*
કે કોટમાંનું આપણું મકાન હરએક—
જે દિસે તમારી નજરમાં નેક*
ત્યાં આવીને હવેથી રેહવું—
કબૂલ કીધું દસ્તુરજીએ તેમનું કેહવું*
હવે આપ્યે ઊપલા સબબને સર—
મુલ્લાંશ્રીરોજને દૂરી પડી અકસર*
તેથી તે નેકબખ્તનું ચાહવું—
અટકી પડ્યું કારણ જોઈ આવું*
એટલેજે અવસ્તાની તાલીમ—
લેનાર હતા તે જમાને હાલીમ*
તેમાં પડ્યો લગરીક એ વાંધો—
પણ મિત્રાચારીમાં ન પડ્યો સાંધો*
યાને બંધોને જે હતી દોસ્તદારી—
ઊરતવારીથી તે રહીતી ભારી*
ન પડીતી તેમાં અડચણ કશી—
એવા ગયાતા મોહબતમાં ફશી*
એ કલમ ના થાઈ જ સુસ્ત—
સાંભળો હવે તમો ખીરાદર દુસ્ત*
કે આપણો મરહુમ ને એલમે જંગી—
જેનાં મોહડાંપર સદા હતી રંગી*
તે સાહેબને કોટમાં જઈ વસ્યાબાદ—
કાહડી થોડાએક દિવસોની આડ*
પછી પોતે વાહડિયા ફરામજી શેઠ—
લઈ ગયા દસ્તુરજીને કરાવવા ભેટ*

શેઠ હેારમજજી બમનજીની સાથ—
જે ઍાસે થઇ અછી મુલાકાત*
માન સાથે ભેટ ઍકમેકની લીધી—
દસ્તુરજીને મુબારકબાદી દીધી*
હવે વડાઍા કહેછ તેમ મેાટાનું મત—
તે સાથે તેની તપાસવાની ગત*
ચાલવાની તેની બધી ચાલચલણ—
પિછાણી લેવાની તેની વલણ*
આપણ કરતાં કંઈ હેાયછે નિરાળી—
તે વાત નથી વિચારથી ખાલી*
કાંકે વાહડિયાજી હેારમજજી શેઠ—
જે ને ત્યાં કરતા હજારેા વેઠ*
તેણે પેાતીકી દાનાઈના બળે—
પિછાણ્યા દસ્તુરને તેજ પળે*
સલુકાઈના સમુદ્રમાં ધેાઈ—
સેજમાં લીધા તેનાં ગુણ જેાઈ*
હવે ઍજ વખ્તથી ઍ બ્રહ્મચારી—
કેાળનેા સાચેા ને સદા ઍતબારી*
હેારમજજી સાથે થઈ તેને સેાહબત—
દાહેડે દાહેડે વધતી ગઈ મેાહબ્બત*
તેથી તેની સંગતમાં ગુટાયેા—
ખારા આશનાવ ને મિત્ર ઍક થયેા*
જેથી તે બખ્તાવર શેઠ ઍા જાણી—
કરવા લાગા તેની પર જાનફેશાની*
ને ફરામજી વાહડિયાને ઇચ્છા જણાવી—
કે મારી ખાહેશ ને મરજી છે આવી*
"ઍની† ઍારાકી પેારાકી મજ ત્યાંથી
થાઍ"*

ફરામજી શેઠથી તે ના ન કેહવાય*
તેથી તેઍાઍ કબૂલ કીધું હા—
દસ્તુર પર ઍવેા બંધેનેા ચાહ*
હવે હેારમજજી શેઠે કીધેા હુકમ—
ત્યાં શું હેાય હવે ભાઇ વીલંબ*
જેઈ કાહાડયું ઍક મુકામ નાદર—
રંગીન બારી, ને રેાણકદાર દાદર*
તે સાથે જરૂરીઆત તમામ સામાન—
પકાવી ખવાડવા સારૂ ઍક ††બાહમન*
ઍ રવેસે કીધી બધી તરતીબ—
હવે આપણે ઍ ઍલમે તખીબ*
હમેશાં જેનું બેાલવું હતું રાસ્તી—
જેને કાંઇપણી ન હતી ધાસ્તી*
તેથી તે આખ્યા દાહાડાની ઘડી—
ઍલમ સાથે ગુંબેશ કરી*
તેમાં ને તેમાં કરતેા વધારેા—
ખાલી ન જાય દાહેાડેા ઍક સારેા*
ઍવેા ઍ નામદાર વખ્ત તપાસે—
કે ગફલત કીધાથી આળસુમાં ખપારેા*
વળી ઍ બ્રહ્મચારીને ન હતેા શેાક—
કે જેમ કરેછ બીજા દસ્તુરેા જેાક*
ખાયછે કવાબ ને પીયેછે તાડી—
અનરેાજને દાહેાડે જરૂર જાયછ વાડી*
તે વાતથી ઍ દસ્તુરાંન દસ્તુર—
ઍલાહેદેા અને તદન હતેા દૂર*
ઍલમજ હતેા ઍનું ખાવું ને પીવું—
ઍલમજ ઍનું હતું ખુશીનું જીવું*
પણ કદાચ અને કેાઈ વખ્ત—
નેકનામ અને બુલંદ બખ્ત*
હેારમજજી શેઠની મરજીને ખાતર—
વાડીઍ જવું પડતું તેને ખાતર*
તેાપણ ત્યાંથી ઍલમમાં ધ્યાન—
ક્યાંયેર લખ્યીયે તેનું બ્યાન*
હવે દાહેાડે દાહેાડે બનતેા ગયેા જેાગ—
શેઠ અને દસ્તુરનેા સંજેાગ*
મિત્રાઈનેા હક વધ્યેા અરસપરસ—
મેાહબત અને માયા થઈ સરસ*
ઍટલુંતેા વધ્યું તે શેઠનું હેત—
નિચેના દાખલાથી ગુણીજણ ચેત*
કે તે શેઠે પેાતીકા ખારા મેહલમાં—
બેહેસ્તના બાગ જેવી સેહલમાં*
આપી ઍલાહેદી તેને જગેા—
પવિત્ર તે પાક હતેા વગેા*
વળી તેની સેવામાં ઍદમતગાર—
હુશિયાર ને રાખ્યા માહિતગાર*
તે સાથે ઍક હલાઍદા ઘેાડેા ને ગાડી—
આપી દસ્તુરજીને કરવા સવારી*
ઍ રીતે આખ્યું માન ને અકામ—
હતેા જે આપણી દીનનેા ઇમામ*
સર્વે લેાકેા આ વાતથી છે માહેર—
ને તેમજ લખ્યી ગયા છે શાયર*
કે સર્વેને પેાતીકેા જન્મદેશ—
મા બાપ, દેાસ્ત આશનાવ, ને ઍશ*
ઍ સર્વે ઉપર વધુ હેાય છે હેત—

† દસ્તુરજીની.* †† બાહમનને આ જગેાઍ મુબેદ સમજવેા.*

દૂર હોઅેતો કરે છે મળવાની અેત*
તે પ્રમાણે આપણો સદા હેતુ—
જેને પોતીકા વતનથી પડયું તું છેટું*
તેણે થોડી મુદત ગુજર્યા બાદ—
કીધી પોતીકાં સ્વદેશની યાદ*
કીધું પોતીકું જીગર પસંદ—
કે જન્મભૂમિના કરે દર્શણ*
અેવા વિચારથી શેઠની પાસ—
સુરત જવાની બતાવી આશ*
પછી લઈ હોકમ ને પરવાનગી—
દસ્તુરે હંષથી લીધી રવાનગી*
મુંબઈથી પોતીકે સ્વદેશ ગયો—
મતલબ માફક થે કું અેક રહ્યો*
ત્યારબાદ પાછો મુંબઈ આવી—
ડાહાપણની રીતીઅો પાછી ચલાવી*

હવે અો અકલી ને દાનેશમંદ—
સાંભળો બાબત આ દિલપસંદ*
કે મુંબઈમાં જે કેહવાયછ ચરનીવાડી—
ધોબીતલાવ જ્યાં વસ્તી છે ભારી*
જ્યાં હવાનું સુખ ને પવનનું ચેન—
ખુશીથી જાયછ જ્યાં દાહોડા ને રેહન*
બદનમાં રેહેછે અછો કરાર—
પવનને લીધે ન ગર્મીનો વરાર*
જીવને હમેશાં લાગેછ ચમન—
માશુક થાયછે મન ને ગમન*
અેવી નાદર જગોપર અો ભાઈ—
જરથોસ્તીઅોની વસ્તી ઘણી થઈ*
સમજ કે સઘળી પાંતીનું સુખ—
જન્મનો બિમારી વિસરી જાય દુખ*
પણ અેક પાંતીની ત્યાં અડચણ હતી—
તે મટાવવાની ન હતી કોઈમાં ગતિ*
તે અડચણનું સાંભળો તમો વૃતાંત—
નથી કંઈ અેમાને કેહવાને ભ્રાંત*
કે સર્વે કોઈનો હોયછ ધર્મપર પ્યાર—
પછી શું હોય ભલા કે ભુડા યાર*
તેજપ્રમાણે આપણા જરથોસ્તી—
સુદરે સાથે જેઅો રાખેછે દોસ્તી*
જેઅો ઊપર છે જરથોસ્તનો સાહ્યો—
બંદગી કરવાનો લઇ બેઠાછ પાયો*
અેબાદતને વાસ્તે તેઅો જાય દૂર—
તેટલાં કારણસર તેઅોને જરૂર*
પેડારામાં જોઇતું તું આતરાઆદરાન—
ઓદાના ઘર જેવું જેને છે માન*
અેક તે અને બીજી અગત આઅે—
જે વિશે કોઇથી ના નહી કેહવાય*
કે જ્યાં ઘણાઅેક લોકો વસે—
સારૂં માઠું ત્યાં અલબત્તે થશે*
તે વખ્તે અેવાં મુકામ વગર—
થઈ જતાતા જેરોજબર*
તે વાતથી નેકનામ હોરમજદ—
નેધેબાંનીમાં જેની હતા યજદ*
તેને સુજ્યો અે નેક મારગ—
કે ઊપલી અડચણથી કંઈને કરે ફારગ*
આતરાઆદરાનનું બંધાવે તખ્ત—
ન જતો મુક્યો તેણે અે વખ્ત*
કરી તેઅોઅે દિલસાથે શારત—
મરજી દસ્તુરને બતાવી તરત*
કહ્યું કે પાછા જાવો સુરત—
અેરા કબીલાને લાવો હંષ તુરત*
હંષજ કરો તમો વારો ને ઠામ—
સબબ તમારા જોગ પડયું છે કામ*
તે અેકે બાંધવુંચ અેક આતરાઆદરાંન-
તેનાં તમો પોતે થવો પાસબાન*
તે સાંભળીને આપણા દસ્તુર સાહેબ—
હતા જે દીનના પેરાવા ને નાયબ*
તેઅોઅે ખુશી અને ખુરમી સાથ—
કબૂલ કરી ઊંચા કીધા બે હાથ*
કે 'અો જમીન જમાનાના માલેક—
દીન અને દુનિયામાંતો તુ છે ખાલેક*
તુંને હંમેશાં પસંદ છે રાસ્ત—
ગરીબોની કબૂલ તું કરેછ દરખાસ્ત*
નથી કાંઈ અેમોને સંદેહ ને વેહેમ—
કે મોટાના જીગરમાં ઊતારેછ રેહેમ*
અે છે તારી કુદરતનો નમુનો—
ગુજર્યો ભવ, પણ ન થયો જુનો*
નથી ચહડયો કાંઇ તે ઊપર કાટ—
દર દિવસ વધુ દેખાડે ચમકાટ'*
અે પ્રમાણે તેણે ગુજારી દુવા—
ચાહી શેઠની હૈયાતી ને ઊવા*
કે 'જીવજે તું સદા સરફરાજ—
કરજે હંમેશાં અદલનું રાજ'*
અેવી દુવાગીરી અને અરજ—
કીધી પોતીકી જાણીને ફરજ*
પછી તે શેઠ સાથે કરી મસલત—
મુંબઇથી સિધાર્યો તે નેક ખસલત*

શ્રી સુરત ખાતે તે પુગેા જાઈ—
મળ્યા એરા કુટુંબી ને ભાઈ*
દોસ્ત આરાનાવનેા કરી મેળાપ—
નવસારી ગયેા એ બુજર્ગીનેા બાપ*
ત્યાં તે જગેાના વડા દસ્તુર—
જે એાપર ઇજદી ચમકતું નૂર*
નસરવાનજી સેાહરાબજી કરી નામ—
જેનું વસવું હતું નવસારી ગામ*
તે સાથે દેરાઈ મીનેાચેહર ખેારશેદજી—
પુર ચલણ ને ભરપુર રેાજી*
નવસારી માહેલા એ મુખ્ય ધણી—
તેએાએ મર્યાદા રાખી ઘણી*
આપણા સાધુની લીધી ભેટ—
પ્રેમ સાથે દિલમાં રાખી હેત*
પછી તેએા બેસી એકાંતતા—
એકમેકને પુછવા લાગા સુખશાંતા*
કીધી વાત પછી આપણા નેકબખ્તે—
જોઈ શુકન ઘટીકા ને વખ્તે*
બીજી વાતેાની સાથે આ—
કહ્યું કે આદરાંન નવું એક થાય*
પેકાયલી ટાપુ મુંબઈની અંદર—
જે છે હાલમાં એક વખણાયલું બંદર*
હેારમજજી વાહડિયાની ફરમારાથી—
તે ગુણીજણની પૂર્ણ આશાથી*
અર્નીવાડીના લતાને લગત—
જ્યાં છે જરૂર બાંધવાની અગત*
ત્યાં શેવકના ઊપરીપણાં હેઠ—
તેથી થેાડી તમને સેાપુંછ વેઠ*
કે હું સુરત જઈને પાછેા આવું—
હંબથી મુંબઈજ પરભાડેા જાઉં*
તેની અંદર તમેા નેકનામ—
હેરાંનમંદીથી કરવું આટલું કામ*
મેાબેદોને નવું બરસનુમ આપી—
પુર અશેા જેવેા, ન હેાય પાપી*
તેએાને દરેમેહર ઇજવાને માટે—
આદરાનને તખ્તનશીન કરવા તેસાથે*
બા તરતીબથી રાખવા તૈયાર—
એ સાંભળી પેલા જીગરના હાર*
દેખાડવા લાગા દિલની ઊલટ—
કે એવેજ કામે લાગે સૌની દુલત*
જેથી થાય તેમને બમનેા ગુણ—
આ જેહાનમાં નેકી, તે જેહાનમાં પુન*

પછી દસ્તુરને કહ્યું એ દેારત—
હંમેશાં દિલમાં રાખજે તું જોરા*
નેકા પછવાડે કસેા રેહેજે કમર—
જેથી નામ તારૂં રહી જશે અમર*
એમ કહીને કહ્યું કે, સજ્જન તમારા—
કબૂલ મંજુર છે જીગર અમારા*
એમ કબૂલ કરાવીને તે પહરેજગાર—
નવસારી કસબાથી પાછેા પડયેા બાહર*
ત્યાંથી આવીને સુરત રહ્યેા—
પછી મુંબઈ ખાતે વિદાય થયેા*
ત્યારે ૧૧૭૫ નેા યજદેજરદી સન—
સંવત ૧૮૬૩ તે હિંદુના ગણુ*
તે સાલમાં એ દસ્તુરે આવી—
અશેા મેાબેદોને સંગાથે લાવી*
હેારમજજી શેઠના આદરાનનું કામ—
નાખ્યેા તેનેા પાયેા ને ઠામ*
દસ્તુરે પેાતીકી હકુમત તલે—
ફતેહમંદ દાહેડે અને નેક પળે*
પછી શુભ ઘટીકા ને સારા વખ્તે—
આદરાન સાહેબને બેસાડ્યા તખ્તે*
જરથેાશ્તનાં ધર્મની શરત ને કલામ
(જે નેકબખ્તના રૂહપર હેાજો સલામ)*
તે માફક આદરાનને આપી જબનશીની-
તે વિશે કેટલી કરીયે નુકતેચીની*
કે શું હશે ત્યારનેા વખ્ત મુકૂળ—
શું હશે ત્યારની બખ્તાવર પળ*
શું હશે ત્યારની પનેાતી ઘરી—
કે તેજ મુકામપર સાંભળી વરી*
તેજ આદરાનના ગુંબજજની માહે—
આતશબેહેરામ તખ્તનશીન થાય*
વાહડિયાજી હેારમજજીની નજરબ્તે—
આદરાન બંધાયા બાદ કેટલું ને છેટે*
હવે એ જીગર એને મુકેા પછાત—
ને આદરાનની મતલબ કરી લેા હાથ*
આદરાનને તખ્તનશીન થાવાનેા દાહેડા-
તેની ઊપર તમેા ધ્યાન પેાંહચાડેા*
રેાજ વીસમેા ને માહ બીજો—
સાંભળેા અકલી ને અજીજો*
૧૧૭૫ નેા યજદેજરદી સાલ—
તે દિવસ સાંભળેા બેાદાના લાલ*
શેઠે કીધું આદરાનનું જશન—
સર્વેને મનભાવતું પસંદ*

થાને આદરાનને કીધા તખ્તનશીન—
સાંભળો તમો અમારા સર નથીન*
કે તે જરાનથી ફારેગ થયાબાદ—
સર્વેએ આણી ખેદા પાસે દાદ*
કે કાયમ રાખજો એવા દયાળુ—
જગરના સાહે ને સદા માયાળુ*
હવે ક્રિયા થયા પછી શેઠે પોતે—
ખારા ખુશી અને હરખથી મોટે*
કરી પોતીકા દિલ અંદર ખ્યાલ—
આપણા દસ્તુરને હોરાડી ચ્યાલ*
ને સોંપી આદરાન સાહેબની દસ્તુરી—
ફરજ અદા કીધી એ રીતે પુરી*
ત્યારબાદ તેવણનું નેક ખાનદાન—
જેએાને હતું અફાબરી માન*
†તેઓએ દસ્તુરને બુજર્ગી આપવા—
મોટે દરજજે તેને સ્થાપવા*
આપ્યા દસ્તુરને શ્યાલના જોટા—
બુજર્ગી આપીને ઠેરવ્યા મોટા*
જાણવું જોઇયેછ હવે એ બાપુ—
કે આ રચનાભરી મુંબઈ ટાપુ*
સર્વે ઠેકાણે આશકારાં થયલી—
વેપાર વણજમાં અતિશે વખણાયલી*
તે મધે એ દસ્તુરને પેહલવેહલું આએ—
શ્યાલ દોશાલાનું માન મળેલું કેહવાય*
હવે એ આતરા આદરાનનો વાલી—
દસ્તુર હતો ખરો ભાગ્યશાળી*
તેને હોરમજજી શેઠ બખ્તવર—
ખરા અશો, જેવા હતા દાવર*
તેઓએ એવીતો જોઈનેક ફાલ—
હોરાડીતી આપણા જોગીને શ્યાલ*
કે ત્યારપછી ઘણેએક ઠેકાણે—
શુભ વખતે, અને સારે ટાણે*
એ દસ્તુરને "તે" થાઈ ફળવંત—
શેવટે જેનો સારો આવ્યો અંત*
એટલે જે આએા જરથોશ્તી ટોળો—
નહીં ટુંક, પણ અતિશે મોહોળો*
તેઓપર વડા દસ્તુરનો એતાબ —
મળ્યો એ જોગીએ શેતાબ*
અને તે માન સાથે રાખનારો જેખમ—
બજાવ્યો હોધો જ્યાંતક હતો દમ*

એ રીતે એ શ્યાલ સુફળ થાઈ—
ગોયા બજદાંથી થાઈ આગાહી*

હવે એ જગરે આશાનાવ—
આદરાન વિશેનો જાણવો બનાવ*
કે શી રીતે એ આદરાનનું તખ્ત—
દાહોડા, માસ, વર્ષ ને વખ્ત*
કયું ચોઘડિયું અને ઘરી—
કયે સમે એ ક્રિયા કરી*
તેથીતો તમો થાયા જાણીતા—
હવે સાંભળો અમારા માનીતા*
કે બજદેજર્દી સને ૧૧૮૨—
ઇસવી અઢારસે બાવીસનું ટાંણું*
અઢારશો ઇઠોતેર હિંદુનો સંવત—
તે સાલમાં આપણો એ સંત*
હોરમજજી શેઠની એક્તેમાસ માટે—
ગયો એ સાધુ શ્રી સુરત ખાતે*
શેઠ દાદાભાઇ નસરવાનજી મોદી—
જેઓની નામવરી નથી કંઈ થોડી*
તારીફ કીચીછ જેની સુરતની રૈયતે—
તે અશો જીવતયુજીનની નઈયતે*
માજદીયશની દીનના કાનુંન પ્રમાણ—
જેમ છે હજરત જરથોશ્તનું ફરમાન*
તે ફરમાન મુજબ એક આતરા બેહરામ—
દીન દુન્યા ને જીવતનું ઠામ*
તે બાંધીને તેને તખ્તનશીન કરવા—
જરથોશ્તી કોમના લોકોને પહરવા*
એ કારણુસર તે નામદાર—
જાણીતો ને અછો કામદાર*
શ્રી સુરત ખાતે લગભગ તેર માસ—
નાધેબાનીને માટે રહ્યો પાસ*
ધર્મનાં કારણુસર એંચી રંજ—
ઉભો કીધો એ એજમતી ગંજ*
લીધી પોતીકાં તન ઉપર જેહમત—
જેથી એને મળીછે રેહેમત*
શેહનશાહી પારસીઓના કેબલાનું કામ—
એ માતબરે કીધું સરંજામ*
પછી તેની ક્રિયાનો અધિકાર—
પાંચે પંથકની અંદરથી યાર*
સુરતના પંથકને કીધો હવાલ—

†શેઠ જમશેદજી વાહડિયાં તથા રતનજી બમનજી અને નશરવાનજી માણેકજી એ સાહેબો તે વખ્તમાં અછો મોભો અને ભારે માન ધરાવતા હતા.

કે નહી થઈ શકે કોઇથીએ સવાલ*
એ રીતે તેઓએ કીધું મુકરર—
તેજ રીતનો હાલ ચલેછે કર*
હવે આપણા દસ્તુર સાથે રામેલ—
એનો ખીરાદર એલમે કામેલ*
હતો જે એનો ભાઇ પિત્રાઇ—
કાંમમાં રહ્યો તો સાથે પિત્રાઇ*
તે તેહમુલજી નવરોજજી લકએ દસ્તુર-
મદદગાર ને શામેલ, ન હતા દૂર*
એ જણાવવાની જાણી અગત—
સબબ કીધી દસ્તુરને મદદ*
હવે શ્રી સુરતના આતરાએહરામ—
જે ને કહીયેછે ઈશ્વરી મુકામ*
તેને તખ્તનશીન કરવા થકી—
આગમચથા કરી રાખીતી વકી*
તે વકી પ્રમાણે રોજ ૧૭ મો સરોશ—
જે રોજને "હમકારો" કહીયેછે દોસ*
માહ બીજે જાણો અરદીબેહસ્ત—
બીજા ૪ રેસ્તાઓમાં જે છે શ્રેષ્ઠ*
૧૧૯૩ યજદેજર્દી શેહેનશાહી—
હિંદુઓનો સંવત ૧૮૮૦ મો ભાઇ*
કારતક વદ એકમ ને વાર બુધ—
ખરી તારીખો લખીયેછે શુધ્ધ*
તારીખ ૧૯ મી નવેમ્બર જાણ—
૧૮૨૩ ઇસવી સને પિછાણ*
દિવસના કલાક નવનો શુમાર—
અંજુમન એકથી થાઈ બેશુમાર*
જરથોસ્તી મહજબના લોકો તમામ—
જેનીમાહે કંઈ ખાસ અને આમ*
મોબેદો, દસ્તુરો અને દાવર—
બરશનુમ લઈ, થઈ ચુકેલા નાવર*
કંઇક પહરેજગાર મર્દ અને અશો—
પાક થાઈ, કાહાડીને નરો*
જરાનની મિજલસમાં શામેલ થયા—
સવાબનો હમબેરો લેવાને આવ્યા*
તે સર્વે અનજુમનની અંદર—
આપણા માહતાબ અને ચંદર*
ગુરૂ એ કીધા સવાર તખ્તપર—
ઊપર કહેલે શુભાખ્તિ વખ્તપર*
પછી તેને પ્રથમ આપવા બોય—
આપણો પ્રવિણ વિચારીને જોય*
જોઇને પછી તેને અશારત—
કીધી દસ્તુર કેબોશરોને બશારત*
તેથી તેણે પ્રથમ બોય દીધી—
પછી જરાનની તૈયારી કીધી*
તે નામી અને મિજલસ પાક—
ત્યાં આપણી ખુજર્ગીની શાખ*
જે હતી સર્વેમાં એક રોશન ચેરાગ—
સંસારી, પણ લીધેલો બોદાઇ વેરાગ*
તે એવીતો રોશની હતી આપતી—
કે અંધારીને તદન હતી કાપતી*
એવોતો માર્યોતો તેણે ઝીનસ—
તે સાથે સુગંધી અતરની વાસ*
જેથી થાઇ મિજલસ તદન ગમધોર—
ચુપકીદી બેઠીતી, ન કરે શોહર*
સર્વેનો ખુશ થાયલો દેમાગ—
જરાનની ક્રિયાનો ખીલેલો બાગ*
સુખડની ખુશબોથી મજબો ભરેલાં—
સર્વેએ બોહડાં હસ્તાં કરેલાં*
મેજ માડવાનો થાયલો હીગામ—
તેનીજ અગતસારૂ બોટી સૌ ગામ*
તેવું જોઇ આપણો ન્યાગાન—
જેનું છે આપણપર આળા હેશાન*
તેણે એ કામની આપીતી સતા—
કે જેથી નહી થાય કશી ખતા*
તેણેજ કેબોશરોને હોકમ ફરમાવી—
તેવણનેજ હાથે મેજ મંડાવી*
એરીતે સધળું થયું સમાધાન—
પછી ગતિ મુજબ થવા લાગું દાન*
પરમેશ્વરે જેમને આપ્યુંતું ધન—
બક્ષવા લાગ્યા તેઓ કરી મોટું મન*
શક્તિ પ્રમાણે ગરીબ બેહદીન—
બેહતર માજદીયસ્ની ધરાવનારા દીન*
એબાદતમાં તેઓ થયા રજુ—
બંદગી કરવા લાગા કરી વજુ*
પછી ધર્મ કીધો મકદુર પ્રમાણે—
આવી નેકબખ્તી ભરેલે બાહાને*
હવે એ વાંચનારા દાનેશમંદ—
એને લગતી બાબત આએ દિલપસંદ*
સાંભળો તમો ને થાવો ખુશ—
કે જરાનનું કાંમ થયું દરશ*
ઘણી વાખવાખી ભરેલી રીતિ—
દસ્તુર, મોબેદોએ, લગાડી ચીતિ*
ત્યારબાદ તે મિજલસ દબદબાભરી—
ઇંદરની સભા ગોવા હતી વરી*
જ્યાં હતા બધા ૩ડી બસલ્લતના—

કરનારા મસલત નેક વિચારના*
ત્યાં હોરમજજી જમનજીની તરફથી—
તે નેક નામના મોકલેલા હરફથી*
શ્રી સુરતની અનજુમનના અકાબર—
દીનશાહજી એદલજી આવ્યા આગર*
આપણા સદાના બ્રહ્મચારી પાસ—
શ્યાલનો જોટો લઇને એક ખાસ*
તે શ્યાલનો જોટો તેમને હોરાડી—
બે હજાર રૂપીયાની ડેલી એક કાહડી*
આશીર્વાદ તરફિ કીધી તે હસ્તક—
પછી તેજ કરી પોતાકું મસ્તક*
આપણા દસ્તુરનો થાયલો આભાર—
સારા શબ્દોમાં તેનો ઉતારી સાર*
માનભરેલા બોલોથી વાળ્યો કહી—
કે કીર્તિ તમારી અમોપર રહી*
સઘળી શ્રી સુરતની અનજુમન—
તમોથી થાયલો ન વિસરશે ગુણ*
તમારૂં કરજ નહી થારો અદા—
હેશાંન જરી ને રેહશે સદા*
એ અને એથી કંઇ ઊમદા બોલ—
તેઓએ કહી સંભળાવ્યા અમોલ*
ત્યારપછી કે બોસરો દાદાભાઇને—
શ્યાળ જોટો હોરાડ્યો ખુશી થઇને*
શ્રી સુરતના આતરાબેહેરામની—
ખુશીથી સર્વે ખાસ વ આમની*
શેહેનશાહી પંથકના દસ્તુર વરા—
ખાસખુશીથી તેઓને નેમણુક કરા*
ત્યારપછી સર્વે પંથકોવાળા—
બિરાજ્યાતા જે ઓ એકમેકથી આળા*
તેઓને તેઓની લાયકી જેવી—
દક્ષણા દાખલ રકમ આપી તેવી*
એ રીતિ એ ક્રિયા સંપૂર્ણ થાઇ—
વળી આ બાબત છે નવી નવાઇ*
સર્વે બુઢાઓને હશે ખબર—
પણ જુવાનો અણજાણ હશે મગર*
કે સુરતમાં ન હતી આવી રસમ—
નિબાહ કરો ને બોહચોડો અરામ*
નિરંગદીનના કામમાં હતી એક એબ—
તેને મળી આપણા જોગીથી જેબ*
વરસીયાઓ ત્યાં નહી મરાતેબ થાતા—
ને મરાતેબ કરવાને દાનાવો ચાહતા*
તે દિકટ કામ લઇ એ જોગીએ માથે—
શ્રી સુરતના મોબેદોનેજ હાથે*
ભારી હુસિયારી ને નિબાહ રાખી—
દીનનું કામ એ બજાવ્યું પાકી*
ત્યારથી નિરંગદીન ને વરસ લેવું—
સુરતમાં તેનું થયું છે રેહવું*
તે છે આપણા કોમની યાદગારી—
બીજી કીર્તિઓમાં એની એક ભારી*
કે નહિ થયલાનો કીધો પ્રવેશ—
ને શોભાવ્યું પોતીકું ખાશ સ્વદેશ*
એજ રવેશે સર્વે કરી સમાધાન—
ત્યારપછે એ બુજર્ગીનું બાન*
તેણે પોતીકું પનોતું કદમ—
કીધું આપણી ટાપુની ગમ*
માન અકરામથી ત્યાંથી થાઇ વિદા—
હંઇ આવી ઘંડા આપણા કીધા દીદા*
એ પછી યજદેજર્દી અખ્યારનો ઘંચાણું-
તે સમે આ કારણે ને મળ્યું બાહનું*
શ્રી સુરતના આતરાબેહેરામનું તખ્ત—
બદલાવાનું કારણ પડ્યું તે વખ્ત*
તે તખ્ત † કરવા બદલ—
એ ઘુંચી આપણો દસ્તુર અદલ*
ક્રિયા કરવા સારૂં ગયો તો સુરત—
છેલ્લી તે જોઇ જન્મભૂમિની મુરત*
ત્યારબાદ એ દીનના સરદારે —
ન જોઇ જન્મભૂમિ કે ઘરદારે*
મુંબઇમાંજ કીધો સેવટનો વાસો—
જ્યાં બોલ્યો પ્રાણુ ને સાસો*

એ પછી દસ્તુરજી મુંબઇ આવ્યા બાદ-
એક બીના બની તે આવીછે યાદ*
દોહોડ (બા ૨) વર્ષ પછી જે બની—
જે જણાવવાની અગત છે ઘણી*
૧૧૯૭ યજદેજર્દી સાલ—
ઇસવી હતો કહ્યો તે યાદ નથી હાલ*
જરથોસ્તી ટોળામાં જે પડ્યું છે તલું—
બોરાક જેથી કંઇ ન થાયું ભલું*
તે ઉપલે સમે પેલી કબીશાની છોકર—
જે બારીક બાબત લખતાં લાગેછે ફિકર*
તે છોકર ઊઠી ગેબી થાઇતી એ સમે—
જેનું બ્યાન નિચે વાંચો તમે*

† તખ્ત એટલેજ બાદશાહીયાંની નિચેનો પથ્થરનો બાજત.

ખુશામદનો અમો કરી તિરસ્કાર—
આપ્યો અત્યાર બજાવીયેછ અધિકાર*
જાડું લખવાની અમોને નથી મરજ—
પણ સચાઈથી અદા કરીયેછ ફરજ*
આ બે દિવસની છુટ્ટગાંની સાઈ—
શું કરવા અમો લખીયે આઈ ?*
એક ખરા લખનારનો અધિકાર છે એવો—
કે લખે બનાવ બન્યો હોય જેવો*
એ સઘળી ફરજે ઉપર નિર્વાહ કરી—
બાબત જણાવેછ જે જે ખરી*
હવે સાંભળો અમારા જરથોસ્તી ભાઈ—
જે સમે કખીસાની તકરાર ઉભી થાઈ*
ત્યારે રોહેનશાહી ટોળાની તરફથી—
હુશયારી ચાલાકી અને ઝડપથી*
આપણા દસ્તુરે આપ્યું ધ્યાન—
તકરારમાં એ થયો તો આગેવાન*
તેની સાબેતીમાં કેટલીએક ભાષા—
પુર છે જેની સચાઇ વિશે આશા*
જેવીકે જંદ, અને બીજી જબાન—
પેહેલવી, ફારસી, ન કરતા લંબાણ*
અરબી ને સંસ્કૃત ન મેલી પડતી—
ખરૂં કેહેવાને કલમ નથી ડરતી*
એ સઘળી કેતાબોનો લઈ સાર—
ધારેલી મુરાદ માં પડયો પાર*
રોહેનશાહી અનજુમનના ખરચથી—
ને તેઓના અકાબરોની અરજથી*
એ બાબતમાં એક બનાવી કેતાબ—
જેનો આ પ્રમાણે હતો એતાબ*
'ઓરહે વહીજક' એવી અકલહોરાની—
યાને "કખીસાનુ નૂર અને રોશની" *
એક ગુજરાતી પુસ્તક એવે નામનું—
ખરી બિના ને અતિશે કામનું*
ઈસવી ૧૮૨૮ માં પ્રગટ કીધું છાપી—
બાહેર પાડી જેની ઘણીએક કાપી*
એ પુસ્તક પ્રસિદ્ધ થયાથી ભાઈ—
રોહેનશાહી ટોળામાં બહુ ખુશાલી થાઈ*
તેઓને એથી એવોતો ઉપજ્યો ગર્વ—
કે જાણે તેઓને મળ્યો હોય દર્વ*
વળી કેટલાએક કદમીઓએ સમજી કુર્કે-
પોતાકિ રોજ માહ કીધોતો તર્ક*
નોહોન નાહીને વળી તોબા કરી—
ખરા માર્ગની રાહ અખ્તાર કરી*
તેથી તેઓને ખચીત ઘટેછે માન—
કે રાસ્તી ઉપર આપ્યું ધ્યાન*
હવે એ કેતાબ સંબંધી સાંભળો વાત—
જેથી ખરેખર ઉપજશે ઉકળાટ*
સને ૧૨૭૦ યજદેજર્દી સાલ—
ઈસવી સને ૧૮૩૦ યાદ છે હાલ*
યાને ૨) વર્ષમાં મુદત હતી જુજ—
ત્યારે ૨૬ જવાબ આપવાને પડયું સુજ*
વડા દ. "પ્રીરોજી" નું લઈ નામ—
હસદથી અદેખાઈનું શરૂ કીધું કામ*
ગુજરાતી જુબાનમાં એક કાહાડીતી બુક-
કે જેની તકરારને લગાર મારી હોય ટુક*
તો અકલના આસરાથી જાય પોડે દૂર—
એવી છે કંઈએકની ખાતરીપૂર*
પણ તેનું નામ નહી રાખ્યુંતું હીન—
બલકે શોભતું, "અવીજે દીન" *
જેનો ધણીએક ભાગ એવો હતો—
કે આપણા દસ્તુરને લગોડે બટો*
જુઠી નિંદા અને દૂર્ધન સખુન—
જેથી લખનારને લાગે જખુન*
એવી રીતનો રાણુગાર આપી તમામ—
પોતાના ટોળા માં કીધો દમામ*
વળી તે નજીવાં પુસ્તકની માહે—
(શું લખીયે અમારી કલમ શરમાય)*
દીનના પુસ્તકો ઉપર બોટો—
શક મેળ્યોતો અતિશે મોટો*
હવે અમોને એ વિશે નથી દરકાર—
પણ જ્યાં આવી પડી તકરાર*
કખીસાની વિરૂધ જે કીધીછ વાદવિવાદ-
તેમાં જરાએ નથી સલુકનો સ્વાદ*
મન ભાવે એમ બોલ્યા જાણે નવાબ—
ને જણાવ્યું કે છે એ "૨૬ જવાબ"*
એવાં બોલવાને ન આપીએ વજન—
તોપણ સાંભળો અમારા પ્યારા સજન*
સારી સત્તાથી અમો જાણીયેછે એવું—
લખી જણાવીયેછ ખબર છે તેવું*
કે અવીજે દીનના ૨૬ જવાબ થકી—
દસ્તુર એદલે ધ્યાન આપ્યુંતું નકી*
અને તેનો અર્ધો અર્ધ વાર—
૨૬ જવાબ રહોતો તૈયાર*
પણ અમોને ખબર મળીછ એમ—
જેની સત્તા વિશે નથી કંઈ વેહેમ*
કે જેઓ ધર્મ ઉપર હતા ચુસ્ત—
ને કેહેવાતા દસ્તુરના દોસ્ત*

તેઓએ દસ્તુરને આપીતી સહલા—
કે નાહેકની તમોને ન જોઇયે ખળા*
કે જેમાં કાંઇ નહી પણ નિંદા ફકત—
તેના રદ જવાબ માટે ન ખોહવો વખ્ત*
તેમાં ક્યાં છે તેવી મોતેબર દલીલો—
બદ સલુકાઇથી જેમાં કીધોછે ગીલ્લો*
એ સહલાનો દસ્તુરે ફાયદા લીધો—
જવાબ આપવાનો વિચાર છોડી દીધો*
એકદમ તેથી ઊઠાવ્યા હાથ—
એવી ચોકસ અમોને મળીછે વાત*
હવે અમારા વાંચનારાઓ જાતભાઇ—
આ લખ્યાથી અમોને દિલગીરી થાઇ*
કે ઊપલી "આવીજે દીન" કેતાબ વરી—
મુલ્લાંફીરોજને નામે છપાઇ ખરી*
પણ સત્તાથી કહી શકીયેછ સારી—
કે એ વાત છે બીલકુલ ખોટી ને આરી*
એ મરહુમ મુલ્લાંથી તે લખાઇ નથી—
પણ તે પેકાયલાં નામના આધાર થકી*
તેની હૈયાતી પછી તેનું લઇ ‡નામ—
એવી બનાવટ ભરેલું થયુંછે કામ*
એ બનાવટમાં પ્રીતને અંગેજે હતા—
તેઓને એ દસ્તુર દર દિવસે ફાએક થતા*
તેની મોટાઇ જોઇ બળી મરતા—
હરેક તરેહની બનાવટ કરતા*
તેઓએ એ ફિતુર કરયુંછે એવું—
મોટા ઠપકા લાયક ને ધિક્કાર જેવું*
એ કામ તેઓએ કીધું હિચકારૂં—
બહુ જબુન ને અતિશે નકારૂં*
તે જણાવવાનો હમણાં નથી વખ્ત—
સબબ એતો ચુનોચ્યારા છે સખ્ત*
એ ફિતુરભરેલી જે થઇછ બનાવટ—
પ્રીરોજને નામે જે કીધી તલાવટ*
તે ચોરી પકડવાનું કારણ છે મોટું—
કે આ મતમાં તે ન થાઇ શકે ખોટું*
મુલ્લાં એવું ન લખે કબુ થાઇ—
તેવિશેની અમો આપીયેછ ગુવાહી*
જેમકે એક ઠેકાણે અમોએ લખ્યુંછે એમ—
અને ફરજ જાણી કહ્યુંછે તેમ*
કે એ બંને દસ્તુરો જે કે હતા દૂર—
તોપણ તેઓમાં દોસ્તી હતી પૂર*
તેઓ એકમેકની લાયકી જાણતા હતા—
મિત્રાઇનો હક પિછાણતા હતા*
હવે ભાઇ આવી દોસ્તી સમેત—
જે દોસ્તી વિરો ન થાઇ શકતાં કવેત*
તે પ્રીરોજ પોતાના દોસ્ત સાઇ—
કબુ પોતાની કલમે ન લખે આઇ*
જે મિત્રો હોયછે એલમવાળા—
ને પ્રિત પણ રાખતા હોયછે આળા*
તેઓ કબુ ન એવું હિચકાઇ કામ—
કરીને દોસ્તને કરે બદનામ*
સરિયામ જુઠાં તોહમતો ન ઊઠાવે—
એક ખરા દોસ્તની આબરૂ ન લુટાવે*
માટે એ "આવીજે દીન" મુલ્લાં એ હાથે—
પોતાની કલમે ને પોતાની જાતે*
લખીને એવું ન કહ્યું હોય દુષ્ટ—
એ મરહુમ ન હોય જુઠાંપર રુષ્ટ*
કે એક ખરા દોસ્તને બોલે બદ—
બીલકુલ ખોટી ને એ વાત છે રદ*
વળી અમોને કેટલાએક આબરૂદાર—
તે સાથે એ બાબત વિશે માહિતગાર*
એવા લોકોએ ભરોસાથી અમોને—
જે ખબર આપીછ તે જણવીયેછ તમોને*
તેઓ એવું કહેછ રાખી ઇમાન—
કે એ બંને આલેમોની દોસ્તી દરમ્યાન*
કદી એવો નથી થયો બિગાર—
જેથી એકબીજાનો કરે ધિક્કાર*
હવે આ લખવાના ટેકા માહે—
જો કોઇની સાહેબનું દિલ ચાહે*
તો કીમતી દસ્તાવેજો કંઇ નથી દૂર—
સચાઇનો અમોને ટેકો છે પૂર*
તેથી અમો સાબિત કરી શકાયે—
વાંચનારાઓ પતીજે એમ લખીયે*
પણ તેમ કરતાં આ ભાગની થાર—
અસલ મતલબ થાયછે ખુહાર*
તેથી અમારી કલમ કરેછે મના—
કે ખતમ કરો, જો હોય ગુણીજનાં*
ને બીજી બાબતપર આપીયેછ ધ્યાન—
વાસ્તે ટુંકુ કરીછે આપે બયાન*
સાંભળો દાવરો ને અમારા ભગત—
આ બાબત કબીસાની તકરારને લગત*

‡ મરહુમ મુલ્લાં ફીરોજનું.

એટલેજે યજદેજર્દી ૧૧૯૯ ના સાલ માં-
જે ને થયાંછે ૨૫ વર્ષ હાલ માં*
ત્યારે આપણા ટોળાની તરફથી—
ને શેઠેનશાહી પારસીઓના ખર્ચથી*
સ્થાપવા એક આતરાબેહરામ ભાઈ--
મરજી તેમના શેઠીયાઓની થાઇ*
તેથી એ કામના ખર્ચ માટે નકી—
નાણાની રકમ ને મકાન થકી*
એટલેજે નાણું કેટલું ભરવું—
ને આતરાનું મકાન કયાં કરવું?
તે વિશેની ગોઠવણ કરવા સાઈ ખાસ—
દોલતમંદ શેઠીયા મળી પાંચ પચાસ*
સભા એક ભરી એલાહીબાગમાં—
કેજે હતો બહમનજી વાહાડિયાનાં લાગમાં*
યાને હતી બહમનજી શેઠની વારી—
માનવંત સભા ત્યાં ભેગી થાઈ સારી*
ત્યારે તે સભામાં તે વખત—
એક શેઠીયો કે જે છે નેકબખ્ત*
તેનું નામ એટલુંતો છે રૂપલાયલું—
દરેક સારાં કામમાં ભેળાયલું*
તે યાને જે પાંખાંછે બેહેશ્ત--
આ ફાની દુનિયાની છોડીછે દેહેશ્ત*
તે હોરમજજી વાહડિયાનો છોકરો વડો-
ધર્મનાં કામમાં જે રેહેછે ખરો*
જેનું છે બમનજી પનોતું નામ—
વળી છે જેનું "કુરલું" કરી ગામ*
પંચાતના અકાબરોને તે શેઠે—
જે દરખાસ્ત કીધી તે લખીયેછ હેઠે*
કે "અમારા મુરબ્બીએ વિચારી દિલમાં-
અમોને ફરમાવ્યુંછે પોતાનાં વિલમાં*
તેઓએ અમને કીધીછ વસિયત—
તેમાં એવી કીધીછે નસિહત*
તેઓએ તેમાં ફરમાવ્યુંછે આમ—
કે મારી નૈયતે કરવું એ કામ*
એટલે લખ્યુંછે એ રીતે વગર સંદેહ—
કે મુંબઈમાં બંધાવે આતશ કદેહ*
તેથી જો અનજુમનનાં અકાબરો સર્વે—
રજા આપે વગર હરકત કરવે*
તો અમો મોટી ખુશી સાથે—
એ નેક કામ લઇજીયે અમારે માથે"*
એ દરખાસ્તને સર્વે સભાસદો—
જાણે પાંખ્યા હોય કાંઈ હદીઓ*
તેમ મોટી ખુશી સાથે તે ટોળાના લાલ—
એ દરખાસ્તને રાખી બેઠા બાહાલ*
તે ઉપરથી યાર તેજ વેળા—
જે કામ માટે થાયાતા ભેળા*
તેજ સભામાં ખુશીથી ઘણી—
કાયદા પ્રમાણે તનદોરસ્તી ભણી*
ને આતરાબેહેરામની ક્રિયા અજબ—
દીને બેહે માજદયસ્નીના હોકમ મુજબ*
કરવા સારૂ સઘળા અકાબરો મળી—
તે કામ વાસ્તે ગોઠવણ એક કરી ભલી*
તેઓએ એક વિચારથી ઠેરવ્યું આમ-
દ. "એદલને" સોંપવું એ જોખમનું કામ
સર્વે સાહેબો દસ્તુર પર થાઈ ફિદા—
એ કામ માટે તે સાહેબને પસંદ કીધા*
એ સઘળી થઈ રહ્યા પછી દરખાસ્ત—
તે સભા ત્યાંથી થાઇ બરખાસ્ત*
હવે અમોનેખી ખુશી થાવાનોછે વખ્ત-
કે શેહેનશાહીઓના હવે ફર્યા બખ્ત*
તેઓને વાસ્તે એક એબાદતખાનું—
સેતાયરા કરવા, ઊભું રહી છાનું*
તેવું પાકીજે નેક મકાન યાર—
તેઓને વાસ્તે હીંયાં થાયછે તૈયાર*
સાંભળો ભાઈ હવે રાખીને કાન—
પ્રથમથીજ અમો કરીયેછ જાણ*
કે એ મુબારેક ક્રિયાનું કામ—
શરૂ થાયું ને ખરચાયછે દામ*
અને તે કામની ક્રિયા સખ્ત—
સઘળી કીસમનાં આતશો લેવાતી વખ્ત*
દીનનાં કાયદા મુજબ દસ્તુરી પહરવામાં-
ને બીજી સઘળી ક્રિયાઓ કરવામાં*
શેહેનશાહી અનજુમનનાં આબરૂવાળા-
અકાબરો પંચાતનાં ઓધાવાળા*
એ સાહેબોના એકસરખા વિચારથી—
સારી મોહબત અને ખરા પ્યારથી*
પ્રથમથી યાને રારૂઆતથી—
બરૂ કહીયેછ ન કેહેતાં મરૂવતથી*
એ મરહુમ દસ્તુરનું પનોતું નામ—
વાપરીને સઘળું ચલાવ્યુંતું કામ*
હવે તમો સાંભળો જરથોસ્તી જગ—
વર્ષ એક ગુજર્યું હરી લગભગ*
ત્યારે આતરાબેહેરામ સાહેબની યાર—
સઘળી ક્રિયાઓ થાઈ તૈયાર*
ત્યારે આપણા ભલા ભાગ્યશાળી—
જેની આબરૂ કેહે વાતી ભારી*

તે દસ્તુરે † શેઠની નૈયત માટે—
બરરાનુમ લીધું પોતીકી જાતે*
બરરાનુમની સઘળી ક્રિયા માર્ગ—
કરીને એ દસ્તુર થયો ફારેગ*
પછે એારવીસગાહમાં કરી શુકર*
આતરાએહેરામનાં પાયતખ્ત ઉપર*
શેહેનશાહી માહા બીજે ૧૭ મો રોજ—
યજદેજર્દી સને ૧૨૦૦, કરી લએાજ*
એ દિને સહવારના કલાક સાતે—
દસ્તુર સાહેબે પોતાની જાતે*
તે પાકીજે મકાનમાં ઈજરાને કીધી—
પોતાની ચાલાકીની શાખ દીધી*
એ ઈજરાનેનાં કામથી એમો ભાઈ—
અમો તમોને આપીયેછ વધાઈ*
એ આપણો દસ્તુર ડાહ્યો—
લા કલાકને અમલે ફારેગ થયો*
ત્યારે માજદીયસ્ની દીનના કુંલ—
ખરૂં કયેછ નથી કરતા ભૂલ*
શું બચ્ચાં, બુઢાં કે જવાન—
શું દોલતમંદ, ગરીબ, નાતવાન*
બા તરતીબથી અનજુમન સાથે—
પાદશાહને મોટી જાહોજલાલી સાથે*
મોટા માન સાથે તખ્તનશીન કીધા—
જેથી હજારો દેવદરૂજે બીધા*
એ જરથોસ્તી દીનની નહી સેહલી—
બુજર્ગ કેબલાની પેહલ વેહલી*
બોય દેવાની ક્રિયા કોણે કીધીછ—
તે વિશેની શાબાશી કોણે લીધીછ*
તે નામ છે નિચે, ના રેહેવો અણુજાણું-
"એદલજી દારાબજી સંજાણું"*
હવે એ ક્રિયાથી ફારેગ થયા બાદ—
સાંભળો સારો સ્વાદદાર સાહદ*
એવું આવ્યુંછે અમારા જાણવામાં—
કે દરબાહના મોટા દિવાનખાનામાં*
આપણા દસ્તુરે બીજું માન લીધું—
જશનની બી અજદનું કામ શરૂ કીધું*
એ જશનની ક્રિયાની વેળા—
માજદીયસ્નાન લોકો થાયાતા ભેળા*
જેની ગણુત્રી નહી આપી શકાય—
ખરૂં છે, તે આ કલમથી ન લખાય*
પણ એવી ઠઠ કોઇ બીજી વખ્ત—
મળી હોય ભારી મોતેબર સખ્ત*
એવું કોઈનો જોવામાં આવ્યું ન હોય—
જેને જોઇયે તે ખોજ કરી જોય*
એવી ભારે જાહોજલાલી ભરેલી—
સઘળા બુઢાએ વખાણ કરેલી*
મિજલરા હતી, કહીયેછ અમે—
તેવી ન મળીતી કોઇબી સમે*
હવે મીયજદના કામથી થાયા ફારેગ—
શરૂ થયો બીજી ક્રિયાનો માર્ગ*
શેહેનશાહી અનજુમનની તરફથી—
મોટી આબરૂ, ઈજત, ને ઝડપથી*
તે વખ્તના વડા અદાબર અરારાફ—
શેઠ ખરશેદજી માણેકજી શરાફ*
એ શેઠે મુંબઈનાં જરથોસ્તીઓને હીસે-
તેઓનાં વડા દસ્તુર મુકરર કરવા વિશે*
દસ્તુર એદલજી દારાબજીને યાર—
સ્યાલ જોટો હોરાડ્યો કરીને પ્યાર*
બીજી પેહરામણી ન મુકતા જતી—
મુંબઈની મોબેદી અનજુમનની વટી*
એક કીમતી જોટો હોરાડ્યોતો શાલ—
ત્રીજી પેહેરામણીનો કરો ખ્યાલ*
સર જમશેદજી જીજીભાઇ નાઇટ—
જે હવે કેહેવારો હાનરેબલ રાઇટ*
તે અને શેઠ ખાનદાનવાળા સાહેબો—
જે દીનના કેહેવાયછે ખરા નાયબો*
વળી શરાફ ખુરશેદ માણેક—
જેણે ટોળાને આપીછે ચાનક*
તે સાથે અનજુમન સુરત શેહેરની—
જન્મભૂમિ જે કેહેવાયછે એ મેહેરની†*
નોસારીનીબી અનજુમન વળી—
દીનદારી જેઓ ધરાવેછ ભલી*
તે સાથે સુરતનાં મોદીજી એક—
ને નોસારીના વડા દેરાઇજી નેક*
એએઓએ સ્યાલ જોટાઓ હોરાડી—
બતલાવી પોતાની દિલ કોશાદી*
શેઠ બમનજી હોરમજજી વળી—
જેઓની સુચના આવી હતી ભલી*
તેવો એબી એક હોરાડ્યો શાલ જોટો—
દસ્તુરજીનો ઊપકાર માન્યો મોટો*
અને એ વગેરે એ મુબારક ભારી—
દબદબાભરેલી સભા મળીતી સારી*
તેનાં હાજર થાયલા બાસ વ આંમ—
સદા જેબથી ધર્મનું કરતાતા કામ*

† શેઠ હોરમજજી વાહડિયાની નૈયતે કે જે સાહેબના પુન માટે એ ધરમનું કામ કર્યું હતું. †આપણાં દસ્તુરજી સાહેબની.

તેઓએ ઘણું એક પ્યાર અને હેતથી—
દસ્તુર ઉપરથી મોહબતના એતથી*
તેઓ છે હેતુ એ ભલા સબ્સના—
એવું સમજી તરેહવાર કરી દક્ષના*
તેમથે રૂપાં નાણાં ને કેઈ જોટા શાલ—
વળી શાબાશીથી દસ્તુર થયો નેહાલ*
ત્યાર પછી તે મિજલસમાં હાજર થયેલા—
શેહેરે શેહેરના, પણ જાત માહેલા*
દસ્તુર મોબેદોને દરજ્જા પ્રમાણ—
દબણાનું આપ્યું આદરમાન*
કોઈને શી આલ, કોઈને રૂપાં નાણું—
એજ પ્રમાણે કોઈને નથી છાંણું*
આતરાબેહેરામના પોતે મુતવલી—
સારી રાખનાર સોચના ભલી*
તેઓએ વેહેચ્યું જેમ દરસ્ત દીસ્યું—
પણ ના કોઈ નજરમાંથી ખીસ્યું*
સર્વેને તેઓએ આપી બક્ષેરા—
સઘળી પાંતીએ થાયા સકસેસ*
એ પછી ઊપલી વખાણ કરેલી—
રચના અને દબદબાભરેલી*
સબા મોટા હરખ સાથે ભાઈ—
ખુરા ખુરાલીથી બરખાસ્ત થાઈ*

સાંભળો ભાઈ અમો ન મારતા લાફ—
કે ખરશેદજી માણેકજી લકબે શરાફ*
આપણી પંચાતનો અકબર વડો—
જેને ગણીયેછે કુલનો દડો*
જે નામવર જ્યારે પામ્યો મરણ—
ગોથા થાયું તું જાણે સૂર્ય ગ્રહણ*
એવો તે અકબર સર્વને જણાયલો—
ખાસ એક ખરો અધિકારી ગણાયલો*
અકબર ખરો તે હતો સ્વતંત્ર—
ગરીબ ને માતબરમાં ન જાણતો અંતર*
ન જાણતો કાંઈ એ બંનેનો ફરક—
પણ નીબ્રા કરીને પોંહચાડનાર રક*
ખરા પહરેજગાર ને નર અશો—
મોજુદ છે જેના દાખલાઓ બશો*
પંચનાં કામમાં ઈનસાફ અદલ—
મરૂવત માટે ન કરવા બદલ*
એવા તે અધિકારીએ સાચાં મનથી—
તનદરોસ્તી એ થકી ભનાવી તે દિનથી*
... ...

ચાહવો વાંચનારા યજદાંથી દાદ—
કે એજ આતરાબેહરામ પરથાયા બાદ*
તેનીજ ખુશાલીમાં સાંભળો આ બાબદ—
જે લખવા માટે રોશાયેછ કાગળ*
ડાહપણનો દરિયાવ, સલુકાઈનો સમુદ્ર—
કીર્તીનો કોટ, જે છે મુંબઈની અંદર*
દોલતનું દરખ્ત ને બક્ષેશનો બાગ—
બુલંદીનો બોરજ જેમાં કીરણનો ભાગ*
પૈસાનીએ પેરાવા, પ્રખ્યાતે પાહાડ—
મોહિતગારીએ મોલવી ને જરનું છે ઝાડ*
બંગે બાહદુર કોમને કરીમાન—
તને તેહમતન, જેવો સામે નરીમાન*
સલુકાઇનો શાહ, મિજાજનો મજનું—
ખુબીમાં બોસરો માનવી શું ખજનું!
લાયકીએ લોહરાસ્પ, સુરતે સેકંદર—
જુબાને જલેજર, એલમે એકંદર*
સચાઈએ સ્વાવક્ષ કનાએતે કોબાદ—
પહરેજગારીએ પેશોતન નેમેહઆબાદ*
હિમતે હાતમ સખાવતે સાગર—
દાનાઈમાં દારાં, ને નમાનો નાગર*
જોરે જેહાંબક્ષ, બળત્વારીએ બરજો—
તુંદીએ તુસ, લાયકીનો લરજો*
જંગે જેહાંશોરા, ને કેરસાસ્પેશાંની—
ફતેહમંદી જેવી ફરાંમરજની નીશાંની*
જમાને જમશેદ, હિંદુસ્તાનનો હાતમ—
સેતારા ૪રેછ જેનાં મુજબ હુકમ*
ખાસ રાણી વિકટોરિયાનો મિત્ર—
ખરૂં જણાવીયેછ નથી થાતા ઈતર*
સર નાઈટનો ધરાવ્યો યારો બેતાબ—
તે જમશેદજી જીજીભાઈએ શેતાબ*
કુલ દેરાવર ને ખાતેનાં ગામ—
આ ટાપુ મધે માહલક્ષ્મી ડામ*
દસ્તુર ને મોબેદોને પોતાકી વારી—
જીયાફત એક આપી દક્ષણા દીધી સારી*
તે મધે આપણા જોગીને શ્યાળ જોટો—
ઊમરાવને હાથે શું સખાવતનો ટોટો?
બીજાઓનેબી તેમની લાયકીની રીત—
જોઈને ભેટ તરકિ આપ્યું વીત*

એ કેબલાને તખ્તનશીન કરવાની—
અને એ નેક કામ હાથ ધરવાની*
બાબતનો ટુક હેવાલ એક—
આ પણા ઊપલા દસ્તુરે નેક*
૪રસી બેતોમાં બનાવી યાર—

કીધેતો જે એણે તૈયાર*
તે કેતરાવી સંગેમરમરના પથરપર—
દરધાહમાં દરવાજાનાં સર ઉપર*
જરી ક્ષીધામાં જે છે આવ્યો—
તેનો તરજુમો જેટલો છે પાવ્યો*
તે અસલ ફારસી બેતો મુધા ધરીયેછ—
ને તેનો અર્થથી જાહેર કરીયેછ†*
કે જેથી અમારા વાંચનારાઓને—
એ બાબતમાં ઇલાકો રાખનારાઓને*
વધારેવાર શેકાવું ન પડે—
જ્યારે જોઇયે ત્યારે એમાંથી જડે*
તે વાંચવાથી જોવામાં આવશે એવું—
કે પાદશાહને તખ્તનશીન કરવા જેવું*
નેક અને બારીક ક્રિયાઓનું કામ—
દસ્તુરે પોંહચાડયુંછે સરંજામ*
મોટી બુજર્ગી તથા જાહોજલાલી સાથે—
નેક અકલે ને મુબારક હાથે*
સઘળી હુશ્યારી લગાડી કામમાં—
ફાયક નામ જેથી થયુંછે ગામમાં*
એકલું એજ નહી પણ બીજાથી બાર—
પોતાની સરદારી તળે પડયાંછે પાર*
જેની ટીપ વાંચ્યાથી ખરા દીનદાર—
બેહદીનો અને મુર્યદો એકીનદારે*
આફરીન કરયા વિના નહી રહે—
એ વિરોનો થોડોજ લાગેછે ભય*
એ ટીપથી તેઓ થશે મધન—
મટશે તેઓના સઘળા વિઘ્ન*
તે સાથે ખુશાલી થારો પેદા—
વાંચે કોઇ ગામ મધે યા ખેડા*
એક વાંચનાર, તું હેડલી સત્રો ચીપ—
અમો લખીયેછ જે નામોની ટીપ*
તે તપાસ અને કરી લે પતીજ—
ખરૂં કરીયેછ ઓ અમારા અજીજ*
નથી કાંઇ એમાં અમોએ વધારેલું—
નથી અણઘટતું કાંઇ સુધારેલું*
પણ ખરે ખરો છે એક ચિતાર—
વગર વધારેલો છે એ વિસ્તાર*
તે ઉપર તું આપ તારૂં ધ્યાન—
કે ખરૂં છે કે ખોટું નિચેનું બ્યાન*
એવાં કામો નથી કરતા સર્વે કોઇ—
છે આજેખી જીંદગાની બોઇ*
પોલા ખુણે ખોટોલે દોસ્ત—
તેનેખી તપાસ, ના રેહે શોરત*
કે થાયછે તૈયાર જ્યાં હોયછે કવાબ—
મથન હોયછે જ્યાં મળેછે રારાબ*
પણ ભાઇ તેઓ સાથે નથી કામ—
કોઇ કેહેરો કોઇને કરેછે બદલામ*
પણ અમોને પુરો કરવોછે ઉપલો બાબ—
તે કરીયેછ નલેતાં શુખનો ખુઆબ*
તેથી ઓ કલમ તું થા જલદી તેજ—
ને તુંને ધડનારને આપ ફેજ*
કલમ કહેછે સાંભળ ઓ પારસી—
મને ચિતાર કાહાડવામાં વાર શી?
હવે ઉપર જણાવ્યુંછે અમોએ આમ—
કે એણે નથી કીધું એકલું એજ કામ*
પણ તે સાથે બીજાખી ક્રિયાનાં કામ—
જે કીધાંછે તેના જણાવ્યેછ નામ*
આ કોઇને અજબ લાગશે વખ્તે—
કે ૭ આદરાંનો બેસાડયાં તખ્તે*
તેમધે ખરોદહજી માણેકજી રારાકે એક—
કોટ મધે એવું કામ કર્યુંછે નેક*
બીજું રૂસ્તમજી કા૦ પટેલનું થાના મધે—
જેનું નામ આરાકારાં છે બધે*
ત્રીજું હોરમજજી પટેલનું કેદારી આ-
ગળ—
જે હાલમાં નકામું પડયુંછે ફાજલ*
ચોથું રોઠ જીજીભાઇ દાદાભાઇનુંકોલાબે-
નેક કામ ઘણું કીધાંછે જે "ગોલાબે"*
પાંચમું સર જમશેદજીનું પુણા ખાતે—
જે સાહેબ છે સંપૂર્ણ સંધી વાતે*
અને છઠું અથવા છેલ્લું ઓ ઇરાની—
નરારવાનજી હીરજીભાઇ એક કરાની—
એણે કાંદાવાળા મોહોલાની ‡ અંદર*
ન બુજી કાંઇખી ધર્મની કદર—
પણ અદાવત અને ઉસ્કેરણી કરવાથી—
નજીવા બાંહાંનાંપર ધ્યાન ધરવાથી*
એક નજરા અને નાપાક મોહલા માહે—
ખરૂં વર્ણન કરીયેતો ઉદાસી થાય*
તેવો છે એક અપવિત્ર જીલ્લો—
જ્યાં હંમેશાં થાયછે ધર્મનો ગીલ્લો*

† એ બેતો અને તેનો તરજુમો આ પુસ્તકના પાછલા ભાગમાં જોવામાં આવશે. ‡ ભાંડી બજાર મધે.

ત્યાં મોબેદોની નડવાથી મોહોકાન—
આતરા આદરાનનું બંધાવ્યું મકાન*
એવું જે હરેક નેક કામ કરનારને—
ખરી જરૂરીયાતથી હાથ ધરનારને*
અમોએ આપવો જોઇયેછે જરા—
ને અમોએતો એકને આપ્યોછે કજરા*
પણ તે વાતથી જાણીતુંછે આખું ગામ—
ને વધું બતાવેછે 'ફરશાદ ઊલ કમ ફામ'*
તેથી બતમ કરી કલમ તું અટક—
વધારે નો બતલાવ તારી લટક*
વળી વાંચનારાઓ કવી ને કામેલ—
બીજી બાબતમાં ધ્યાન કરો સામેલ*
કે આ ચાલતી સદીમાં જે કાંઈ—
રવાનોને આસાયશની જગો બંધાઈ*
તે સંધળી સરદારી નીચે દસ્તુરની
એજ—
સરંજામ પોહોંચીછે, તે લખીયેછ સેજ*
તેમધે છેલ્લું કાવસજી બીસનીવાળું—
જે "નવું" બોલ્યામાં આવેછે ચાલું*
તે દોબ્બમાનાં તાણાની અને—
ક્રિયાથી બજવાની એ બંને*
બારીક અને ઉત્તમ ક્રિયા—
પોતે કરવામાં દસ્તુરજી બીરયા*
કોશીશથી તે કામ પાડ્યું પાર—
બુઢાપાની કાંઈ ન રાખી દરકાર*
એ હકીકત તમોએ સાંભલી દીલપસંદ—
હવે વાચો એ દોબ્બમાનું જરાન*
જરથોસ્તી દીનનાં અનજુમન સાથે—
સહવારના થુમારે કલાક આઠે*
રોજ ૧૨ મો અને ૮ મો માહ—
સાંભળો અમારા સોદાગર ને શાહ*
શેહેનશાહી સને ૧૨૧૩ યજદેજર્દી—
દીનદારોની ભારે થઈ હતી ગિર્દી*
તારીખ ૭ મી મે એ ૧૮૫૦ મો એ કમ—
બેત મળે નહી તો શાનો છે ગમ ?
વઇશાખ વદ ૫, સંવત ૧૯૦૦ પુરા—
ખરી છે તારીખ ઓ જરથોસ્તી સુરા*
એ દીને ભાઈ વાર હતો બોમ—
જ્યાં મળીતી પારસીની આખી કોમ*
તે વખ્તે દસ્તુરે લઈ આદરમાન—
જરાનનું માંડ્યું આપરંગાન*
એ ક્રિયા થઈ રહયા પછી તમામ—
શેઠ કાવસજી બીસનીએ કરી સલામ*
દસ્તુરને હોરાડ્યો એક શ્યાલ જોટો—
તેસાથે ઊપકારખી માન્યો મોટો*
પછી થઈ મિજલસ બરખાસ્ત—
એજ છે અમારી ટુંકી દરખાસ્ત*
એજ રવેશે અને એજ રીતે—
દાનેશમંદો તમો લગાડો ચિતે*
જીબતયુજીન આપણુ દસ્તુર વડા—
વળી આ તીર્થમાં બાહેર પડા*
એટલે જે શ્રી થાણા અંદર—
મુંબઇથી દૂર છે ગાઉ બાર પંદર*
ત્યાં છે જરથોસ્તી લોકોનો વાસો—
સાંભળો ખરા પએગમ્બરના દાસો*
સાંભળો તમો સાચા બિમાની—
બેરાક રહો અને બેગુમાની*
કે તે જગોએખી દોખમુ એક—
જેને બંધાવનાર અશો ને નેક*
અવરતાવાણીના જે છે પટેલ—
દાદાભાઈ રૂસ્તમજી લકબે પટેલ*
તેણે પોતીકા ખરચીને જર—
કરી ઓદાઈને પએગમબરી ડર*
જરથોસ્તી દીનના ફરમાબરદારે—
બાપની નૈયતે તે બાસ સરદારે*
દોખમું બંધાવી મેળવ્યું નામ—
તેના કામકાજમાં આપણો 'બમામ'*
ગુટેલો હતો સાંભળો ઓ જની—
આ છે તેની શાહદતની નિશાની*
દોખમાનો પુર્યો એ નામવરે તાણો—
બજબુખી એણેજ એકીનથી માનો*
તે બજવાનો સાંભળો દાહેડો ને વાર—
રોજ ૧૯, માહા ૭, સને બારસો બાર*
તપાસો તમો અકલમંદ ઓલમી—
૧૮૪૩ બસવી, માર્ચ તારીખ સોલમી*
ફાગણ શુદ પુનમ, સંવત ૧૮૯૯—
વાર ગરેઉ હતું શુભાખ્યિત ટાણુ*
તે દિવસે થાણાની અનજુમન હજુર—
મીઠારા ભર્યો એ મસકતી બજુર*
ગોલાબના જેવો રાખનાર બવાસ—
બાહેર કાઢાડ્યો તેણે સ્વાસ*
યાને ઉજવું કીધું સેજનું—
હાંસલ થાવું જેથી છે ફેજનું*
એ રવેશ સંધળો ક્રિયા માર્ગ—
કરી થાયો આપણો ' બમામ ' ફાર્ગ*
હવે ઓ રસીકો ને અમારાં જીગર—

નહી ચાલતું અમોને બોલ્યા વગર*
કે તે વખ્તની શું અનજુમન—
શું તે વખ્તના બોલાતા વચન*
મુંબઇના લોકો ને થાણાના વાશી—
સૌ એ દસ્તુરને આપતા શાબાશી*
તેજ વખ્તે એ દોખ્માનો ધણી—
જોઇ એ 'ઇમામ'ની મેહેનત ભણી*
પોતાપર થાયલો આભાર વાળવા—
આપણા ઇમામનો ઊપકાર ટાળવા*
ભરી મિજલસમાં લાયક કોલે—
શુભાખિત વચન ને મીઠા બોલે*
આપ્યો સર્વે મિજલસમાં વાલી—
પછે દક્ષણાની વાત ચાલી*
એ ઇમામને હોરાડ્યો સ્યાલ જોટો*
શોભાયમાન અને કીમતનો મોટો—
પછે સઘળાએાનો જોઇ દરજ્જો—
આપ્યું એવું ન લાગે લરજ્જો*
એ રીતે એ ક્રિયા સમાપ્ત થાઇ—
વળી આ તમો સાંભળી લો ભાઇ*

કે દખ્ણ હેધરાબાદમાં પંકાયલો—
સર્વેમાં ત્યાં આરાકારા થાયલો*
નિજામનો મોટો ઇજારેદાર—
જરથોસ્તી ટોળાનો એક સરદાર*
નામ જેનું વીકાજી મેહરજીભાઇ—
યજદાંની તેએાને થયાથી આધાઇ*
તેએાએ જરથોસ્તી કોમને કાજ—
જ્યાં ચાલેછે નિજામનું રાજ*
થોડાએાએ ત્યાં કીધુંછ મડક—
તેએાને નેકી બદી ને વખ્ત*
દોખ્માનું પડે અતિ ઘણું કામ—
તે એ સખી અને નેક નામ*
વિચારી પોતીકી ખાતરમાં લાયો—
અને નાંખ્યો ત્યાં દોખ્માનો પાયો*
પછી તેવિરો આપણા 'ઇમામ'ને ખબર—
જાહેર કીધી ન કરતે સબર*
કે "એ નેક દસ્તુરે કદરદાન—
લખ્યો વિગત આપણા ધર્મપ્રમાણ"*
તે ફરમાશ થકી ક્રિયા અને રીતી—
આપણા ધર્મની પવિત્રાઇ ને નીતિ*
ટુંકામાં તેની સઘળી હકીકત—
ક્રિયા કેમ કરવી તેની વિગત*
વીકાજી મેહેરજી પર મોકળી લખી—
તે પ્રમાણે તે શેઠે સખી*
પોતીકા મોબેદો ને દસ્તુર પાસ—
સરંજામ કામ એ પોંહચાડ્યું ખાસ*
હવે એ અકલમંદ અને એાલમાં—
શું આપ્યુંછે ઊપલા કોલમાં*
ઊપર એ દસ્તુરના અમલ તળે—
તેણે લીધેલી મેહનતના બળે*
દીનના હોકમપર કરીને ચાહ—
માર્ગ અને તેણે બતાવેલી રાહ*
તેણે બતાવેલો નેક રસ્તો—
ઉસ્તવાર છે જે નહી ધસ્તો*
તે સઘળાંનું અમોએ કીધું વૃતાંત—
નથી એમાં કાંઇ ભર કે ભ્રાંત*
જે છે એમાં તે બધુ રાસ્તીનું ડોળ—
જુઠો નથી એકુ વાક્ય યા બોલ*

સાંભળો વળી આ નવો હિસ્તયાર—
જાણવાજોગ જે આપીયેછે વિસ્તાર*
કે એ પેહેલવી ને જંદનો માહપંડિત—
જે હાલ આપણથી થયોછે અણુડીઠ*
જેને વિરો આપણો વિચાર મુસ્તકીમ—
કે તે ફાજેલ અને કાબેલ હકીમ*
જેને આપ્યોછે 'ઇમામ'નો બેતાબ—
તે માહપુરૂષે કર્યું કરેલી કેતાબ*
તેણે બનાવેલાં કંઇક પુસ્તક—
જેની માહે આવેલાં કાંઇ ખુશાબ્બત*
પૂર્વે તરફના એલમને જે હતી એબ—
તે કાહાડીને એણે આપીછે જેબ*
સુકાઇ હતી જે તેની કળો—
અથવા તો હતી જડમૂળથી બળી*
તાજો કીધો પાછો તેનો બાગ—
કાહાડ્યો હતો જે લાગેલો ડાઘ—
અમારી તે પ્રમાણે સદાની આદત—
નિચે આપીયેછે તેની શાહદત*

આપણા મરહુમ દસ્તુરે બનાવેલી કેતાબોની વિગત.*

પ્રથમમાં એ ગુણી શખ્સ—
સવાર થાઈ દોડાવા લાગેા ૨ખ્રા*
બારદે અવસ્તાનેા પવિત્ર કલામ—
નમીને તેને કરીને સલામ*
કીધેા તે ઈમામે પેાતીકે દસ્ત—
એલમમાં થાયેા ગરક ને મસ્ત*
તે પવિત્ર કલામના કીધા અર્થ—
જે છે ઊપયેાગી, નહી અનર્થ*
તે કેતાબની શું કરીયે વાખ્યવાખી—
ફાયદેા જેનેા કેમ ચાખ્યેછે આખી*
બેહદીન, એવૈદ, અને નાવર—
દસ્તુર, મરતબ, અને દાવર*
ઉસ્તા, અને ટુકાંમાં સઘળા પારસી—
તેઓને એ કેતાબ થાઈછે આરસી*
તેવિશે અમેા જેટલું બેાલીયે—
એ કેતાબની ખુબીને બેાલીયે*
તે સઘળું કેહવાય નજીવું, નકામુ—
બેહેતરકે જોય એ કેતાબની સામુ*
એ કેતાબ છે રેાશન, નથી ગઈ ડુબી—
તેજ પેાતે પેાતીકી દેખાડેછ ખુબી*
તેથી અમેા બેાલવું કરીયેછે કમ—
પણ જો પાછું જોઈયેછ એજ ગમ*
તેા અમેાને એવેા બેાલાસેા થાયછ—
કે એ તરજુમેા પેહેલેા કેહેવાયછ*
યાને ગુજરાતીમાં થયેાછ એજ—
નહી પડી હરી મેહેનત એમાં સેજ*
અવલ હતેા પેહેલવી ને સંસ્કૃત—
તે સઘળાને તપાસી કરી દરૂસ્ત*
ગુજરાતીમાં કરી કીધેા આશકાર—
જે પડયેાછ આજે મુદત થઈ બાહાર*
તેપરથી આપણને માલમ પડેછ—
કે ફલાણેા અર્થ તે હાનેા ઠરેછ*
તેથી આપણને એ છે ઘટમાન—
કે રાસ્તીની રીતીએ કરીયે વખાણ*

બીજો ગ્રંથ "બારેહ વહીજક" જાણેા—
"કખીસાનું નુર" અર્થ તેનેા માનેા*
યાને કખીસેા જે છે જાયજ—
તેવિશેનું બેાતેબર ગ્રંથ છે આએજ*
તે પામ્યુંછ એ 'ઇમામ' થી જનમ—
સાંભળેા અમારા પ્યારા સનમ*
કે જેમાં છે અવસ્તા ને પેહલવી—
દાખલા તરીકે એ ઇમામે મેલવી*
એ આપણેા પહરેજગાર આબેદ—
માહભારત દફતરથી કરી સાબેત*
કખીસાને ખરેખર કીધેા મહશુર—
જેમાં ન દીસ્તી કસીબી કસુર*
પણ એ વિશે આગળ બેાલ્યાછે કંઈ—
તેથી બ્યાનેાશી ધરીયેછે હંઈ*
અમારી કલમને કરીયેછે સુસ્ત—
કે ઘણું બેાલવું એ નથી દરૂસ્ત*
પણ જાણ થવા થકી કરીયેછે જાહેર—
કે છપાવી એ ગ્રંથ પાડયેાતેા બાહેર*
તે સમા પ્રમાણે ખર્ચીને અકલ—
પ્રગટ કરાવીતી ઘણીક નકલ*
તે ઘણેએક ઠેકાણે હરેા પડી—
તપાસેા હાજર છે આ ઘડી*

ત્રીજું પુસ્તક એક "ફરમાંને દીન"—
કરી ગયેાછ એ જીનત ગુજીન*
તેની મતલબ શેાધતાં આ નિકળી—
ધર્મ સંબંધી છે તેમાં કાંઈ જીકરી*
એટલેજે ખુલંદ ગાથા ઘંમ્બાર—
વર્ષની શેવટે આવેછ એક વાર*
તે સ્પંદાદ મહિનાની પછવાડે જાણુ—
ને ફરવરદીન મહીનાની આગળ પિછાણુ*
તે દિવસેાપર એ માસ સ્પંદાદ—
ન જોઈયે પટવેા, એ લીધીછે આડ*
એટલે ગાથા સાથે માહને સંબંધ નથી—
જેમ પડવાને ન લાગતી કશી તથી*
તે વિશેની કીધીછે જીકર અછી—
તપાસીને આએ બાબત લખીછ પછી*

ન ઠીલ કરતાં જણાવ્યેછ શેતાબ—
'મોજેજતે જરથેાસ્તી' એ ચેાથી કેતાબ*
જેમાં જરથેાસ્ત અસ્પનતમાન—
જેનું નામ લેતાં કરીયેછે નમાન*
તેનાં રૂહપર હોજો કરેાડેા સલામ—
લાવેલા રેહેજો તેના સદા કલામ*
તે પએગમબરના મોજેજા કરેલા—

આલમ લોકની આંખ આગળ ધરેલા*
તે સાથે મુખ્તેસર મહજબનો સાર—
એ નામનો ગ્રંથ જાણો દીનદાર*
એ એલમેહકીકથી થાયો ઉતપંત—
ખુખીનો જેની નથી કંઇ અંત*
સબબ કે જેમાં પએગમ્બરી બોલ—
તેના મોજેજાની કરેલી બોળ*
તેનું નામ જેમાં હર ધરી આવેલું—
જે નામ છે આપણને ભાવેલું*
તો કરો જાનીઓ તમો પરખ—
તે બાબત વાંચતાં કેમ ન થાય હરખ?
અમો કહીયેછ કે બહુ ખુશાલી થાય—
સાચાં મનથી જે પએગમ્બરને ચાહે*
એવાં તે ગ્રંથની શું જણાવીયે લાયકી—
જેમાં પોતામાં નથીજ કંઇ બાયકી*
તેજ ગ્રંથ પોતીકો બતાવેછ તોર—
તો શું કરીયે અમો બાલી દોરાદોર*
દાનેશમંદો તેની કદર પિછાણેછ—
બહુ ઉપયોગી તે પુસ્તકને જાણેછ*

જે ઉપર જણાવીછ અમોએ નકલ—
તે વિશે વાંચનારા પોંહચોડો અકલ*
કે કેહવાં એ ચાર પુસ્તક અગણીત—
આશકારાં કરી ગયેાછ એ અતિત*
હતી જેની અતિશે જરૂર—
એવું કહીયેછ અમો થાઇને ગરૂર*
કીધો એવો તેનો સેહલો ઈલાજ—
કે ઘેરે ઘેર નકલો જેની છે આજ*
તે વિશે તે અતિતનો ઉપકાર માની—
આ બાનગી વાત છે અમોએ જાણી*
કે એ જોગી અને બરો ગોશાંઇ—
અબ્દુત કહો અથવાતો સાંઇ*
તે સન્યાસી બીજા ગ્રંથો કંઇ—
યાદગારી તરીકે મુકી ગયેાછ હંઇ*
તેનાં નામ મળ્યાંછ કૃપાથી અમોને—
વાંચનારા જણાવશું તે નિચે તમોને*
પણ તે આગમચ એ દસ્તુરના વારસ—
કરીયેછ તેઓને અમો સિફારસ*
કે કરે તે ગ્રંથો તેઓ પ્રસિદ્ધ—
જેથી યુરોપ, એશિયા ને હિંદ*
જ્યાં જ્યાં છે તેનું નામ આશકાર—
તે ફળવંત રોપાને નવો આવે બાહાર*
અને થાય તેપર ખુશબોદાર ફુલ—
જેની વાસનાથી જાને બુલબુલ*
ફીદા થઇને ગાવા માંડે સરોદ—
જેથી મટિ દિલ અંદરનો ક્રોધ*
દેમાંગ થાય સઘળાંઓનો તર—
લીધેલી મેહેનતની બુજે કદર*
વાસ્તે દસ્તુરના વારેસો દાનેશમંદ—
સજ્જન આએ સાંભળો દિલપસંદ*
કે બેકીમત જરને જમીનમાં ડાટે—
તો રજ અને ચહેડે તે ઉપર કાટે*
તે સાથે ન થાય તેનો ઉપયોગ—
જેમ શાહજાં માણસને લાગેછે રોગ*
બીમારીથી તેનો થાયછ ભક્ષ—
વાસ્તે એ દાનાઓ પોંહચોડો લક્ષ*
કરો તે ગ્રંથોને આશકારાં પેહલાં—
મુસ્તીપણું છોડો ને વેકો વેહલાં*
કાંજે બેકીમત મોતી જો શીપમાંજ રહે—
તો ઝવેરી તેની કીમત કેમ કહે?
આપણે કેમ જોઇયે તેનો તેજ—
દલીલ એક સાદી બતાવીછે સેજ*
તેથી એ અમારા મેહરબાંને મન—
શેતાબી કરો ના ગુમાવો દન*
આશકારાં અને કરો તેને જાહેર—
વાંચીને થાય જેથી આમ લોક માહેર*
એવી છે અમારી દરખાસ્ત ને અરજ—
ને જો પુછશોતો છે તમોને ફરજ*
તે ફરજ હવે કરો તમો અદા—
કે કાયમ નામ રહે દસ્તુરનું સદા*
હવે વાંચનારાઓ શ્યાણા ને શોબી—
જુવો અમારાં બોલિલાંને ગોબી*
ઉપર જે અમે કીધોછ કરાર—
તેને શેતાબીથી પાડીયેછે પાર*
જણાવીયેછ પુસ્તકો નહી છપાયલાં—
જાહેરમાં નથી જે આશકારાં થાયલાં*
જે એ ઇમામના લએલાં પડ્યાંછ પડત-
જેને છપાવવાનો અમો કરીયેછ લડત*
તેનો સેજ જણાવીયેછ ઇસારો—
વાંચનારા નજર તમો ન બીસારો*
'આવાં ઇયસ્ત બા માએની' નુ છપાયલું-
પાંચમું ગ્રંથ એ દસ્તુરથી થાયલું*

જેમાં એક †દસ્તુરના તરજુમાની
ગલતી—
કાહાડી, માયની કીધીછ શુધ્ધ ને મળતી*

પાંચ ગ્રંથોને દીધાં બતાવી—
છઠું ગ્રંથ હવે દીજીયેછ બતાવી*
"વજરે અહોરમજદી" એવે નામનું—
ગુજરાતી તેમ ફારસીમાં એને કામનું*
જવાહેરમાં જેની કીધેલી જડત—
ફારસી બેતોની કીધેલી મદદ*
જેનીમાંહે આપણો પવિત્ર મહજબ—
તેને લગતા દાખલા એ અજબ*
શુમારે છે ચાલીસ ને દશ—
પણ તે આપી ને નથી કીધું બસ*
કાંકે તેની માહે દસ્તુર સાહેબે—
આપણા ધમામ અને નાયબે*
બીજા કંઈ હેવાલનો કીધાછ ખુલાસો—
તે જાણવાનો તમને દીજીયેછ દિલાસો*
કે અમારી ભલામણપર અમલ કરી—
દસ્તુરના વારેસો કરશે દિલભરી*
એવી છે અમોને પક્કી આશા—
કે જેથી નિકળે ફુલ જેવો વાસ*
તેવું એ વારેસો કાં નહી કરશે ?
ને નહીજ કરશેતો બેપરવા ઠરશે*

હવે "બેહરામ યસ્ત બા માયની"—
જેમાં છે વાત કંઈ દીન આઇનની*
તેને અમો ગણીયેછે સાતમું પુસ્તક—
જે છે હાલ એ વારેસોને હસ્તક*
એટલેજે એ યસ્તનો તરજુમો—
કરવાનો લીધોતો એ કાબેલે જુમો*
તે એજ બ્રહ્મચારીએ પાડયોછે પાર—
આઠમીનોબી છે એવોજ સાર*

"ગોશ યસ્ત બા માયની"—
જેમાં મુગાં પશુઓના સાહ્યની*
જીકરી ભરેલી આવીછે વાત—
તેનો તરજુમો એ પંડિતને હાથ*
થાઇને નાહેકનો રહ્યોછ પડી—
કેતાબ આઠમી તે છે ઠડી*

"ખોરદાદ યસ્ત બા માયની"—
અલબતે બિના જેમો હરો ન્યાયની*
તેનું ગુજરાતીમાં કીધુંચ ભાષાંતર—
જેનો બળાપો કરીયેછ એકાનતર*
કે દીસ્તુ છે એ સંતાપભરેલું—
એમાંનું કાંઈ નથી આશાકારાં કરેલું*
તે વિશે અમો જણાવી દલગીરી—
દસમા ગ્રંથની જણાવીયેછ શીરી*

"શારેસ્તાંને ચાર ચમન"—
જે વાંચ્યાથી મનને થાય ગમન*
ઘણું કરી તેનો તરજુમો અકસર—
ખરો ને વાજબી પણ મુખ્તેસર*
કરી ગયોછે એ પ્રવિણ—
દુરબંદેશ અને દૂબીન*
તે ગ્રંથપર મુકીયેછ દસમો આંક—
કરી ગયોછ એ ફિલસુફ રાંક*

"બાંને ન્યામત" એ અગીઆરમી
પોથી—
કરી ગયોછ એ એમમની કોઠી*
ફારસી જુબાંનમાં જે હતી અવલ—
તે આપણને પડવા થકી સવલ*
ગુજરાતીમાં તેનો તરજુમો શુધ્ધ—
કરી ગયોછ એ સેતારો "બુધ્ધ"*
તેથી હજુર નથી થયો આશાકાર—
એ વાત ભુંડી અને છે નાશકાર*

બારમી કેતાબ એ દસ્તુરથી બની—
તેનીતો છે ભાઇ તારીફજ ઘણી*
એ જીગર તે કેતાબ છે નામી—
જેની અંદર નથી કંઈજ ખામી*
તે કેતાબ છે સર્વેથી સરસ—
મજદુર નહી કે કોઈ કહે નરસ*
તે સબબે વાંધેના 'એરિયનટલીસ્ટો'—
ઊગમણા પ્રાંતનાં માહ પંડિતો*
તેઓને છે એનો બહુ ઊપયોગ—
એવું કહીયેછે અમો જોઇને આ જોગ*
વાસ્તે તે કેતાબ જો આપે રોશાની—
તો સાંભળો આ વાત અમો દોસ્તની*

† દસ્તુર એદલજી દારાબજી આસાનાએ જ આવાંયસ્તની માયની કીધીછ તેના તરજુમાની ગલતી દસ્તુર મજકુરે બતલાવીછે.

કે એ વિદ્યા ને એલમના ફુલને—
ગુલે અનાર અને ગુલનેા*
અતિશ્રેણે પમરતેા ઊપજે વાસ—
જેમાં છે સારા ને ઈડા ખવાસ*
તેમાં વધારે સેાહરમ આવે—
ચાલુ કીર્તિને વધુ ફેલાવે*
એ દાના ! જેની કરીયેછ સ્તુતિ—
તે કેતાબ નાદર ને કાહાડીચ ચુંટી*
તેનું કીધુછ એક જોર દફતર—
જેમાં છે તીર, પેકાંન ને બખ્તર*
એ જ્ઞાની ! તું તેનેા કરા કર—
છે જેમાં "હરફેા" નું લશ્કર*
તે છે પેહેલવી ભાષાની ફરંગ—
૭૦૦૦ લાગતેાનેા જેમાં છે દરંગ*
ફરહંગ એટલે અંગ્રેજીમાં 'ડીક્ષનરી'—
શબ્દોને જેમાં બતાવેછે ઘેરી*
તેવી ડીક્ષનરી એ આતુરે—
આ પ્રાંતના કવિ ચાતુરે*
પેહેલવી ભાષાની અંદર બનાવી—
તરજુમેા તેનેા ફારસીમાં લાવી*
આપણે વાસ્તે તૈયાર રાખીછ—
તેની કાંઇ લેહેજત કૃપાથી ચાખીછ*
અમેા આધીન શેવકેાએ પેાતે—
માલમ કરીછે રેારાનીભરી જોતે*
સખ્ત મેહેનતમાંથી કરનારી ફારગ—
અંધારાં માહે દેખાડનારી માર્ગ*
તેવી કેતાબવિશે શું બેાલીયે ?
અપાર વજનને કયે કાંટે તેાલીયે ?
કાંકે જર્મની દેશનેા રેહનાર—
હમેશાં સતવાદી વચનેા કેહનાર*
વિદ્યાનેા શાગર, એલમનેા ભંડાર—
જેને જાણેછ હિંદ, વેલાયત, ખંડાર*
આ ટાપુમાં તેનું નાંમ પંથરાયલું—
આ † તકરાર સમે આરાકારાં થાયલું*
જેને પ્રેાફેસર સ્પીગલ કહેછ—
એલમની કદર તે કાએલ બુજેછ*
તેણે જોઈ ખુશી એ ફહરંગની—
વિદ્યા ને એલમના સહરંગની*
ઊપલા દસ્તુરના વારેસેાપર—
આબરૂ તરકિનેા લખ્યેાછ પત્ર*
એ 'ઇમામ 'ની કાએલ્યત વખાણી—
જેને હાથથી છે એ કેતાબ લખાણી*
તેવિશે સારૂં આખ્યું છે મત—
કૃપાથી અમેાએ તે જોયું છે ખત*
તે ઊપરથી રાખીયેછ અગમચેતી—
કે આપણા પેશવાની કરેલી ખેતી*
જેમાં પાકયેાછ અમુલેા દાણેા—
અભ્યાસીઓને લાયકનેા ખજનેા*
તે મેાડા યા વેહેલે બાહેર પડશે—
અમારૂં બેાલ્યું વજનદાર ઠરશે*

તેરમા પુસ્તકનાંખી ઘણું છે ગણુ—
શુદ્ધ લખવાનું બીજ છે 'વ્યાકરણ'*
એવું કબૂલ કરશે સર્વ કેાઇ—
"વ્યાકરણ "નેા મૂળ આધારજ જોઇ*
તે વ્યાકરણનેા મુખ્તેસર સાર—
પેહલવી જુબાનમાં કીધિછ દીનદાર*
તેવા ગ્રંથને તે કેાણ ન વખાણે ?
જે છે એ દસ્તુરને કેતાબખાને*
તે વિશે અમેા જણાવીયેછ હસારેા—
દસ્તુરના વારેસેા, વાત ના વિસારેા*
યાદ રાખેા, થાવેા સાહુચેત—
આરાકારા કરવાની કરેા ખેત*
'દાદાર ખીન દાદેાખ્ત'કેતાબ ચૌદમી—
હતી ફારસી જુબાંનમાં જાણેા ઊદમી*
તેનેા ઊતારેા દસ્તુર મજકુરે—
પેાતે કરીને રાખ્યેાછે હજુરે*
તેમી છે કેતાબખાનાની માહે—
પંદરમી કેતાબ વળી નિચેની કેહવાય*
પંદરમી કેતાબ વંદીદાદની માયની—
જે છે લાવિલી આપણા નેકખાહની*
તેનેા ગુજરાતીમાં અર્થ કરી—
કેતાબખાનાની માહે છે ધરી*
વળી એજ વંદીદાદનેા ઓદાર્હ લેખ—
તેનેા તરજુમેા ફારસીમાં "શેખ"*
સૈયદ અને ગણુ તેને પીર—
કરી તે ગયેાછ સાંભળેા એ વીર*
તે ગણાયછે સેાલમી કેતાબ—

† ભાઇ ધનજીભાઇ ફરામજી ફ્રીથના તથા દસ્તુર પેશેાતનજી બેહરામજી સંજાણાએ ફ્રીધેલી તજ્તીનેા તરજુમેા રાયલ એસિયાટીકસેાસાયટીના જર્નલમાં છપાવિયા પછી તે તરજુમાની તપાસ ઊપર જણાવેલા પ્રેાફેસરને ફરવાને સેાંપવામાં આવનાર છે. એ વખ્તથી એ પ્રેાફેસરની કાએલ્યત આ ટાપુમાં જાહેર થઈ હતી અને ત્યારથી આ ટાપુ મધે તે એાળખાયેા છે.

સતરમી વિશે સાંભળી લો શેતાબ*
ખોદાઈ કલામ જે છે વિસ્પરદ—
જે પઢેયાથી મીટે જંજાલ ને દરદ*
ટળે હજારો દુશ્મનોની ગેર્દ—
તેને ફારસીમાં એ પીરમર્દ*
કરી ગયોછે દીનઆગાહ—
સતરમી કેતાબ તે છે નેકખાહ*
ઈજશનેનું પુસ્તક પાક—
જે છે આપણા મહજબની શાખ*
જે પુછોતો તે છે આરસી—
તરજુમો તેનો કીધોછ ફારસી*
તેથી ઊપલાં પુસ્તકો સંગત—
જઈને બેહુંજ જ્યાં હતું પંગત*
તે પુસ્તકને લે ગણી અઢાર—
ઓગનીસમું આવશે, વાંચવું વધાર*
ઓગનીસમું પુસ્તક આ છે જીગર—
ન ચાલે ઇસારો જણાવ્યા વિગર*
એ કેતાબ "અવીજેદીન" નામની—
પ્રસિદ્ધ થાઈછ કબીસાના હીગામની*
કદમી પારસીઓના પીરકા તરફથી—
તેનો રદીયો વગર ફરકથી—
એ ઈમામે આપવાનો કીધોતો શરૂ—
જેને ગણીયેછે સેતારો "દહરૂ"*
તેણે એ પુસ્તકનો અર્ધો ભાગ—
બનાવ્યોછે જેવો ગુલજાર બાગ*
પણ છે તેનો અટકાવ થયો—
તેનો ઇશારો આગળ છે આવ્યો*
આ ગ્રંથને (૮૭)† મે પાને—
તેથી તે નહી જણાવતા આ ટાંણે*

એ વત્રોગે અમારા મિત્ર—
ખાસ રાખનારા મહજબ પવિત્ર*
"રેહેનુમાએ જરથોસ્તી" નામના—
છપાયાંછ છાપાખાનાંમાં જમેના*
ચોપાનિયાઓ દરએક માસે—
વર્ણન તેનું અમો કરીયેછે હાસે*
કે તે ચોપાનિયાંની મતલબ મૂળ—
એ હતી કે કરે જો જુદ્દીનો ભૂલ*
પવિત્ર મહજબને આપે જે ઠપકો—
તો દેખાડે એ ચોપાનિયું દીપકો*
આપે તેનો જલદીથી ઉત્તર—
વજનદાર અને વળી સુતર*
તે ચોપાનિયાંને એ દીનયાર—
મદદ કરતો બહુ રાખીને પ્યાર*
એ દીનદોસ્તે રાખી આ આદત—
આપતો નામિચાં દસ્તરોની શાહદત*
જંદ, પારસી ને પેહલવી વળી—
તેના દ્રષ્ટાંતો દીનમાંથી ભલી*
ઓ રફીક, અવલથી તે આખેર તુલીક-
જેથી મીરાનરીઓને પડીતી બીહીક*
એ ચોપાનિયાંની હતી તેમને ધાસ્તી—
કે દાખલા આપીને કરશે જાસ્તી*
તે એ દસ્તુરની મેહેનતથી જાણવું—
બરૂં કહીયેછે, એકીન ધરી માનવું*
પણ લખવાને અમોને લાગેછે દુખ—
કે એ આપણને ઊપજાવનારૂં સુખ*
એ ગુજરવાને ન થયા માસ—
તેટલામાં પામ્યું એ ચોપાનિયું નાશ*
યાને નિકળતું થાઈ ગયું બન—
ને નથી આશા કે નિકળે કોઈ દન*
એનીજ સાથે તેણે કીધો મેળાપ—
તેથી દુખી થાઈ કરીયેછે વિલાપ*

ઓ અમારા રફીકો અને દિલજાન—
પવિત્ર મહજબનું ધરાવનારા માન*
ઓ અમારા ખરા દીલશાહતી—
સંપૂર્ણ મનના સાચા હિમાયતી*
ઓ અમારા મેહબતવાળા—
થાજો તમારી બોલબાલા*
રેહેજો હમેશાં ખુશ ને મગન—
ટળજો તમોપરના થાતાં વધન*
ઊપલી હેકાયત તો વાંચી તમોએ—
કેતાબો વિશે જે લખીછ અમોએ*
પણ તેતો તદન થઈ ચુકી પુરી—
તેથી તેને પકડાવીછે દૂરી*
પણ હવે ઓ દાનેશમંદો જ્ઞાની—
ખાસ વિચારવાળા અને ધ્યાની*
આપણા ઈમામનું ખાસ ખાનદાન—
તે વિશેની અમો કરીયેછે જાણ*
સાંભળો તેને તમો આપી લક્ષ—
પુર એલમી ને કાએળ શખ્સ*
એ ઈમામે કીધા કોણને ત્યાં વીવાહ—

† પેહલી આવૃતીનો ૮૭ મો સફો જાણવો.

અગત્ય છે બહુ અમોને તે કેહવા*
કે અથોરનાનનો ખાસ જે ટોળો—
જે છે માનવંતો ને અમુલો*
તે ટોળામાં દોરાબજી રોહરીયાર—
સગાઇ તેવણને ત્યાં થઇ નેહાર*
તે પતિવ્રતાનું નામ હતું જીવનાઇ—
તે એ ઇમામની બાનુ ગણાઇ*
તે પતિવ્રતા ને એારત સાહુ—
એ ઇમામથી વીશ વર્ષ અગાઉ*
થઇ ગઇ હતી કઇલાસવાસી—
તેથી એ ઇમામને લાગી નાસિપાસી*
હવે તેણીથી થયાં હતાં ત્રણ રતન—
જે રાખ્યાં હતાં કરી જતન*
તે મધે બે બેટી અને એક બેટો—
ખુબસુરત ને હતો જેબ દેતો*
નામ હતું તેનું બેહમનજી કરી—
તે વિશે કંઇએકો કહેછે વરી*
કે નાનો હતો પણ ચાલાક હતો—
બહુ હુશિયારી રાખવા જતો*
પણ લખવાને અમોને ઉપજેછે સંતાપ-
કે તે કરીમ જે છે સર્વેનો બાપ*
તેણે પાંચ વર્ષની કુમલી ઉમર—
તેટલાં તેડી લીધો પાછો " કુવર "*
હવે એ 'ઇમામ'ની બે બેટીએો હતી—
પતિવ્રતા અને નારો સતી*
તે માહેલી એક થઈ વર્ષની વીશ—
પોતીકા કર્તાને નમાવી શીશ*
વઇકુંઠનો રસ્તો પકડી ગઈ—
બાકી હાલ એક છે હૈયાત રહી*
એ દસ્તુરના નામ લેહેનામો તે છે—
તે છે, તે છે, અને જે છે તે તે છે*
જેવો મોભો ભોગવી ગયાછ આવા—
તે ઇમામના દાનેરામંદ બાવા*
છ ફરજંદો રાખતા યાદગાર—
ત્રણ બેટા ને ત્રણ બેટીનો શુમાર*
તે બેટાએોમાં વડા બેટાનું આબ—
ખુબ હતું નામ જેનું હતું સોહરાબ*
વચલો બેટો તે "એ." એેલમની શાખ-
જેને એોળખી ચુકા હજારો લાખ*
એ ' ઇમામ' ને નખીને શાગેર્દ—
પવિત્ર મહજબનો જાણનારો ભેદ*
તે કોણ? એ દસ્તુર પોતે 'એેદલ'—
બોદાઇ એેશકમાં જે હતો પેદલ*
હવે નાનો અને જે પુછો ત્રીજો—
તો સાંભળો તમો દાનાઇનો બીજો*
કેહવાયછે જે દસ્તુર બેહરામ—
† આતરાબેહરામમાં જે કરે છે કામ*
ચલાવિછે સઘળો કારોબાર—
એક ખરા દોસ્ત તરીકે યાર*
હવે દસ્તુરને બેહેન હતી ત્રણ—
તે મધેથી બેતો પામીતી મરણ*
બચગીમાંથીજ પામીતી વફાત—
ને બાકી રહેલી છે એક હૈયાત*
હવે એ દસ્તુરની નેકબખ્ત માય—
નામ જેણીનું હમાબાઇ કેહવાય*
તેણી વિશે એો ગુણવંતા ભાઈ—
ખબર અમોને આ મિસાલે થાઇ*
કે આપણો 'ઇમામ' ને નખીનો દોસ્ત—
વતન છોડીને આવ્યો શો કોરાસ*
આ વખણાયલી ટાપુની માહે—
તે વખ્તે તેની માતા " હમાય"*
તેણીએ પોતીકો પ્રાણ ને જન—
કરી દીધો બોહતના ફુરેસ્તાને દાન*
જીનતની માહે તેણીએ કીધો વાસો—
કાહડી નાખ્યો આ બદનમાંથી સાસો*
બાસ પોતીકાં સુરત શેહરમાં—
રેહવાના એ ઇમામના ઘેરમાં*
હવે એ આપણા એેલમે બાહાદર—
તેવણના વડા ભાઈ ને બીરાદર*
એ ઇમામથી અગાઉ વર્ષ શોલ—
કીરતારને આપ્યા પ્રમાણે કોલ*
કીધા પ્રમાણે તે કરીમ સાથ બોલી—
ચાલતા થયા બાંધીને ઝોળી*
તે મરનારને ત્યાં ન હતો છોરો—
તેથી આપણો ' ઇમામ ' એે બોરો*
થયો હતો તે મરનારનો પાલક—
ધુણી ધાલી જેણે જગાવીતી બાલક*
એ ઇમામનું નામ તેથી એેમ લખાતું—
સરેસ્તાની રીતે સૌથી કહી શકાતું*
તેજ નામ છે મજલેસોમાં બાહાલ—
ને તેજ પ્રમાણે બોલાય છે હાલ*
કે ' દસ્તુર એેદલ એેબને સોહરાબ '—

† શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાહડિયાજી વાળા.

એ નામ પછાત જોઇયેતો વાપરે દારાબ*
જે નામ છે એ જોગીના બુદ બાપનું—
તે લીધાથી ન થાય કામ પાપનું*
એવું તમારા આંધીનો બુબ જણેછ—
વાજબીપણું તો તે સાહેબ પિછાણેછ*

—

અમારા વાંચનારા ડાહ્યાને ડોહરા—
પુખ્ત એલમ ને વિચારના બોહરા*
બરાં બોટાંની કરનારા પરીક્ષા—
સાચાંને શાબાશી, જુઠાને શિક્ષા*
આપનારા છો તમો પોતે ધણી—
ઊપલી બાબત જે તમોએ ભણી*
તે કુટુંબ ને વિશે હતી એશ—
ન નરશી, પણ બાબ છે બેસ*
તેને દુકાંમાં કીધી કોતાહ—
સબબ અમો નથી વખ્ત બોહતા*
પણ હવે એ દામામના શાગેર્દોનો બાબ—
અમારા લખવાને આપનારો આબ*
તમારી રોવામાં કરીયે છે રજુ—
જે બાકી રહી ગયોતો હજુ*
નિચે અમો આપીયેછે તેને જગા—
સાંભળો અમારા જતીઓ સગા*

—

એ માહ પંડિત અને વિદ્વાન—
દીનાર્ય દાસ ને એલમ દીદબાન*
હુશ્યારી હતી જેને આધીન—
કાબેલ્યત કાબુમાં હતી સ્વાધીન*
દર્યાકૃત હતો જે ગુણીનો દાસ—
તે બ્રહ્મચારી પંડિતની પાસ*
સાત શાગેર્દોએ લીધી તરતીબ—
જેનો પુકારો અમે કરીયેછ નકીબ*
જણાવીયેછે અમો તેઓનાં નામ—
કંઇએકોના વલી રેહવાના હામ*
કે એ સાત બધેથી મુખ્ય ત્રણ—
પેલા બુર્શીદના થયાંછે કરણ*
તેઓ પેહેલવી ને અવસ્તા બુદ—
શિખ્યાછે ઘણુંકરી સહી ને શુદ્ધ*
તે બધે સોહરાબજી ફરામજી નોસા-
રીવાળા †—
કાવસજી દારાબજી મેહરજીરાણાવાળા*
ત્રીજા એ દસ્તુરના ભત્રીજા પ્યારા—
એજ બોલથી બોળખી લેશે શોહારા*
તોપણ નામ જણાવવાની છે જરૂર—
ન જણાવીયેતો ગણાર્ય એ ગરૂર*
કે પેશોતનજી દસ્તુર બેહરામ—
જે શેહેનશાહીઓના આતશવરેરામ*
તે બધે ચાલેછે દસ્તુરી મોભે—
બેશક કહીયેછે તે તેને શોભે*
કંઇ બુજર્ગો કહે છે એને લાયક—
સબબ કંઇ તકરારમાં થયેછે ફાયક*
તેથી સઘળાઓની છે મનપતીજ—
કે છે એમાં કાંઇ કાબેલ્યતનું બીજ*
હવે બાકીના રહેલા ચાર—
જે ઓએ થોડો બહુ લીધેલો સાર*
જે ઓએ થોડી ઘણી કીધીછે વેઠ—
તેઓના નામ વાંચો તમો હેઠ*
દસ્તુરાન દસ્તુર મુલ્લાંશેરીજ—
તેઓએ એનેથી કરીતી કંઈ બોજ*
સુરતવાલા દસ્તુર સોહરાબ બરજો—
એલમનો હાંશેલ કીધોતો દરજ્જો*
દસ્તુર રૂસ્તમ બેહરામ સંજાણા—
કલ્યાણીવાળા એલમમાં દાણા*
બોથા એ દામામની બેટીનો પુત્ર—
જે પુછેતો અમો આપીયેછે ઉત્તર*
એલમની બાણ કાંઇ તેણે બોદીછ—
એ દામામના હાથ તળે વિદ્યા શોધીછ*
તેથી મેળવીછે ઘણીએક બાણક—
જેનું નામ છે રૂસ્તમ માણક*
અટક જેની કેહવાયછ માડણ—
કરો અમારાં બોલ્યાની છાડણ*
કે જે બોલ્યાછ તે સીધું યા આડું—
દાનાવ સાહેબો તપાસો વાડું*

—

હવે એ પંડિત ને બ્રહ્મચારી—
કાબેલ્યતની કીર્તિ જેની ભારી*
તેણે હાંશેલ કીધેલા એલમ—
જણાવીયેછે ન લગાડતાં વીલંબ*
કે એ બ્રહ્મચારી, જંદ ને પાજંદ—
તેનોતો થાય પડયોતોજ ખંડ*
તે સાથે પેહલવી ને સંસ્કૃત—
પાકેપણે શીખ્યોતો દરસ્ત*
ફારસી અને એરબી જુબાન—
અપાર તેનીતો બોદીતી બાણ*
હવે મરાઠી ને ગુજરાતી—
બચગીથીજ હતી એની શાહતી*
વળી તે સાથે હિંદુસ્તાની—

† દસ્તુર ફરામજી સોહરાબજી મેહરજી રાણાના છોકરા.

એ સઘળા એલમની પકી નિશાની*
એ 'કલમ' નામાં ભરપુર હતી—
એવું કહીયેછ અમો ખતી ખતી*
ને તેવું કેહવાને છે અમોને કારણ—
જુવો એને કવેલી કીતાબોની ધારણ*
તેપરથીજ સંદેહ જરો મટી—
એવું કહીયેછ અમો રાખી ગતિ*
હવે એ સાથે અંગ્રેજી ને તુર્કી—
એ ભાષાઓનેખી જોઈતી ધુરકી*
તે ઘણી નહી પણ બહુ થોડી—
તેને અમો ન કેહવા ચાહતા બોહરી*
જુઠું બોલીને નાહેક શું અરાવીએ—
વગર ફોકટનું તે શું સહરાવીયે ?
જેવું હોય એવું કહીયે એ રૂડું—
બોટું બોલવું એ સર્વેથી ભુંડું*
હવે એ આપણો બ્રહ્મચારી બાપ—
જેનેથી હતું એલાહેદું પાપ*
તે સઘળા ટોળામાં હતો વિદ્વાન—
વડા દસ્તુરનું ધરાવનારો માન*
ધર્મશાસ્ત્રી સાચો ને શુદ્ધો—
બચગીથી માન મેળવતો થયો બુઢો*
સર્વે જરથોસ્તી કોમને જાણીતો—
પસંદ પડતો ને સર્વેને માનીતો*
એલમીયતપણાંથી બુજર્ગ થાયલો—
એખી હતો એક બોલમાંઓ માહેલો*
તે દાના પંડિત ને પુર જોગીએ—
એલમે હકીકીના પુર ભોગીએ*
એલમના બળથી જુવો આખી—
ભોગવી સઘળા દસ્તુરોપર સાહેબી*
હવે જેવો કાબેળ એ હતો અતિત—
તેવી બધી લાયકીઓ ધટિત*
કીધી હતી એણે પોતામાં શામેલ—
જેથી પુરેપુરો ગણાયો કામેલ*
આ બાકી નાપાયદાર જમાનામાં—
નામ લખાવ્યુંછે નમાનાઓમાં*
કેમકે રાખતોતો ધીરજ ને નીતિ—
જેના ગુણોથી જતો એ જીતી*
અદના આળાને ગણતોતો એક—
એ આપણો બ્રહ્મચારી નેક*
નમ્રતાઈ ને રાખતો મિલનસારી—
બોલવામાં મીઠારા ને સલુકાઈ ભારી*
અમારી કલમ કહેછકે હું ન ધરાઉ—
એ ફિલસુફની શું એટલીજ વડાઈ?

જુવો, જુવો, તમો કરોછો ચુક—
હૈડેથી વિસરાતો ઉંધોડો બુક*
એ કલમનું કેહવું અમોને લાગું તીખત—
પણ લાગી તેની યાદદાસ્ત ચોકત*
અમો સમજ્યા કે કલમ થાઉછ મોંડ—
પણ વિચાર કરતાં આવી ગયું યાદ*
કે હરએક સભા અને મીજલેસ—
ત્યાં એ અરો તનનો ને બાલિસ*
પોતીકા દબદબા સાથે બિરાજે—
તો તે સભાનો શણગાર થાઉ છાજે*
બરેબરે સભાનો થાય એ હાર—
બગીચામાં જેમ ગુલ આપેછ બાહાર*
તે સભા કેહવાય માનવંત—
જ્યાં બીરાજ્યો હોય એ સંત*
હવે એ અતિતના કદમની પરખ—
થતાંજ સભાઓમાં ઉપજે હરખ*
મોટપણું એનું કરવા માલમ—
જેટલી ભરાઈ હોય ત્યાં આલમ*
ઊભી થાઉને તે આપે ઈજ્જત—
રાખુનો બોલે હોય જેમાં લેહેજત*
એ રીતે એની એ આગતાસ્વાગતા—
કુલે જરથોસ્તીઓ બજા લાવતા*
હવે એ પંડિત ને 'કલમ' આપણો—
મરતબો જેને આપીયેછ બાપનો*
જેના આપણે ગણાઉયેછે શીરો—
તેણે જીંદગીનો મોટો હીસ્સો*
લગભગ તલક શાઠ વર્ષે—
ઉત્તમ કેળવણી લીધી સરસ*
વખાણવા લાયકનો કીધો શોગલ—
જે જાણેછ સઘળા અંગ્રેજો ને બોગલ*
અગત કરી એ મજકુર મરનારે—
સાત યા આઠ જુબાનના પઢનારે*
પેહલવીને ઘણી અગતની જાણી—
તે સાથે વળી અવસ્તા વાણી*
વાંચીને તેને સમજવા થકી—
સહી ને શુદ્ધ તેને કરવા નકી*
બરેબરો અર્થ તેનો કરવા—
ઊસ્તવારીથી વેરીઓસે લડવા*
એકેદમ તેપર કશીતી કંમર—
વળી આખી કહીયેછ કરી ડંમર*
કે તે પુસ્તકોની એવીતો પાઠ—
એણે પોતે કરી રાખીતી હાથ*
ગોયા રાખ્યાતાં એણે મોહો—

પાસે ન હોય તોપણ જાણેછે સોડે*
એવી યાદ ને મગજની શક્તિ—
રાખતો હતો એ કરનારો ભક્તિ*
કે કારણસર વગર વખ્ત બોહવે—
બુલાસો કરવા વગર કેતાબ જોવે*
હતો એ અતિત પુરો શક્તિવાન—
કયાંવેર કરીયે તેની વખાણ*
એ દસ્તુર ને આપણા કબીર—
સોહરમ જેમાંથી આવેછ અખીર*
જેને આપણ ગણીયેછ ઉસ્તાદ—
તે આ પુરાણી ટેકરીપર આબાદ*

ત્રેપણ વર્ષ પર આવીને વસ્યો—
ત્યારથી નહી ઊસ્તવારીથી ખસ્યો*
યાને એ અતરે જે રહી ધાખો—
પેહલવેહલો આ ટાપુમાં આવ્યો*
ત્યારથી તે મરણની ઘડી તક—
એ મરનારે પોતીકો દસ્તુરી હક*
એવીતો ઉત્તમ ને વખાણની રીતે—
સાચવ્યો હતો દાહડો ને નિતે*
કે તેપર કોઈને ફરિયાદ ને ગીલ્લો—
કરવાને નહી બની આવ્યોતો હીલ્લો*

શ્રી સુરતનાં આતશબેહેરામ સાહેબને તખ્તનશીન કરવાની બાબતમાં મરહુમ દસ્તુરજીએ દાદારની સિફતમાં જોડેલાં ફારસી બેતો*

بنام آنکہ زو عقل و روانست ∴
خداوند زمین و آسمان است ∴
خداوندیکہ ویژہ دادودین داد ∴
خداوندیکہ ایمان و یقین داد ∴
زجود خود وجود گیتیان کرد ∴
زروشن روشنان روشن جہان کرد ∴
مبرا از نقیض و اشتراکست ∴
زہمتا و نیاز و نقص پاکست ∴

તે નામની બરકતથી આ બિના—
લખ્યું છું (જેમાં વિચાર છે ઝીણા*)
કે જે સાહેબે (આ) ખાલિસ દીન—
ઈમાન તથા બક્ષ્યું બેકીન*
બક્ષેરાથી જગત ને કીધી બોજુદ—
રોશનીદાર સેતારાબ્બો (શું થાકું વજુદ)
તે રોશનીથી આલમને કીધી રોશન—
(પદાર્થ અગણિત કરવાને પોરાન*)
ને વળી તે સરાકત ને ભાગ્યાપણાંથી—
વેગળો છે ઊમેદ ને બોહતાંન (ઘણાથી*)
બરોબરીયાથી તે છે હેલાદો—
(જેથી કાંપેછે કૂર ને જલાદો*)

તરજુમો.

જે છે માલિક અકલ તથા જંતનો—
જમીન (જમાના) ને આસમાનનો*

પેગમ્બર અશો જરથોસ્તની સિફતમાં.

ازو بر روح زرتشت سفتمان ∴
درود و شوم باد از حد فراوان ∴
کہ او جملہ جہانرا شست ز اشراک ∴
ہمہ روی زمین کرد از بدان پاک ∴
ز پندش جملہ عالم بہرہ ور گشت ∴
ز شرک و کفر دلہا پاکفر گشت ∴
نمود ہ رہ سوی یزدان پرستی ∴
کہ ہست او خالق و رزاق ہستی ∴

કે જે પેગમ્બરે દુનિયાંને સઘળી—
(વાકેફગાર કીધી પણાથી જંગલી*)
(બુરાઈના માર્ગો બણવાથી*)
બોદાને હમરાકીક ગણવાથી—
(ભુડા લોકોથી તમામ સરજમીન—
સાફ કરી, (પાંથરી) બાલિશ દીન*
તેનીજ નસીહતથી આલમ કુલ—
ઘણા બોદાને માનનારી (કરનારી બૂલ*)
કોફરપણાંથી તે થઈ પાક—
બેહેરો મેળવેછ જેનો (હજારો લાખ*)
તેજ પેગમ્બરે, જે પોહચાડેછ રોજી—
(કુદરતનો સાહેબ તે ફતે ફિરોજી*)

તરજુમો.

તે (બેગરજ) સાહેબની તરફથી—
દોઆ ને બાફ્રિન (બા સારા હરફથી)*
બેહદ અને (વળી) હોજ્જે (અપાર)—
(તે પેગમ્બરનાt) અશોારવાનપર (યાર)*

† જરથોસ્ત સ્પીતમાંન અનોશેહેરવાંન*

છે જે સર્વનો પેદા કરનાર—
(બાકી અને નુરીને ધરનાર*)

તે યજદાંની પરસ્તેશ કરવા—
માર્ગ બતાવ્યો (રૂડી રાહ ધરવા*)

પાદશાહ જાર્જ પી ફોર્થની વખાણમાં.

بعهد شاه ججاه و جهانگیر .·.
که از داد ش جوان شد عالم پیر .·.

سلیمان شان کسری فرّو باذل .·.
خدیو ملک شاه جارج عادل .·.

તરજુમો.

અને શોલેમાની શોકતના પાદશાહ—
સખી અને આદેલ જાર્જ (બાદશાહ*)

પૃથ્વીને લેનાર જમશેદી દરજ્જા—
જેહાનને લેનાર નોશેરવાનની ધજા*

કે જેના ઇનસાફની બરકતથી—
(ગરીબ રૈયત સઘળી હરકતથી*)

જવાન થાઈછ બુઢી આલમ—
(પરાગંદે થયાછ ફેર ને જાલમ*)

મુંબઈના ગવરનર એલ્ફીન્સ્ટનની સિફતમાં.

بجندرالی الفنستن گورنر .·.
بمبئی نیست چون او داد گستر .·.

چراغ اہل دانش خوش خصایل .·.
دلش دایم بود بروداد مایل .·.

شجاع و صفدر و پر دانش و فر .·.
شد از تدبیر بود کهن مظفر .·.

તરજુમો.

જેનું દિલ હંમેશાં ઇનસાફના—
(વિચાર જેના હમેશાં દિલ સાફનાં*)

એલ્ફીન્સ્ટનની હાકમીના (દોરમા)—
(જે) ગવર્નરનો (કાબુ હતો જોરમાં*)

હતો તે ગંભીર તેપરજ શોખી—
(ઇનસાફને હંમેશાં કરતોતો ગોખી*)

જેની મીસાલનો (કોઈ) ગવરનર—
દાદગર નથી થયો મુંબઈ અંદર*

દાનાઓને રોશની બક્ષનારો ચેરાગ—
(તદબીરથી કારણુસર લેનારો વેરાગ*)

(પુર) જવાંમર્દ દાનાઈ રાખનાર—
પેહેલવાનીપણાંનાં (ફળ ચાખનાર*)

બુજોર્ગી સાથેનો તદબીર ભરેલો—
"દખણ" જેને છે ફતેહ કરેલો*

સુરતની સદર અદાલતના બીજા જડજ સધરલેંડની સિફતમાં.

بسورت شهر در صدرالعدالت .·.
بد آنگه جرج ثانی با کمالت .·.

جمیس صدرلند روشنرای و با داد .·.
که گشت ازیمن عدلش سورت آباد .·.

چو بهر آتش بهرام فیروز .·.
که باشد قبلهٔ رخشان دل افروز .·.

میان قوم بهدینان خلافی .·.
فتاده بود با هم اختلافی .·.

میان سردار موصوف ازره داد .·.
زحدس ورای صایب فیصله داد .·.

તરજુમો.

કમાલીયત સાથેનો (રાખનારો ધજ*)
જેમ્સ સધર્લંડ ઇનસાફને (દાદ)—

(સાંભળો ભાઈ થઈને એકંદર ભેળા)—
શ્રી સુરતની સદર અદાલતમાં તે વેળા*

જેના ન્યાયથી સુરત થયલી આબાદ*
આતશબેહરામનો ચળકાટભરેલો—

રોશાન અકલનો બીજો જડજ—
કેબલો (આપણે મુકરર કરેલો*)

તે એ સરદારે એસ્તવાર અકલ—
હુશ્યારીથી લઈ ઇનસાફનું (બળ*)

એ રોશાન કરનાર ફતેહમંદ જ્યારે—
તખ્તનશીન થવાનો હતો ત્યારે*

તે કજીયાનો ફેસલો મુજબ રીતી—
(ચુકવ્યો વાજબી, હતી જેમ નીતિ*)

શેતાન ગાલેબ થાઈ હતો રૂઠ્યો—
બેહદીનોમાં હતો ઝઘડો એક ઊઠ્યો*

આતશબેહેરામ અને તેનાં મુતવલ્લીની સિફતમાં.

بفضل داور دادار برحق .·.
دريمبری چو جنت يافت رونق .·.
بنائی آتش بهرام پرنور .·.
بنام پاک دادا بهائی مغفور .·.
نكو پی سيت هورمزجی بنا كرد .·.
پرستشگاه نام حق بپا كرد .·.
گذر چون كرد دادا بهائی مرحوم .·.
ازين دنيای فانی دراشو قوم .·.
نواج بائی كه مامش بود دلسوز .·.
اراده مينمود هرگاه و هر روز .·.
كه از نامش كند آتش وهرام .·.
كه ماند ياد گاری تا سر انجام .·.
درين انديشه زين دنيای فانی .·.
گذر كرد او بدار جاودانی .·.
پسش جهد بليغ و جد بسيار .·.
جيائی بائی نمود از بهر اين كار .·.
كه پست او جفت دادا بهای مغفور .·.
عفيفه صالحی و از هر بدی دور .·.
پس از سويش مراين آتش وهرام .·.
زسعی سيت هورمزجي شد اتمام .·.
بحكم دين چو زينت يافت بنياد .·.
زخورد وهم كلان شد آفرين باد .·.
زهی مه قبلهٔ آتش وراهرام .·.
بفضل پاک يزدان گشت انجام .·.
خدارندا روانش دار خرم .·.

بعالی پايهٔ عرش مكرم .·.
بروز وه سروش ايزد بهترين بخت .·.
نشاندهٔ آتش بهرام بر تخت .·.
بمه اردیبهشت نيكوئی بخش .·.
زعالم ديو خويان را كند پخش .·.
بجسلم سال او از عالم غيب .·.
كه تا گردد دلم آگاه بی ريب .·.
بگفت هاتف كه ای نيكو سرانجام .·.
شهر از ويژو وه آتش وهرام .·.
سنه ١١٩٣ يزدجردی

———

દાનેરામંદા ! તું રાખ બાવર—
સર્વેને પેદા કરનાર વાજબી દાવર*
તે સાહેબનાં ફરજલો કરમથી—
ને સર્વેથી નેક, આ ધર્મથી*

બેહસ્ત મિસાલ દરેમેહેર નેક—
રોનકદાર થાઈ તૈયાર એક*
યાને દાદાભાઈનાં નેક નામથી—
સબબી વજુદ (ધર્મનાં બામથી*)
આતરાબેહેરામનું તખ્ત નુરમંદ—
(જે બરકતથી દુકે થાએછે દર્બંદ)*
આપણા લોકોનું તે એબાદતખાનું—
તૈયાર થાયું (એ નથી છાણું*)
મોબારેક કદમનાં હોરમજજીને હાથે—
ઓદાનાં નામની બરકત માટે*
(નથી રહી તેની એકબી જોડી)—
કે મરહુમ દાદાભાઈ મોદી*
(આએ દુનિયામાંથી થઈ ફારગ)
અશો લોકોના ટોળામાં (કીધો માર્ગ*)
(યાને તે નેકનામે) કીધી ગુજર—
(બેવિશ્વાસી આ જેહાન છોડી ઊજર*)
ત્યારે તેઓની માતા નવાજબાઈ—
તેણીનાં દિલની સોચના એવી થઈ*
હતી હમેશાં ને હર રોજ (નિત)—
આતરાબેહેરામવિશે લગાડે હું (ચીત*)
† ચંદ્રોકાળ સુધી રાખવા યાદગારી—
ધારણા હતી તેણીની (અતિશે ભારી*)
પણ તે નેક બ્યાલમાં તે (બીવા)—
ગુજર પામી (ન સબી જીવવા*)
જાવેદાનની જેહાનમાં વાસો કીધો—
(ઘાતકી જમને પ્રાણ બક્ષી દીધો*)
તે પછી નેકોકાર જી આઇબાઈ—
દાદાભાઈની વિધવા જે હતી થઇ*
સબીવજુદ તે પહરેજગારની—
તેણીએ પોતીકા ભર્તારની*
હૈયાતી બાદ આ નેક કામ થકી—
કોશેશ કીધી, તે (પતિવ્રતાએ પકી *)
અને વળી તેમજ હોરમજજી શેઠ—
એજ ઈરાદાથી (કંઈ કરતા વેઠ*)
(તેઓથી એ) આતરાબેહેરામનું કામ—
(ખુબીસાથે) પોંહચ્યું સરંજામ*
માજદીયસ્ની દીનના હોકમ પ્રમાણ—
મુજબ તે પાક યજદાંનાં ફરમાન*
તે ગેબીના ફરજલો કરમથી—
સારી તરતીબ (અને મરમથી*)

† મરહુમ દાદાભાઈની.

થયું એ કામ કેળવાનું શરૂ—
ત્યારથી તે જ્યાંતક સરંજામ હરૂં*
ત્યાંતક નાનાથી તે મોટાં સર્વે—
(જે ગુણીજનનો ખર્ચાયો દ્રવ્ય)*
તેના હકમાં આફ્રીન ને દુવા—
(દિલ્હીને જાતાં ઈમારત જુવા*)
અમે ખુદા તેનાં † રવાનો તારી—
અરશ કુરશીની નજદીક સારી*
(જગો આપીને) ખુશહાલ રાખ—
(જેનાં અશો તનની થયછે ખાખ*)
અમે નેકબખ્ત, બેહતર સરોશ રોજ—
અરદીબેહશ્ત મહિનો, કરી લો બોજ*
નેકીનો બક્ષનાર, વૃદ્ધી કરનાર—
(જેનેથી દેવ ને દરૂજો ડરનાર*)
તે દિવસે આતરાબેહરામ (ને ભાઈ)—
તખ્તનશીન કીધા (સાંભળો વધાઈ*)
(કે તે પવિત્ર ને કેળવો પાક)—
બુરી બ્યસલતનાઓને કરે ચાક*
ગેબી આલમ મધે મેં શોધ્યો મને—
કે જેથી ચોકસ માલમ પડે મને*
ત્યારે મને આવાજ કરનારે ગેબી—
(બોલાસો કીધો દિકટ વાતનો એબી*)
કે અમે આબેરશનું કામ કરનાર બ્યો—
'બીજો વેહ આતશવરેહરામ' મધે જો*
તે જોયાથી "૧૧૯૩ મને—
યઝદઝરદી" એ દેખાયો મને*

શેઠ હોરમજજી બેહેમનજી વાહડિયાજી સાહેબને નામે તખ્તનશીન થયલા મુંબઈના આતશબેહેરામ સાહેબની સિફતમાં દસ્તુરજી સાહેબ બેદલજી દારાબજી સંજાણાએ જોડેલાં બેતો.

بنام اهو داور ارجمند .·.
پدید آور گر زمان بلند .·.
خداوند دین و خداوند داد .·.
در فضل از فضل برما کشاد .·.
خداوند هستی و هم زندگی .·.
بهی زیبد اورا زما بندگی .·.
بهشتی او هست هستو جهان .·.
چو زاوش و زاور بحکمش روان .·.
بری از تقیض است و هم اشتراک .·.
ز تنقیص و انباز و دیس است پاک .·.
ببخشید در جسم روشن روان .·.
هم از روشنان کرد روشن جهان .·.
بود کارساز همه کارها .·.
دهد زیب گلزار با خارها .·.
بخواهندهٔ بخشد مراد تمام .·.
دهد نام او کار را انتظام .·.

બુલંદ જમાનાને પૈદા કરનાર—
હોરમજદ જે (છે સર્વને ધરનાર*)
તેનાં નામથી લખવાને શરૂ કરૂંછ—
(તેનાં ફરમાનપર સર ધરૂંછ*)
કે જે દીન અને દુનિસાફનાં સાહેબ—
(છે બધે જેહાન જેની તાબે*)
પોતાની દાનાઈથી આપણુપર કીધો—
જ્ઞાનનો દરવાજો બોલો કીધો*
અને જે સાહેબ (અરે બ્યો રાવન)—
હૈયાતી તથા જીંદગીનો છે બાંધદ*
તેને બુજોર્ગી બોગવવી છે સજાવર—
આપણને તાબેદારી કરવી ઘટેછે યાર*
તેની બોદાવેદીને સધળી આલમ—
કબૂલવાર છે (બ્યો બાલમ*)
બૃસ્પતી અને સેતારો શુકર—
તેના હોકમથી ફરેછે મુકર*
તે સાહેબ બોહોલાન ને શરાકતથી પુર—
નોકસાન ને પોરાદગીથી છે દૂર*
જેણે બદનમાં રોશન બક્ષ્યો જાન—
(તે સાથે આબ્યો સાચું કરી માન*)
કે તેણે આપનારો રોશન ચલકાત—
સેતારાબ્યોથી દુનિયાંને દીધો ઝળકાટ*
છે તેજ પોતે સધળાં કામોની—
કારસાજી કરનારો સધળાં ગામોની*
ગોલાબ્યો બેતીનો છે તે વાળી—
કાંટાબ્યોથી શણગારનાર માળી*
હાજતમંદોની હાજત સર્વ—
બર લાવનારો છે તે દ્રવ્ય*
જેના યાદ કરવાથી મુબારક નામને—
મજબૂતાઈ આવેછે હર બ્યેક કામને*

---

† દાદાભાઈનાં

પેગમ્બર સાહેબ જરથોસ્ત સપેન્તમાનની સિફતમાં*

ازو باد شوم وثنا بيكران ∴
بروح زرانشت اسفنتمان ∴

كه آورد او جمله وستا و زند ∴
خلايق شد از پند او بهرمند ∴

ز قلب ضلالان غبار ضلال ∴
زدوده ز اندرز دين بى ملال ∴

بيزدان پرستى شده رهنماى ∴
زهر پاك پيغمبر پاك راى ∴

كنم نعت و هم آفرين بيشمار ..
بفرجوده آن رهبر راستكار ∴

كه از دور او گشت مدت بسى ∴
بدينش نه غول و نه جن شد كسى ∴

يقين دان ره رستگاريست اين ∴
با عجاز او صد هزار آفرين ∴

જે પગ્મેગમ્બર અવસ્તાગ્મો જંદ—
જેની શિખામણ (છે દિલપસંદ*)
તે લાવ્યાથી દુનિયા સારી—
બેહેરો મેળવેછે (જે હતી આરી*)
જે નેકે દીનની નસીહતથી—
(ને ખરા ખોદાની વસીયતથી*)
ગોમરાહ લોકોના દિલ મધેથી —
આડા માર્ગનો કાટ (મધેથી)*
કાહાડી નાખીને તે સાફ કરી—
ખોદા પરસ્તીની રાહ ખરી*
યજદાં પરસ્તીનો માર્ગ ખરો—
જેણે તેમ્મોને જાહેર કરો*
તે (વખ્શુરના) મોજીજા રારતી
(જેમાં નથી કશીબી કાસ્તી*)
તેની વખાણ બેશુમાર—
તારીફ કરેછ (તેના અતિ અપાર*)
કે જેને ગુજર્યાને મુદત થઇ ઘણી—
તોમ્મેપણ કોઇ તેનો દીનનો ધણી*
ભુત અથવા નથી થયો જીન †
(મ્મેવો છે પવિત્ર મહજબ ને દીન*)
વાસ્તે (મ્મો બંદા) મ્મેફરીનથી જાણ—
નેજાત પામવાનો માર્ગ મ્મે માન*
દોજખથી (તને રાખનારો પ્રાર્ગ—
બેરાક જાણ મ્મેવો મ્મે દીનનો છે માર્ગ*
આફરીન*)

તે (બોદાથી) જરથોસ્તનાં રહ ઊપર—
દુવા હોજો (જેથી રળ્યાછે ફુરૂર*)
બેહદ આફરીન તેઊપર હોજો—
(પાક રવાન તેનું હમેશાં સુખ જોજો*)
કે જે પાક અકલનો પગ્મેગમ્બર અશો—
(દિવ દરજ ને વેગળો છે જેથી નસો*)

પાદશાહ વિલ્યમ ધી ફોર્થની તારીફમાં.

بعهد شه جارج والا نژاد ∴
خديو جهان و خداوند داد ∴

سليمان قدر شاه والا گهر ∴
سكندر شكوه و فريدون فر ∴

شده سالخوردان زدادش جوان ∴
خدا جوى و عادل چو نوشيروان ∴

સુલેમાની દરજ્જે સેકંદરી મરતબો—
ઇનસાફનો સાહેબ આલંમનો (સુબો*)
ફરેદુનની બોરેહ બુજર્ગ ખાનદાન—
અદલ ન્યાયાધિરા, જેવો નોશીરવાન*
સાહેબીનો શોધનાર અદલ પાદશાહ—
વિલ્યમ ધી ફોર્થ ‡ ચોથો બાદશાહ*
જેના ઇનસાફથી બુઢાગ્મો જવાન—
(નાતવાનો જવાંમર્દ) થયાતા (માન*)

આતશબેહેરામ સાહેબના મુતવલીની સિફતમાં.

بنامى بلند آتش وبهرام ∴
پرستشگر ايزد راستكام ∴

بتوفيق آن مينوى مينوان ∴
بشد خرم آتشكهى چون جنان ∴

---

† ભુત અથવા જીનની મકસુદ એછે જે માજદીયસની દીન ઊપર બેશક બેગુમાન રહ્યાથી કોઇબી શરશે પોતાનાં રવાંનને દોજખી કીધું નથી.

‡ વિલ્યમ ચોથો.

ہم از غیب در خواستم سالِ او ∴
دلم زینجہت بود در جستجو ∴
چنین گفت ہاتف ز لطفِ تمام ∴
کہ بشمر زمہ آتش ورہرام ∴

ગેબીઓના ગેબી બાદશાહ—
(જેની બક્ષીશ છે સર્વેથી આળા*)
તેની મદદથી બેહેસ્તના જેવું—
એક આતશખાંનું તૈયાર થયું તેવું*
યાને આતશબેહરામ સાહેબની—
(મોટી કૃપાથી તે ગાયબની*)
બુલંદ ઈમારત, નેકીની મીનાદ—
કરવા થકી તે યજદાંની યાદ*
તૈયાર થઇ (એ જરથોસ્તી)—
(પરસ્તેશ કર ને છોડ સુસ્તી*)
તેમધે તારીફ તથા લાયક વખાણ—
બેહસ્તની મિસાલનો ગુંબજ જાણ*
બનાવ્યો હતો (બુબ નાદર)—
હવે એ ઈમારત (બંધાવનાર બાહધર)*
બક્ષીશનું વાદળ, હોનરે આફતાબ—
બુજર્ગીનું આસમાન, (સ્વર્ગનો આબ*)
ભાગ્યશાળી ને રાખનાર દાનાઈ—
ઈજત ને હાએસ્તગી સાથનો (ભાઈ)*
(સરકારી સુબો સદા કામદાર)—
બુજર્ગ તોખમનો બેહમનજી નામદાર*
તેણે એ કેબલો કરાવ્યો તે વેળા—
રૂસ્તમજી તથા અરદેશર હતા ભેળા*
એ નામવરો હતા મરાવરતકાર—
(બુજર્ગી ભરેલા બાસ સરદાર*)
એ ત્રણેદે ભાઈઓ હતા એક જીબાન-
મદદગાર ને એક દિલ (માન*)
તેઓએ પોતાકી માતા મીઠીબાઇ—
તેણીના હોકમને આધીન થઈ*
(બહુ દિલભરીથી) કોશેશ કરી—
મરહુમ બાપની નૈયતે (વરી*)
આતરાબેહરામને તખ્તનશીન કીધા—
(જેથી હજારો દેવ દરજો બીહધા*)
જે નામદારમાં (ન હતી કશી કસુર)—
દેશાવરમાં છે હોરમજજી કરી મહશુર*
તેવુંજ તેનું નામ હીયાં રાખવા—
આખેરી સુધી (કળ તેનું આખવા*)

زہی گنبدی چون بہشت برین ∴
سزاوار تحسین و ہم آفرین ∴
بنا کرد بہمنجی نامدار ∴
سحاب کرم کان غرو و وقار ∴
سپہر بزرگی و مہر ہنر ∴
جوانبخت و دانا و والا گہر ∴
چو رستمجی و نامور اردشیر ∴
درینکار بودند با او مشیر ∴
مواین ہرسہ اخوان بہم یاوران ∴
بودند یک دل و ہم دم و ہم زبان ∴
ز حکم میتہی بائی عفتہ دثار ∴
کہ بد مام شان صالحہ و نیک کار ∴
بنام اب خود ز جہد تمام ∴
نشاندند این آتش ورہرام ∴
کہ ماند نیکو نام او یادگار ∴
ہمیشہ بود تا جہان بر قرار ∴
بود سیت ہرمزجی نامدار ∴
ورا نام مشہور اندر دیار ∴
خلف باشد از بہمن پاکدین ∴
کہ بگزیدہ روحش بہشت برین ∴
جدش واریا لوجی نیک کار ∴
کزو یافت این خاندان اشتہار ∴
ز زرتشتیان انجمن سر بسر ∴
ازینکار بودند دل شاد تر ∴
بنائی آن قوم دین بہین ∴
بخواندند ہریک ہزار آفرین ∴
زہی قبلۂ آتش ورا ہرام ∴
ز فضل جہان آفرین شد تمام ∴
خنک روح ہرمزجئی نامدار ∴
نکو نام او ماند زین یادگار ∴
کہ گوی نکوئی ز دنیا ببرد ∴
تو گوئی حیاتست ہرگز نمرد ∴
خدایا روانش تو خرم بدار ∴
بر عرش با غرو با افتخار ∴
بروز سروش خجستہ سروشت ∴
مہ برترین بود اردی بہشت ∴
نشاندند این آتش ورا ہرام ∴
بتخت مہی با بسی احترام ∴

પાક દયાનતનો (હોરમજ્જીનો) બાપ-
બેહમનજી (જેથી વેગળું હતું પાપ*)
(જેનાં હાથે હતો વાજખીનો પાસો)—
તેનાં રવાને જીન્નતમાં કીધોછ વાસો*
તે જેનો નેકોકાર લવજી બપવો—
વાહાડિઆનો એલકાબ જેથી જણાવો*
કે જેનેથી એ શેઠનું ખાનદાન—
શોહરત પામ્યું (ને ભોગવેછે માન*)
જ્યારે એ કેખલો ખુખીભરેલો—
આતરાબેહેરામનો (મુકરર કરેલો*)
યજદાંનો ફજલો કરમથી યાર—
સરંજામીએ પોહોંચ્યો થયો તૈયાર*
ત્યારે જરથોસ્તી સઘળો ટોળો—
(દ્રવ્યવાન અને વળી ઓહલો*)
એ નેક કામથી થયો મધન—
(જાણે કે ઘરેઘર થયાં લગન*)
કરવા લાગી સઘળી એજુમન દુવા—
આફ્રીન કરવા લાગી (જે મલીતી જુવા*)
એ આતરાબેહેરામના માલિકપર—
(કે સદ રેહેમત હોજ્જે તે ઊપર*)
અને એ નામદાર ભરેલો નેકબખ્ત—
હોરમજ્જી શેઠ (જેમાં ગતિ ને કુવવત*)
તેનું નામ હીયાં યાદગાર રહ્યું—
(યાને નથી તે ફના થયું*)
ગોયા એ શેઠ આ દુનિયા મધેથી—
નેકીની દડી લઈ ગયોછ (બી સંદેહથી*)
એજ નહી, પણ નથી તે પામ્યો મરણ—
હૈયાત છે (તેનાં સઘળાં કરણ*)
તે નેકના રવાનને ઓ સખી ઓદાતાલા-
બુજર્ગી આપજે (હદથીબી આલા*)
તારી અર્શ ખુરશીની પાસ—
ઓરરમ રાખજે (જ્યાં ફુલનો છે વાસ*)
એ આતરાબેહેરામને બુજર્ગીનું તખ્ત-
જાહોજલાલી સાથે આપ્યું તે વખ્ત*
તે દાહેડો ભોબારેક રોજ સરોશા—
બરતર અરદીબેહસ્ત મહિનો (દરોશ*)
વળી ગેબથી તેનો શોધ્યો સને—
(કે જેથી જાણું હું પકેપણે*)
માઇ દિલ તે ઊપર લાગી ગયું-
ગેબી આવાજે ત્યારે મને કહ્યું*
પોતીકી મેહરબાનગીથી તમામ—
કે જો "મેહ આતરોવરાહરામ" *
તે મધેથી (એનો સને જોઈ કાઢાડ)—
એ હિસાબે ૧૨૦૦ યઝદેઝર્દી યાર*)

હૈઆતીની આબેરૂ.

હવે લખવાને ઊપજેછ અફસોસ—
કે સર્વે જરથોસ્તીઓનો દોસ્ત*
સર્વે સાથે રાખનાર મિત્રાઈ—
જેનામાં ન કસી ગરૂરી કે બડાઇ*
જેનાં રદનની હાલ પડીછ અગત—
તે પરમેશ્વરનો ખરો ભગત*
તે ખાલિકની કરનાર બંદગી—
જ્યાંતક હતી તેની જીંદગી*
તે ખાસ જરથોસ્તનો શીશ—
† કુરાણ, પુરાણ ને પહેડેલો હદીસ*
સર્વે કોમમો થયેલો જાણીતો—
અપઠ ને કાબેલ બંનેને માનીતો*
જરથોસ્તીઓમાં નર ને નાર—
બાળક વટીકમોબી થયલો આશકાર*
એવો તે નર અને દસ્તુર પાકી—
વગર ભરોસાની આબે જેહાન બાકી*
છોડીને ગયો અસલી વતન—
મીનો ફરેસ્તા જ્યાં કરેછ જતન*
તે રોજ પાંચમો સફંદારમદ—
વળી માહ બારમો સફંદારમદ*
જે વર્ષે આપણને કીધા દર્દી—
તે બાહારશો ને શોલ યજદેઝર્દી*
ગણાતો હતો તે શેહેનશાહી સને—
અઢારસો સુડતાલીશ અંગ્રેજી ગણે*
અઠાવીશમી આગસ્ટ, ને શનિવાર—
પાછળા પોહરના ૪॥ નો શુમાર*
તે દિવસે છોડીને બધી ભયે—
૭૨ વર્ષની હૈઆતી ને વય*
૧૫ દિવસના તાવના રોગમાં—
આવ્યો એ ગુણી પુર ભોગમાં*
તે ધિકારભરેલો ને રોગ દુષ્ટ—
કરીને એ બ્રહ્મચારીને સુસ્ત*

† આબે જગોબે કુરાણ, પુરાણ, અને હદીસની મતલબ જરથોસ્તી ધર્મ પુસ્તકોની જાણવી*

તે પવિત્ર રૂહમાંથી નાપેદા થયો—
હોકમ જ્યારે તે કિર્તારનો આવ્યો*
હવે એ ગમી ને મોટી નાસિપાસી—
ખબર ફેલાતાંજ સૈને થઇ ઉદાસી*
નાધલાંથી તે મોટે વાંધેના—
દબદબાવાળા મોટે ખાંગેના*
દુકાંમાં જરથોસ્તી લોકો તદન—
હાય મારી કરવા લાગા રદન*
તે દિન સર્વેને લાગેા અકારો—
ને થયો, ન થાતો તેવો નકારો*
એ જીગર તે દિવસ શું હતો બિહામણો—
ધરેધર હાય ! ને પુકારો ગમનો*
જે રદનનો હેવાલજ ફકત—
કેહવાને છઇએ અમો અશકત*
પણ દુકાંમાં અમો જણાવીયેછ આ—
કે એ ફાજેલ દસ્તુરના નેક ખાહ*
સગાંવ્હાલાં ને મળંતાવિશોકો—
તેઓને કલેજે લાગીછે મેખો*
શેહેનશાહી લોકોને ઘણો કકળાટ—
નેક કદીમીઓનેખી ઊકળાટ*
એકદમ થયો હતો ઉત્પંત—
ઓહવાથી આવો બ્રહ્મચારી સંત*
જે ગમીનો નહીજ કંઇ અંત—
જાણેછે સઘળા મુએદાનાં પંથ*
હવે એ જીગર અને નામદાર—
જે ઓહ્યું રતન આપણે કામદાર*
તેની મોહબતની દેખાડવા ઈધાણી—
જરથોસ્તી અંજુમન મોટી નાની*
એને અવલમંજલ પોંહચાડતી વખ્ત—
ઊંચકાયું એનું જ્યારે 'અવલ' તખ્ત*
જે વખ્તે નીયેાની કરતા યજદો—
તે વખ્તે કરવા છેલ્લો સેજદો*
ખારથી એકઠી સર્વે હતી મળી—
પાયદસ્ત જોઇ કંઇકોની આંખો ગળી*
કોઇએ કહ્યું, એ દીનના પેરાવા !—
પએગમ્બર જોડે તું જાયછ એસવા*
પણ નથી હવે કોઈ દીનનો હામ !—
ખાલી છે તારી જગા ને નામ !
તેજ રીતે એનાં દાનાવઉદમણાને દિશા—
મિજલસ થાઇતી એકઠી અતિશ*
તેવી વખાણ લાયક ભારી ઠઠ—
નથી મળી ફરીની શોધી કાહાડવા મથ*
ન યાદ કોઇને આવતો ઇસારો—
તે થયો હોએ કખી એનો વીસારો*
એવી મિજલસ મળી હોય સરસ—
મળે નહી તુને જો એયે કંઇ વરશ*
હવે એ ધર્માચારીની સખી—
નવા ઊમેદવારો જો જોવા ચાહે કખી*
તે વિષે આ જાણવા જોગ હકીકત—
નિચે આવશે વાંચ્યામાં વિગત*
કે એ આતશબેહેરામના હકદાર—
બક્ષેશનાં ખાવીંદ ને સતદાર*
એ આતશકદેહનો ખુદ મુતવલી—
તેને સુચના આ મુજી ભલી*
તે કોણ ? નામી અકાબર આપણો—
એલકાબ આખાં ગામમાં છે ખાપનો*
નામ જેનું બહમનજી હોરમજજી શેઠ—
કંઇએક છે જેની સરદારી હેઠ*
તેણે એ દસ્તુરના મરણ †અગાઉ—
એક ઉસ્તાદ ને ચિતારો સાહુ*
મિસ્તર ગ્રીન જેનું હતું નામ—
આપી તેને મનપુરતું દામ*
ઊતરાવી એ પંડિતની મુરત—
આએહુબ જેમાં ઊતારીતી મુરત*
તે એ દસ્તુરનાં ઊઠમણાંને દિને—
એ નેક ખસલતના શેઠ ગુણીજનેને*
પોતીકાં આતશબેહેરામના હાલમાં—
મોટા ને મરતબાવાળા માહાલમાં*
મુકીછે આપવાને થકી જેબ—
જેપર પસંદ હોજો હમેશાં ગેબ*
તે તસ્વીરની એક નકલ ખરી—
આ પુસ્તકમાં આપીછે વરી*
હવે એ પંડિતની યાદ રાખવા—
એનાં નામથી ઉત્તમ ફળ ચાખવા*
એનું નામ રાખવા કાયમ ને સદા—
આપણી પંચાતના અકાબરો વડા*
તેઓએ ઊધરાણાની ટીપ કીધી એક—
જેમાં સર્વે જોઇ પોતીકો ટેક*
નાણાની ભરી હતી એ રકમ—
તે વિશે ઠેરાવ કીધોતો મકમ*
કે એ અને એ મધે પછી ભરાતા—
રૂપીયાઓ હોયે જે એકઠા થતા*

† મરણ અગાઉ ચાર માસ*

તે પંચાયતને હસ્તક કરવા—
દસ્તુરનાં નામનું ખાતું કરી ભરવા*
પારસી પંચાયતના દપ્તર માહે—
તેની અંદરથી જે વ્યાજ થાય*
તે શિખવવા પેહલવી ને જંદ—
ઠેરાવ કીધોતો બહુ દિલપસંદ*
તેસાથે એ એલમમાં થાય વધારો—
તેવો ગુણગારો ને ખર્ચે સારો*
તે રકમની આવકમાંથી કરવા—
જે યાદ હમારી ન માંગે વીસરવા*
તો પંચના મેહતાએ અંજુમન આગળ—
ઊપલી બાબતથી વિસ્તારેલો કાગળ*
મોટે અને વળી બુલંદ સાહેદે—
વાંચી સંભળાવ્યોતો તેજ દાહેડે*
પણ અમોને લખવાને લાગેછ ગમી—
કે વિચાર જે કીધોતો ધામી ધમી*
તે પંચની આપણી અંધેર રીત—
જે એપર ચહડી ગઈછ અતીશે કીટ*
જે એ છે આળસુ ને અયાસી—
તેએએ આ નામી ને ગેાઠવણ ખાસી*
તેનું શું કીધું તે નથી ખબર—
હવે તે ક્યાં તુલીક કરીએ સબર*
અફસોસ તેએાનાં એવાં કામપર—
અપ્રસોસ તેએાનાં મોટાં નામપર*
કે બોલીને પછી જાયછે વિસરી—
ગેાયા બોલેલું ગયું નિસરી*
એ તે શું બોલીને કાહડવા સખુન—
ચોખુણમાં તેએાને લાગેછ જખુન*
જો કાંઈ બીજું હતેતો અમો ન લખ્યતે—
પણ જોસો ચહડ્યોછે અમોને આ વખ્તે*
કે આ કામ કેહવું હતું માહભારત—
જેમ ઇસિલામો કરેછે પીરોની ઝીયારત*
તે શા માટે? રેહવા યાદ તેની—
તેમજ આ કીર્તિ રેહવા થકી એની*
એની તે કેાણુની? આપણા હેતુની—
બુલંદ સેતારો અથવા "કેતુની"*
આપણા ખાસ નખીના શીરાની—
યાદ રાખવા માટે શેઠો ને ખીસની*
તેએાએ આ ઠેરાવ રાખ્યોતો બાહાલ—
પણ જુવો પછવાડેથી તેનાં હાલ*
ઠેરાવ ગયો ઠેરાવને ઠેકાણે—
કરવું ન કરવું તે પંચાત જાણે*
કકે આપણુને ન મળતો બસારો—
કે શા સબબથી કીધોછે વિસારો*
આ ઉપ્યોગી બાબદને રાખીછે ઢાંકી—
તેને કેમ કરી રહીયે અમો સાંકી*
અમોતો શું, પણ શેહેનશાહી ટોળો—
જે છે બીજા કરતાં અતિશે બોહળો*
તેએા એ પાંતીની કરેછે જીકર—
પણ તમોને ન લાગતી કશી ફિકર*
તમોતો બેઠા છો રાખીને ધીર—
કેટલું કહીયે પ્યારા અમારા વીર*
એા! મહજબપર રેહનારા ચુસ્ત(?)—
શેહેનશાહી શેઠો કાંએ થાવોછ સુસ્ત*
સુસ્તી તમોને એબ લગાડે છ—
સુસ્તી કામ તમારૂં બીગાડેછ*
હજુર તમો કરતાં ભલા સો હીસ્સે—
નિચે લખીયેછે અમો જે વિશે*
કે કદીમીના શેઠીયાએા છે મોતબર—
જેએાને છે મહજબની પુરી કદર*
જાંખી શાહદત મુકી કુટુંબ જોવો—
બેપરવાએા હવે ના બોહવો*
કે મુલ્લાં રૂસ્તમ જે પામ્યોછ મરણ—
માસ જોને બહુતો થાયાછ ત્રણ*
તેની યાદગારો સારૂં એક ઠામ—
બંધાવી આપેછ અરદેશર નેકનામ*
કે જેમાં ગરાશે નિશાળનો બ્યામ—
પણ હાલબી નથી બેઠા બેકામ*
કાકે જંદ, પારસી ને પેહલવી બલમ—
શિખવેછે હાલ ન લગાડતા વીલંબ*
નહી શિખવતા કાંઇ આજ કાલથી—
પણ ગયા કદમીના નવાં સાલથી*
જે જોઇ અમો ઘણું થાઇયેછ બુશાલ—
કે જીવતા રેહેજો એવા બોદાના લાલ*
નહી કેહતા મોહડે, પણ અંતકરણ—
દુવા ચાહીયેછ 'તેને' થાજો શરણ*
કે એવા સતવાદીએાનાં કામને—
તે સાથે તેએાનાં બુલંદ નામને*
જીવતું ને રાખે તેને જાગતું—
કે જે કામ હતું તેમને લાગતું*
તે પાડી દીધું સિતાબીથી પાર—
હવે એા શેહેનશાહી અમારા યાર*
અકાબર સાહેબો ઊઘાડો આંખ—
છતે પૈસે કાં લગાડોછ ઝાંખ*
તમારી પાસે છે બહુ દ્રવ્ય—
તેથી કહીએછ અમો રાખી ગર્વ*

કે દ્રવ્યના બળથી જે તમો ચાહવ—
તો અનદીઠ પવનનેખી શાહવ*
તો આ કામતો શું હતું દિકટ—
કે તેપર થાઇ બેઠાછો ચીકટ*
સાહુચેત થયો અને કરો તારણ—
સરંજામ પોંહચોડો કહેલાં કારણ*
કે તેથી વધે તમારી નામદારી—
તો પછે કોઈ અમો જેવા કામદારી*
તમારી લાયકીનું ટુંકે બાંકુ—
અકાબરો વિશેનું લાવી હંઈ નાકુ*
આપ્યા શેહેનશાહી ટોળાને અરજ—
કરીયે છીયે કાંઇ જાણી ફરજ*
કે એ મરહુમનું જે થયું છે ફંડ—
શિખવવા પેહેલવી, ફારસી ને જંદ*
તેપર વખત સારે ને માઠે—
નામદારીનો ન કોહાડતા હાથે*
ન ભરતા તેમાં કાંઇ મોટી રકમ —
પેશવાની યાદગારીનો ગાડવા ખંમ*
તે જોઇ અમો બહુ છીયે દુખી—
કે વચલે વાંધેના જેઓ છે સુખી*
તેઓખી એ કામથી કાં હટેચ પછાત—
ઓ શેહેનશાહીઓ! નાથાવો માહાત*
હુશીઆરી ભરેલી તમો રમો બાજી—
યાદ કરો જે હતો તમારો કાજી*
જેનાં 'ઇમામપણા' હેઠે રહ્યા—
ઓ જ્ઞાનીઓ! રાખો હીયાં*
તે મરનારની યાદ રાખવા—
તે નામ હંઈથી નહી કાહડી નાખવા*
બાંધો તમો હવે કંમર કશી—
અને રકમો ભરો તમો હસી*
કે તેથી માલમ પેડે તમારો ચાહ—
કહેછ એવું તમારા નેક ખાહ*
હવે આ હેવાલ કરતાં તમામ—
ન કરતાં કશી રીતનો દમામ*
અમો ફરીથી કરીયેછ અફસોસ!—
કે એ રાખનારા અકલ ને હોરા*
દસ્તુરના ગુજરી જવાથી—
એ નેક નામની જગો ખાલી થવાથી*
કબૂલ કરેછે કંઈ અરો મદા—
કે આપણા ટોળાપર પડયો પડદો*
ફરતાં આસમાનથી પડયોછ ટુટી—
મુસ્કેલ છે બહુ નાખવો ચુટી*
આસમાનપરથી કાળી પડીછ ચાદર—
ઇમારત થઇછે વગરની દાદર*
કંઇએક કહેછે પહરેજગાર નર—
કે પાયા વગરનું ઊભું છે ઘર*
સિપાહો કહેછ કે ખાલીછે મ્યાન—
પણ તલવાર નથી તે દરમ્યાન*
એવા પુકારો સઘળેથી થાય
કે ખાલી જગા એની ક્યારે પુરાય?*
તે વિશે અમો કહીયેછ આમ—
કે જગો પુરાવવી મુસ્કેલ છે કામ*
સબબ કોઈ એવો ન નજર પડતો—
કે એલંમના સાગરમાં હોય તે તરતો*
તેથી છે અમારો કમ વિશ્વાસ—
ફુલ તો કરમાયું રહ્યોછે વાસ*
એ દસ્તુરના જેવા થોડા હરો ભોગી—
ઊગમણ પ્રાંતના એલમના જોગી*
હવે 'એદલ દારાબ'ના રહને સલામ—
કરીને પહડીયેછે ઓદાઇ કલામ*
કે ભોગવે સદા તે જીન્નત—
એજ છે અમો ફિદવીઓની મીન્નત*

બતાવો એવો રહ્યોછે કહ્યો જેવો પંડિત આ ઉઠી ગયો

બદ નસીબ અને બદ સિતારો—
સંતાઇ ગયો તે આપણો તારો*
ભોલાઓને જેની લાગીછ ગમી—
શામશેહેર તેજીમાં થાઇ કમી*
કારીભાલાઓ આ છાતીએ લાગાછ—
દિલની અંદર કાંટા ભાગાછ*
ભાઇતે કોણુનાં હેશાનને થકી—
એદલ દારાબની ઓળખ પકકી*
જે આપણે હઇડામાં છે ધરેલી—
ઘડી ને પળખી ન જુદી કરેલી*
જે ગુણી હૃદયમાં છે કરમાયો—
યાને વાકો જેનો છે થાયો
પાક તનનો હતો અશો નર જે—
કરીને ગયોછે સંગ્રહ તે*
જાણતો હતો જે ભાષાઓ ઘણી—
તેથી કેટલી કેતાબો પણ બની*
જે ગુણી હાલ અણડીઠ દીસેછ—
આંખથી તે અતિત ક્યાં ખીસેછ*
જેણે તજી છે આ લાલચુ જગત—
હતો ખરો ઊદારી, તે આ ભગત*

આ હા! દીઠી તેં ભગતની ઊદારી—
માર્ગ તજી ભુડાં વાતો સુધારી*
થાય થોડાજ હવે એવા શખ્સ—
એ ખોદા! જન્નત તેને બક્ષ
તેનાં રહને બક્ષ અમન—
કે જન્નત માહે તે કરે ચમન*
ચમનતો કરતો હશે એમાં શું શક—
ચાલો મુગા રહો નો કરો બકબક*

જમાનાનો દોર

હવે એ અમારા પ્યારા ને અજીજ—
દુનિયાદારી છે નાપાયદારી ચીજ*
યાને કશી ચીજ ન રેહતી હંમેશા—
નહી જમાનો જમીન ને દેશ*
નહી ધરદાર ને પ્યારો મલુક—
નહી રેહતી દેહ અને કાયમ સુખ—
નહી રેહતો આપણો પ્યારો જન—
નહી રેહતી મગરૂરી ને માન*
નહી રેહતું કુટુંબ ને એશ—
નહી રેહેતો લેબાશ ને વેશ*
નહી રહેતો સદાનો ભરમ—
નહી રેહતો કોઈનો હમેશ ધર્મ*
નહી રહેતું ઝાડ ફળવંત—
નહી રેહતો સાધુ ને સંત*
નહી રેહતો કોઈબી જીવજંત—
નહી રેહતું કઈ સર્વેનું છે અંત*
નહી રેહતો બગીચો ને બાગ—
નહી રેહતો સદાનો દાધ ને લાગ*
નહી રેહતો ઊડતો સકરો ને કાગ—
નહી રેહતો શેર મદ, સિંહ ને વાધ*
નહી રેહતું કોઈ પરંદુ ને ચરંદુ—
નહી રેહતું પશુ ને જનવર દરંદુ*
નહી રેહતા ખોહ અને પાહાર—
નહી રેહતા ઊંડા, ને બીહામણા ગાર*
નહી રેહતી સર્દી, ગર્મી ને ઠાર—
નહી રેહતું કંઈ, સંધુછે ખુહવાર*
નહી રેહતું ઊજડ ને જંગલ બીહામણું—
નહી રેહતું નિરોપયોગી ને કામનું*
નહી રેહતું કંઈબ્બેક નામ છે રામનું—
નહી રેહતું હા ! આવેછે સબળાં ગામનું*
નહી રેહતો કોઈ ગંભીર ને ધીર—
નહી રેહતો દુશ્મન ને સદાનો મિત્ર*
નહી રેહતા અદના ને આળા—
નહી સફેદ અને રંગના કાળા*
નહી રેહતું કોઈ, સમજ એ લાલા—
નહી રેહતું, દુનિયાંના બાલી છે ભાલા*
નહી રેહતા જુવાન ને બુઢા—
નહી રેહતા રાસ્ત ને શુધ્યા*
નહી રેહતા કોઈ બરા બેહુંદા—
નહી રેહતા બરા ગુરૂઓના મુદા*
નહી રેહતા પીર ને સૈયદ—
નહી રેહતા, કુરાણ ને જાણનારા વેદ*
નહી રેહશે 'તોરાત,' એ બાલી છે ભેદ—
નહી રેહશે કંઈ, કર તે નામની બેદ*
નહી રહ્યો (તિ) જેનું નામ અમર—
નહી રહ્યો જમાના ને જમીનનો પેગમ્બર*
નહી રહ્યો (તુ†), ગયો આકાશની અંદર—
નહી રહ્યો ગુસ્તાસ્પ જેવો બીજનો ચંદર*
નહી રેહતી વળી ચાંદની ને રાત અંધારી—
નહી રેહતો કરપીણ ને જુલમગાર ભારી*
નહી રેહતો વનવાસી અને સંસારી—
નહી રેહતો બળવંત ને સદા હથિયારી*
નહી રેહતો કોઈ સદા લડાયક—
નહી રેહતો કોઇ લાયકીને લાયક*
નહી રેહતો કોઈ હુશ્યાર ને ફ્રાબ્બેક—
નહી રેહતું કાંઈ આબ્બે ફેરો છે નાહેક*
નહી રેહતો કોઈ ગરીબ મુફલેશ—
નહી રેહતા માતબરોના બેશ*
નહી રેહતો સિતારો, ઈડો ને નેહરા—
નહી રેહતું માણસ, ગુણીજન બેરા*
નહી રેહતા કોઈ કરનારા બદી—
નહી રેહતા કોઈ દુનિયા મિસાલે દડી*
નહી રેહતાં બુલંદ ને મોટાં દરબ્બત—
નહી રેહતા કોઇને કરનારા હરબ્બત*
નહી રેહતો જેનાં નામની હોબ્બે બરકત—
નહી રેહતા કંઈ કરનારા તરકટ*
નહી કાબ્બેમ રેહતું વાદળ ને વીજ—
નહી પુનમ ને હંમેશાં બીજ*
નહી રેહતી વસતડ હલકી ને નીજ—
નહી ચારે રૂતુ, સાંભળ અજીજ*
નહી રેહતા કાયમ કોટ ને કિલ્લા—
નહી રેહતા તીરપર ચહડાવેલા ચીલ્લા*

† જરથોશ્ત.

નહી રેહતા ફરેબકાર અને ખીલ્લા—
નહી રેહતા, સર્વેને અંતે છે હીલ્લા*
એ દિલદાર ! જો છે સર્વેને એવું—
તો સમજ, નથી આ નાહકનું કેહેવું*
આ જંજાલીભરેલી જંહાનમાં ન રેહવું—
કર અદા શ્રિમંત સીરદારનું દેવું*
ચીત ધરીને કરી લે જપ—
માયા થારે તેની કારણે તપ*
ખરાં મનથી કર તે નામનો ખપ—
હાથ જોડીને કરે તું, તે બંદગીથી શપ*
એતમાહ ને મોટો જે છે ધણી—
સિફત ને તારીફ તેની છે ધણી*
એકાએક ને મર્યાદાથી જો તે ભણી—
કે શોહર કરેછે કરનારો મણી*
તેથી એ સત વાતે ચાલનાર—
હેશાનથી ઉદારપણે છે જે પાળનાર*
કરોડોપરની કંઈકે બળાએ બાળનાર—
કેવી માહ આફત સારૂં કરી ટાળનાર*
નેકીનાં કામને જે હંમેશાં ધાયછ—
ગરીબને તુવંગરી આપવા જાયછ*

નાના જીવરા જેવી વસ્તુને ચાહેછ—
રે ! ખુશીનો તેની શુમાર ક્યાં થાયછ*
તેવા એક સાહેબને હરદમ ભજ—
જેથી પેદા થાયું છ સોનું ને રજ*
કર બંદગી, છાતી થાય તારી ગજ—
થોડુંકમાં ભાઈ તારી કૂરી જાય ધજ*
કર બંદગીનો વેપાર હરદમ—
પુન થાએ વધુ, ને પાપ થાય કમ*
સબબ કે નિકળી જવાનો એ દમ—
નહી ના કેહવાય જ્યારે આવે જમ*
હંઈ વસવું છે ભાઈ દિવશ પાંચ સાત—
નાહેકની કરવા ભુંડી ભલી તાત*
તેનીમાહે કાંઈ ન આવતું હાથ—
રે ! જમ આવે એટલે થાય માહાત*
વાસ્તે કરીયે એવું કે સુરખરૂ રહીએ—
જ્યારે હંઈથી વતન પોતકે જઈયે*
શેવટે આ છે આધીનોનો ઓલ—
કે ઉસ્તવાર રાએ તમારો કોલ*
રૂડા માર્ગની કરતા રહો ઓળ—
કરો સાહેબ યાદ એ સર્વેથી અમોળ*

૧૮૫૪ નાં ભયંકર તોફાનની નોંધ

આ ગ્રંથ પુરૂં કરતાં તદન—
શેવટે અમો કરીયછે રદન*
જો કે અમોએ થાવું જોઈયે મધન—
પણ આફતી તોફાન ને સખ્ત વધન*
જે આ ટાપુમાં ગુજર્યું છ હાલ—
જેવું ન ગુજર્યું તું કોઈખી કાલ*
તેવું એ તોફાન સખ્ત ઘાતકી—
જે જોઈ કાંપ્યા કૂર ખાટકી*
સખ્ત હૈડાંના જેઓ છે કસાબ—
તેઓખી રેઢ જોઈ આવો હિસાબ*
કાને સાંભળ્યો પવનનો શોશો —
ઓ એલાહી ! ન એવો જોસ્સો*
કાને સાંભળ્યો પણ નજરે જોયો—
બુઢાઓ કહેછ, બધો જમાનો ઓહ્યો*
તેવો બનાવ આ નવેમ્બર માસે—
પેહેલી તારીએ જે થાયો નાસે*
અઢારશો ચોપણ, ઈસવી સને—
૧૨૨૪, માહ ખીજે, પારસીઓ ગણે*
રોજ ૭ મો અમરદાદ સાલ—
બુધવાર, તથી બારસ રાઓ બાહાલ*

સંવત એગણીશે અગિયારે—
એ દિવસે રાતના કલાક અગિયારે*
જે બન્યું છ તેનો સેજ વિસ્તાર—
આ પુસ્તકની શેવટે આપીયે છે યાર*
હા ! મુંબઈમાં આફત અજબ—
ઓ એલાહી ! આ તારો ગજબ*
ઓ કરીમ ! એ તારૂં કરવું—
તારી ઈછાથી પ્રાણીઓનું મરવું*
દરખ્તોનાં ઊખડવાં મૂળ—
તીર થઈ વાગી રસ્તાની ધુળ*
એ તારો કોપ ઓ ભગત—
બુહાર થઈ જેથી આ જગત*
એકાએક અને પવન અચબુચ—
તારી દરયાથી કરતો આવ્યો કુચ*
વર્ષાદખી હતો ચારદિવસનો જારી—
ઓ ઓદા તુંએ કીધી બુહારી ! ! !
રાતના દરાથી તેની થઈ વધ—
બાર ઉપર ત્રણેતો બસ થઈ હદ*
બંધ હતાં જે બારી ને બારણાં—
બુદરતી ઊધડયા, ઝાડ પડયાં તાડનાં*

માહર, પીપરા અને વર—
એનાતો ન હતી કસર*
બીજી જાતના કાંઈ દરખ્ત—
જે કાપતાં અતિશે પડે હરકત*
તે વગર મજુરીએ થયાં સફા—
એવો તે સાહેબ થયોતો કફા*
ઘરનાં નળિયાં ચરદાં થાઈ—
ઊડવા લાગાતાં, સાંભળી લો ભાઈ*
એક ઘરથી બીજા ઘરપર પડે—
વળી તે સાથે હાળ્યાંતાં ઘરે*
સેજવાર થયોતો ધર્તિ કોપ—
નહી ! નહી ! એ ઈશ્વરી કોપ ! ! !
કંઈકિ ઘરની ઊડી અગાસી—
કંઈકિ ઈમારત પડી ગઈ બાસી*
તેમાં ગયા કંઈકિના જીવ—
આફત ! આફત ! અરે એ શીવ ! ! !
કંઈકિનાં ઘરો અર્ધાં પડ્યા—
કંઈ પ્રાણીને જખમી કર્યાં*
હવે દરિયાઈ આફત તો જાણે બળી—
ખુરાકીની આફત શો હીસા ભલી*
જે લખ્યતાં અમને લાગેછ કંટાળો—
અરે ! અરે ! એ કુદરતી ભાળો*
એશુમાર બગલા ને ફતેમારી—
મછવા, પરઊએાની થાઈ ખુહારી*
અતિબહુ ગોરાબ, ને કટર—
તે સાથે ભાગી કંઈ ઈસ્ટીમર*
જોખમાયાં કંઈ ખુલંદ વહાણ—
કેટલાંકની કરીયે અમો જાણ*
સ્ટીમર જંમશેદજી જીજીભાઈ તમામ—
ફલાખ્શા, જે કરતીતી દમામ*
ઈસ્ટીમર સર જાર્જ રસલ કલાર્ક—
એએએએ બાધી એકેદંમ થાક*
યાને તે આગબોટો તદનજ ભાગી—
ન સંતાપ કરતા તેને આગ લાગી*
પણ પ્રાણીએાના અમૂલ્ય જીવ—
અપાર બોહવાયા, અરે એ શીવ*
સાહડી ચારશોથી જીવરા વધારે—
એ ગજબનાક તોફાનેને દાહેડે*
ભર આશા સમેત થાયા ભ્રષ્ટ—
જે વિશેનું લાગુંચ અતિધણું કષ્ટ*
પુર ઊમેદમાં થયા નિષ્ફળ—
અરે એ કરીમ ! એતો તારૂં બળ—
તે વિશે અફસોસ ને કરીયે છે જરી*
કે એ તોફાન હેબતનાક ભારી—
આખી બાબતની હંઈએ રતી*
લખીછે કહીયેછ રાખી ગતિ*
લંબાણ કથાને કીધીછે ટુક—
નહી તરકે એની થાએ એક બુક*

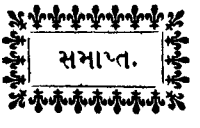

00043867

Digitized with financial assistance from the
Mr. Sangi
on 12 April, 2019

EXPRESS